Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn."Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

OCENA WPŁYWU ZIDENTYFIKOWANYCH TRENDÓW ROZWOJOWYCH NA SYTUACJĘ SEKTORA TURYSTYKI NA DOLNYM ŚLĄSKU, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SPODZIEWANYCH ZMIAN NA RYNKU PRACY

CHARAKTERYSTYKA AKTUALNEJ SYTUACJI GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ NA DOLNYM ŚLĄSKU

„Publikacja dystrybuowana bezpłatnie"

„Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego"

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Raport pn. ***CHARAKTERYSTYKA AKTUALNEJ SYTUACJI GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ NA DOLNYM ŚLĄSKU*** *opracowany został przez zespół*

ARLEG S.A.

AGENCJA ROZWOJU REGIONALNEGO

59-220 Legnica

Ul. Macieja Rataja 26

tel.(76) 862-35-22; (76) 852-30-15; fax (76) 862-09-68

Biuro: 67-200 Głogów; ul. Budowlanych 6a

tel.(76) 835-68-91; fax (76) 834-27-97

W składzie:

dr Robert Kropiwnicki
Jarosław Rabczenko
Joanna Milczarz
Szymon Hnat
Katarzyna Jakubas
Agnieszka Młynarczyk
Maciej Kupaj
Agnieszka Kruchowska
Justyna Florczyk
Patryk Chruścik
Magdalena Roicka
Natalia Malkiewicz
Krzysztof Stroński
Małgorzata Kicak
Adam Zysk

Współpraca:

Wojciech Fedyk

Legnica 2010

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Spis treści

Wprowadzenie 5

Metodologia opracowania..... 6

1. Ogólna charakterystyka gospodarki turystycznej Dolnego Śląska 7

1.1. Struktura jakościowo-ilościowa oraz przestrzenna gospodarki turystycznej w regionie 7
1.1.1. Gospodarka turystyczna na poziomie gminnym i powiatowym..... 7
1.1.2. Gospodarka turystyczna na poziomie subregionów turystycznych z APRT 25
1.1.3. Konkurencyjność gospodarki turystycznej regionu na tle kraju i państw ościennych – analiza porównawcza 35

2. Gospodarka turystyczna w układzie powiatowym w podziale na typy turystyki i sektory branży turystycznej..... 50

2.1. Turystyka aktywna 50
2.2. Turystyka uzdrowiskowa 88
2.3. Turystyka miejska i kulturowa 92
2.4. Turystyka pielgrzymkowa..... 108
2.5. Turystyka biznesowa..... 115
2.6. Turystyka na terenach wiejskich 137
2.7. Turystyka tranzytowa 166
2.8. Sektor bazy noclegowej i gastronomicznej 170
2.9. Sektor transportu drogowego i kolejowego wykorzystywany na rzecz gospodarki turystycznej..... 200
2.10. Sektor organizatorów turystyki, pośredników turystycznych oraz agentów turystycznych działających w regionie..... 203
2.11. Sektor organizacji i stowarzyszeń działających w regionie 208
2.12. Sektor kształcenia kadr oraz kadr turystycznych..... 213
2.13. Sektor informacji i promocji turystycznej 219

3. Gospodarka turystyczna w regionie w układzie subregionalnym wg APRT w podziale na typy turystyki i sektory branży turystycznej..... 222

3.1. Turystyka aktywna 222
3.2. Turystyka uzdrowiskowa 248
3.3. Turystyka miejska i kulturowa 250
3.4. Turystyka pielgrzymkowa..... 259
3.5. Turystyka biznesowa..... 260
3.6. Turystyka na terenach wiejskich 262
3.7. Turystyka tranzytowa 271
3.8. Sektor bazy noclegowej i gastronomicznej 275
3.9. Sektor transportu drogowego i kolejowego wykorzystywany na rzecz gospodarki turystycznej..... 292

3.10. Sektor organizatorów turystyki, pośredników turystycznych oraz agentów turystycznych działających w regionie 295
3.11. Sektor organizacji i stowarzyszeń działających w regionie 299
3.12. Sektor kształcenia kadr oraz kadr turystycznych 313
3.13. Sektor informacji i promocji turystycznej 321
4. Charakterystyka podmiotów funkcjonujących w gospodarce turystycznej Dolnego Śląska 344
4.1. Analiza jakości świadczonych usług i produktów turystycznych przez podmioty regionalnej gospodarki turystycznej 344
4.1.1. Analiza podmiotów gospodarki turystycznej Dolnego Śląska – wyniki badań ankietowych 360
4.2. Analiza ekonomiczna podmiotów regionalnej gospodarki turystycznej 378
5. Potrzeby podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku 387
5.1. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej zgodnie z rozdziałem 3 w układzie subregionalnym 387
6. Podsumowanie 429
6.1. Wnioski 429
Materiały 432
Spis tabel 435
Spis wykresów 448
Spis rysunków 450
Strony internetowe 452
Załącznik nr 1. Wzór ankiety 454
Załącznik nr 2. Wyniki badań własnych dla podrozdziału 4.1 461
Załącznik nr 3. Wyniki badań własnych dla podrozdziału 4.2 487

Wprowadzenie

Gospodarka turystyczna oznacza całokształt zasobów i działalności, jakie są prowadzone w zakresie produkcji, wymiany, a także konsumpcji dóbr i usług w danym regionie. Pomiędzy wszystkimi obszarami gospodarki turystycznej istnieją powiązania i uwarunkowania, zwłaszcza przepływ dóbr, usług, kapitałów, ludzi, idei i innych wartości informacyjnych.

Na rozwój gospodarki turystycznej danego regionu mają wpływ walory turystyczne, które stanowią podstawę do zainteresowania turystów, które również nadają kierunki ruchu turystycznego oraz kształtują jego strukturę. Aby ruch turystyczny zaistniał, należy podjąć działania polegające na ochronie i przystosowaniu walorów turystycznych do potrzeb turysty, czemu mają służyć dobra turystyczne nazywane infrastrukturą turystyczną. Infrastruktura turystyczna to „zespół urządzeń i instytucji stanowiących bazę materialną i organizacyjną rozwoju turystyki".

Analiza i charakterystyka dóbr, typów turystyki, wszystkich sektorów turystycznych, jakimi dysponuje dany region, pozwoli określić aktualne zagospodarowanie turystyczne danego regionu, w tym przypadku Dolnego Śląska. Zagospodarowanie turystyczne jest jednym z warunków rozwoju regionu.

Niniejszy raport realizowany jest w ramach projektu systemowego pn.**„Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"** w poddziałaniu 8.1.4. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Projekt polega na przeprowadzeniu badań i analiz dotyczących prognoz, jaki wpływ na sektor turystyczny będzie miała organizacja EURO 2012 oraz tendencji rozwojowych, cyklu koniunkturalnego branży turystycznej i analizy potrzeb sektora turystycznego w dziedzinie kapitału ludzkiego. Projekt poprzez analizy wskaże, jakie powinny być kierunki kształcenia kobiet i mężczyzn w stosunku do oczekiwań sektora gospodarki turystycznej w regionie.

Celem niniejszego raportu jest również przedstawienie rzetelnych i wiarygodnych informacji nt. sektora turystycznego województwa dolnośląskiego przedsiębiorcom, instytucjom związanym z branżą turystyczną, oraz władzom regionalnym.

Metodologia opracowania

Dane wykorzystywane w niniejszym opracowaniu pochodzą z dostępnych źródeł instytucji zajmujących się badaniami sektora turystycznego – Polska Organizacja Turystyczna, Dolnośląska Organizacja Turystyczna, Instytut Turystyki, GUS, danych stowarzyszeń. Informacje pochodzą również z Wydziału Turystyki, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, a także ze stron internetowych różnych organizacji. W opracowaniu korzystano również z publikacji naukowych.

Celem analizy dostępnych źródeł wtórnych było określenie charakterystyki aktualnej sytuacji gospodarki turystycznej na Dolnym Śląsku, a także przedstawienie potrzeb, jakie występują w zakresie turystyki w poszczególnych typach i sektorach branży turystycznej.

Na cele niniejszego raportu Agencja Rozwoju Regionalnego ARLEG S.A. wykonała własne badania wśród respondentów branży turystycznej województwa dolnośląskiego. W badaniu zastosowano metodologię telefonicznych wywiadów kwestionariuszowych, które zostały przeprowadzone wśród 360 podmiotów funkcjonujących w gospodarce turystycznej Dolnego Śląska w 92 miejscowościach. W podrozdziale 4.1. i 4.2. wyniki badań przedstawiono w podziale na sektory turystyczne Dolnego Śląska. Natomiast w podrozdziale 5.1. przeprowadzono analizę jakościowo-ilościową podmiotów gospodarki turystycznej oraz typów turystyki w układzie subregionalnym.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

1. Ogólna charakterystyka gospodarki turystycznej Dolnego Śląska

1.1. Struktura jakościowo-ilościowa oraz przestrzenna gospodarki turystycznej w regionie

1.1.1. Gospodarka turystyczna na poziomie gminnym i powiatowym

Gospodarka turystyczna zgodnie z klasyfikacją podawaną przez K. Krapfa, W.Huzikera i P. Berneckrea składa się z:

- bazy noclegowej,
- bazy gastronomicznej,
- transportu pasażerskiego,
- bazy organizatorów turystyki (organizatorzy turystyki, pośrednicy turystyczni, agenci turystyczni).[1]

Ze względu na brak wiarygodnych danych ilościowo–jakościowych struktura gospodarki turystycznej regionu została przedstawiona w kontekście tylko kilku z jej elementów składowych w formie analiz audytowych wskazanych w dalszej części raportu.

W celu zobrazowania kompleksowej oceny jakości gospodarki turystycznej regionu dla poszczególnych typów sektorów turystyki Dolnego Śląska opracowano tabele SWOT, w tym także autorską analizę SWOT dla całego sektora gospodarki turystycznej regionu w ujęciu czynników makro i mikro otoczenia oraz aktualnego modelu zarządzania w regionalnym przemyśle turystycznym / Tabela 1./

[1] Zgodnie z klasyfikacją K. Krapfa, W.Huzikera i P. Berneckrea.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 1. Analiza SWOT dla Dolnego Śląska – makrootoczenie turystyczne.

Mocne strony	Słabe strony
• Rosnące zjawisko doceniania turystyki, jako ważnego czynnika restrukturyzacji i aktywizacji gospodarczej przez administrację samorządową w regionie – koncepcje subregionów. • Finalne przebudowy autostrady A – 4 - klarowny system połączeń krajowych z Europą Zachodnią. • Liczne i zróżnicowane walory przyrodnicze i proturystyczne działania stowarzyszeń i fundacji ekologicznych. • Walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej. • Rozwinięty system parków narodowych, krajobrazowych i powstające obiekty małej infrastruktury turystycznej oraz sieci szlaków pieszych i rowerowych. • Bogate zasoby źródeł leczniczych i wód mineralnych. • Rozbudowana baza turystyczna /szczególnie hosteli w miastach/ i stała modernizacja lub budowa obiektów zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. • Powstawanie nowych obiektów gastronomicznych, w tym z kuchnią regionalną. • Postępujący proces rozwoju infrastruktury paraturystycznej, polepszający w efekcie warunki wypoczynku. • Istnienie znacznych rezerw siły roboczej, możliwych do wykorzystania w usługach turystycznych. • Wzrost aktywności przedsiębiorstw turystycznych w działaniach promocyjnych /targi, wydawnictwa, study tour/.	• Niedostatek autostrad i dróg szybkiego ruchu oraz połączeń kolejowych do miejscowości turystycznych. • Zły stan techniczny nawierzchni dróg, szczególnie na końcowych odcinkach dojazdu do atrakcji turystycznych i słabe oznakowanie turystyczne E-22. • Słabe skomunikowanie Dolnego Śląska z innymi regionami, w tym z Warszawą /droga, kolej, samolot/. • Słabe skomunikowanie DŚ z Europą Płn. – brak połączenia lotniczego z Wrocławia. • Niedostatek połączeń kolejowych typu „Inter City" i niewielka sieć regionalnych kolei turystycznych /często likwidowanych przez PKP/. • Brak szynobusów na tradycyjnie turystycznych liniach kolejowych. • Niezadowalający stan sanitarny w obszarach turystycznych / brak WC, parkingów/. • Zaniedbanie ważnego elementu infrastruktury jakim są punkty widokowe na malowniczych trasach samochodowych(brak odpowiedniej ilości takich punktów (brak widoku z istniejących punktów, brak instalacji sanitarnych i miejsca odpoczynku). • Zły stan zabytków, zwłaszcza rezydencjonalnych i zespołów parkowych oraz brak systemu rewitalizacji zabytkowych rynków w miastach turystycznych, wymagający ponoszenia dużych nakładów finansowych. • Duży stopień wyeksploatowania bazy turystycznej, w szczególności uzdrowiskowej, wczasowej i schronisk górskich oraz obiektów PTSM i campingów. • Stosunkowo niski poziom kwalifikacji kadr usług turystycznych, w tym też monokultura językowa / niemiecki /. • Brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej, w tym systemu e-turystyki. • Zmniejszające się zainteresowanie turystyką

	sentymentalną wśród Niemców. • Brak konkurencyjnej i rozpoznawalnej oferty turystyki przyjazdowej dla młodych pokoleń europejczyków w tym Niemców. • Brak rozpoznawalnego konkurencyjnie wizerunku DŚ komponującego się z wizerunkiem Polski (brak takiej wizji i co za tym idzie skutecznej-również dla regionów-promocji Polski przez POT). • Brak zdecydowanego zaangażowania jst w budowanie sieciowych produktów turystycznych w regionie i ich komercjalizacji wspólnie z branżą turystyczną. • Słabe wykorzystanie potencjału obiektów muzealnych (mała dostępność, brak otwarcia na nowe formy, niska rola edukacyjna, mała atrakcyjność, brak promocji we współdziałaniu z jednostkami komercyjnymi). • Brak odpowiedniej ilości profesjonalnych kadr.
Szanse	**Zagrożenia**
• Korzystne położenie geograficzne i geopolityczne regionu na kierunkach tranzytowych. • Rozwijająca się współpraca przygraniczna z Niemcami i Czechami w oparciu o POWT. • Rozwój lobby proturystycznego w regionie i pozycji ROT i LOT-ów. • Realizacja w regionie koncepcji e-turystyki. • Znaczne zainteresowanie Dolnym Śląskiem ze strony partnerów zagranicznych. • Możliwość wykorzystania programów i funduszy pomocowych dla rozwoju turystyki /RPO, POIG, POIS, Leader+, POWT, POKL /. • Odtwarzanie na DŚ sieci turystycznych połączeń kolejowych /w tym transgranicznych/ Lwówek-Trutnov, Szklarska Poręba-Harrachov. • Zaplanowane zwiększenie ilości międzynarodowych i krajowych połączeń lotniczych, zwłaszcza ze strony tzw. tanich przewoźników i planowana rozbudowa portu lotniczego we Wrocławiu. • Tworzenie sieci szlaków dziedzictwa kulturowego dotowanych w ROT. • Rosnąca moda na med.-tours oraz spa. • System wsparcia w szkoleniach kadr	• Brak systemu kredytów dla sektora turystyki. • Niska „turystyczna siła nabywcza" społeczeństwa (bariera popytu) – silna segmentacja rynku. • Nadmierny fiskalizm w polityce gospodarczej państwa w odniesieniu do branży turystycznej /zmiany w VAT, decyzje UOIK/. • Silna konkurencyjność turystycznych wyjazdów zagranicznych dla turystyki krajowej – element słabej korelacji poziomu ceny i poziomu usług. • Brak wykształconych-profesjonalnych kadr w sektorze turystyki. • Produkty i usługi hotelarskie/turystyczne często niezgodne z ofertą. • Spadkowa tendencja w turystyce przyjazdowej do Polski, przy braku działań promocyjnych na szczeblu ogólnopolskim.

turystycznych /POKL/. • Mocny PLN. • Zainteresowanie regionem ze strony rynków wschodnich. • Nowe trendy w międzynarodowej turystyce skorelowane z trendami w Polsce i regionie. • Wzrost mobilności turystycznej ludności i mody na wypoczynek i rekreację. • Opracowanie przez POT strategii promocji Polski w tym budowania spójnego i rozpoznawalnego na zewnątrz pozytywnego wizerunku Polski, z którym będą się identyfikowały również regiony. • Wdrażanie przez MSiT - Narodowej Strategii Turystyki.	
Zarządzanie i polityka turystyczna	
Mocne strony	**Słabe strony**
• Dobre i długoletnie tradycje zarządzania systemowego w turystyce / m.in. pierwszy w Polsce ROT /. • Stabilna finansowo i silna pozycja merytoryczna DOT w regionie oraz stabilne LOT-y. • Silne placówki naukowe: AE, UWR, AWF z kierunkami turystycznymi – jako kuźnie kadr turystycznych. • Duża liczba doświadczonych menedżerów turystyki i liderów turystycznych. • Duża liczba aktywnych stowarzyszeń i fundacji proturystycznych.	• Znikome środki w budżetach jst na promocję i rozwój turystyki. • Lokalne spory jst o pozycję lidera na lokalnym rynku turystycznym. • Znikoma ilość touroperatorów turystyki przyjazdowej. • Brak regionalnego centrum informacji i promocji turystyki oraz systemu E-turystyki. • Odczuwalne braki specjalistycznej kadry, np. agromenedżerów, animatorów turystyki, teleinformatorów, recepcjonistów, instruktorów turystyki konnej, wytwórców produktu lokalnego, pilotów i przewodników turystycznych, pilotów samolotów turystycznych. • Brak projektów rewitalizacji i wykorzystania walorów dla podnoszenia dochodów mieszkańców miejscowości – nawet w tych niemających innych perspektyw jak gospodarka turystyczna (np. Chełmsko). • Brak wyznaczenia celów priorytetowych na mapie województwa i projektu wsparcia terenu. • Niedostateczna współpraca sztandarowych atrakcji turystycznych z tymi mniejszymi w celu wykorzystania obecnie skanalizowanego ruchu turystycznego na rzecz całej społeczności lokalnej (np. Książ i Palmiarnia). • Brak współpracy branży w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. • Słaba współpraca POT z DOT.

	• Brak przedstawicieli ROT we władzach POT – Rada POT.
Szanse	**Zagrożenia**
• Powołanie 13 subregionów turystycznych /rosnąca integracja turystyczna jst/. • Uruchomienie samodzielnego Wydziału Turystyki w UMWD. • Ukierunkowane na rozwój produktów turystycznych dotacje w ramach RPO, POWT. • Przeszkolonych 4000 osób w ramach projektu TWS oraz planowane nowe projekty szkoleniowe d/t tworzenia korpusu kadr turystycznych w ramach POKL. • Przygotowane koncepcje budowy w regionie systemu E-turystyki.	• Nie wykorzystanie szans w okresie 2008-2013. • Brak realizacji nowych, dużych kampanii turystycznych w skali krajowej i zagranicznej. • Brak silnie rozpoznawalnego pozytywnego wizerunku Polski i marki turystycznej tzn. działanie POT nie wzmacnia odpowiednich działań DOT. • Brak edukacji - odpowiednich forów organizowanych przez Samorząd dla podnoszenia wiedzy wójtów i burmistrzów w zakresie budowania gospodarki turystycznej.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław", wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

Nie bez znaczenia dla obrazu jakościowo-ilościowego rozwoju gospodarki turystycznej jest kwestia inwestowania w ten sektor środków inwestycyjnych i promocyjnych przez lokalne jednostki samorządu terytorialnego. Swoistym obrazem niskiego stopnia inwestycji w sektor turystyki jest opracowanie prezentowane w Tabeli 2. i Tabeli 3.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 2. Ranking wydatków samorządów gmin dla działu "Turystyka" w 2009 r. (w zł).

Miejsce	Gmina	Województwo	Wydatki na turystykę (w zł)	Udział w wydatkach gmin ogółem (w %)
I	Kórnik	WIELKOPOLSKIE	20 364 000	12,2%
II	Iława	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	7 299 977	4,4%
III	Malbork	POMORSKIE	4 988 960	3,0%
IV	Siemiatycze	PODLASKIE	4 947 781	3,0%
V	Sława	LUBUSKIE	4 253 206	2,5%
VI	Muszyna	MAŁOPOLSKIE	4 058 473	2,4%
VII	Zebrzydowice	MAŁOPOLSKIE	4 014 329	2,4%
VIII	***Kłodzko***	***DOLNOŚLĄSKIE***	***2 958 537***	***1,8%***
IX	Człuchów	POMORSKIE	2 913 739	1,7%
X	***Boguszów-Gorce***	***DOLNOŚLĄSKIE***	***2 624 604***	***1,6%***
XI	Sadki	KUJAWSKO-POMORSKIE	2 257 158	1,4%
XII	Prudnik	OPOLSKIE	2 186 794	1,3%
XIII	Supraśl	PODLASKIE	1 968 947	1,2%
XIV	Wejherowo	POMORSKIE	1 853 142	1,1%
XV	***Nowa Ruda***	***DOLNOŚLĄSKIE***	***1 827 496***	***1,1%***
XVI	***Bieliny***	***ŚWIĘTOKRZYSKIE***	***1 769 842***	***1,1%***
XVII	Gryfice	ZACHODNIOPOMORSKIE	1 736 035	1,0%
XVIII	Rewal	ZACHODNIOPOMORSKIE	1 725 364	1,0%
XIX	Ozimek	OPOLSKIE	1 653 448	1,0%
XX	Żerków	WIELKOPOLSKIE	1 634 464	1,0%

Źródło: Strona internetowa www.msit.gov.pl/Turystyka/Aktualności - opracowano w Departamencie Turystyki MSiT na podstawie danych GUS.

Tabela 3. Ranking wydatków samorządów miast dla działu "Turystyka" w 2009 r. (w zł).

Miejsce	Miasto	Wydatki na turystykę (w zł)
I	M. Łomża	23 775 026
II	M. Sopot	10 722 800
III	M. Gdańsk	6 860 287
IV	M. st. Warszawa	6 564 544
V	***M. Jelenia Góra***	***4 569 726***
VI	M. Tarnów	2 597 508
VII	M. Poznań	2 424 168
VIII	M. Gdynia	1 518 923
IX	M. Toruń	1 491 222
X	M. Konin	1 320 187

Źródło: Strona internetowa www.msit.gov.pl/Turystyka/Aktualności - opracowano w Departamencie Turystyki MSiT na podstawie danych GUS.

Baza noclegowa

W województwie dolnośląskim w 2009 roku było 276 obiektów zbiorowego zakwaterowania, w tym najwięcej hoteli i pensjonatów. Z noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania skorzystało ponad milion osób.

Wykres 1. Ilość obiektów zbiorowego zakwaterowania na Dolnym Śląsku w 2009 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

Biorąc pod uwagę podział gminny województwa, najwięcej hoteli i pensjonatów występuje w gminach miejskich. Tam również jest najwięcej miejsc noclegowych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 4. Obiekty zbiorowego zakwaterowania na Dolnym Śląsku ze względu na rodzaj gminy w 2009 roku.

Obiekt	Gminy miejskie	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie
Hotele	219	43	127
liczba miejsc noclegowych	21493	3142	7518
Motele	4	1	0
liczba miejsc noclegowych	156	64	0
Pensjonaty	43	4	3
liczba miejsc noclegowych	1787	119	122
Domy wycieczkowe	10	1	2
liczba miejsc noclegowych	1696	40	371
Schroniska	11	4	5
liczba miejsc noclegowych	638	241	197
Schroniska młodzieżowe	4	0	0
liczba miejsc noclegowych	248	0	0
Kampingi	5	3	5
liczba miejsc noclegowych	498	214	570

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

Obiekty zbiorowego zakwaterowania w układzie powiatowym przeważają w powiatach jeleniogórskim i kłodzkim. Stanowią one 54% całej bazy noclegowej województwa dolnośląskiego. Powiaty te pod względem infrastruktury i oferty turystycznej, jaką proponują turyście zdecydowanie wyróżniają się na tle całego Dolnego Śląska. Są to jedne z najlepiej rozwiniętych pod względem turystycznym powiatów.

Wykres 2. Obiekty zbiorowego zakwaterowania w 2009 roku w powiatach Dolnego Śląska.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

Pod względem ilości miejsc noclegowych, jakie oferuje województwo dolnośląskie, również powiat jeleniogórski i kłodzki wyróżnia się zdecydowanie na tle innych jednostek. Miasto Wrocław posiada natomiast mniej obiektów noclegowych, ale bardzo dużo miejsc noclegowych.

Tabela 5. Miejsca noclegowe ogółem i całoroczne w 2009 roku w powiatach Dolnego Śląska.

Jednostka terytorialna	2009	[ob.]
Powiat bolesławiecki	miejsca noclegowe ogółem	565
	miejsca noclegowe całoroczne	565
Powiat jaworski	miejsca noclegowe ogółem	709
	miejsca noclegowe całoroczne	219
Powiat jeleniogórski	miejsca noclegowe ogółem	15 328
	miejsca noclegowe całoroczne	14 622
Powiat kamiennogórski	miejsca noclegowe ogółem	426
	miejsca noclegowe całoroczne	370
Powiat lubański	miejsca noclegowe ogółem	2 807
	miejsca noclegowe całoroczne	2 639
Powiat lwówecki	miejsca noclegowe ogółem	641
	miejsca noclegowe całoroczne	521
Powiat zgorzelecki	miejsca noclegowe ogółem	875
	miejsca noclegowe całoroczne	787
Powiat złotoryjski	miejsca noclegowe ogółem	151
	miejsca noclegowe całoroczne	151
Powiat m. Jelenia Góra	miejsca noclegowe ogółem	2 625

	miejsca noclegowe całoroczne	2 230
Powiat głogowski	miejsca noclegowe ogółem	353
	miejsca noclegowe całoroczne	320
Powiat górowski	miejsca noclegowe ogółem	56
	miejsca noclegowe całoroczne	56
Powiat legnicki	miejsca noclegowe ogółem	466
	miejsca noclegowe całoroczne	89
Powiat lubiński	miejsca noclegowe ogółem	394
	miejsca noclegowe całoroczne	394
Powiat polkowicki	miejsca noclegowe ogółem	358
	miejsca noclegowe całoroczne	358
Powiat m. Legnica	miejsca noclegowe ogółem	830
	miejsca noclegowe całoroczne	830
Powiat dzierżoniowski	miejsca noclegowe ogółem	595
	miejsca noclegowe całoroczne	591
Powiat kłodzki	miejsca noclegowe ogółem	8 712
	miejsca noclegowe całoroczne	7 734
Powiat świdnicki	miejsca noclegowe ogółem	1 040
	miejsca noclegowe całoroczne	1 040
Powiat wałbrzyski	miejsca noclegowe ogółem	1 048
	miejsca noclegowe całoroczne	1 048
Powiat m. Wałbrzych[2]	miejsca noclegowe ogółem	-
	miejsca noclegowe całoroczne	-
Powiat ząbkowicki	miejsca noclegowe ogółem	278
	miejsca noclegowe całoroczne	228
Powiat milicki	miejsca noclegowe ogółem	1 734
	miejsca noclegowe całoroczne	1 075
Powiat oleśnicki	miejsca noclegowe ogółem	405
	miejsca noclegowe całoroczne	313
Powiat oławski	miejsca noclegowe ogółem	164
	miejsca noclegowe całoroczne	164
Powiat strzeliński	miejsca noclegowe ogółem	212
	miejsca noclegowe całoroczne	60
Powiat średzki	miejsca noclegowe ogółem	182
	miejsca noclegowe całoroczne	182
Powiat trzebnicki	miejsca noclegowe ogółem	678
	miejsca noclegowe całoroczne	386
Powiat wołowski	miejsca noclegowe ogółem	468
	miejsca noclegowe całoroczne	339
Powiat wrocławski	miejsca noclegowe ogółem	696
	miejsca noclegowe całoroczne	668
Powiat m. Wrocław	miejsca noclegowe ogółem	8 339
	miejsca noclegowe całoroczne	8 139

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

[2] Brak danych z uwagi na modyfikację elementów systematyki terytorialnej jednostki.

Baza gastronomiczna

W 2009 roku na Dolnym Śląsku było ponad 7 tysięcy obiektów gastronomicznych, z czego najwięcej barów i pozostałych placówek gastronomicznych, co stanowiło 64% całej bazy gastronomicznej.

Wykres 3. Baza gastronomiczna w województwie dolnośląskim w 2009 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

Pod względem podziału województwa na gminy, zdecydowanie większa część obiektów znajduje się w gminach miejskich i miastach (ok. 80%), co przedstawiają poniższe dane.

Tabela 6. Obiekty gastronomiczne na Dolnym Śląsku ze względu na rodzaj gminy w 2009 roku.

Obiekt	Gminy miejskie i miasta	Gmina wiejska i obszary wiejskie
Restauracje	1354	260
Placówki gastronomiczne pozostałe	1792	368
Bary	1787	645
Stołówki	134	25
Przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering)	633	131

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

W powiatach województwa dolnośląskiego największy wybór obiektów gastronomicznych pod względem każdego rodzaju, znajduje się w mieście Wrocław. 3 razy mniej, lecz również dużo występuje tych obiektów w powiecie kłodzkim.

Wykres 4. Liczba obiektów gastronomicznych ogółem w województwie dolnośląskim w podziale powiatowym w 2009 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

Baza transportowa

Na bazę transportową Dolnego Śląska składają się 122 podmioty gospodarcze, z czego 65% to podmioty prowadzące działalność, jako „Pozostały pasażerski transport rozkładowy lądowy".

Wykres 5. Ilość podmiotów branży transportu pasażerskiego funkcjonujących w województwie dolnośląskim w 2009 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

W podziale gminnym, najwięcej podmiotów świadczących usługi transportowe występuje w gminach miejskich i miastach.

Tabela 7. Baza transportowa w województwie dolnośląskim w podziale na rodzaj gminy, w 2009 roku.

Rodzaj transportu	Gminy miejskie i miasta	Gmina wiejska i obszary wiejskie
Transport pasażerski miejski	158	39
Transport pasażerski międzymiastowy	141	45
Transport pasażerski rozkładowy pozostały	50	21
Pozostały pasażerski transport rozkładowy lądowy	21	10
Transport lądowy pasażerski, pozostały	706	208
Transport kolejowy	13	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

Podział bazy transportowej w poszczególnych powiatach przedstawiono na poniższym wykresie. Najwięcej tego typu podmiotów występuje w powiecie wałbrzyskim i mieście Wrocław.

Wykres 6. Baza transportowa na Dolnym Śląsku w podziale powiatowym, w 2009 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/ Bank Danych Regionalnych.

Baza organizatorów turystyki (organizatorzy turystyki, pośrednicy turystyczni, agenci turystyczni)

W 2009 roku podmiotów zajmujących się organizowaniem wypoczynku dla turystów w województwie dolnośląskim było 989, z czego najwięcej prowadzi działalność, jako organizatorzy turystyki i działalność turystyczną pozostałą.

Działalność turystyczna pozostała zgodnie wykazem PKD z 2004 dotyczy działalności związanej z informacją turystyczną, doradztwem turystycznym, rezerwacją miejsc noclegowych, rezerwacją i sprzedażą biletów, a także działalnością przewodników turystycznych i pilotów wycieczek.

Wykres 7. Podmioty branży organizatorów turystyki w województwie dolnośląskim, w 2009 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

W podziale na gminy, najwięcej podmiotów działających w branży turystycznej występuje w gminach miejskich i miastach (92% wszystkich podmiotów).

Tabela 8. Podmioty branży organizatorów turystyki w województwie dolnośląskim, w 2009 roku z uwzględnieniem rodzaju gminy.

Podmioty	**Gminy miejskie i miasta**	**Gminy wiejskie i obszary wiejskie**
Działalność organizatorów turystyki	298	21
Działalność pośredników turystycznych	130	7
Działalność agentów turystycznych	131	8
Działalność turystyczna pozostała	239	38
Działalność agencji turystycznych, pilotów i przewodników wycieczek; pozostała działalność związana z turystyką gdzie indziej nie sklasyfikowana	113	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

Podział branży organizatorów turystyki w poszczególnych powiatach przedstawiono na poniższych wykresach. Na tle całego Dolnego Śląska zdecydowanie wyróżnia się miasto Wrocław.

Wykres 8. Podmioty branży organizatorów turystyki w województwie dolnośląskim, w 2009 roku w podziale na powiaty.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/Bank Danych Regionalnych.

Zgodnie z danymi Wydziału Turystyki Województwa Dolnośląskiego w województwie dolnośląskim najwięcej organizatorów i pośredników turystycznych prowadzących działalność w oparciu o normy ustawy o usługach turystycznych, występuje we Wrocławiu - 121. W powiecie kłodzkim jest ich 18, w powiecie wałbrzyskim 16, a w powiecie jeleniogórskim 10, przy czym w mieście Jelenia Góra 11. Po kliku organizatorów i pośredników turystycznych występuje w powiatach: bolesławieckim, lubański, głogowskim, dzierżoniowskim, wałbrzyskim, wrocławskim i w mieście Legnica. Najwięcej biur i pośredników turystycznych powstało przed 2005 rokiem i w 2010.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 9. Organizatorzy i pośrednicy turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty na przełomie 1999-2010 r.

Jednostka terytorialna	WPIS DO EWIDENCJI							
	1999-2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	RAZEM
Powiat bolesławiecki	3	0	0	0	1	0	0	**4**
Powiat jaworski	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat jeleniogórski	6	1	0	0	1	1	1	**10**
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubański	3	0	0	2	1	0	1	**7**
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat zgorzelecki	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Jelenia Góra	6	1	0	1	0	1	2	**11**
Powiat głogowski	4	0	0	0	2	1	0	**7**
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubiński	3	0	0	0		0	0	**3**
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Legnica	2	0	0	0	3	1	1	**7**
Powiat dzierżoniowski	1	0	0	0	1	0	2	**4**
Powiat kłodzki	10	2	2	0	0	2	2	**18**
Powiat świdnicki	1	1	1	0	0	1	1	**5**
Powiat wałbrzyski	11	0	0	1	1	1	2	**16**
Powiat ząbkowicki	1	0	0	1	1	0	0	**3**
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat trzebnicki	1	0	0	0	1	0	0	**2**
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wrocławski	2	1	0	0	0	1	2	**6**
Powiat m. Wrocław	69	10	3	17	5	7	10	**121**
RAZEM	**125**	**16**	**6**	**22**	**17**	**16**	**24**	**226**

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Dane dotyczące organizatorów i pośredników turystycznych działających na Dolnym Śląsku przedstawione są w Centralnej Ewidencji Organizatorów Turystyki i Pośredników Turystycznych w Ministerstwie Sportu i Turystyki.[3]

1.1.2. Gospodarka turystyczna na poziomie subregionów turystycznych z APRT

Poniżej zaprezentowano wybrane wnioski o stanie i koncepcjach d/t rozwoju gospodarki turystycznej na poziomie subregionalnym, których szczegółowe modele i cechy zawarte są w 13 koncepcjach subregionalnych stanowiących załączniki do Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, a powielanie w niniejszym raporcie danych statystycznych ujętych w tych koncepcjach uznać należy za nieuzasadnione.

Doświadczenia wielu krajów, w tym konkurencyjnych turystycznie dla Polski i Dolnego Śląska wskazują, iż realizacja projektów turystycznych w formule sieciowej z wykorzystaniem modelu kooperacji „regionów turystycznych" czy tworzenie tzw. „subregionów" przynosi o wiele lepsze efekty, przede wszystkim dzięki współpracy partnerów (jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, przedstawicieli branży turystycznej).

Model rozwoju turystyki w formule subregionów turystycznych Dolnego Śląska[4] rozwijany od 2007r. przez Samorząd Województwa Dolnośląskiego i Dolnośląską Organizację Turystyczną jest przykładem innowacyjnego zastosowania najnowszych trendów w zarządzaniu rozwojem turystyki w regionie prowadzącym do jego zrównoważonego rozwoju.

Subregiony turystyczne Dolnego Śląska /Rysunek 1/ zostały stworzone na podstawie porozumień zawartych pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego oraz innymi podmiotami /fundacje, stowarzyszenia turystyczne/, w których łącznie kooperacje podjęło 137 partnerów, deklarując jednocześnie chęć

[3] Strona internetowa Centralnej Ewidencji Organizatorów Turystyki i Pośredników Turystycznych MSiT http://www.turystyka.gov.pl/

[4] Idea oraz założenie metodologiczne utworzenie subregionów turystycznych są autorskim projektem Piotra Borysa - Wicemarszałka Województwa Dolnośląskiego, Wojciecha Fedyka - Dyrektora Biura Zarządu Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej oraz Arkadiusza Dołęgi – Głównego specjalisty w Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej.

i wolę współpracy w zakresie budowania sieciowych i markowych produktów turystycznych (w oparciu o opracowane przez siebie Koncepcje Subregionalnych Produktów Turystycznych) i rozwijania w oparciu o nie subregionalnych rynków turystycznych oraz rynku turystycznego całego województwa.

Rysunek 1. Subregiony Turystyczne Dolnego Śląska.

Źródło: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki Dla województwa Dolnośląskiego, Warszawa 2009, str.20.

Istotnym wyróżnikiem modelu podziału województwa na swoiste jednostki rozwoju turystycznego /subregiony turystyczne/ było uwzględnienie aspektów historyczno-geograficznych rozwoju turystyki przy określeniu zasięgu terytorialnego subregionów oraz cech atrakcyjności turystycznej /rangowanie walorów turystycznych – Rysunek

2./ i możliwości rozwoju danych typów produktów turystycznych w subregionie z uwzględnieniem ich szansy na komercjalizację oraz promocję na rynku regionalnym, ogólnopolskim i zagranicznym.

Rysunek 2. Atrakcje turystyczne Dolnego Śląska na tle subregionów turystycznych.

Źródło: Opracowanie własne W.Fedyk przy współpracy S.Francuz.

W docelowym modelu subregionów turystycznych Dolnego Śląska przewiduje się rozwój tych jednostek w oparciu o wybraną specjalizację w sferze rozwoju turystyki i produktu turystycznego skorelowanego z najważniejszymi, wyznaczonymi segmentami rynku turystycznego województwa /Tabela 10./. Przyjęcie takiego kierunku zapewni zrównoważony rozwój turystyczny, ograniczy negatywną, wewnętrzną konkurencję i spowoduje wykreowanie rzeczywistego wizerunku marek turystycznych /markowych produktów turystycznych / Dolnego Śląska.

Tabela 10. Segmentacja rynku turystycznego dla Województwa Dolnośląskiego (2009 r.).

Segment	Waga (*-****)
Turystyka miejska i kulturowa, w tym również: ➢ turystyka przemysłowa, ➢ turystyka związana z dziedzictwem cysterskim	****
Turystyka aktywna i specjalistyczna	****
Turystyka uzdrowiskowa, w tym welness & spa	***
Turystyka biznesowa	****
Turystyka na terenach wiejskich	***
Turystyka weekendowa	****
Turystyka tranzytowa	*

***** - im wyższa liczba * tym wyższy waga /potencjał i ranga/.*

Źródło: „Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego", praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009, s. 63.

Ważnym elementem projektu podziału województwa na subregiony turystyczne było przygotowanie jednolitych wzorców i standardów metodologicznych oraz analitycznych[5] opracowanie indywidualnych /dla każdego z subregionów/ Koncepcji Subregionalnych Produktów Turystycznych[6], co pozwala na ich wzajemne porównywanie, uzupełnianie, prowadzenie monitoringu stanu wdrażania, itp.

Z założenia rozwój turystyki w województwie ma się, więc odbywać w podziale subregionalnym poprzez tworzenie pakietów produktów turystycznych (subregionalnych produktów turystycznych) skierowanych do starannie wyselekcjonowanych grup odbiorców, i opartych o walory, atrakcje i elementy zagospodarowania charakterystyczne dla zidentyfikowanych obszarów recepcji turystycznej (subregionów).

[5] Ibidem przypis nr 6.
[6] W ramach idei subregionów powstało 11 dokumentów Koncepcji Subregionalnych Produktów Turystycznych oraz ich 137 zindywidualizowanych wersji dla każdego z partnerów porozumień subregionalnych, które aktualnie są przyjmowane stosownymi uchwałami w jednostkach samorządu terytorialnego jako dokumenty strategii rozwoju turystyki w gminie czy powiecie. Ze względów technicznych i czasowych do dnia przygotowania niniejszego artykułu nie wykonano koncepcji dla Subregionu Przedgórze Sudeckie i Dolina Odra Zachód.

Na taki kierunek rozwoju turystycznego Dolnego Śląska wskazuje także *Turystyczna Wizja*[7] oraz co szczególnie istotne i ważne kilka celów strategicznych i operacyjnych wymienionych w najnowszym Programie Rozwoju Turystyki /Tabela 11./. Tym samym subregiony turystyczne stają się swoistą osnową rozwoju turystyki w formule zrównoważonej i sieciowej.

Tabela 11. Wybrane cele rozwoju gospodarki turystycznej na Dolnym Śląsku w aspekcie rozwoju subregionów turystycznych.

Cel nadrzędny	**Rozwój społeczno-gospodarczy Województwa Dolnośląskiego poprzez rozwój turystyki na poziomie regionalnym i subregionalnym**	
Cel główny	**Cel operacyjny**	**Działania**
Budowa i rozwój konkurencyjnych produktów turystycznych Województwa Dolnośląskiego	Cel 1.2. Budowa jakościowej oferty produktów turystycznych subregionów Dolnego Śląska.	1.2.1. Opracowanie koncepcji produktów w poszczególnych subregionach (idea rynkowa, zasoby, marketing, wdrażanie, zarządzanie) wraz z dokumentacją. 1.2.2. Budowanie platform organizacji, wdrażania i marketingu produktów w subregionach, w tym w formule PPP. 1.2.3..Implementacja i rozwój koncepcji produktowych w subregionach według opracowanych programów i studiów wykonalności, przy strategicznym wsparciu finansowym ze strony Samorządu Województwa.

[7] Turystyczna wizja Województwa Dolnośląskiego: *"Rozwój turystyki odbywa się przede wszystkim na poziomie subregionalnym, co gwarantuje zachowanie równowagi i równomierne rozłożenie ruchu turystycznego. Oferta turystyczna jest zintegrowana dzięki istnieniu rozwiniętej sieci szlaków tematycznych, łączących całe województwo. Podejmowane inwestycje odpowiadają dokładnie lokalnym potrzebom rynku, a dzięki zbudowanemu wielopłaszczyznowemu partnerstwu, realizowane są w formule PPP. Dzięki prowadzonej działalności promocyjnej i informacyjnej wizerunek Dolnego Śląska oraz 13 Dolnośląskich Subregionów Turystycznych jest jasny i czytelny, a turyści bezbłędnie identyfikują wyróżniki województwa oraz jego subregionów",* [w]: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009, s. 70.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

	Cel 1.3. Budowanie atrakcyjnego katalogu ofert wokół produktów wiodących regionu.	1.3.1. Zbudowanie wzorcowego katalogu ofert w układzie subregionów, wiodących form turystyki, produktów punktowych i liniowych, pór roku, przy strategicznym wsparciu finansowym ze strony Samorządu Województwa.
Stworzenie nowoczesnego i efektywnego systemu marketingu produktów, atrakcji, usług oraz wizerunku regionu i subregionów.	Cel 2.1 Wdrożenie kompleksowego systemu badań marketingowych oraz monitoringu ruchu w regionie.	2.1.4. Opracowanie i wdrożenie sieciowego systemu badań w subregionach oraz w kluczowych centrach turystycznych (oferta, badanie satysfakcji).
	Cel 2.2. Budowa systemu e-turystyki Dolnego Śląska.	2.2.1. Opracowanie koncepcji systemów informacji analogowej i cyfrowej z uwzględnieniem uwarunkowań lokalnych oraz subregionalnych 2.2.3. Integracja i implementacja systemów na poziomie lokalnym, regionalnym oraz w subregionach.
	Cel 2.3. Prowadzenie kampanii promujących ofertę turystyczną regionu.	2.3.4. Promocja subregionalnych produktów turystycznych przy wsparciu finansowym Samorządu Województwa.
Stworzenie impulsów dla rozwoju wysokiej jakości infrastruktury turystycznej regionu, uwzględniającej specyfikę i uwarunkowania terytorialne oraz rynkowe.	Cel 3.4. Rozwój nowoczesnych systemów orientacji turystycznej oraz udogodnień dla turystów aktywnych na trasach i szlakach regionu.	3.4.1. Stworzenie regionalnego systemu tablic informacyjno-promocyjnych uzupełniających system drogowego oznakowania atrakcji, w tym z wykorzystaniem systemów identyfikacji wizualnej subregionów. 3.4.2. Wsparcie projektowania indywidualnych systemów orientacji przestrzennej na obszarach rozwoju zintegrowanych produktów turystycznych, w tym z wykorzystaniem systemów identyfikacji wizualnej subregionów.
Stworzenie silnego otoczenia instytucjonalnego wspierającego rozwój turystyki	Cel 5.1. Wzmacnianie organizacyjne rozwoju turystyki w subregionach.	5.1.3. Wzmocnienie zasobów organizacyjnych, technicznych i ludzkich wszystkich partnerów rynku turystycznego w subregionach.

w regionie poprzez działania na szczeblu subregionalnym.		

Źródło: Opracowanie W.Fedyk na podstawie: „Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego", praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009.

Koncepcje subregionalnych produktów turystycznych[8] opracowywane w ramach poszczególnych subregionów koncentrują się na produktach niszowych, wykorzystaniu okazji, w tym na nowych oraz modyfikowanych potrzebach i preferencjach rynku, związanych m.in. z trendami w stylach życia czy demografii. Działania w subregionach powinny istotnie wzmocnić i rozszerzyć ofertę turystyczną Dolnego Śląska oraz zapewnić większą elastyczność produktu mix w relacji do potrzeb i trendów rynkowych. Przykłady takich sieciowych produktów turystycznych zaprezentowano na Rysunku 3,4,5.

Rysunek 3. Wybrane sieciowe produkty turystyczne Subregionu Karkonosze i Gór Izerskich.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A.Raszkowski A.Walicki, M.Zbadyński, Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonoszy i Gór Izerskich, Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Jelenia Góra, 2008, s.451.

Ważnym elementem procesu budowy nowych sieciowych produktów turystycznych na Dolnym Śląsku w ramach subregionów turystycznych jest także doskonalenie oraz modernizacja już istniejących, wdrożonych produktów lub wcześniej wypracowanych koncepcji m.in. w trakcie programów Leader+,

[8] Ibidem przypis nr 7.

projektów Lokalnych Organizacji Turystycznych czy projektu „Turystyka Wspólna Sprawa"[9].

Rysunek 4. Wybrane sieciowe produkty turystyczne Subregionu Nysa-Kwisa-Bóbr.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A.Raszkowski A.Walicki, M.Zbadyński, Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Nysa-Kwisa-Bóbr, Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Jelenia Góra, 2008, s.378.

Rysunek 5. Wybrane sieciowe produkty turystyczne Subregionu Pogórze Kaczawskie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A.Raszkowski A.Walicki, M.Zbadyński, Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Pogórza Kaczawskiego, Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Jelenia Góra, 2008, rozdział II i III, s.441.

[9] Ibidem przypis nr 1.

Warto zaznaczyć, że idea łączenia partnerów rynku turystycznego w ramach subregionów turystycznych, a tym samym tworzenie subregionalnych produktów turystycznych w formule sieciowej i budowy silnych składowych gospodarki turystycznej niesie ze sobą szereg pozytywnych zmian, tj.:

- następuje nasilenie i umocnienie formalno-prawne współpracy między sektorami rozwoju turystyki,
- następuję zdecydowana poprawa procesu wymiany doświadczeń w ramach tzw. „klastrów turystycznych" skupiających poszczególnych przedsiębiorców czy też jednostki samorządu terytorialnego zainteresowanych rozwojem konkretnego typu, rodzaju turystyki, a także produktu turystycznego w tym również jego komercjalizacji,
- partnerzy rynku turystycznego poznają i lepiej rozumieją wzajemne potrzeby, w tym w sferze merytorycznej i finansowej /oczekiwane zyski/,
- następuje wymiana poglądów, strony uzyskują dodatkową wiedzę i umiejętności, co pozwala na konstruowanie nowych typów produktów turystycznych,
- wytwarza się mechanizm umożliwiający wspólne pozyskiwanie dofinansowania ze środków UE, a tym samym korzystne dla stron ograniczanie potrzeby tzw. wkładu własnego do projektów,
- nasila się promocja siebie i regionu/miejsca/obiektu.

Na co szczególnie należy zwrócić uwagę to zakładanie w modelu rozwoju subregionów turystycznych włączania do procesu tworzenia produktów turystycznych podmiotów branży turystycznej w formule sieciowej, w oparciu o model partnerstwa publiczno-prywatnego. W Tabeli 12 przedstawiono podstawowe korzyści wynikające z przyjęcia takiego kierunku działania.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 12. Korzyści z partnerstwa publiczno-prywatnego / PPP / w sektorze turystyki.

Sektor w PPP	Typ partnera	Korzyść z PPP
Sektor prywatny	Twórcy produktu turystycznego	➢ Zysk /wzrost lub dodatkowe źródło/. ➢ Obniżenie własnych kosztów promocji i kosztów sprzedaży. ➢ Rozwój własnych produktów (prostych) poprzez ich rozbudowywanie o inne usługi partnerów. ➢ Podnoszenie jakości usług i ich standaryzacja. ➢ Edukacja własna. ➢ Rozwój infrastruktury technicznej. ➢ Wyzwolenie postaw przedsiębiorczych i zjawiska konkurencyjności.
Sektor publiczny	Lokalny samorząd	➢ Rozwój lokalny/regionalny. ➢ Zmniejszenie bezrobocia poprzez tworzenie nowych miejsc pracy w sektorze usług turystycznych i okołoturystycznych. ➢ Napływ środków zewnętrznych, w tym dotacji z UE i MŚP. ➢ Poprawa wizerunku gminy/powiatu/regionu w tym w oczach lokalnej społeczności i na rynku turystycznym. ➢ Rozwój infrastruktury usługowej. ➢ Rozwój infrastruktury technicznej, w tym paraturystycznej. ➢ Wyzwolenie postaw przedsiębiorczych i aktywności społecznej mieszkańców.
Beneficjenci	Mieszkańcy	➢ Nowe miejsce pracy lub zachowanie dotychczasowego. ➢ Edukacja i kształcenie nowych umiejętności. ➢ Podniesienie jakości i standardu życia. ➢ Budowanie postaw tolerancji. ➢ Wydobywanie odrębności kulturowej społeczności lokalnej (potrawy, stroje, architektura, obyczaje).

Źródło: Opracowanie własne W.Fedyk (opracowanie w roku 2010).

Podział Dolnego Śląska na subregiony turystyczne można śmiało uznać za wybitne osiągnięcie w skali Polski, bowiem w żadnym innym regionie takiego modelu kooperacji w rozwoju turystyki, w takiej skali, nie udało się wprowadzić. Jednocześnie należy zaznaczyć, że sam podział na te unikalne „jednostki turystyczne„ nie jest gwarantem automatycznego sukcesu dolnośląskiej turystyki, stanowi jednak bardzo ważny krok ku efektywnemu zarządzaniu rozwojem turystyki,

w tym z rzeczywistym wykorzystaniem idei partnerstwa publiczno-prywatnego i tworzenia sieciowych produktów turystycznych.[10]

Warto jednocześnie wskazać, iż subregionalne projekty inwestycyjne lub promocyjne w turystyce z założenia były rekomendowane do wdrożenia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Dolnego Śląska, a opracowywane przez partnerów w subregionach Koncepcje Subregionalnych Produktów Turystycznych stały się oficjalnymi, strategicznymi dokumentami rozwoju turystyki w regionie poprzez ich włączenie do przyjętego przez Zarząd Województwa zaktualizowanego Programu Rozwoju Turystyki[11].

Dolnośląski model subregionów turystycznych jest projektem otwartym, zakładającym dalszy rozwój subregionów, rozszerzanie ich zasięgu terytorialnego[12], budowania partnerstw transsubregionalnych, przekształcanie aktualnych subregionów zbudowanych w oparciu o jednostki samorządu terytorialnego w „subregiony produktowe" skupiające także przedsiębiorców turystycznych, co jest celem strategicznym projektu.

1.1.3. Konkurencyjność gospodarki turystycznej regionu na tle kraju i państw ościennych – analiza porównawcza

Poniżej zaprezentowano na podstawie dostępnych dokumentów konkurencyjność turystyczną Dolnego Śląska na tle kraju i państw ościennych.

Analizując raport *„Badania Rozpoznawalności Polski na Rynkach Zagranicznych"* Polska kojarzy się obcokrajowcom głównie z [13]:

---

[10] Kierunki rozwoju subregionów turystycznych Dolnego Śląska zostały szczegółowo scharakteryzowane w Tab.12. - *Wybrane cele rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku w aspekcie rozwoju subregionów turystycznych.*

[11] Ibidem przypis nr 7.

[12] Należy tutaj zaznaczyć, iż nie całe województwo zostało objęte podziałem subregionalnym. Jednostkom samorządu terytorialnego pozostającym poza strukturą subregionów rekomenduje się włączanie do już istniejącego modelu. Niektóre obszary – decyzją ich władz - wchodzą w skład więcej niż jednego subregionu.

[13] Polska Organizacja Turystyczna, *„Badania Rozpoznawalności Polski na Rynkach Zagranicznych"* – Raport, Warszawa, maj 2008 s.6.

1. W pierwszej kolejności z kulturą, architekturą, sztuką, historią, miastami historycznymi oraz kultury i sztuki, podróżami do miast, zabytkowymi miastami, różnymi miastami wymienionymi z nazwy, zabytkami, zabytkowymi miastami, średniowiecznymi miastami, zamkami, pałacami, bogactwem kulturowym, obiektami UNESCO, pamiątkami historycznymi oraz dawną historyczną zabudową.
2. Następnie z naturą, pięknym krajem, krajobrazem, żubrem, parkami narodowymi, puszczą, lasami i terenami rolniczymi.
3. Krakowem, w tym m.in. z Wawelem.

Jednak większa część pierwszych skojarzeń obcokrajowców dotyczy w dużym stopniu Dolnego Śląska:

1. Według rekomendowanych miejsc do odwiedzenia, Wrocław był na czwartym miejscu po Krakowie i okolicy, Warszawie i okolicy i Trójmieście, Pomorzu, wybrzeżu. Wrocław był bardziej polecany niż Zakopane i okolice (Tatry) czy też Mazury.
2. Wśród przedstawicieli branży turystycznej Wrocław zajął również 4 miejsce.
3. Wśród dziennikarzy Wrocław zajął 5 miejsce (na 4 uplasowało się Zakopane z okolicami (Tatry)).

W dokumencie *„Synteza opracowania pt.: „ANALIZA PRZEWAG KONKURENCYJNYCH POLSKI NA MIĘDZYNARODOWYM RYNKU TURYSTYCZNYM""* z 2003 roku przedstawiono analizę pozycji konkurencyjności Polski na europejskim rynku turystycznym w stosunku do 7 krajów liczących się na międzynarodowym rynku turystycznym, w tym Niemiec i Czech, jako bezpośrednich sąsiadów województwa dolnośląskiego. Z analizy wynika, że:

1. „Polska ma najgorszą pozycję konkurencyjną wśród badanych krajów i zajmuje miejsce tuż za Słowacją. Na pierwszym miejscu znajduje się Francja przed Niemcami i Hiszpanią oraz Irlandią, Czechami i Węgrami. Te trzy ostatnie kraje zajmują pozycję dość wyrównaną.

2. Jeśli chodzi o walory turystyczne, dystans, jaki dzieli Polskę od innych krajów jest relatywnie najmniejszy. Największą przewagę ma Francja, potem Niemcy i Hiszpania; przewaga Węgier, Czech i Irlandii jest stosunkowo niewielka, chociaż zróżnicowane są jej źródła; walory Słowacji zostały ocenione na mniej więcej tym samym poziomie, co walory Polski.
3. Jeśli chodzi o otoczenie sektora turystycznego, zwłaszcza naturalne (przyrodnicze) i gospodarcze, miejsce Polski oszacowano w zasadzie na poziomie Węgier i Słowacji; przewagę pod omawianym względem mają Niemcy, Francja i Irlandia, a następnie Hiszpania.
4. Jeśli chodzi o infrastrukturę turystyczną i wybrane usługi, Polska zajmuje najgorszą pozycję wśród porównywanych krajów; wyprzedają ją pod tym względem nie tylko Francja, Niemcy, Hiszpania i Irlandia, lecz także Czechy, Węgry i Słowacja – i to bardzo wyraźnie.
5. Największy dystans w stosunku do konkurentów ma Polska pod względem, jakości polityki, organizacji i zarządzania turystyką. Składają się na to prawdopodobnie powody finansowe, gdyż finanse mają istotny wpływ na zakres i siłę stosowanych instrumentów ekonomicznych. Chociaż są one istotne to jednak zapewne nie do końca wyjaśniają słabości organizacji i zarządzania."[14]

Z dokumentu „Analiza konkurencyjności oraz znaczenia Polski, jako destynacji turystycznej dla wybranych rynków" wynikają następujące wnioski dotyczące m.in. państw ościennych względem Polski a tym samym regionu dolnośląskiego:

1. Rynek niemiecki generuje największe przychody z turystyki, poza tym z analizy wynika, że na promocję w Niemczech powinny być przeznaczone najwyższe środki pieniężne.

[14] *„Synteza opracowania pt.: „ANALIZA PRZEWAG KONKURENCYJNYCH POLSKI NA MIĘDZYNARODOWYM RYNKU TURYSTYCZNYM"",* Instytut Koniunktur i cen handlu zagranicznego, Warszawa marzec 2003.

2. Najbardziej konkurencyjnymi Państwami dla Polski są Wielka Brytania, a następnie Belgia, Dania i Litwa, ponieważ z analiz wynika, że inwestycje w promocję powinny dotyczyć w pierwszej kolejności tych państw.
3. Polskę określono, jako tzw. „silnych średniaków", czyli mogą przynosić dochody, lecz ustępują liderowi rynku, lecz nie zanadto.
4. Polska może stać się gotówkowym leaderem, do czego wystarcza niekiedy nowe podejście do segmentacji rynku lub nawet samo tylko wyprzedzenie lidera rynku pod względem wrażliwości na potrzeby klienta. Nawet, jeśli nie jest możliwe zajęcie jego pozycji, warto na ogół poprawić udział rynku w swojej klasie.
5. Polska jest mniej atrakcyjna niż Niemcy, Wielka Brytania, Dania, Belgia, Francja, Holandia i Ukraina.
6. Podobną pozycję na rynku posiada Rosja, Włochy i Czechy.

Analizę konkurencyjności cenowej polskiej oferty turystycznej na strategicznych dla Polski rynkach generujących ruch turystyczny (a zwłaszcza na rynku niemieckim) w zakresie wybranych, priorytetowych obszarów produktowych przeprowadzono poprzez porównanie cen wybranych produktów turystycznych oferowanych w Polsce z tymi, które na rynku międzynarodowym oferują główni konkurenci Polski: Niemcy, Czechy, Słowacja, Węgry, kraje nadbałtyckie, a zwłaszcza Litwa. Analiza została przeprowadzona dla roku 2009 (maj – wrzesień).[15]

Konkurencyjność cenową w kraju względem innych państw zobrazowano w poniższych tabelach. Poniższe dane przedstawiają konkurencyjność Polski, dlatego też analogicznie przyjęto, że ta konkurencyjność dotyczy również Dolnego Śląska.

[15] T.Skalska *„ Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów",* badanie wykonane na zlecenie POT, Warszawa, 2009, s. 7.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 13. Przeciętne ceny jednoosobowego noclegu w (PLN) na analizowanych rynkach na rok 2009.

Kraje	Średnia cena	Mediana	Minimum	Maksimum	Odchylenie standardowe
Ogółem	316,6	252,7	12,3	2767,4	260,7
Litwa	349,3	292,1	83,5	1019,6	188,6
Słowacja	337,1	248,5	33,6	2055,6	309,2
Czechy	278,9	230,0	12,3	2767,4	242,2
Węgry	295,7	208,3	19,4	2446,8	302,8
Niemcy	362,5	283,0	34,3	2107,7	281,6
Polska	268,2	198,5	15,0	1066,7	195,7
Łotwa	378,7	308,4	68,5	1295,9	209,6
Estonia	353,0	321,3	108,2	991,7	159,7

Źródło: Badania wykonane na zlecenie POT, T.Skalska „ Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów", Warszawa 2009.

- z pośród rynków, które objęto analizą w Polsce występują najniższe ceny, w Łotwie najwyższe – ponad 41% wyższe niż średnie ceny w Polsce,
- średnie ceny w Polsce, Czechach i na Węgrzech były niższe od przeciętnej, w pozostałych krajach wyższe,
- pomiędzy badanymi krajami istnieją ogromne zróżnicowania cen zarówno wewnątrz rynków jak i pomiędzy nimi,
- najbardziej zróżnicowane ceny występują na Węgrzech i Słowacji,
- najbardziej jednolita jest oferta cenowa krajów nadbałtyckich,
- biorąc pod uwagę tylko Polskę, Niemcy i Czechy, średnie ceny są najwyższe w Niemczech, a najniższe w Polsce,
- Polska i Węgry posiadają podobny rozkład cen, w tym duży i zbliżony udział ofert o niskich cenach. (Tabela 13, Wykres 9).[16]

[16] Ibidem przypis nr 15, s.26-28.

Wykres 9. Rozkłady średnich cen 1 osobonoclegu według krajów (w PLN): Polska, Niemcy, Czechy na rok 2009.

Źródło: Badania wykonane na zlecenie POT, T.Skalska „ Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów", Warszawa 2009, s.27.

- najwyższe ceny wg krajobrazu występują w miastach i na nizinach, najniższe nad jeziorem,
- w miastach ceny te są najwyższe w Słowacji, na nizinach w Niemczech,
- Polska jest jednym z krajów gdzie występują najniższe ceny nad morzem,
- biorąc pod uwagę Polskę, Niemcy i Czechy, Polska ma najniższe ceny, oprócz wypoczynku w górach i nad jeziorami, natomiast najwyższe ma w pozostałych innych krajobrazach. (Wykres 10, Tabela 14.)

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Wykres 10. Średnia cena 1 osobonoclegu w (PLN) według krajów i typu krajobrazu na rok 2009.

Źródło: Badania wykonane na zlecenie POT, T.Skalska „ Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów", Warszawa 2009, s.29.

Tabela 14. Ocena konkurencyjności usług ze względu na typ krajobrazu (w %) na rok 2009.

Typ krajobrazu	Niemcy	Czechy	Słowacja	Węgry	Kraje nadbałtyckie	
					Razem	Litwa
Wszystkie typy krajobrazu łącznie						
Morze						
Góry						
Jeziora						
Niziny						
Miasta						

Objaśnienia:
- Niewielka różnica cen (-5%+5%)
- Ceny umiarkowanie konkurencyjne (różnica cen 5 – 20%)
- Ceny zdecydowanie konkurencyjne (różnica cen 21 – 30%)
- Ceny bardzo konkurencyjne (różnica cen ponad 30%)
- Ceny umiarkowanie niekonkurencyjne (różnica cen 5 – 20%)
- Ceny zdecydowanie niekonkurencyjne (różnica cen 21 – 30%)
- Ceny bardzo niekonkurencyjne (różnica cen ponad 30%)
- Brak danych do porównań

Źródło: Badania wykonane na zlecenie POT, T.Skalska „ Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów", Warszawa 2009.

- Polska oferuje konkurencyjne ceny zarówno biorąc pod uwagę same noclegi, jak i produkty typu city break,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

- w przypadku noclegów najważniejszymi konkurentami dla Polski są Węgry, a w przypadku usług typu city break Czechy,
- w produkcie wydarzenia ceny usług świadczonych na terenie Polski są bardzo konkurencyjne w porównaniu z pozostałymi krajami (niższe ceny oferują jedynie Czesi),
- w produkcie objazdy grupowe Polacy oferują ceny niemal najwyższe (po Litwie), wyższe nawet niż kraje nadbałtyckie rozpatrywane łącznie,
- w przypadku usług sanatoryjnych Polska oferuje ceny najniższe, natomiast w spa i wellness ceny plasują się jako jedne z najwyższych,
- na wszystkich analizowanych rynkach, z turystyką aktywną związane są ceny niższe od przeciętnych, a Polscy usługodawcy proponują bardzo korzystne warunki cenowe (zwłaszcza w odniesieniu do turystyki kajakowej). (Tabela 15.)[17]

Tabela 15. Średnie ceny 1 osobonoclegu (w PLN) wg rodzaju produktu na rok 2009.

Rodzaj produktu	Średnia cena (wszystkie kraje ogółem)	Polska	Niemcy	Czechy	Słowacja	Węgry	Kraje nadbałtyckie	
							Razem	Litwa
Wszystkie produkty ogółem	316,6	268,2	362,5	278,9	337,1	295,7		
City break	508,2	415,8	502,2	438,5	769,7	537,7	444,0	385,2
Wydarzenia	396,7	236,0	519,2	222,3	379,9	565,6	326,1	305,1
Objazdy grupowe	366,4	470,0	414,7	263,0	279,3	332,7	450,1	522,4
Turystyka rowerowa	184,1	150,0	104,9	167,8	140,7	188,8	313,1	400,0
Kajaki	240,5	100,8	101,4	-	-	93,2	465,2	517,6
Turystyka konna	*295,4*	-	*238,7*	*221,3*	-	*242,2*	*626,0*	-
Inna aktywna	305,0	264,1	269,9	287,2	279,1	314,3	493,4	559,6
Uzdrowiska	245,9	157,3	342,0	341,6	262,9	204,1	277,4	244,9
SPA i wellness	337,5	333,2	423,2	289,4	313,4	241,2	404,0	413,1
Same noclegi	186,8	123,5	229,7	187,6	195,0	157,0	226,4	212,2
Inne	395,4	-	387,7	-	426,3	-	-	-
Brak danych	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło: Badania wykonane na zlecenie POT, T.Skalska „ Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów", Warszawa 2009.

- najwyższe zróżnicowanie cen zanotowano w hotelach w Niemczech, a najniższe na Węgrzech,

[17] Ibidem przypis nr 15, s.31-36.

- w Polsce są odmienne i wyższe ceny w hotelach trzygwiazdkowych i czterogwiazdkowych, występuje wciąż niedostateczna ilość hoteli trzygwiazdkowych, dlatego też utrzymują ceny na wysokim poziomie,
- Polska w segmencie hoteli trzygwiazdkowych jest niekonkurencyjna, ceny są najwyższe ze wszystkich krajów,
- biorąc pod uwagę inną bazę noclegową, występują niskie ceny na apartamenty i studia, zróżnicowane na obiekty sanatoryjne, Polska we wszystkich rodzajach bazy noclegowej znajduje się w strefie cen niskich lub średnich. (Tabela 16.)[18]

Tabela 16. Cena 1 osobonoclegu (w PLN) wg rodzaju zakwaterowania na rok 2009.

Rodzaj zakwaterowania	Średnia cena (wszystkie kraje ogółem)	Polska	Niemcy	Czechy	Słowacja	Węgry	Kraje nadbałtyckie	
							Razem	Litwa
Wszystkie rodzaje zakwaterowania ogółem	316,6	268,6	363,1	278,3	339,7			
Hotel 3*	315,0	416,8	314,6	261,6	345,2	256,6	322,7	304,8
Hotel 4*	401,8	398,1	447,8	351,8	434,7	376,7	414,5	378,8
Apartament, studio	206,4	112,8	96,8	270,5	367,0	112,8	-	-
Pensjonat	117,9	128,3	186,1	111,8	106,6	95,6	79,2	-
Sanatorium	188,3	172,1	-	223,6	-	-	328,0	443,5
Inne	271,8	140,8	391,1	167,4	252,2	351,7	308	-
b.d.	209,8	-	298,2	-	133,0	212,1	-	-

Źródło: Badania wykonane na zlecenie POT, T.Skalska „Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów", Warszawa 2009.

- najwyższe ceny samych noclegów i noclegów ze śniadaniem charakteryzują rynek niemiecki,
- Polska plasuje się na korzystnej, konkurencyjnej pozycji, zwłaszcza, jeśli chodzi o noclegi ze śniadaniem i ofertę typu HB (nocleg, śniadanie + 1 dodatkowy posiłek),
- w miarę rozszerzania zakresu usług rosną również dysproporcje w poziomie cen. Im więcej usług uwzględniono w pakiecie, tym w sposób oczywisty rośnie cena. (Tabela 17).[19]

[18] Ibidem przypis nr 15, s.30.
[19] Ibidem przypis nr 15, s.37-38.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 17. Średnia cena 1 osobonoclegu (w PLN) według zakresu usług na rok 2009.

Zakres usług	Średnia cena (wszystkie kraje ogółem)	Polska	Niemcy	Czechy	Słowacja	Węgry	Kraje nadbałtyckie	
							Razem	Litwa
Wszystkie usługi ogółem	316,6	268,2	362,5	278,9	338,0	295,7	361,4	349,3
Tylko nocleg	156,8	98,4	201,6	157,5	185,5	147,0	89,9	-
Nocleg ze śniadaniem	211,1	156,3	256,2	227,3	188,1	159,7	226,2	212,9
Nocleg ze śniadaniem + 1 posiłek	164,6	132,9	-	178,9	167,3	162,3	182,1	182,1
Nocleg ze śniadaniem + 2 posiłki	149,3	124,7	235,6	106,8	295,2	-	-	-
All inclusive (bez dodatków)	-	-	-	-	-	-	-	-
Nocleg ze śniadaniem + transport	647,7	485,0	420,2	525,2	987,4	756,6	618,2	657,7
Nocleg ze śniadaniem + 1 posiłek + transport	426,5	458,6	-	153,6	-	-	-	-
Nocleg ze śniadaniem + 2 posiłki + transport	213,3	-	-	213,3	-	-	-	-
Nocleg ze śniadaniem + 1 posiłek + usługi dodatkowe (bez transportu)	343,8	365,5	422,6	236,3	330,5	300,2	415,7	457,6
Nocleg ze śniadaniem + 2 posiłki + usługi dodatkowe (bez transportu)	308,5	249,9	553,1	334,2	348,1	157,9	331,0	428,4
Nocleg ze śniadaniem + transport + usługi dodatkowe	437,3	454,3	493,5	266,2	425,2	549,5	598,4	618,7
Nocleg ze śniadaniem + 1 posiłek + transport + usługi dodatkowe	359,8	520,8	458,7	348,0	206,0	327,2	792,5	792,5
Nocleg ze śniadaniem + 2 posiłki +transport + usługi dodatkowe	429,7	560,4	562,5	288,1	263,6	529,8	-	-
All inclusive + usługi dodatkowe	-	-	-	-	-	-	-	-
Inne kombinacje	479,7	209,0	526,4	280,4	541,1	471,6	-	-
b.d.	363,1	454,0	361,5	293,8	274,9	240,1	412,0	395,4

Źródło: Badania wykonane na zlecenie POT, T.Skalska „ Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów", Warszawa 2009.

- rzadko stosuje się w Polsce zniżki cen w okresach posezonowych, a sezony nie są dopasowane do szczytów natężenia ruchu turystycznego,
- przeciętne ceny usług turystycznych nie kształtują się zgodnie z opinią sugerującą, że najtaniej można wypocząć poza sezonem letnim,
- najtańsze usługi występują w szczycie sezonu letniego (lipiec), a najdroższe - w miesiącach nie uznawanych za najbardziej turystyczne (ostatnie dekady czerwca i września),
- w większości krajów, w tym w Polsce, zdecydowanie zbyt rzadko stosuje się zniżki cen w okresach posezonowych, a sezony ustalane są sztucznie i nie są dopasowane do szczytów natężenia ruchu turystycznego,
- najbardziej klasyczne, powszechnie oczekiwane dostosowanie poziomu cen do natężenia ruchu turystycznego w szczycie sezonu widać na Węgrzech, czyli systematyczny spadek cen, poczynając od ostatniej dekady sierpnia aż po koniec badanego okresu (ostania dekada października), podobnie występuje w krajach nadbałtyckich,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

- w Niemczech widać obniżki cen w okresach bezpośrednio poprzedzających i następujących po sezonie letnim, tuż przed szczytem sezonu (ostatnia dekada czerwca) i od razu po jego zakończeniu (pierwsza dekada września), co nie zmienia faktu, że najwyższe ceny są na początku czerwca i pod koniec września,
- w Polsce i w Czechach trudno w tym zakresie zaobserwować jakieś jednoznaczne tendencje, chociaż generalnie w tym czasie występuje trend wzrostowy, odwrotnie niż w Słowacji,
- w wielu polskich biurach podróży i obiektach noclegowych często dominuje dychotomiczny podział na „sezon" i „poza sezonem", brak natomiast różnicowania cen w krótszych okresach, chociażby związanych z przedłużonymi weekendami czy świętami,
- w badanych krajach najtaniej jest w sezonie letnim a najdrożej – w okresach uznawanych za martwe.(Tabela 18)[20]

Tabela 18. Średnia cena 1 osobonoclegu (w PLN) według sezonu na rok 2009.

Termin	Średnia cena (wszystkie kraje ogółem)	Polska	Niemcy	Czechy	Słowacja	Węgry	Kraje nadbałtyckie	
							Razem	Litwa
Wszystkie terminy ogółem	316,6	268,2	362,7	277,4	338,8	295,7	361,4	349,3
1 - 10 maj	330,1	95,4	204,4	144,9	581,8	-	-	-
11-20 maj	319,4	283,5	209,9	325,2	516,9	344,4	-	-
21-31 maj	290,0	193,5	274,8	284,3	483,9	332,1	-	-
1-10 czerwiec	285,0	249,8	492,2	212,8	372,3	227,7	210,1	149,9
11-20 czerwiec	263,3	182,1	295,6	208,8	274,7	259,8	309,2	-
21-30 czerwiec	396,0	327,0	238,0	277,5	540,5	445,0	-	-
1-10 lipiec	277,2	96,0	408,8	259,2	427,6	313,5	243,8	-
11-20 lipiec	253,1	212,9	288,3	249,3	247,5	229,6	456,9	508,6
21-31 lipiec	279,4	149,3	254,5	267,6	279,5	738,9	412,8	-
1-10 sierpień	377,4	262,0	251,7	392,4	454,3	475,0	344,9	-
11-20 sierpień	292,9	310,9	268,9	340,7	281,6	291,5	259,2	-
21- 31 sierpień	325,8	388,9	222,0	348,7	-	407,2	-	-
1-10 wrzesień	307,7	288,0	121,0	341,4	239,9	378,1	336,3	308,4
11-20 wrzesień	354,0	271,8	336,8	226,3	429,3	372,4	169,2	169,2
21-30 wrzesień	409,8	386,7	461,9	645,3	386,5	323,6	-	-
1-10 październik	322,5	318,0	376,9	304,2	250,6	304,6	-	-
11-20 październik	304,2	254,5	377,9	244,4	322,3	236,9	362,3	351,9
21-30 październik	319,5	-	-	-	-	-	-	-
b.d.	379,8	379,8	669,7	-	232,3	228,1	-	-

Źródło: Badania wykonane na zlecenie POT, T.Skalska „ Konkurencyjność cenowa polskich produktów turystycznych w relacji do ofert głównych konkurentów", Warszawa 2009.

[20] Ibidem przypis nr 15, s.39-41.

Obszary konkurencyjności:

1. Pod względem poziomu cen, Polska w relacji do krajów uwzględnionych w badaniu wypada korzystnie.
2. Polska znajduje się w strefie cen niskich i średnich.
3. Dla znacznej części produktów poziom cen jest porównywalny lub niższy w stosunku do oferowanych w Czechach, na Węgrzech, a nawet w Niemczech.
4. Zdecydowanie za drogie – w porównaniu z ofertami naszych najbliższych konkurentów – są natomiast ceny hoteli klasy średniej (3*). W tym przypadku wysokie ceny można usprawiedliwiać jedynie wciąż niewystarczającą liczbą hoteli średniej klasy oraz dużym popytem na ten poziom usług.[21]

Analiza konkurencyjności pod względem gospodarki turystycznej:[22]

1. Trzecie miejsce pod względem udzielonych noclegów turystom z Wielkiej Brytanii, w przypadku turystów z Niemiec 2, Japonii 3.
2. Trzecie miejsce w kraju pod względem ilości miejsc noclegowych (więcej posiadają regiony nadmorskie) oraz przychodów i kosztów z całokształtu działalności hoteli (zatrudniających powyżej 9 pracowników). Region dolnośląski oferuje więcej miejsc noclegowych o wyższym standardzie niż pozostałe województwa (lepiej wypada Dolny Śląsk niż zachodniopomorskie i pomorskie).
3. Dolny Śląsk plasuje się w czołówce miejsc z dużą ilością hoteli, co tworzy podstawy do rozwoju turystyki biznesowej.
4. Pod względem ilości biur podróży oraz przychodów i kosztów z całokształtu działalności tych obiektów (zatrudniających powyżej 9 pracowników) Dolny Śląsk plasuje się na dalszej pozycji za woj. małopolskim, mazowieckim, śląskim i zachodniopomorskim.

[21] Ibidem przypis nr 15, s.45.
[22] Instytut Turystyki *„Turystyka polska w 2008 roku. Układ regionalny"*, Warszawa 2009.

5. Pod względem liczby pracujących w hotelach i motelach w w/w województwach przeważa liczba pracujących w tych obiektach przed województwem dolnośląskim.
6. Pod względem wynagrodzenia, jakie występuje w poszczególnych województwach w sekcji H „Hotele i motele" Dolny Śląsk plasuje się na 3 miejscu po Mazowszu i Warmii i Mazurach pod względem wysokości wynagrodzeń. Na Dolnym Śląsku jest mniej osób zatrudnionych w hotelach, ale pracujących za wyższą stawkę niż w innych województwach.
7. Z pośród wszystkich urzędów marszałkowskich zdecydowanie najwięcej na turystykę wydaje woj. mazowieckie, następnie małopolskie. Dolny Śląsk plasuje się na 8 miejscu.

Analiza konkurencyjności pod względem produktów turystycznych:

1. Priorytetowym produktem w zakresie turystyki rekreacyjnej (wypoczynkowej) w województwie dolnośląskim jest wypoczynek w górach. Regionami konkurencyjnymi w tym zakresie są: województwa małopolskie, podkarpackie, śląskie.
2. Pod względem turystyki miejskiej i kulturowej konkurencją są: województwa kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie, podlaskie, pomorskie, śląskie, świętokrzyskie, wielkopolskie.
3. W turystyce biznesowej (konferencje, kongresy i podróże służbowe) województwo mazowieckie jest największym konkurentem dla Dolnego Śląska.[23]
4. Mazowsze podobnie jak Dolny Śląsk, priorytetowo traktuje turystykę biznesową oraz miejską i kulturową, a także przyjmuje dużo turystów krajowych i zagranicznych.
5. W porównaniu do Dolnego Śląska, Mazowsze wyżej stawia turystykę zakupową oraz aktywną (Wellness, SPA, turystyka jeździecka). Ponadto na danym obszarze jest bardziej rozwinięta agroturystyka.

[23] Polska Organizacja Turystyczna, *„Potencjał i gradacja wartości produktów turystycznych województw"*, Warszawa 2008.

6. Głównymi produktami turystycznymi województwa małopolskiego jak i dolnośląskiego są: turystyka rekreacyjna, miejska i kulturowa, oraz przyjmuje podobną ilość turystów zagranicznych. Duże zainteresowanie Małopolską turystów zagranicznych związane jest z występującą tam turystyką uzdrowiskową oraz sportami zimowymi, które są priorytetowymi produktami danego obszaru, a województwo dolnośląskie traktuje je, jako podstawowe produkty turystyczne.[24]
7. Ogromny potencjał kulturowy, przyrodniczy i architektoniczny (zabytki, obiekty UNESCO) odpowiadający preferencjom i oczekiwaniom turystów.
8. Potencjał miasta Wrocław, który jest najbardziej rozpoznawalnym miejscem na mapie Dolnego Śląska.
9. Podział województwa na 13 subregionów turystycznych – jedyny taki podział w kraju.
10. Czwarte miejsce w Polsce pod względem ilości obiektów o najwyższych walorach krajoznawczych wpisanych na listę UNESCO.
11. Najbogatszy z regionów pod względem ilości zabytków (8 tyś. obiektów nieruchomych – 1 miejsce w Polsce i 22 tyś ruchomych - 2 miejsce w Polsce).

Analiza konkurencyjności pod względem analizy ruchu turystycznego[25]:

1. Analizując przyjazdy turystów krajowych do poszczególnych województw w latach 2005 – 2009 wynika, że w 2009 r. Województwo Dolnośląskie zajęło 4 miejsce po pomorskim, mazowieckim i zachodniopomorskim. Łącznie wyżej wymienione województwa przyjęły 43% wszystkich turystów krajowych. Najmniej odwiedzane były województwa: lubuskie, opolskie, podlaskie i świętokrzyskie. Odwiedzało te województwa mniej niż 1 mln turystów.
2. W przypadku podróży długookresowych turyści krajowi najczęściej odwiedzali województwa: pomorskie (2,1 mln) zachodniopomorskie (1,9 mln), małopolskie

[24] Opracowano na podstawie danych GUS, Instytutu Turystyki.
[25] Opracowano na podstawie danych Instytutu Turystyki.

(1,2 mln) i mazowieckie (1,1 mln). Dolnośląskie uplasowało się na 5 miejscu (1,0 mln).

3. W 2009 roku w przypadku podróży krótkookresowych (2-4 dni), najwięcej osób przyjeżdżało do województwa mazowieckiego (2,4 mln), a następnie do dolnośląskiego i wielkopolskiego (po 1,8 mln).
4. Największe natężenie krajowego ruchu, uwzględniając oba rodzaje wyjazdów w 2009 roku powyżej 3,5 mln, odnotowujemy dla województwa pomorskiego, potem zaś mazowieckiego, zachodniopomorskiego, a także dolnośląskiego z 2,8 mln przyjazdów.
5. W 2009 roku turyści zagraniczni najczęściej odwiedzali cztery województwa: zachodniopomorskie, dolnośląskie, mazowieckie i małopolskie.

Do najbardziej konkurencyjnych obszarów w stosunku do Dolnego Śląska należą:

1. Województwa położone nad morzem.
2. Województwo małopolskie z górami oraz najbardziej rozpoznawalna marka za granicą - Kraków.
3. Dużą konkurencją jest także województwo mazowieckie ze stolicą kraju – Warszawą.

2. Gospodarka turystyczna w układzie powiatowym w podziale na typy turystyki i sektory branży turystycznej

2.1. Turystyka aktywna

Literatura w różny sposób definiuje pojęcie turystyki aktywnej. W opracowaniach można spotkać m.in. następujące definicje turystyki aktywnej:

a) polega ona na podróżowaniu w celach rekreacyjnych wykorzystując przy tym własną aktywność przestrzenną w pokonywaniu przestrzeni,[26]
b) jest to forma turystyki, w której ważnym elementem wyjazdu niezależnie od czasu trwania działalności turystycznej jest podejmowanie aktywności rekreacyjnych lub hobbistycznych,[27]
c) próba znalezienia i upowszechnienia innych możliwości, odmiennych do występujących do tej pory form turystyki masowej, turystyka ta jest oparta na motywach krajoznawczych uprawiana w nieformalnych grupach bądź indywidualnie, wymagająca przygotowania, wysiłku fizycznego i umysłowego.[28]

Turystę aktywnego określono jako osobę, która udaje się poza miejsce swojego zamieszkania w celu podjęcia rekreacji ruchowej w wybranych dyscyplinach turystycznych lub sportowych, ukierunkowanych na rozwój sprawności fizycznej i intelektualnej. [29]

W literaturze ponadto często stosuje się zamienne pojęcia, nazywając turystykę aktywną turystyką kwalifikowaną, alternatywną oraz usportowioną. Stosuje się również różny dodatkowy podział turystyki aktywnej. Dla celów niniejszego opracowania podzielono turystykę aktywną na:

[26] *„Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku"*, str. 9, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.
[27] Tamże, str. 9.
[28] Tamże, str. 8.
[29] Tamże, str. 9.

a) turystykę pieszą,
b) turystykę rowerową,
c) turystykę kajakową,
d) turystykę specjalistyczną (wspinaczka, myślistwo, wędkarstwo, jeździectwo).

W wyniku przeobrażeń gospodarki naszego kraju oraz podnoszenia się jakości życia we wszystkich grupach społecznych zarówno na rynku turystycznym Dolnego Śląska jak i w sposobie spędzania wolnego czasu zaszły duże zmiany. Wzrastająca długość wolnego czasu będąca wynikiem wzrostu gospodarczego, jak i wzrastająca świadomość w społeczeństwach europejskich potrzeby regeneracji sił psychofizycznych po tygodniach wytężonej pracy wpłynęła na istotne zmiany w popycie turystycznym.

Istotnym wyróżnikiem poziomu życia staje się, zatem nie tylko długość, ale i jakość spędzania przerw urlopowych oraz weekendowych. Dotychczasowe najpopularniejsze formy turystyki masowej, zorganizowanej, polegającej często na biernym wypoczynku są wypierane przez te polegające na aktywności fizycznej, i jest to trend ogólnoświatowy.

Turystyka aktywna jest obecnie jednym z najszybciej rozwijających się segmentów rynku turystycznego, co stwarza szanse regionom, których potencjał turystyczny w tej dziedzinie jest znaczny, takim jak m.in. Dolny Śląsk, co potwierdzają wyniki badań[30].

Turystyka aktywna /kwalifikowana/ jest czwartym motywem wśród turystów odwiedzających Dolny Śląsk w 2008r. /Rysunek 6./, choć częściej turyści korzystają z oferty turystyki kulturowej, bądź preferują wypoczynek bierny czy udział w imprezach, które również są związane także z turystyką kulturową a okazjonalnie z wydarzeniami sportowymi czy rekreacyjnymi.

[30] Badania ruchu turystycznego, potencjału turystycznego i kierunków rozwoju turystyki /w tym aktywnej/ na Dolnym Śląsku prowadzone były A.Dołęgę i W.Fedyka od 2006r. w ramach statutowej działalności Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej /DOT/ oraz w ramach projektów dotowanych przez Polską Organizację Turystyczną i Ministerstwo Sportu i Turystyki.

Badania DOT [31] wskazują także na postrzeganie przez turystów aktywnych oferty Dolnego Śląska, w tym d/t także, jakości i stopnia rozwoju form turystyki aktywnej w regionie /Rysunek 7./.

Rysunek 6. Motywy przyjazdu turystów na Dolny Śląsk w 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej. Wyniki nie sumują się do 100 %.

Co jest symptomatyczne, to fakt, że zdaniem respondentów, najlepiej rozwinięte są proste formy turystyki aktywnej: turystyka piesza i rowerowa, co jest wynikiem znacznego, w ostatnim okresie, rozwoju infrastruktury turystycznej i tradycji uprawiania tych typów turystyki na Dolnym Śląsku. Za główną formę turystyki aktywnej w regionie respondenci uznali narciarstwo /18, 4 %- Ryc.7./.

Należy podkreślić, że głównymi czynnikami rozwoju turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku są walory naturalne. Przy czym należy także zaznaczyć, iż walory turystyczne świadczące o atrakcyjności terenu oraz dobry dojazd do destynacji turystycznej

[31] Ibidem przypis nr 7.

to zaledwie część czynników decydujących o stanie rozwoju i funkcjonowaniu turystyki na danym obszarze.

W rozwoju różnych form turystyki aktywnej analogiczne znaczenie ma także zaplecze organizacyjne i materialne, bowiem uprawianie zwłaszcza turystyki aktywnej wymaga zarówno od turysty, jak i władz lokalnych oraz od organizatorów turystyki wdrożenia szeregu mechanizmów umożliwiających obsługę ruchu turystycznego.

Rysunek 7. Najlepiej rozwinięta forma turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku w 2008r. /zdaniem turystów aktywnych/.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej. Wyniki nie sumują się do 100 % .

Należy zaznaczyć, że zaplecze organizacyjne turystyki aktywnej złożone i związane jest m.in. z koniecznością obsługi ruchu turystycznego przez specjalistycznie wykwalifikowaną kadrę przewodników, instruktorów, ekspertów.[32]

[32] Badania DOT wskazują na znaczące problemy z kształceniem specjalistycznych kadr turystycznych w regionie i są uznawane za słabą stronę rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, [w]: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009 oraz [w]: W.Fedyk, Promocja turystyczna Dolnego Śląska – analizy, Dolnośląska Organizacja Turystyczna/ materiał niepublikowany/, Wrocław, wrzesień 2008.

Natomiast zaplecze materialne[33] dotyczy przede wszystkim konieczności zapewnienia turystom odpowiednich warunków materialnych do uprawiania turystyki. O ile wymienione elementy są wykorzystywane także w recepcji pozostałych segmentów rynku turystycznego, to specyficzne dla recepcji turystyki aktywnej są elementy sportowo – rekreacyjne tj.: szlaki /piesze, rowerowe, narciarskie konne, wodne/, ścianki wspinaczkowe i trasy zjazdowe etc.

Na szczególną uwagę zasługują wyniki badań d/t jakości tych elementów infrastruktury turystycznej /to jest stopnia oczekiwanych przez respondentów-turystów/ inwestycji, z uwzględnieniem jednocześnie stopnia popularności danych form turystyki aktywnej / Rysunek 8./.

Rysunek 8. Jaka infrastruktura służąca uprawianiu turystyki aktywnej wymaga na Dolnym Śląsku inwestycji / zdaniem turystów odwiedzających region/?. (2008 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej. Wyniki nie sumują się do 100 %.

Analiza wyników wskazuje, że potencjalni turyści oczekują szczególnego rozwoju infrastruktury dla uprawiania turystyki rowerowej, wodnej oraz narciarstwa,

[33] Przez warunki materialne należy rozumieć bazę noclegową, bazę gastronomiczną, bazę rekreacyjną, czyli infrastrukturę turystyczną i paraturystyczną.

co koreluje z najważniejszymi motywami ruchu turystycznego na Dolny Śląsk oraz może decydować o wielkości tych segmentów turystów w regionie.

Przeprowadzona przez W.Fedyka i A.Dołęgę /DOT/ analiza potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku pozwoliła na sformułowanie analizy SWOT dla tej formy ruchu turystycznego w regionie /Tabela 19./, [34] a wyniki pozwoliły na opracowanie celów strategicznych rozwoju tej formy turystyki na Dolnym Śląsku.

Przedmiotowa analiza wskazała na priorytetowe znaczenie turystyki aktywnej i specjalistycznej w rozwoju Dolnego Śląska, które powinny być jednymi z najważniejszych kierunków rozwoju turystycznego w regionie. Takie ujęcie pojawia się również w dokumentach strategicznych na poziomie regionu /Tabela 20./.

Tabela 19. Wybrane elementy analizy SWOT dla Dolnego Śląska -Turystyka aktywna i specjalistyczna na rok 2009.

Turystyka aktywna i specjalistyczna	
Silne strony	**Słabe strony**
• Bliskość głównych rynków Europy Zachodniej, szczególnie Niemiec (duże zainteresowanie turystyką aktywną i specjalistyczną). • Bogate i zróżnicowane zasoby naturalne sprzyjające rozwojowi turystyki specjalistycznej: wspinaczka, wędkarstwo, paralotniarstwo, itp. • Bogactwo zasobów historycznych i kulturowych uatrakcyjniające pobyt turysty aktywnego w regionie. • Wzrost zainteresowania aktywnymi formami wypoczynku na rynku krajowym i zagranicznym. • Promowanie nowych form turystyki specjalistycznej w regionie, w tym tzw. sportów ekstremalnych, jak: kajakarstwo górskie, paralotniarstwo, szybownictwo, wspinaczka skałkowa, rajdy konne. • Wzrost zainteresowania turystyką jeździecką i powstawanie nowych ośrodków	• Słabo rozwinięte zaplecze infrastrukturalne dla form turystyki wykorzystujących akweny wodne, w tym wędkarstwo – brak stanic wędkarskich. • Niedostateczna infrastruktura w zakresie szlaków konnych (mała liczba wyznaczonych szlaków turystyki konnej) oraz miejsc odpoczynku dla koni. • Postrzeganie golfa przez turystę polskiego jako sportu drogiego, elitarnego. Niewielka ilość pól 18 dołkowych. • Brak zintegrowanych pakietów oferty turystyki specjalistycznej (np. pakiety weekendowe łączące różne formy turystyki aktywnej). • Niedostatecznie rozwinięta baza noclegowa o zróżnicowanym standardzie. Niski standard zaplecza i infrastruktury turystyki aktywnej. • Niedostateczna promocja turystyki aktywnej w kraju i zagranicą. • Słaby system informacji i dystrybucji

[34] Szczegółowa analiza potencjału turystyki aktywnej została zawarta w: A.Dołęga, W.Fedyk, Koncepcja rozwoju produktów turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku, praca niepublikowana na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki, Wrocław, 2008, s. 250. We wskazanym dokumencie zawarta jest także analiza SWOT dla poszczególnych form turystyki aktywnej: turystyki rowerowej, pieszej, narciarskiej / zjazdowej i biegowej/, jeździeckiej oraz turystyki wodnej / kajaki, żegluga na Odrze /.

jeździeckich. • Rozwój golfa oraz hippiki jako elementu oferty dla turystyki biznesowej.	informacji o ofercie turystyki ekstremalnej. • Brak kapitału inwestycyjnego na inwestycje poprzez przedsiębiorców turystycznych w urządzenia paraturystyczne i brak aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego, też mogą być utrudnieniem dla rozwoju infrastruktury turystycznej. • Niedostateczna wiedza o potrzebach i wymaganiach turystów (brak stałych badań jakościowych i ilościowych tego segmentu rynku). • Konkurencja ze strony regionów sąsiednich, szczególnie Czech i Niemiec, np: turystyka rowerowa. • Rosnąca konkurencja ze strony innych regionów Polski. • Brak kadry instruktorów turystycznych: narciarskich, jeździeckich, rowerowych, animatorów turystyki.
Szanse	**Zagrożenia**
• Moda na aktywny wypoczynek i rekreację. Zwiększenie częstotliwości wypoczynku tzw.„długie weekendy". • Dotacje z UE na projekty inwestycyjne i promocyjne w turystyce aktywnej / RPO/. • Możliwe bezpłatne szkolenia kadr do obsługi turystyki aktywnej /POKL/. • Turystyka specjalistyczna jako szansa na przedłużenie sezonu turystycznego w regionie. • Wzrost dochodów Polaków może spowodować zwiększenie wydatków na turystykę, aktywną i specjalistyczną.	• Ograniczenia systemu ratownictwa górskiego i wodnego. • Wzrost kosztów ubezpieczeń turystycznych dla uprawiających turystykę aktywną i sportów ekstremalnych. • Niedostatek firm turystycznych oferujących aktywny wypoczynek i incentive tours. • Brak marki Polska – wspierającej działania promocyjne branży w regionie. • Brak szeroko dostępnych i tanich ubezpieczeń, w tym w systemie on-line.

Źródło: A.Dołęga, W. Fedyk: Uwarunkowania rozwoju produktów turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku, w: Rola turystyki w gospodarce regionu, vol. II Usługi turystyczne jako podstawa gospodarki turystycznej, red. J.Marak, J.Wyrzykowski, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2009r., str. 160-169.

Tabela 20. Segmentacja rynku turystycznego dla Dolnego Śląska na rok 2009.

Segment	Waga (*-****)
Turystyka miejska i kulturowa, w tym również: • turystyka przemysłowa • turystyka związana z dziedzictwem cysterskim	****
Turystyka aktywna i specjalistyczna	****
Turystyka uzdrowiskowa, w tym welness & spa	***
Turystyka biznesowa	****
Turystyka na terenach wiejskich	***
Turystyka weekendowa	****
Turystyka tranzytowa	*

**** - im wyższa liczba * tym wyższy waga /potencjał i ranga/.

Źródło: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009, s. 63.

Na co szczególnie warto zwrócić uwagę to fakt możliwości ukierunkowania rozwoju turystycznego Dolnego Śląska na produkty niszowe turystyki specjalistycznej i aktywnej w ramach poszczególnych subregionów[35], w celu wykreowania marek turystycznych i wizerunku turystycznego regionu, jako interesującej destynacji dla aktywnych turystów.

To właśnie wąska specjalizacja i skupienie się na mocnych stronach /potencjał walorów i bazy/ jest warunkiem sukcesu rozwoju turystyki w nowo powołanych subregionach turystycznych na Dolnym Śląsku. Poniżej autorzy wskazują na te formy turystyki aktywnej, które w pierwszej kolejności powinny zostać rozwijane na terenach danych subregionów /Tabela 21./.

[35] Model rozwoju Dolnego Śląska w formule subregionów turystycznych został opisany w: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009, s. 142.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 21. Potencjał turystyki aktywnej i specjalistycznej w subregionach Dolnego Śląska na rok 2009.

Typ turystyki	Waga (*-****) produktu	Subregion turystyczny
Turystyka aktywna i specjalistyczna • turystyka rowerowa • turystyka piesza • sporty zimowe: narciarstwo • turystyka speleologiczna	****	Subregion Pogórze Kaczawskie Subregion Karkonosze i Góry Izerskie
Turystyka aktywna i specjalistyczna • Kajaki • Sporty lotnicze	***	Subregion Nysa – Kwisa – Bóbr
Turystyka aktywna i specjalistyczna • Turystyka piesza • Turystyka rowerowa • Turystyka jeździecka	***	Subregion Bory Dolnośląskie
Turystyka aktywna • Kajaki • Żeglarstwo i motolotniarstwo	***	Subregion Dolina Odry Zachód
Turystyka aktywna i specjalistyczna • Turystyka piesza • Turystyka rowerowa • Kajaki • Wędkarstwo, birdwatching	***	Subregion Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy
Turystyka aktywna i specjalistyczna • Turystyka rowerowa (kolarstwo górskie) • Turystyka piesza	***	Subregion Sudety Wałbrzyskie
Turystyka aktywna i specjalistyczna • Turystyka rowerowa • Sporty lotnicze • Wypoczynek – jeziora (również żeglarstwo) • Kajaki	***	Subregion Ślęża
Turystyka aktywna i specjalistyczna • Turystyka piesza • Wspinaczka skałkowa	***	Subregion Ziemia Kłodzka
Turystyka aktywna i specjalistyczna • Turystyka rowerowa • Sporty zimowe /narciarstwo biegowe/	**	Subregion Przedgórze Sudeckie

***** - im wyższa liczba * tym wyższy waga /potencjał i ranga/. Waloryzacja oparta jest na istniejącym potencjale tych obszarów oraz ich możliwościach rozwojowych.*
Źródło: A.Dołęga, W. Fedyk: Uwarunkowania rozwoju produktów turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku, w: Rola turystyki w gospodarce regionu, vol. II Usługi turystyczne, jako podstawa gospodarki turystycznej, red. J.Marak, J.Wyrzykowski, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2009r., str. 160-169.

Obok działań czysto infrastrukturalnych zmierzających do rozwoju i zagospodarowania istniejącego, naturalnego potencjału, koniecznym jest pilne podjęcie skoncentrowanych działań promujących turystykę aktywną na Dolnym Śląsku przy współdziałaniu wszystkich organizatorów rynku tego typu turystyki. Aktualnie niezbędna jest szeroka współpraca między Samorządem Województwa, jednostkami samorządu terytorialnego, stowarzyszeniami turystyki aktywnej i przedsiębiorcami w celu opracowania i zrealizowania nowoczesnej kampanii promującej potencjał turystyki aktywnej Dolnego Śląska, która powinna być skorelowana z rangą poszczególnych produktów turystyki aktywnej w regionie, które syntetycznie zostały zaprezentowane w Tabeli 22.

Przekaz promocyjny powinien być dostosowany do specyfiki poszczególnych rynków, przy założeniu, iż odbiorcą działań promocyjnych będzie zarówno zagraniczny, jak i krajowy turysta /Tabela 23./.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 22. Potencjał produktów turystycznych / turystyki aktywnej i specjalistycznej / Dolnego Śląska - niezależnie od rynku na rok 2009.

Produkty	**Turystyka aktywna, rekreacyjna (wypoczynkowa)**					**Turystyka specjalistyczna**						Turystyka pielgrzymkowa	Turystyka miejska i kulturowa	**Turystyka na terenach wiejskich**		**Turystyka zdrowotna**		**Turystyka biznesowa**		Turystyka zakupy	Turystyka tranzytowa
	Słońce i plaża	Wypoczynek w górach	**Turystyka piesza**	Wypoczynek-jeziora	Wypoczynek w obszarach przyrodniczych	**Kajaki**	**Sporty zimowe /narciarstwo**	**Turystyka rowerowa**	**Turystyka jeździecka**	**Wspinaczka skałkowa**	**Sporty lotnicze /szybowce, paraglajty,**			Agroturystyka	Ekoturystyka	Turystystyka uzdrowikowa	Med.-tour: Wellness, spa	Turystyka kongresowa	Podróże służbowe		
Dolnośląskie	**-**	**XXX**	**XX**	**-**	**XX**	**X**	**XX**	**XX**	**X**	**X**	**X**	**X**	**XXX**	**X**	**X**	**XX**	**X**	**XXX**	**XXX**	**X**	**XX**

XXX – priorytetowy, XX – podstawowy, X – drugorzędny, brak pola oznacza brak produktu

Źródło: A.Dołęga, W. Fedyk: Uwarunkowania rozwoju produktów turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku, w: Rola turystyki w gospodarce regionu, vol. II Usługi turystyczne jako podstawa gospodarki turystycznej, red. J.Marak, J.Wyrzykowski, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2009r., str. 160-169.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 23. Gradacja wartości produktów turystyki aktywnej i specjalistycznej Dolnego Śląska na różnych rynkach na rok 2009.

PRODUKT	Niemcy	Wielka Brytania	USA	Francja	Belgia	Hiszpania	Holandia	Austria	Czechy	Węgry	Rosja	Szwecja	Norwegia	Dania	Ukraina	Polska
Wędrówki piesze	2	2	-	2	3	-	1	3	1	-	-	3	3	3	-	1
Turystyka rowerowa	1	2	-	2	3	-	1	3	1	2	-	2	2	2	-	1
Turystyka kajakowa	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Turystyka konna	2	3	-	-	-	2	2	-	-	2	3	3	-	-	-	2
Turystyka żeglarska	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sporty zimowe / narciarstwo /	1	2	-	-	3	-	1	-	1	1	1	-	-	3	1	1
Sporty lotnicze / szybowce, paraglajty /	2	-	2	-	-	-	2	-	2	-	3	-	-	-	-	2
Wspinaczka skałkowa	2	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	2

WARTOŚĆ MARKETINGOWA i planowana aktywność na rynku / Priorytety produktowe i rynkowe
1 – priorytet / I kategoria /, 2 – drugorzędna kategoria ważności / II kategoria/, 3 – niewielka kategoria ważności/ III kategoria/ znak „ –„ - bez działalności marketingowej.
Źródło: A.Dołęga, W. Fedyk: Uwarunkowania rozwoju produktów turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku, w: Rola turystyki w gospodarce regionu, vol. II Usługi turystyczne jako podstawa gospodarki turystycznej, red. J.Marak, J.Wyrzykowski, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2009r., str. 160-169.

Dla zapewnienia prawidłowego i efektywnego rozwoju turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku uznaje się za niezbędne podjęcie realizacji następujących celów strategicznych,[36] tj.:

- prowadzenie stałego procesu monitoringu stopnia wdrażania Programu Rozwoju Turystyki na Dolnym Śląsku, szczególnie w odniesieniu do kierunków i celów rozwoju turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku,
- powołanie struktur zarządzania i monitoringu, które mogłoby być koordynatorem i inspiratorem rozwoju poszczególnych typów i form turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku,
- przeprowadzenie kompleksowych szkoleń d/t konstruowania oferty produktu turystyki aktywnej w środowisku jst i przedsiębiorców turystycznych,

[36] Struktura celów strategicznych rozwoju turystyki aktywnej oraz harmonogram ich wdrożenia na Dolnym Śląsku zostały szczegółowo opisane w: A.Dołęga, W.Fedyk, Koncepcja rozwoju produktów turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku, praca niepublikowana na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki, Wrocław, 2008, s. 250.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

- podjęcie skoncentrowanej akcji promującej potencjał turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku.

Powołanie struktur zarządzania i monitoringu, które mogłyby być koordynatorem i inspiratorem rozwoju poszczególnych typów i form turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku jest jednym z najistotniejszych aktualnie zadań w regionie, szczególnie, że wiele analiz wskazuje na niewykorzystanie w pełni istniejącego potencjału środowiskowego i technicznego regionu dla rozwoju aktywnych form turystyki /Tabela 24./.

Tabela 24. Nowe i potencjalnie rozwojowe formy aktywności turystycznej na obszarze Ziemi Jeleniogórskiej (2008 r.).

Teren/Sezon	Zimowy	Letni
Karkonosze	narciarstwo skiturowe, narciarstwo biegowe, skialpinizm, freeride	Nordic Walking, paralotniarstwo, downhill, wspinaczka skałkowa
Góry Izerskie	psie zaprzęgi, survival, snow kiting, narciarstwo zjazdowe w Świeradowie Zdroju	Nordic Walking, kajakarstwo górskie
Góry Kaczawskie	kuligi	Nordic Walking, turystyka konna, turystyka rowerowa, turystyka motorowa, quady, kajakarstwo
Rudawy Janowickie	kuligi	Nordic Walking, turystyka rowerowa, turystyka konna
Kotlina Jeleniogórska	jazda na łyżwach, tenis,	Nordic Walking, kajakarstwo, turystyka konna, turystyka motorowa tenis

Źródło: Ł.Dobberstein, Możliwości uprawiania turystyki aktywnej i alternatywnego spędzania czasu wolnego na obszarze Ziemi Jeleniogórskiej. Stan i perspektywy rozwoju, praca magisterska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu Wydział Gospodarki Regionalnej I Turystyki w Jeleniej Górze, Jelenia Góra, 2008, s.86.

Brak skoordynowanych działań d/t budowy infrastruktury turystycznej, chaotyczna, nie w pełni ukierunkowana promocja potencjału i form turystyki aktywnej skutkuje brakiem wizerunku regionu, jako ważnej, polskiej, i w niektórych wymiarach również europejskiej destynacji turystycznej.

W rozwoju turystyki aktywnej jak w żadnej z innych form turystyki niezbędna jest współpraca w realizacji celów wszystkich podmiotów rynku turystycznego. Tylko skoordynowane i wspólne działania są gwarantem szybkiego rozwoju, skutecznej komercjalizacji i szansą na sukces tego segmentu rynku turystycznego oraz pełnego wykorzystania istniejącego dużego potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku.

Szczególnie ważnym jest tworzenie produktów turystyki aktywnej i specjalistycznej w formule sieciowej, które mogą być konkurencyjne na rynku turystycznym. Wybrane przykłady tego typu produktów turystycznych z Dolnego Śląska zaprezentowano w Tabeli 25.

Tabela 25. Wybrane przykłady sieciowych produktów turystyki aktywnej i specjalistycznej na Dolnym Śląsku (2009 r.).

Nazwa produktu/Główne cechy	Organizator
"Między Złotem a Srebrem - odkrywamy atrakcje Ziemi Ząbkowickiej" ➢ turystyka aktywna, dziedzictwo obiektów poprzemysłowych	Lider-Powiat Ząbkowice Śląskie / Grupa TWS / http://www.zabkowice-powiat.pl/portal/index.php?d=news&id_news=196
„Dolina Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej" ➢ turystyka kulturowa i biznesowa, dziedzictwo historyczne	Lider-Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów http://www.dolinapalacow.pl/
„Dotknij żywej tradycji w sercu Europy" – Szlak Starych Rzemiosł ➢ turystyka kulturowa i krajoznawcza, dziedzictwo tradycyjnego rzemiosła	Dolnośląska Organizacja Turystyczna w projekcie TourismPartnersEurope z partnerami z msp www.tpe.org.pl
"Tajemniczy Trójkąt" ➢ turystyka krajoznawcza i aktywna, dziedzictwo obiektów techniki	Gminy: Walim, Jedlina-Zdrój i Głuszyca
"Wrzosowa Kraina" ➢ eko- i agroturystyka, turystyka aktywna, dziedzictwo tradycyjnego rzemiosła	Grupa Partnerska LGD "Wrzosowa Kraina" – 56 partnerów http://www.wrzosowakraina.pl/
„ Dolina Baryczy Poleca „ ➢ eko- i agroturystyka, turystyka aktywna, dziedzictwo tradycyjnego rzemiosła	Fundacja Doliny Baryczy i partnerzy msp http://barycz.pl/turystyka/index.php5

Źródło: A.Dołęga, W. Fedyk: Uwarunkowania rozwoju produktów turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku, w: Rola turystyki w gospodarce regionu, vol. II Usługi turystyczne jako podstawa gospodarki turystycznej, red. J.Marak, J.Wyrzykowski, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2009r., str. 160-169.

Poniżej zaprezentowano wybrane dane obrazujące potencjał regionu w ujęciu poszczególnych typów turystyki aktywnej, w tym analizy SWOT, który jest odzwierciedleniem stanu jednej ze składowych gospodarki turystycznej na Dolnym Śląsku.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Turystyka piesza

W tabeli 26 zawarto autorską ocenę potencjału regionu w zakresie rozwoju turystyki pieszej w formule analizy SWOT.

Tabela 26. Analiza SWOT dla sektora turystyki pieszej na Dolnym Śląsku (2008 r.).

Turystyka piesza	
Silne strony	**Słabe strony**
• Bliskość Czech i Niemiec, w których istnieje ukształtowana moda na ten typ turystyki. • Bogate i różnorodne walory naturalne i kulturowe jako cel wędrówek pieszych i mogących stanowić atrakcję dla turysty pieszego. • Bardzo bogate tradycje związane z uprawianiem turystyki pieszej. • Liczne i dobrze oznakowane i konserwowane szlaki, w tym układ szlaków sieciowych i tematycznych. • Stosunkowo dobrze rozwinięta infrastruktura towarzysząca w zakresie bazy noclegowej i gastronomicznej, w tym bezpośrednio zlokalizowanych na szlakach pieszych, szczególnie górskich.	• Nie pełne wykorzystywanie olbrzymiego potencjału i „ białe plamy „ w sieci szlaków turystycznych w regionie. • Brak lub niedostatek infrastruktury: oznakowanie tras, miejsca wypoczynku, informacja zewnętrzna (mapy, opisy atrakcji), brak małej infrastruktury na szlakach-punkty postojowe, poboru wody, małej gastro. • Słabe zagospodarowania części atrakcji turystycznych /w tym ograniczone godziny dostępu /. • Bardzo zła komunikacja kolejowa i autobusowa do miejsc początku i końca tras turystycznych. Brak połączeń z większych aglomeracji we wszystkich kierunkach, w stronę obszarów atrakcyjnych turystycznie. • Niewystarczająca promocja i informacja turystyczna d/t sieci szlaków turystycznych /brak atlasu turystycznego wszystkich szlaków i serwisu www/. • Niedostateczne bezpieczeństwo turystów i sprzętu na szlaku /zniszczone odcinki, dewastacja oznakowania /. • Niewielka ilość kompleksowych produktów turystyki pieszej z obszaru województwa, np. rajdy piesze, trekking, nordic walking.
Szanse	**Zagrożenia**
• Liczne drogi gruntowe i leśne, jako baza do tworzenia szlaków pieszych. • Dotacje z UE na budowę i konserwację tras pieszych /RPO, POWT, MSiT/. • Silne stowarzyszenia i kluby turystyki pieszej.	• Jak w słabych stronach. • Brak edukacji i promocji wśród dzieci i młodzieży turystyki pieszej i aktywnego spędzania wolnego czasu.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław, wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

Dolny Śląsk dysponuje bogatymi walorami krajoznawczymi oraz atrakcjami turystycznymi, do których prowadzą szlaki turystyczne, dające wiele możliwości do uprawiania turystyki pieszej, która jest bardzo popularną i najtańszą formą spędzania czasu wolnego w regionie. Bogate walory krajoznawcze oraz atrakcje turystyczne posiadają następujące obszary regionu:

- Sudety Jeleniogórskie - Region Jeleniogórski lub Karkonoski – główne ośrodki turystyczne to Jelenia Góra, Karpacz, Szklarska Poręba i Świeradów Zdrój, atrakcje turystyczne to: Skały Pielgrzymy, Skała Słonecznik, wodospady Kamieńczyka i Szklarki, Śnieżne Kotły, drewniany kościółek Wang w Karpaczu, ruiny zamku Chojnik, muzea przyrodnicze w Cieplicach i Sobieszowie (Jelenia Góra),
- Sudety Wałbrzyskie - Region Wałbrzyski – główne atrakcje turystyczne: główne ośrodki turystyczne to Wałbrzych, Szczawno Zdrój, gm-w. Lubawka i gm-w. Nowa Ruda, do atrakcji turystycznych zalicza się m.in. opactwo cystersów w Krzeszowie,
- Sudety Kłodzkie - Ziemia Kłodzka - to region uzdrowiskowy ze znacznym skupieniem źródeł mineralnych (Lądek Zdrój, Kudowa Zdrój, Duszniki Zdrój), atrakcje turystyczne to: przełom Nysy Kłodzkiej przez Góry Bardzkie, Muzeum Filumenistyczne w Bystrzycy Kłodzkiej i Muzeum Papiernicze w Dusznikach Zdroju,
- Pogórze Zachodniosudeckie (Izerskie, Kaczawskie i Bolkowsko-Wałbrzyskie) - atrakcje turystyczne to m.in. Kościół Pokoju w Jaworze, w Świdnicy i zamek Hochbergów w Książu,
- Masyw Ślęży - w okolicy góry leży Sobótka, w której znajduje się m.in. Muzeum Archeologiczne ze znaleziskami wykopanymi na tym terenie,
- Wzgórza Trzebnickie – jedną z atrakcji turystycznych jest opactwo cysterskie w Trzebnicy,
- Bory Dolnośląskie - atrakcje turystyczne to m.in.: Zamek Czocha i Zamek Kliczków,

- Dolina Baryczy – znaczna część obszaru objęta jest granicami Parku Krajobrazowego Dolina Baryczy,
- Dolina Odry – obszar posiada walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe (miasta Wrocław, Oława, Lubiąż, Głogów) i wodne.[37]

Tabela 27. Wykaz szlaków turystycznych Dolnego Śląska (stan na 2010 r.).

Szlaki na Dolnym Śląsku	Ilość
piesze nizinne	281
piesze górskie	59
kajakowe	3
rowerowe	93
żeglarskie	2
motorowerowe	4
konne nizinne	6
konne górskie	0
Narciarskie	0
Inne	2

Źródło: edueko.pttk.pl/ 16.11.2010

Tabela 28. Wykaz najważniejszych szlaków turystycznych Dolnego Śląska (stan na 2009 r.).

Lp.	Nazwa szlaku	Przebieg szlaku wg powiatów
1.	Europejski Dalekobieżny Szlak Długodystansowy (E3)	jeleniogórski, lubański, lwówecki, kamiennogórski, wałbrzyski, ząbkowicki, kłodzki,
2.	Główny Szlak Sudecki im. Mieczysława Orłowicza*	lubański, jeleniogórski, kamiennogórski, wałbrzyski, kłodzki,
3.	Szlak Zamków Piastowskich*	wałbrzyski, świdnicki, wrocławski, jaworski, kamiennogórski, jeleniogórski, legnicki, lwówecki, złotoryjski,
4.	Dolnośląski Szlak Cystersów*	trzebnicki, wołowski, legnicki, jaworski, średzki, jeleniogórski, kamiennogórski, ząbkowicki,
5.	Szlak Wygasłych Wulkanów	legnicki, lwówecki, jeleniogórski,
6.	Szlak drogą św. Jakuba*	Trasa 1 - polkowicki, bolesławiecki, lubański, zgorzelecki, Trasa 2 – legnicki, m. Legnica, wołowski, lwówecki, średzki, oławski, złotoryjski, wrocławski, m. Wrocław, Trasa 3 – lwówecki, jeleniogórski, lubański,
7.	Szlak im. Ułanów Legii Nadwiślańskiej	wałbrzyski, świdnicki,
8.	Szlak archeologiczny	trzebnicki,
9.	Szlak Historii i Tradycji Wrocławia*	miasto Wrocław,
10.	Szlak Obiektów Dziedzictwa Techniki	miasto Wrocław, strzeliński, lubiński,

[37] *„Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku"*, str. 11-13, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

	Przemysłowej*	złotoryjski, świdnicki, miasto Wałbrzych, kłodzki, ząbkowicki,
11.	Szlak Dolnośląskich Zamków i Pałaców*	kłodzki, ząbkowicki, dzierżoniowski, strzeliński, oławski, oleśnicki, milicki, trzebnicki, miasto Wrocław, wrocławski, świdnicki, jaworski, legnicki, lubiński, polkowicki, bolesławiecki, lubański, lwówecki, zgorzelecki, jeleniogórski,
12.	Szlak Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej*	jeleniogórski,
13.	Szlak Marianny Orańskiej*	ząbkowicki,
14.	Szlak Sanktuariów i Ośrodków Pielgrzymkowych*	Miasto Wrocław, świdnicki, miasto Legnica, kamiennogórski, ząbkowicki, kłodzki, miasto Wałbrzych, jaworski, trzebnicki.

Źródło: Opracowanie własne.

** Szlaki turystyczne, które zgodnie z Uchwałą 2445/III/09 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 lutego 2009 r. w sprawie przyjęcia listy szlaków turystycznych o znaczeniu regionalnym dla województwa dolnośląskiego (z późniejszymi zmianami z 17 marca 2009 r.) zostały uznane za szlaki o znaczeniu regionalnym.*

Zgodnie z danymi PTTK w województwie dolnośląskim jest:

- 281szlaków pieszych nizinnych,
- 59 szlaków pieszych górskich.[38]

Dane GUS natomiast podają, że szlaki turystyczne w woj. dolnośląskim to łącznie 5735 km długości. Są to:

- szlaki górskie - 4565 km,
- szlaki nizinne – 1170 km.[39]

Tabela 29. Szlaki turystyczne w km w latach 2004-2007.

Lp.	Nazwa szlaku	2004	2005	2006	2007
1.	**Nizinne**	1480	1421	1421	1170
2.	**Górskie**	4329	4718	4098	4565

Źródło: Opracowano na podstawie danych GUS z lat 2004-2007.

Wykaz szlaków pieszych nizinnych zgodnych z danymi podawanymi przez PTTK przedstawiono w poniższej tabeli.

[38] Strona internetowa http://szlaki.pttk.pl/spis.html
[39] *Turystyka w województwie dolnośląskim 2004 – 2007*, US we Wrocławiu 2008.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 30. Wykaz szlaków pieszych nizinnych (stan na 2010 r.).

Oznakowanie szlaku	Początek szlaku	Koniec szlaku	Długość
niebieski	ROKITNICA. PKS	Żuków. PKS	87,7
żółty	PRZEMKÓW. PKP	LUBIĄŻ, d. Klasztor	81,6
zielony	URAZ. PKS	KĄTY WROCŁAWSKIE. PK	207,7
czerwony	ORZESZKÓW. PKP	Wołów. PKP	14,7
czarny	sz. Głogów - Rawicz	WIŃSKO, rynek	30
czerwony	PRZEMKÓW. PKS	PRZEMKÓW. PKS	73,3
zielony	LUBIN. Baszta Głogowska	Nowa Kuźnia. PKS	38,5
niebieski	BOLESŁAWIEC. PKP	ZEBRZYDOWA. PKP	32,6
żółty	BOLESŁAWIEC, cm. Kutuzo	TOMASZÓW BOLESŁ., PKS	25,4
czerwony	PROCHOWICE. PKS	ŚCINAWA, PKP	21,8
zielony	PROCHOWICE. PKS	LEGNICKIE POLE. muzeum	22,1
czerwony	LEGNICA. Brama Głogowska	LEGNICKIE POLE. muzeum	12,3
żółty	MODŁA. PKP	ROKITKI. ośrodek wyp.	13
żółty	PAWŁOWICE MAŁE. PKP	PAWŁOWICE MAŁE. PKP	82,2
zielony	WILCZYCE. PKP	GORZEĆ, polanka	20
czarny	PRZYBYŁOWICE. PKP	KOISZKÓW. staw	1,5
czarny	BRACHOW. PKP	SŁUP, kościół	6
czarny	GRODZIEC. PKS	OKMIANY. PKP	17
niebieski	GORZEĆ. Dom Pustelnika	WĘZEŁ POD LESZCZYNĄ	15
niebieski	NOWY KOŚCIÓŁ.	STARA KRASN1CA, PKP	11
zielony	ZŁOTORYJA. Dolny Rynek	ROKITNICA. PKS	19
żółty	Legnickie Pole. muzeum	ZŁOTORYJA. Dolny Rynek	89
zielony	ZAMEK "GRODZIEC"	BEŁCZYNA. PKS	20
czarny	PRUSICE DOLNE. PKS	KONDRATÓW. PKS	14
niebieski	JAWOR. PKP	GROSS ROSEN. muzeum	17
czerwony	BOLKÓW. PKS	ZŁOTOTYJA, PKS	52
czarny	WĄWÓZ MYŚLIBORSKI	MOŁDOWA	2
czarny	SIEDMICA. PKS	WĄWÓZ MYŚLIBORSKI	5
czarny	LIPA, staw	MUCHÓW. wzg. 382.6	5
niebieski	LIPA. PKS	CHEŁMIEC (RĄCZYCE)	16
zielony	GROBLA, paląc	MUCHÓW. PKS	11
czerwony	ŻMIGRÓD. PKP	MILICZ-KARŁÓW. ośrodek	63,4
żółty	MILICZ. PKP	MILICZ-KARŁOWO. ośrodek	16,5
niebieski	REZ. "DĄBROWY..."	KROSNICE. PKP	7,3
czarny	CIESZKOW. PKP	MILICZ. PKS	18
żółty	ORZESZKÓW. PKP	WOŁÓW. PKP	16,6
niebieski	BRZEZINKA ŚREDZKA. PK	ZAKRZÓW-KOTOWICE. PK	77,7
czarny	MROZÓW, ul. Wilności	MROZÓW. PKP	0,7
niebieski	URAZ. PKS	CZERNICA WR. PKP	64,6
zielony	ZDUNY. PKP	DŁUGOŁĘKA. PKP	81,5
niebieski	WROCŁAW-MUCHOBOR. M	SOBÓTKA. PKP	37
Łączna suma			1446,7

Źródło: szlaki.pttk.pl (wybrane szlaki turystyczne oznakowane przez PTTK).

Na terenie województwa istnieje szereg turystycznych tras podziemnych. Są to:

- Podziemna trasa w kopalni w Nowej Rudzie,
- Kompleks Osówka w Głuszycy (1500 m podziemnych korytarzy),

- Podziemna Trasa Turystyczna im. 1000-lecia Państwa Polskiego w Kłodzku (ok. 600 m długości),
- Podziemna Trasa Turystyczna po kopalniach rud żelaza i uranu w Kowarach (1200 m. długości),
- Muzeum Sztolni Walimskich w Walimiu (750 m. długości),
- Podziemna Trasa Turystyczna Kopalnia Złota w Złotym Stoku (około 1500 m. długości),
- Podziemna trasa turystyczna w Bystrzycy Kłodzkiej,
- Podziemna trasa turystyczna w Kletnie,
- Podziemna trasa turystyczna w Muzeum Przemysłu i Techniki w Wałbrzychu,
- Sztolnia Aurelia w Złotoryi.[40]

Turystyka piesza związana jest nie tylko z walorami przyrodniczymi i kulturowymi danego obszaru, ale również z zagospodarowaniem turystycznym w tym bazą noclegową, którą przedstawiono w rozdziale 2 w podziale na powiaty. Z turystyką pieszą związane są głównie schroniska, z których część jest zlokalizowana na szlakach pieszych.

Z turystyką pieszą związani są również przewodnicy turystyczni. Najwięcej przewodników turystycznych przynależających do klubów bądź kół turystycznych występuje w mieście Wrocław. Poniższa tabela przedstawia wykaz liczbowy przewodników turystycznych występujących w poszczególnych powiatach.

[40] Dolnośląska Organizacja Turystyczna, *„Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku"*, str. 24-25.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 31. Wykaz przewodników turystycznych w województwie dolnośląskim zgodne z klubem bądź kołem położonym w danym powiecie, do którego przynależy przewodnik turystyczny (stan na 2010 r.).

Jednostka terytorialna	Przewodnicy turystyczni
Powiat bolesławiecki	0
Powiat jaworski	0
Powiat jeleniogórski	0
Powiat kamiennogórski	**3**
Powiat lubański	**4**
Powiat lwówecki	0
Powiat zgorzelecki	0
Powiat złotoryjski	0
Powiat m. Jelenia Góra	**21**
Powiat głogowski	0
Powiat górowski	0
Powiat legnicki	0
Powiat lubiński	0
Powiat polkowicki	0
Powiat m. Legnica	**13**
Powiat dzierżoniowski	0
Powiat kłodzki	**15**
Powiat świdnicki	**5**
Powiat wałbrzyski	0
Powiat ząbkowicki	**9**
Powiat m. Wałbrzych	**11**
Powiat milicki	0
Powiat oleśnicki	0
Powiat oławski	0
Powiat strzeliński	0
Powiat średzki	0
Powiat trzebnicki	0
Powiat wołowski	0
Powiat wrocławski	0
Powiat m. Wrocław	**65**
RAZEM	**146**

Źródło: Strona internetowa www.przewodnicy.pttk.pl

Turystyka piesza na Dolnym Śląsku wspierana jest głównie przez PTTK, które prowadzą działalność informacyjną, a także szkoleniową i kartograficzną. Wykaz oddziałów PTTK występujących w poszczególnych powiatach przedstawiono podrozdziale 2.13. Sektor informacji i promocji turystycznej.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Turystyka rowerowa

W tabeli 32 zawarto autorską ocenę potencjału regionu w zakresie rozwoju turystyki rowerowej w formule analizy SWOT.

Tabela 32. Analiza SWOT dla sektora turystyki rowerowej na Dolnym Śląsku (2008 r.).

Turystyka rowerowa	
Silne strony	**Słabe strony**
• Bliskość Czech i Niemiec, w których istnieje ukształtowana moda na ten typ turystyki. • Bogate i różnorodne walory naturalne i kulturowe, jako cel wędrówek rowerowych i mogących stanowić atrakcję dla turysty rowerowego. • Kilka obszarów z dobrze oznakowanymi i konserwowanymi szlakami rowerowymi, w tym w układach sieciowych i tematycznych. • Liczne ulotki i materiały promocyjne o szlakach rowerowych. • Stosunkowa dobra dostępność do serwisów rowerowych i wypożyczalni w miejscowościach turystycznych. • Coraz liczniejsze imprezy rowerowe o randze międzynarodowej oraz rajdy stowarzyszeń cyklistów.	• Tworzenie tras rowerowych bez głębszej analizy potrzeb i możliwości stworzenia produktu – brak systemów i sieci domkniętych pętli rowerowych. • Niska świadomość korzyści płynących z rozwoju turystyki rowerowej. • Słaba infrastruktura komunikacyjna i ograniczenia w transporcie rowerów /PKP, PKS/. • Brak specjalistycznych ofert typu „express-rower". • Brak wymaganej infrastruktury: oznakowanie tras, miejsca wypoczynku, stojaki rowerowe. • Brak bazy noclegowej przystosowanej pod potrzeby turysty rowerowego, programu typu „kwatera dla rowera". • Mała liczba wypożyczalni rowerów. • Brak wypracowanego modelu finansowania tworzenia, konserwacji i promocji tras rowerowych. • Brak kompleksowych produktów turystyki rowerowej z obszaru województwa dla różnych wiekowo turystów. • Brak kompleksowego atlasu turystyki rowerowej regionu i serwisu www wszystkich tras wyznakowanych.
Szanse	**Zagrożenia**
• Liczne drogi gruntowe i leśne i stare linie kolejowe, jako baza do tworzenia szlaków rowerowych. • Rosnąca moda na „rowerowy weekend rodzinny" oraz kolarstwo amatorskie. • Dotacje z UE na budowę i konserwację tras rowerowych / RPO, POWT /. • Przygotowana przez WBU szczegółowa koncepcja kompleksowego rozwoju turystyki rowerowej na Dolnym Śląsku.	• Brak idei wprowadzania środków komunikacji miejskiej i regionalnej /PKP, PKS/ przystosowanych do przewozu rowerów. • Duże koszty zakupu sprzętu rowerowego. • Brak specjalistycznych biur turystyki rowerowej. • Brak w jst analiz i koncepcji na wykorzystanie istniejącego potencjału infrastruktury i współpracę z przedsiębiorcami dla podnoszenia dochodów z gospodarki

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

• Rosnąca liczba wypożyczalni i serwisów rowerowych, w tym w obiektach noclegowych.	turystycznej.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław, wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

Turystyka rowerowa związana jest głównie ze zróżnicowanym ukształtowaniem terenu, potencjałem obiektów kulturowych i historycznym, walorami przyrodniczymi. Na zainteresowanie turystów tego typu turystyką ma wpływ głównie racjonalne połączenie szlaków rowerowych, oraz ich odpowiednie zagospodarowanie.

Tabela 33. Szlaki rowerowe Dolnego Śląska o charakterze międzynarodowym i euroregionalnym.

Szlaki		Miejscowości
międzynarodowe	**Euro Velo nr 9 Bałtyk – Adriatyk**	Sułów – Trzebnica – Wrocław – Kąty Wrocławskie – Mietków – Świdnica – Pieszyce – Srebrna Góra – Kamieniec Ząbkowicki. Na odcinku Wiry-Pieszyce istnieją dwa warianty trasy: przez Świdnicę i Krzyżową (36 km), lub przez Dzierżoniów (19,5 km). Cały odcinek Wrocław – Paczków liczy 156 km przez Świdnicę lub 139,5 km przez Dzierżoniów.
	Szlak Odry	Ponad 700 km ścieżek rowerowych, szlaków wodnych, tras pieszych i edukacyjnych. Główna oś. to tzw. Rowerowy Szlak Odry, biegnący po obu stornach rzeki od Oławy, przez Wrocław do Kostrzynia. ➢ niebieski szlak (po obu stronach rzeki) – zachodni brzeg biegnie przez Wrocławia Leśnicy do Głogowa /141 km/ i kilka propozycji łącznikowych /Głoska - Brzeg Dolny/ /Kwiatkowice – Lubiąż/, /Ścinawa – Iwno/, /Chobień/, wschodni - z Głogowa do Brzegu Dolnego /112 km/, ➢ szlak czerwony z Malczyc – Jemielno /aktualnie istniejący/do Głogowa /w przygotowaniu/.
euroregionalne /również o znaczeniu międzynarodowym lecz bez cech tranzytowych w skali kraju/	**ER2 Szlak Liczyrzepy**	Zittau – Porajów – Bogatynię – Kunratice – Frydlant – Nove Mesto Pod Smerkiem – Świeradów Zdrój – Jakuszyce – Szklarską Porębę – Jagniątków – Kowary – Lubawkę – Chełmsko Śląskie – Machov – Szczytną – Międzylesie – Ladek Zdrój i dalej czeską magistralą L-J-O przez Jesenik do Otmuchowa.
	ER 4 Szlakiem Miast średniowiecznych	Zgorzelec –Pokrzywnik – Gronów – Henryków Lubański – Rodogoszcz – Lubań – Radostów Śr. – Mściszów – Niwnice – Lwówek Śląski – Płakowice – Chmielno – Zbylutów – Grodziec – Uniejowie – Złotoryja – Prusice – Myślibórz – Jawor.
	ER 6 Dolina Bobru	Lubawka – Kamienna Góra – Marciszów – Janowice Wielkie – Jelenia Góra – Wrzeszczyn – Pilchowice Zapora – Wleń – Lwówek Śląski – Bolesławiec.

	ER 7 Trasa Pogórza Izerskiego	Zgorzelec – Platerówka – Leśna – Złotniki Lubańskie – Mirsk – Stara Kamienica – Jelenia Góra.
	ER 8 Szlak Cystersów (trasa planowana)	Rawicz - Żmigród - Trzebnica - Wołów - Lubiąż - Prochowice - Legnica - Warmątowice - Winnica - Słup - Jawor - Świny - Bolków - Kamienna góra - Kruszów - Mieroszów - Rybnica Leśna - Nowa Ruda - Wambierzyce - Polanica - Kłodzko - Bardo - Kamieniec Ząbkowicki - Henryków - Ziębice - Paczków - Otmuchów - Nysa - Głuchołazy - Prudnik - Głogówek - Kędzierzyn Koźle - Góra św. Anny - Strzelce Opolskie - Jemielnica – Toszek.
	Trasa Rowerowa Im. T. G. Masaryka	Żd'árky / Pstrążna - Pstrążna (Skansen) - Rozdroże pod Lelkową - Jakubowice - Kudowa Zdrój - Czermna (Kaplica Czaszek) - Słone - Náchod.
	Trasa Ściany	Bożanov / Radków - Radków - Karłów - Ostra Góra / Machovská Lhota.
	Cyklotrasa L-J-O	Lądek Zdrój - Javornik - Paczków - Otmuchów
	ER 1 „U Styku Trzech Granic"	Zittau – Hradek – Bogatynia.

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentu „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 47-56, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Oprócz szlaków międzynarodowych i euroregionalnych w powiatach występuje wiele szlaków rowerowych mających charakter lokalny. Wzorcem dla gmin może być Szklarska Poręba gdzie znajduje się 300 km tras rowerowych, na których organizowanych jest wiele imprez.

W dokumencie „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku" przedstawiono walory przyrodnicze z obszarami chronionymi, wraz z miejscowościami turystycznymi, gdzie można uprawiać turystykę rowerową. Są to:

- Karkonoski PN, Rudawski PK, PK „Dolina Bobru" - Jelenia Góra, Karpacz, Kowary Szklarska Poręba, Świeradów Zdój,
- PK Sudetów Wałbrzyskich, Książański PK - Wałbrzych, Mieroszów, Boguszów Gorce, Szczawno Zdrój,
- PN Gór Stołowych, PK Sudetów Wałbrzyskich, Śnieżnicki PK - Kudowa Zdrój, Kłodzko, Duszniki Zdrój, Polanica Zdrój, Lądek Zdój, Stronie Śląskie, Międzylesie, Bystrzyca Kłodzka,
- PK „Dolina Bobru", PK „Chełmy" - Lubań, Gryfów Śląski, Jawor, Bolków Lwówek Śląski, Złotoryja,
- PK „Dolina Bystrzycy", Ślężański PK – Sobótka,

- Trzebnica Oborniki Śląskie,
- Przemkowski PK - Bolesławiec, Przemków,
- PK „Dolina Baryczy" - Milicz, Żmigród,
- Lubiąż, Oława,
- Wrocław.[41]

W dokumencie „Studium Systemu Turystki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego" autorstwa Wojewódzkiego Biura Urbanistycznego we Wrocławiu z października 2006, przedstwiono kierunki rozwoju systemu lokalnych tras rowerowych i ich obsługi w granicach gmin w podziale na powiaty.

W powiecie kamiennogórskim i w Szczawnie Zdrój (powiat wałbrzyski) trasy rowerowe podzielono na trasy ogólnie dostępne dla turystyki rodzinnej i trasy dla zaawansowanych rowerzystów z wykorzystaniem tylko rowerów górskich (MTB). Również na Słonecznej Polanie znajdują się liczne trasy rowerowe, w tym profesjonalny tor do zjazdu MTB.

Wrocław posiada ciągnące się kilometrami trasy rowerowe wzdłuż odrzańskich wałów. Okolice Wrocławia obfitują również w liczne trasy biegnące na Wzgórza Trzebnickie czy Masyw Ślęży.[42]

Do organizacji wspierających rozwój turystyki rowerowej na terenie Dolnego Śląska należą m.in.:

- Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju,
- Fundacja Zielona Akcja,
- Oddziały PTTK,
- Stowarzyszenia rowerowe.

[41] Tamże, str. 46-47.
[42] Strona internetowa www.turystyka.dolnyslask.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Turystyka kajakowa

W tabeli 34 zawarto autorską ocenę potencjału regionu w zakresie rozwoju turystyki wodnej w formule analizy SWOT.

Tabela 34. SWOT dla turystyki wodnej na Dolnym Śląsku (2008 r.).

Turystyka wodna / kajaki, żegluga na Odrze /	
Silne strony	**Słabe strony**
• Znaczący potencjał w postaci niewykorzystanych szlaków wodnych, w tym na obszarach chronionych i cennych przyrodniczo. • Rosnąca moda na wypoczynek, w tym aktywny, nad wodą. • Oferta rejsów baraki i statki pasażerskie po Odrze, w tym w systemie incentive tours. • Unikalne na skalę europejską walory naturalne i kulturowe „dostępne z wody".	• Niski stan czystości wód oraz konflikt funkcji turystycznej z transportową na Odrze. • Zdecydowany brak infrastruktury wspomagającej – przystanie, stanice wodne, mariny, wypożyczalnie sprzętu. • Brak kompleksowego systemu zarządzania istniejącymi i powstającymi szlakami kajakowymi. • Brak miejskiej komunikacji wodnej we Wrocławiu. • Istniejące regulacje prawne blokujące możliwość korzystania z niektórych zbiorników wodnych. • Niedostateczna baza noclegowo – gastronomiczna wzdłuż głównych szlaków wodnych. • Brak promocji i informacji turystycznej /brak materiałów i serwisów www/.
Szanse	**Zagrożenia**
• Silne kluby wodniackie i żeglarskie /AZS, PTTK/. • Pojawiające się nowe imprezy wodniackie i kajakowe, np. Regaty VIP, weekendy kajakowe, targi marynistyczne, itp. • Przygotowany Program Rozwoju Turystycznego Szlaku Odra oraz powstanie 2 subregionów turystycznych. • Dotacje z UE na budowę i konserwację tras wodnych / RPO, POWT /. • Plany wykorzystania Odry dla turystyki i rekreacji we Wrocławiu i Nysy Kłodzkiej.	• Konflikt ochrony środowiska i ruchu turystycznego. • Słaba realizacji programu „Odra 2000" niezapewniająca zrównoważonych stanów wód na rzekach, powodziowe zagrożenia istniejącej infrastruktury dla turystyki wodnej /szczególnie we Wrocławiu/.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław, wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

Rozwinięta i atrakcyjna sieć wodnych szlaków turystycznych, biegnących przez ciekawy i urozmaicony krajobraz, w powiązaniu z Odrą stanowi duże,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

niewykorzystane pole dla rozwoju turystyki wodnej. Długość szlaków wodnych w granicach województwa dolnośląskiego na Odrze i jej dopływach wynosi 1303,7 km, z czego 737,6 km jest dostępne dla kajakarzy bez względu na poziom stanu wód. Uwzględniając odcinek rzeki Nysy Łużyckiej długości te zwiększą się o około 80 km.

Turystyka kajakowa na terenie powiatów Dolnego Śląska związana jest głównie z występującą tam siecią rzeczną. Wykaz szlaków kajakowych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 35. Szlaki kajakowe na Dolnym Śląsku (stan na 2010 r.).

Nazwa szlaku	Długość [km]	Liczba punktów	Liczba odcinków	Trudność	Uciążliwość
Bystrzyca	45.10	40	4	ZWA ZWB ZWB ZWB	U1 U2 U1 U3
Cicha Woda	38.00	32	7	ZWC ZWA ZWC ZWA ZWA ZWA ZWA	U5 U2 U5 U2 U2 U1 U2
Czarna Woda	17.28	17	6	ZWA ZWA ZWA ZWA ZWA ZWA	U1 U1 U2 U1 U1 U2
Kaczawa	25.17	14	1	ZWA	U2
Oleśnica	11.21	13	5	ZWB ZWB ZWB ZWA ZWA	U2 U2 U1 U2 U3
Oława	34.22	17	4	ZWB ZWA ZWA ZWA	U2 U2 U1 U1
Smortawa	21.89	12	4	ZWC ZWA ZWA ZWA	U3 U1 U1 U1
Strzegomka	39.27	23	4	ZWB ZWB ZWB ZWB	U2 U2 U2 U2
Ślęża	48.54	36	5	ZWB ZWB ZWC ZWA ZWA	U2 U2 U2 U1 U2

Źródło: Strona internetowa www.kajak.org.pl
ZWA do ZWC – informuje o trudności wód nizinnych. ZWA to woda łatwa, ZWB nieco trudniejsza i ZWC to trudna woda nizinna.
U0 do U6 – w ten sposób określa się uciążliwość szlaku. U0 jest szlakiem najlepszym, bez przeszkód, U1 wymaga dodatkowo ok. 10 proc. czasu na pokonanie utrudnień, a U6 to najbardziej uciążliwy szlak, na którego pokonanie potrzeba dodatkowo nawet 200 proc. czasu

W dokumencie *Studium Zagospodarowania Turystycznego Dolnośląskich Odcinków Szlaków Wodnych* przedstawiono główne kierunki polityki przestrzennej w zakresie zagospodarowania turystycznego szlaków wodnych województwa dolnośląskiego. Jest to:

1. Rozwój infrastruktury turystycznej.
2. Edukacja i informacja turystyczna, marketing.
3. Kojarzenie szlaku wodnego z innymi formami turystyki i rekreacji.

4. Poprawa stanu czystości wód powierzchniowych.
5. Ochrona krajobrazu w otoczeniu rzek.
6. Ochrona przeciwpowodziowa.

Rozwinięta sieć dolnośląskich odcinków szlaków wodnych, jeśli ma służyć rozwojowi turystyki wodnej, wymaga podjęcia zdecydowanych działań na rzecz powstania infrastruktury turystycznej. Zarówno dla Odry jak i dla pozostałych szlaków wskazano miejsca obsługi turystyki wodnej (MOTW), które dla Odry mają inny charakter niż dla rzek pozostałych - trzy poziomy obsługi, dla różnych jednostek pływających.

Opierając się na rozpoznaniu terenu, dla każdego z miejsc obsługi turystyki wodnej określono możliwości innych rodzajów aktywności turystycznej i rekreacyjnej, wynikające z lokalnych uwarunkowań (istniejących obiektów i urządzeń lub warunków występujących w otoczeniu). Są to wskazówki, w jakim kierunku mogą i powinny iść starania lokalnych samorządów dla podniesienia atrakcyjności szlaku wodnego. Za lokalne atrakcje turystyczno-rekreacyjne uznano:

- ośrodki sportów wodnych - istniejące lub możliwe do urządzenia,
- kąpieliska, baseny,
- walory przyrodnicze,
- zabytki architektury i budownictwa,
- obiekty projektowanego Przestrzennego Muzeum Odry,
- szlaki rowerowe i piesze,
- imprezy związane z turystyką wodną,
- obfitość grzybów (Bory Dolnośląskie),
- wody lecznicze.[43]

[43] Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, zespół projektowy w Legnicy *„Studium Zagospodarowania Turystycznego Dolnośląskich Szlaków Wodnych*, Legnica, 2004.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Turystyka narciarska

W tabeli 36 zawarto autorską ocenę potencjału regionu w zakresie rozwoju turystyki narciarskiej w formule analizy SWOT.

Tabela 36. Analiza SWOT dla sektora turystyki narciarskiej na Dolnym Śląsku (2008 r.).

Turystyka narciarska	
Silne strony	**Słabe strony**
• Bogate tradycje związane z uprawianiem sportów zimowych w regionie, w tym w układzie transgranicznych tras narciarstwa biegowego. • Zróżnicowane zaplecze noclegowo – gastronomiczne, w tym w bezpośrednim sąsiedztwie tras i wyciągów narciarskich i na szlakach narciarstwa biegowego. • Stosunkowo dobra infrastruktura, w tym markowe imprezy narciarstwa biegowego, np.: Bieg Piastów. • Dobre warunki mikroklimatyczne w miejscowościach sportów zimowych. • Bliskość dużych aglomeracji w kraju i zagranicą, jako zaplecza „ski-weekendów". • Przyjazny charakter gór dla początkujących narciarzy /płaskie wierzchowiny, liczne „ośle łączki„/.	• Mała przepustowość i jakość urządzeń wyciągów narciarskich. • Niewystarczająca promocja i informacja turystyczna /serwisy kamer on-line i pogodowe o warunkach narciarskich /. • Brak rozwiązań kompleksowych (wspólne skipasy, skibusy). • Brak wspólnego systemu promocji z innymi ośrodkami narciarskimi, szczególnie po stronie czeskiej w systemie transgranicznym. • Konflikty z Parkiem Narodowym i ograniczanie przestrzeni dla tras narciarskich i wyciągów narciarskich. • Słaba dostępność komunikacyjna (brak oraz zły stan dróg, niewystarczająca ilość połączeń PKP i PKS) do miejscowości sportów zimowych. • Relatywnie wysokie ceny i niski poziom usług uzupełniających.
Szanse	**Zagrożenia**
• Nowe unikalne inwestycje w turystyce narciarskiej /kolej gondolowa i trasa zjazdowa w Świeradowie Zdrój, kryty stok narciarski w Karpaczu /. • Dotacje z UE na budowę i konserwację tras narciarskich / RPO, POWT /.	• Zmiany klimatyczne /zanikanie długich okresów z pokrywa śnieżna, „bezśnieżne zimy„ /. • Wysokie koszty zakupu sprzętu i wypoczynku narciarskiego. • Konkurencja cenowa i jakościowa czeskiej oferty narciarskiej. • Brak „prawa śniegu" ograniczającego rozbudowę infrastruktury narciarskiej.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław, wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

W poniższej tabeli przedstawiono powiaty, w których znajdują się szlaki narciarskie.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 37. Szlaki narciarskie w poszczególnych powiatach (stan na 2010 r.).

Jednostka terytorialna	Ilość Szlaków	Długość tras w km	Liczba wyciągów
Powiat jeleniogórski	6	27,4	21
Powiat kłodzki	2	8	28
Powiat kamiennogórski	1	3	2
Powiat wałbrzyski	1	0	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie strony internetowej www.dolnyslask.org

W dokumencie „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku" wyszczególniono trasy narciarskie, występujące w poszczególnych powiatach.

Tabela 38. Szczegółowy wykaz szlaków narciarskich w poszczególnych powiatach.

Jednostka terytorialna	Przebieg głównych lokalnych tras narciarskich
Powiat jeleniogórski - Karpacz	**Nartostrady w Kompleksie Kopa** • Euro – różnica wzniesień: 120 m, sztuczne dośnieżanie, trasa trudna, • Jan – różnica wzniesień: 67 m, trasa łatwa, • Liczykrupa – różnica wzniesień: 124 m, trasa łatwa, • Liczyrzepa - różnica wzniesień: 305 m, bardzo trudna. **Trasy zjazdowe - Karpacz** • Kopa – dolna stacja wyciągu krzesełkowego, • Schronisko „Strzecha Akademicka" – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Złotówka"), • Kopa – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Liczyrzepa"), • Kopa – hotel „Orlinek" („Wilcza").
Powiat jeleniogórski – Szklarska Poręba	Nartostrady i stoki slalomowe - Ski Arena Szrenica • Nartostrada Bystra, - trasa trudna, różnica poziomów: 303 m, • Trasa zjazdowa FIS - trasa bardzo trudna, różnica poziomów: 510 m, • Nartostrada Lologrygida - trasa trudna, różnica poziomów: 602 m, • Nartostrada Śnieżynka - trasa trudna, różnica poziomów: 300 m, • Nartostrada Puchatek - trasa łatwa, różnica poziomów: 172 m, • Stok slalomowy Hala Łabskiego Szczytu, różnica poziomów: 270 m,

	• Stok slalomowy Hala Szrenicka, różnica poziomów: 120m. **Trasy zjazdowe – Szklarska Poręba** • Szrenica – pośrednia stacja wyciągu krzesełkowego, • Hala Szrenicka – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Filutek"), • Szrenica – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Lolobrigida"), • Pośrednia stacja – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Puchatek"), • Szrenica – pośrednia stacja wyciągu krzesełkowego („Śnieżynka").
Powiat jeleniogórski - Piechowice	**Trasy zjazdowe – Piechowice** • Łabski Szczyt – pośrednia stacja wyciągu krzesełkowego („Bystra").
Powiat lubański – Świeradów Zdrój	• Nartostrada przy wyciągu „Kamieniec", różnica wzniesień: 90 m, • Nartostrada przy wyciągu „Izery", różnica wzniesień: 96 m, • Nartostrada przy wyciągu „Świeradowiec", różnica wzniesień: 309 m, • Nartostradka przy wyciągu „Bambino Ski", różnica wzniesień: 14 m, • Nartostradka przy wyciągu „Magdalenka", różnica wzniesień: 15 m, • Nartostradka przy wyciągu „Barbara", różnica wzniesień: 24 m, oświetlony.
Powiat wałbrzyski	• Rzeczka – Głuszyca, • Schronisko „Andrzejówka" – Sokołowsko, • Schronisko „Andrzejówka" – Głuszyca.
Powiat kłodzki	**Nartostrady:** Czarna Góra – Sienna • A, • B fis "Małyszówka", • C fis, • D, • E, • F. **Trasy zjazdowe:** • Czarna Góra – Sienna, • Wielka Sowa – Przełęcz Jugowska – Przełęcz Żoliborska, • Przełęcz Jugowska – Ludwikowice Kłodzkie,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

	• Zieleniec – Duszniki Zdrój, • Śnieżnik – Przełęcz Puchaczówka – Stronie Śląskie, • Śnieżnik – Puszcza Jaworowa, • Puszcza Jaworowa – Stronie Śląskie, • Śnieżnik – Jodłów, • Śnieżnik – Międzygórze.

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 96-97, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

W powyższym dokumencie podano również możliwości uprawiania turystyki narciarstwa biegowego w poszczególnych powiatach.

Tabela 39. Narciarstwo biegowego w powiatach.

Jednostka terytorialna	Przebieg głównych lokalnych tras narciarstwa biegowego
Powiat jeleniogórski	Jakuszyce: • trasa wyczynowa - długość 7,5 km, • trasa wyczynowa, rezerwowa - długość 5 km, • trasa spacerowa "Droga Elektrowni Turów" - długość 13 km, • trasa spacerowa "Polfy Bolesławiec" - długość 10 km, • trasa spacerowa "PKO BP" - długość 12 km, • trasa "gwarantowanego śniegu" - długość 2,5 km. Trasa: Polana Jakuszycka – Samolot – Orle – Graniczny mostek na Izerze – szlak żółty wzdłuż Jizerki – Jizerka – Pod Bukowcem – Promenadni – Powrót od Orla – szlak rowerowy ER-2 do Polany Jakuszyckiej. Trasa trasgraniczna: Szrenica – Twarożnik (albo Śnieżne Kotły) na czeską stronę Karpacz Górny – DW Stokrotka – trasa biegowa „Chomątowa" Trasa Drogą Sudecką: Przesieka ("Kurosiówka) - punkt poboru wody dla Przesieki - szlak żółty do Borowic - Droga Sudecka - szlak niebieski do Przesieki - "Kaliniec" pow. kamiennogórski: Lubawka - Narciarskie Trasy Biegowe Lubawka-Podlesie trasy wytyczone przez las.
Powiat wałbrzyski	Trasa Biegu Gwarków wokół Andrzejówki.
Powiat kłodzki	• Sienna, Żmijowiec, Hala pod Śnieżnikiem,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

	powrót przez Dziki Potok, • Jamrozowa Polana k/ Dusznik Zdroju - Ośrodek Kultury, Sportu, Rekreacji i Turystyki, • Park Narodowy Gór Stołowych – Karłów, Pasterka, • Przełęcz Puchaczówka – Droga Albrechta – Droga Izabeli – Żmijowa Polana – (wariant stokiem narciarskim do Siennej) lub (wariant czerwonym szlakiem do schr. Na Śnieżniku) – czerwony szlak rowerowy w kierunku Międzygórza – nieoznakowana droga do Drogi Izabeli – Droga Albrechta – Przełęcz Puchaczówka.
Powiat ząbkowicki	Srebrna Góra - 3 trasy narciarstwa biegowego.
Powiat świdnicki, dzierżoniowski, wrocławski	• Szlak Wokół Ślęży: kolor czarny; trasa: pętla spacerowa wokół Ślęży, • Szlak Zielony: kolor zielony; trasa: Strzelce Świdnickie - Przeł. Tąpadła - Książnica – Krzczonów.

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 102-103, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Z turystyką narciarską związane jest również zagospodarowanie turystyczne.

Tabela 40. Infrastruktura turystyczna turystyki narciarskiej w powiatach.

Jednostka terytorialna	Miejscowość	Trasy	Wyciągi
Powiat lubański	Świeradów Zdrój	**7**	**6**
Powiat wałbrzyskim	Rzeczka	**10**	**10**
	Rybnica Leśna	**3**	**3**
	Walim		
Powiat jeleniogórski	Karpacz	**26**	**26**
	Szklarska Poręba	**26**	**25**
	Łysa Góra	**5**	**5**
Powiat kłodzki	Potoczek	**4**	**4**
	Jugów		
	Sokolec		
	Lądek Zdrój	**3**	**2**
	Sienna – Czarna Góra	**13**	**10**
	Kamienica		
	Międzygórze (2 wyciągi)		
	Nowa Morawa		
	Nowy Gierałtów		
	Szczytna	**1**	**1**
	Bielice	**1**	**1**
	Zieleniec	**22**	**22**
	Duszniki Zdrój (2 wyciągi)		
Powiat dzierżoniowski	Pieszyce		
	Bielawa		

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 103-105, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

W powiecie jeleniogórskim i kłodzkim występuje najwięcej infrastruktury turystyki narciarskiej.

Turystyka specjalistyczna (wspinaczka, myślistwo, wędkarstwo, jeździectwo)

Wspinaczka

Zgodnie z dokumentem „*Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku*" Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej, wyróżnia się 5 głównych grup skalnych wykorzystywanych w turystyce wspinaczkowej na terenie województwa dolnośląskiego:

- Śnieżne Kotły i Krucze Skałki w Karkonoszach (powiat jeleniogórski),
- Granitowe skały w Górach Sowich w Rudawach Janowickich (powiat jeleniogórski/kamiennogórski),
- Ściany Szczelińca Wielkiego w Górach Stołowych na obszarze Parku Narodowego (powiat kłodzki),
- Wyznaczone drogi wspinaczkowe w okolicach Lądku Zdroju i Stronia Śląskiego w Górach Złotych (powiat kłodzki),
- Koło Zamku Książ w rejonie wąwozów (powiat wałbrzyski).

Wspinaczkę można również uprawiać w:

- Koło Lwówka Śląskiego – Lwówecka Szwajcaria (powiat lwówecki),
- W rejonie Międzygórza – skały Masywu Śnieżnika (powiat kłodzki),
- Rejon Walimia – Góry Sowie (powiat wałbrzyski),
- Skały nieczynnych kamieniołomów granitu w rejonie Sobótki Zachodniej (powiat wrocławski).

Wspinaczkę na małych formach skalnych uprawia się głównie w Krainie Bulderingu położonej na zboczu Sokolika poniżej Bulderowej Igły, część z nich leży wyżej w rejonie Parawanów i Pegaza. Wspinaczkę skałkową na drogach sportowych i tradycyjnych uprawia się głównie w Sokolikach w Rudawach Janowickich.

Myślistwo

Turystyka myśliwska związana jest z obwodami łowieckimi oraz z prowadzeniem działalności gospodarczej w zakresie łowiectwa. Jest przeznaczona dla myśliwych i sympatyków myślistwa, dla tych którym jest bliska przyroda.

W Polsce działa Polski Związek Łowiecki, który jest zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych, które prowadzą gospodarkę łowiecką poprzez hodowlę i pozyskiwanie zwierzyny oraz działają na rzecz jej ochrony poprzez regulację liczebności populacji zwierząt łownych.[44]

Obwody łowieckie na Dolnym Śląsku zostały określone w rozporządzeniu Wojewody Dolnośląskiego z dnia 22 grudnia 2005 r. w sprawie podziału województwa dolnośląskiego na obwody łowieckie. W ostatnich latach zmian w obwodach dokonano na podstawie:

1. Uchwały Nr IX / 71 / 07 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 29 marca 2007 roku w sprawie wyłączenia z obwodu łowieckiego nr 224 części lotniczej lotniska Wrocław – Starachowice.
2. Uchwały Nr XIX/241/07 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 29 listopada 2007 roku w sprawie wyłączenia z obwodu łowieckiego gruntów zajmowanych przez Arboretum Leśne im. Prof. S. Białoboka w Sycowie.
3. Uchwały nr XL/648/09 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 kwietnia 2009r. w sprawie wyłączenia z obwodu łowieckiego terenów lasów komunalnych i terenów do nich przyległych w Nowej Rudzie.
4. Uchwały nr LVIII/1024/10 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 lipca 2010r. w sprawie wyłączenia z obwodu łowieckiego terenów położonych na działkach rolnych w miejscowości Mostowice i Piaskowice.[45]

Na Dolnym Śląsku podobnie jak w przypadku wędkarstwa znajdują się 4 okręgi PZŁ:

- Okręg PZW we Wrocławiu,

[44] Uchwała XXI Krajowego Zjazdu Delegatów PZŁ z dnia 2 lipca 2005 r. w sprawie uchwalenia Statutu Polskiego Związku Łowieckiego.

[45] Strona internetowa http://bip.umwd.dolnyslask.pl/dokument.php?iddok=8311&str=1

- Okręg PZW w Jeleniej Górze,
- Okręg PZW w Legnicy,
- Okręg PZW w Wałbrzychu.

Największa ilość kół łowieckich przynależy do okręgu wrocławskiego (79), następnie do okręgu jeleniogórskiego (42) i wałbrzyskiego. Najmniej znajduje się w okręgu legnickim.

W skład okręgu wrocławskiego wchodzą koła znajdujące się w powiatach: milickim, oleśnickim, oławskim, strzelińskim, średzkim, trzebnickim, wołowskim, wrocławskim i w mieście Wrocław.

W skład okręgu w Jeleniej Górze wchodzą koła znajdujące się w powiatach: bolesławieckim, jeleniogórskim, kamiennogórski, lubańskim, lwóweckim, zgorzeleckim, złotoryjskim, mieście Jelenia Góra.

W skład okręgu w Legnicy wchodzą koła znajdujące się w powiatach: głogowskim, lubińskim, polkowickim, mieście Legnica.

W skład okręgu w Wałbrzychu wchodzą koła znajdujące się w powiatach: dzierżoniowskim, kłodzkim, świdnickim, wałbrzyskim i ząbkowickim.

Wędkarstwo

Polski Związek Wędkarzy to największe stowarzyszenie wędkarzy w Polsce, które tworzą koła i okręgi wędkarskie. Na terenie Dolnego Śląska znajdują się cztery okręgi PZW:

- Okręg PZW we Wrocławiu,
- Okręg PZW w Jeleniej Górze,
- Okręg PZW w Legnicy,
- Okręg PZW w Wałbrzychu.

Największa ilość kół wędkarskich przynależy do okręgu Wrocławskiego (109), w tym 55 swoją siedzibę ma we Wrocławiu. Okręg PZW we Wrocławiu umożliwia uprawianie turystyki wędkarskiej na odcinkach rzek: Odry, Oławy, Ślęzy, Bystrzycy,

Widawy, Baryczy; na zbiornikach: Mietków, Ryczeń, Stradomia; a także na łowisku specjalnym Szczodre. Ponadto wędkarze mają możliwość korzystania z wód drobnych.

Okręg PZW w Jeleniej Górze składa się z 36 kół. Wędkarze należący do kół z okręgu jeleniogórskiego mają możliwość łowienia na odcinkach rzek: Bóbr, Kwisa, Czerna Wielka, Kaczawa, Nysa Łużycka oraz Izera. Mają możliwość łowienia również na zbiornikach zaporowych i korzystania z wód drobnych.

Okręg PZW w Legnicy składa się z 36 kół. Okręg PZW w Legnicy umożliwia uprawianie turystyki wędkarskiej na odcinkach rzek: Cicha Woda, Czarna Woda, Kaczawa, Rudna, Skora, Szprotawa, Zimnica i Odra. Wędkarze mają również możliwość łowienia w zbiornikach zaporowych i żwirowniach.

Okręg PZW w Wałbrzychu składa się z 37 kół. Wędkarze należący do kół z okręgu wałbrzyskiego mają możliwość łowienia na odcinkach rzek: Szybka, Dzika Orlica, Nysa Kłodzka, Biała Lądecka, Ścinawka, Bystrzyca oraz na zbiornikach i wodach drobnych.[46]

Jeździectwo

Jeździectwo to głównie ośrodki jeździeckie i stadniny koni. Najwięcej ośrodków jeździeckich znajduje się w powiecie kłodzkim i jeleniogórskim. Poniższa tabela przedstawia powiaty, w których znajdują się ośrodki jeździeckie.

[46] Strona internetowa www.pzw.org.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 41. Ośrodki jeździeckie na Dolnym Śląsku (stan na 2009 r.).

Jednostka terytorialna	Gmina	Miejscowość
Powiat złotoryjski	Wojcieszów	Wojcieszów
Powiat kamiennogórski	Lubawka	Bukówka
Powiat oleśnicki	Oleśnica	Oleśnica
Powiat bolesławiecki	Gromadka	Gromadka
Powiat lubiński	Lubin	Krzeczyn Wielki
Powiat legnicki	Chojnów	Jaroszówka
M. Legnica	m. Legnica	m. Legnica
Powiat jeleniogórski	Jeżów Sudecki	Czernica
	Szklarska Poręba	Szklarska Poręba
	Janowice Wielkie	Komarno
	Podgórzyn	Ścięgny
	Karpacz	Karpacz
M. Jelenia Góra	Jelenia Góra	Jelenia Góra
Powiat wałbrzyski	Szczawno Zdrój	Szczawno Zdrój
	Walim	Zagórze Śląskie
	Głuszyca	Głuszyca
m. Wałbrzych	m. Wałbrzych	m. Wałbrzych
Powiat świdnicki	Świebodzice	Książ
	Strzegom	Morawa
	Świdnica	Panków
Powiat trzebnicki	Oborniki Śląskie	Osolin
	Oborniki Śląskie	Oborniki Śląskie
	Trzebnica	Trzebnica
Powiat wrocławski	Kobierzyce	Kobierzyce
	Kąty Wrocławskie	Małkowice
M. Wrocław	m. Wrocław	m. Wrocław
Powiat kłodzki	Nowa Ruda	Ludwikowice Kłodzkie
	Kłodzko	Kłodzko
	Lądek Zdrój	Lądek Zdrój
	Duszniki Zdrój	Duszniki Zdrój
	Polanica Zdrój	Polanica Zdrój
	Bystrzyca Kłodzka	Bystrzyca Kłodzka
Powiat ząbkowicki	Złoty Stok	Mąkolno
	Złoty Stok	Złoty Stok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie mapki nr 9 przedstawionej w dokumencie: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 108, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Turystyka konna nizinna skupia się głównie w miejscowościach mniejszych, w północno-wschodniej części województwa dolnośląskiego. Natomiast turystyka konna górska wymaga większych umiejętności jeździeckich i występuje głównie w powiatach górskich np. kłodzkim, jeleniogórskim czy ząbkowickim.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Do największych ośrodków konnych należą m.in. Partynice – Wrocławski Tor Wyścigów Konnych i Gostar – duży ośrodek konny i hotel dla koni w Jeleniej Górze.[47]

Jednym ze szlaków konnych na Dolnym Śląsku jest Sudecki Szlak Konny, który został wytyczony przez PTTK. Szlak liczy około 130 km i biegnie od Lądka Zdrój do Karpacza. Trasa szlaku wiedzie przez malownicze tereny Sudetów.

I etap Lądek – Międzygórze,

II etap Międzygórze - Bystryca Kłodzka,

III etap Bystrzyca Kłodzka – Spalona,

IV etap Spalona – Podgórze,

V etap Podgórze – Chocieszów,

VI etap Chocieszów - Nowa Ruda,

VII Nowa Ruda – Sierpnica,

VIII etap Sierpnica – Łączna,

IX etap Łączna – Bukówka,

XI etap Bukówka – Karpacz.[48]

2.2. Turystyka uzdrowiskowa

W tabeli 42 zawarto autorską ocenę potencjału regionu w zakresie rozwoju turystyki uzdrowiskowej w formule analizy SWOT.

Tabela 42. Analiza SWOT dla sektora turystyki uzdrowiskowej na Dolnym Śląsku (2008 r.)

Turystyki uzdrowiskowa	
Silne strony	**Słabe strony**
• Bogate, wieloletnie tradycje turystyki uzdrowiskowej w regionie. • Unikalne zasoby wód leczniczych, mineralnych i peloidów stwarzające możliwości leczenia wielu schorzeń. • Interesująca architektura miejscowości	• Postępująca dekapitalizacja bazy oraz infrastruktury uzdrowisk, jednostkowe inwestycje w sferze hotelarstwa uzdrowiskowego. • Rosnące ceny usług uzdrowiskowych przy stosunkowo niskiej jakość obsługi. Brak

[47] *„Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 108-109, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.*
[48] Strona internetowa www.western.onet.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

uzdrowiskowych i obiektów uzdrowiskowych /pijalnie, domy uzdrowiskowe/. • Stosunkowo niska cena usług uzdrowiskowych w stosunku do konkurencyjnego rynku czeskiego i niemieckiego.	znajomości języków obcych przez pracowników uzdrowisk. • Brak spójnej promocji, konkurujących ze sobą spółek uzdrowiskowych. • Brak atrakcyjnej oferty wypoczynkowej ze strony miast posiadających uzdrowiska, brak wspólnych strategii jst-uzdrowisko dla równomiernego i zrównoważonego rozwoju.
Szanse	**Zagrożenia**
• Otwarcie rynków krajów z UE, w tym współpraca z kasami chorych państw zwłaszcza z Niemiec – jeszcze korzystny stosunek ceny do jakości. • Rozwój współpracy z biurami turystycznymi – oferta wyjazdów i wczasów w uzdrowiskach oraz powstawanie specjalistycznych firm med-tours. • Aktywizacja działań marketingowych – promowanie uzdrowisk dolnośląskich w kraju i zagranicą, współpraca w zakresie wspólnych działań promocyjnych z ROT i POT /study tour, targi, foldery produktowe/. • Stałe zwiększenie zakresu świadczonych usług np. zabiegi kosmetologiczne, odnowa biologiczna, krioterapia, fitness z trenerem, odchudzanie. • Opracowanie pakietów ofert dla nowych segmentów klientów /biznesowych, rodzinnych, osób aktywnych zawodowo, sportowców/. • Wzrost zainteresowania zdrowym wypoczynkiem typu spa i fitness wśród ludzi młodych. • Postępujący proces starzenia się społeczeństwa w Polsce i Europie Zachodniej (emeryci, osoby starsze – nadal stanowią główną grupę klientów). • Rozwój atrakcji turystycznych uzupełniających ofertę uzdrowisk np. zaplecze sportowo - rekreacyjne, aquaparki, centra fitness, etc.	• Problemy w pozyskiwaniu środków finansowych na inwestycje ze względu na trwający proces prywatyzacji (zakaz rozporządzania majątkiem), brak dotacji dla spółek uzdrowiskowych w RPO i wyhamowanie procesu prywatyzacji uzdrowisk. • Lokalne konflikty nowych inwestycji hotelarskich i spa z terenami strefy uzdrowiskowej w miejscowościach. • Rozwój usług medycyny /nowe środki farmakologiczne, chirurgia bezinwazyjna/ ograniczający wykorzystywanie typowych usług uzdrowiskowych. • Stale rosnąca konkurencja ze strony uzdrowisk czeskich, słowackich, litewskich. • Spadek liczby osób w starszym wieku z rynku niemieckiego / turystyka zagraniczna /korzystających stricte z oferty leczniczej uzdrowisk. • Ograniczenia w ruchu wizowym turystów z krajów wschodnich – segmentu zainteresowanego uzdrowiskami. • Pogarszająca się dostępność komunikacyjna do uzdrowisk/ szczególnie Ziemia Kłodzka /– likwidacja połączeń PKP, zły stan nawierzchni istniejących dróg, brak lokalnych lotnisk.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław, wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

Najlepiej rozwiniętym powiatem pod kątem turystyki uzdrowiskowej jest powiat kłodzki. Znajduje się w nim 40 obiektów, na które składają się obiekty indywidualne wellness, SPA oraz med-tours (sanatoria, szpitale uzdrowiskowe oraz kliniki

medycyny estetycznej), z czego 21 to sanatoria. Obiekty wellness i SPA głównie zlokalizowane są w hotelach i pensjonatach, jako dodatkowa atrakcja dla turystów. Dość dużą ilość obiektów związanych z turystyką uzdrowiskową posiada również miasto Wrocław – 26, z czego 12 to kliniki medycyny estetycznej, a 10 to obiekty SPA. W powiecie wałbrzyskim jest tych obiektów 11, a w mieście Jelenia Góra 9.

Turystyka uzdrowiskowa jest związana głównie ze specyficznych klimatem i występującymi na danym obszarze wodami termalnymi, geotermalnymi czy mineralnymi, które są wykorzystywane również w lecznictwie i rehabilitacji.

Część powiatów charakteryzuje się całkowicie innym klimatem i posiada odmienne walory, dlatego też tego typu turystyka nie występuje w ogóle, bądź w znacznie mniejszym zakresie. Są to powiaty: lwówecki, zgorzelecki, legnicki, polkowicki, ząbkowicki, milicki, średzki i strzeliński.

Tabela 43. Ilość obiektów branży wellness, spa, med.-tours (dane za 2010 r.).

Jednostka terytorialna	wellness	spa	med.-tours			Razem
			sanatoria	szpitale uzrdrowiskowe	kliniki medycyny estetycznej	
Powiat bolesławiecki	3	2	0	0	0	5
Powiat jaworski	0	1	0	0	0	1
Powiat jeleniogórski	0	1	0	0	0	1
Powiat kamiennogórski	1	2	0	0	0	3
Powiat lubański	0	0	6	1	0	7
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0
Powiat złotoryjski	0	1	0	0	0	1
Powiat m. Jelenia Góra	0	3	4	1	1	9
Powiat głogowski	0	0	0	1	0	1
Powiat górowski	0	1	0	0	0	1
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0
Powiat lubiński	1	0	0	0	1	2
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Legnica	3	1	0	0	0	4

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	1	1
Powiat kłodzki	0	4	21	13	2	40
Powiat świdnicki	0	0	0	0	1	1
Powiat wałbrzyski	0	2	4	5	0	11
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	1	0	0	0	0	1
Powiat oławski	1	0	0	0	0	1
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	
Powiat trzebnicki	2	0	0	0	0	2
Powiat wołowski	1	0	0	0	0	1
Powiat wrocławski	2	0	0	0	0	2
Powiat m. Wrocław	4	10	0	0	12	26
Razem	**19**	**28**	**35**	**21**	**18**	**121**

Źródło: Opracowanie własne.

Na terenie województwa Dolnośląskiego znajduje się 11 uzdrowisk. Poniższa tabela pokazuje lokalizację uzdrowisk w podziale na powiaty, gminy i miejscowości. Najwięcej uzdrowisk występuje w powiecie kłodzkim.

Tabela 44. Uzdrowiska na terenie Dolnego Śląska w podziale na powiaty (stan na rok 2010).

Jednostka terytorialna	Gmina	Miejscowość	Uzdrowiska
Powiat dzierżoniowski	Niemcza	Przerzeczyn Zdrój	1
Powiat jeleniogórski	Jelenia Góra,	Cieplice Zdrój	1
Powiat kłodzki	Bystrzyca Kłodzka, Duszniki Zdrój, Kudowa Zdrój, Lądek Zdrój, Polanica Zdrój	Długopole Zdrój Duszniki Zdrój Kudowa Zdrój Lądek Zdrój Polanica Zdrój	5
Powiat lubański	Wałbrzych	Świeradów Zdrój	2
Powiat wałbrzyski	Wałbrzych	Jedlina Zdrój, Szczawno Zdrój	2

Źródło: Strona internetowa www.turystyka.dolnyslask.pl

Tab.45. Zakłady uzdrowiskowe na Dolnym Śląsku w 2009 roku.

Zakłady uzdrowiskowe w 2009 roku		
obiekty ogółem	ob.	14
obiekty całoroczne	ob.	14
miejsca noclegowe ogółem	msc	1 824
miejsca noclegowe całoroczne	msc	1 486
korzystający z noclegów ogółem	osoba	25 700
korzystający z noclegów turyści zagraniczni	osoba	3 969
udzielone noclegi ogółem	--	235 501
udzielone noclegi turystom zagranicznym	--	43 835

Źródło: GUS/Bank Danych Regionalnych.

2.3. Turystyka miejska i kulturowa

Biorąc pod uwagę atrakcyjność kulturową województwa dolnośląskiego posiada on duży potencjał do rozwoju turystyki miejskiej i kulturowej, ze względu na dużą różnorodność kulturową, jaka występuj w województwie i poszczególnych powiatach, które zamieszkują ludzie różnych religii i nacji. W każdym z powiatów występuje tak wielkie bogactwo zasobów dziedzictwa kulturowego, że nie wymieniono ich w niniejszym opracowaniu. Są to cenne zabytki architektury, historyczne układy urbanistyczne, zabytkowe świątecznie i klasztory, zespoły dworskie i pałace. Wiele miejscowości związanych jest również ze znanymi postaciami historycznymi.

Poniżej zaprezentowano analizę SWOT obejmująca czynniki mikro i makro otoczenia d/t rozwoju sektora turystyki kulturowej i miejskiej na Dolnym Śląsku.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 46. Analiza SWOT dla Dolnego Śląska - Turystyka kulturowa i miejska (2008 r.).

Turystyka kulturowa i miejska	
Silne strony	**Słabe strony**
• Bogate, o europejskim znaczeniu, dziedzictwo i walory historyczne i kulturowe. Pozycja lidera w Polsce w wielu kategoriach walorów turystycznych dziedzictwa sztuki i architektury. • Wielokulturowość i różnorodność Dolnego Śląska. • Szeroka i różnorodna oferta imprez kulturalnych o znaczeniu: ponadlokalnym, krajowym, międzynarodowym. • Wybitne postaci kultury i sztuki z regionu – celebrities. • Liczne, ale słabo oznakowane, szlaki historyczne i kulturowe, w tym o znaczeniu międzynarodowym np.: Szlak Cysterski, szlak św. Jakuba. • Dobrze rozwinięta baza noclegowo-usługowa w większości miejscowości na Dolnym Śląsku. • Możliwość rozwoju turystyki kulturowej i świadczenia usług przez cały rok.	• Brak systemu tworzenia katalogu imprez kulturalnych i koordynacji ich terminów: „sezony ogórkowe" i kilka imprez w jednym dniu. • Niedostosowane do sezonów turystycznych godziny funkcjonowania placówek kultury i muzeów. • Słabe wykorzystanie efektów promocyjnych krótkotrwałych imprez cyklicznych dla rozwoju biznesu turystycznego w pozostałej części roku. • Słaby system dystrybucji informacji o ofercie kulturalnej w regionie oraz niedostateczna promocja turystyki kulturowej w regionie - potrzeba lepszego i bardziej kreatywnego przekazywania informacji. • Ograniczona ilość „kotwic medialnych" w postaci międzynarodowych imprez kulturalnych. • Brak zintegrowanego systemu informacji miejskiej oraz oznakowania turystycznego typu E-22 w większości miast na Dolnym Śląsku i na szlakach tematycznych. • Brak infrastruktury turystycznej przy obiektach dziedzictwa kultury i architektury /parkingi, wc, tablice IT, itp./. • Słaba dostępność komunikacyjna Dolnego Śląska, w tym Wrocławia.
Szanse	**Zagrożenia**
• Dotowanie w RPO powstawania tematycznych szlaków kulturowych z ratowaniem obiektów dziedzictwa oraz działania promocyjne. • Tworzące się markowe produkty turystyki kulturowej regionu: Opera Wrocławska, Wratislawia Cantans, Wrocław Non Stop itp. • Rozwijające się wyższe uczelnie artystyczne i placówki naukowe.	• Stosunkowo niewielkie środki samorządowe i UE na ratowanie i rewitalizacje obiektów dziedzictwa kultury i architektury. • Popkultura odsuwająca w cień ofertę turystyczną kultury wysokiej. • Wysokie koszty pakietów turystyki kulturowej ograniczające liczbę zainteresowanych segmentów turystów.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław, wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

Dodatkowo warto wskazać, że wg badań własnych DOT za lata 2006-2009 aż 55.3% turystów odwiedzających Dolny Śląsk deklaruje zainteresowanie ofertami turystyki kulturowej /zwiedzaniem/ i 19, 3% udziałem w imprezach /w tym

w imprezach kulturalnych – 76, 7%/, a 40,1% turystów deklaruje chęć oglądania architektury, co dodatkowo podkreśla trafność wyboru głównego kierunku promocji turystycznej regionu zakładanego w niniejszej kampanii.

Jednocześnie identyczna gradacja /turystyka kulturowa/ funkcjonuje w Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego – co świadczy że główny kierunek promocji /turystyka kulturowa oraz promowane usługi towarzyszące/ ujęty w przedmiotowym projekcie, jest oczekiwany i strategiczny dla rozwoju regionu.

Tabela 47. Segmentacja produktów turystycznych dla Województwa Dolnośląskiego (2009 r.).

Segment	Waga (*-****)
Turystyka miejska i kulturowa, w tym również: • **turystyka przemysłowa** • **turystyka związana z dziedzictwem cysterskim**	****
Turystyka aktywna i specjalistyczna	****
Turystyka uzdrowiskowa, w tym welness & spa	***
Turystyka biznesowa	****
Turystyka na terenach wiejskich	***
Turystyka weekendowa	****
Turystyka tranzytowa	*

**** - im wyższa liczba * tym wyższy waga /potencjał i ranga/.

Źródło: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009, s. 63.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 48. Potencjał produktów turystycznych /turystyki miejskiej i kulturowej/ Dolnego Śląska - niezależnie od rynku (2008 r.).

Produkty	Turystyka aktywna, rekreacyjna (wypoczynkowa)					Turystyka specjalistyczna						Turystyka pielgrzymkowa	Turystyka miejska i kulturowa	Turystyka na terenach wiejskich		Turystyka zdrowotna		Turystyka biznesowa		Turystyka zakupy	Turystyka tranzytowa
	Słońce i plaża	Wypoczynek w górach	Turystyka piesza	Wypoczynek-jeziora	Wypoczynek w obszarach przyrodniczych	Kajaki	Sporty zimowe /narciarstwo\	Turystyka rowerowa	Turystyka jeździecka	Wspinaczka skałkowa	Sporty lotnicze /szybowce, paraglajty,\			Agroturystyka	Ekoturystyka	Turystystyka uzdrowikowa	Med.-tour: Wellness, spa	Turystyka kongresowa	Podróże służbowe		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Dolnośląskie	-	XXX	XX	-	XX	X	XX	XX	X	X	X	X	XXX	X	X	XX	X	XXX	XXX	X	XX

XXX – priorytetowy ***XX – podstawowy*** ***X – drugorzędny,*** ***brak pola oznacza brak produktu***

Źródło: Opracowanie W.Fedyk w: Marketingowa Srategia Polski w sektorze turystyki na lata 2008 – 2015 r., Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa, październik 2008.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Turystyka miejsca i kulturowa związana jest również z licznymi imprezami, jakie odbywają się w danym regionie. W poniższej tabeli przedstawiono największe imprezy i wydarzenia kulturalne na Dolnym Śląsku w podziale na powiaty. Organizatorami imprez cyklicznych są miasta, wsie, powiaty i gminy dolnośląskie.

Tabela 49. Najważniejsze imprezy i wydarzenia kulturalne Dolnego Śląska (stan na 2010 r.)

Powiat wrocławski	**12**
- "Święto konia, majowa wystawa koni hodowlanych w Długołęce", maj	
- "Ogólnopolskie Zawody w Powożeniu Zaprzęgami Paro- i Jednokonnymi"	
- "Dni Gminy Długołęka", czerwiec	
- "Majówka w Kobierzycach", 3. maj	
- "Dożynki Gminne w Kobierzycach", 23. sierpień	
- "Przegląd Zespołów Śpiewaczych w Pustkowie", 12. czerwiec	
- „Ślężański Mnich. Ogólnopolskie Otwarcie Sezony Kolarskiego", 28. luty	
- „Targi Sobótkowe", 19-20. czerwiec	
- „Pod Ślęża Śpiewanie, Dolnośląskie Świeto Folkloru", 20. czerwiec	
- „Sabat Czarownic", 8-9. lipiec	
- „Giganci Polskiego Rock&Rolla", 21. sierpień	
- "Festiwal Słowian", czerwiec	
Powiat bolesławiecki	**4**
- „Dni Wrzosu", 25. sierpień	
- „Spotkanie Czterech Kultur w Gromadce", termin nieznany	
- „Gliniada, parada miłości do gliny", 23. sierpień	
- "Blus Nad Bobrem", sierpień	
Powiat dzierżoniowski	**20**
- „Jarmark Św. Jerzego", 26. kwiecień	
- „Poezja Na Murach", pierwsza sobota wakacji	
- „Jarmark Pszczelarski Miodobranie", sierpień	
- „Sowiogórski Festiwal Techniki", wrzesień	
- „Kalejdoskop Kultur Dolnego Śląska", październik	
- „Dolnośląski Przegląd Twórczości Ludowej i Art. RĘKODZIEŁO", listopad	
- „Ogólnopolski Konkurs Poezji Śpiewanej „Poetycka Stajnia", listopad	
- „Sudeckie Lato", 10. lipiec	
- "Polsko-Czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej", 15. wrzesień	
- „Reggae Dub Festival" Międzynarodowy Festiwal Muzyki Reggae, 27. sierpień	
- "Tolk-Folk, Polsko-Czeskie Spotkania Teatralne", lipiec	
- "Regałowisko - Reggae Dub Festival", sierpień	
- "StreetFighter Festival Motocykli", maj - czerwiec	
- "Darcie Gumy, Kormoran Grand Prix", listopad	
- "Górski Konkurs Samochodowy Kryterium Kamionki", 16. maj / 20. czerwiec	
- "Sudecki Wyścig Górski w Rościszowie", 5. wrzesień	
- "Międzynarodowy Plener Rzeźbiarski w Jodłowniku", maj	
- "Noc Świętojańska na Zamku Chudów w Owieśnie", czerwiec	
- "Dożynki Gminne w Dzierżoniowie", wrzesień	
- "Festiwal Ciasta w Piławie Dolnej", 21. marzec	
Powiat głogowski	**2**
- "900-lecie Obrony Głogowa", sierpień	
- „Stachuriada, piosenki Edwarda Stachury", 5. marca	
Powiat i miasto Jelenia Góra	**55**
- „Rudawski Jarmark Rozmaitości w Janowicach Wielkich", wrzesień	

- „Piknik w Średniowiecznym Stylu na Zamku Bolczów", 12. wrzesień	
- "Międzynarodowe Rodeo Show w Marciszowie", 30. marzec	
- "Sudecki Spęd Bydła", 30. marzec	
- "Dworski Piknik w Wojanowie" 2. maja	
- "Karkonoskie Zawody Szybowcowe, Puchar Karkonoszy", 18. czerwca	
- "Europejski Festiwal Muzyki Organowej Silesia Sonans", 1. wrzesień	
- "Światowe Dni Roweru w Jeleniej Górze", sierpień	
- "Rycerski Turniej Kuszniczy o Złoty Bełt", 22. sierpień	
- "Festiwal Teatrów Ulicznych w Jeleniej Górze", sierpień	
- "Karkonoski Festiwal Światła", styczeń-grudzień	
- "Liga Rocka, polsko-czeskie spotkania muzyków", luty	
- "Krokus Jazz Festival", listopad	
- „Europejski Zlot Szybowców Zabytkowych", 17-30. maja	
- „Odpust Św. Wawrzyńca", 10. sierpnia	
- „Gentelmen-Cup – Jeżowskie Zawody Szybowcowe", 8-15. sierpień	
- „Dzień Rycerski w Siedlęcinie", 29. sierpień	
- „Międzynarodowe Spadochronowe Mistrzostwa Polski", 17. październik	
- „Mistrzostwa Polski z Jajem", 5. kwiecień	
- „Festiwal Muzyki Kameralnej w świątyni Wang", 30. kwiecień	
- „Muzyka w kościółku Wang", maj	
- „Parada Motocykli Harley Davidsson", 3. lipiec	
- „Międzynarodowy Zlot Pojazdów Zabytkowych IKAR", 3. lipiec	
- „Soliści Europy w Krainie Ducha Gór", 25. lipiec	
- „Światowa Letnia Noc Sylwestrowa", 31. lipiec	
- „Święto Św. Wawrzyńca", 10. sierpień	
- „NOCNIKI, Nocna Ogólnopolska Impreza Kabaretowa", 13. sierpień	
- „Gitarą i Piórem", 20. sierpień	
- „IKARIA, Karkonoski Weekend Lotniczy", 21. sierpień	
- „Międzynarodowy Zjazd Saniami Rogatymi", marzec	
- „Zlot Duchów Podziemia", wrzesień	
- „Bieg Piwosza i Miryndy", październik	
- „Dzień Kultury Romskiej", lipiec	
- „Lniany Festiwal Pod Śnieżką", czerwiec	
- „Mała Wielkanoc w Pałacu Łomnica", kwiecień	
- "Dni Tradycji Tyrolskiej w Mysłakowicach", maj	
- „Dni Baby Wielkanocnej", marzec	
- „Kryształowy weekend", termin: 2-4. lipiec	
- „Dni Dziedzictwa Narodowego w Szklanej Manufakturze", wrzesień	
- "Międzynarodowy Puchar Karkonoszy: Cutting/Working Cow Horse", 5. czerwiec	
- „Rajd konny Western City, Schronisko Szwajacarka", 21. lipiec	
- „Odpust przy kaplicy św. Anny w Sosnówce", lipiec	
- „Zlot pojazdów Wojskowych z okresu II wojny światowej", lipiec/sierpień	
- „Międzynarodowe Mistrzostwa Polski Western i Rodeo", 4. sierpień	
- „Międzynarodowy Zlot starych samochodów „Carman Ghia", wrzesień	
- „Międzynarodowy Zlot Caravaningu „5 HALCAMP RALLY",13. maj	
- "Babiniec Night Jam Session", luty	
- "Slalom RETRO", luty	
- "Bieg Piastów", marzec	
- „Majowy Zawrót Głowy", maj	
- „Walońska Majówka. Dni otwarte Starej Chaty Walońskiej"	
- „Wyprawa po Złotego Auruna", wrzesień	
- „Ekoglass Festiwal", lipiec	
- „Ogólnopolska Turystyczna Giełda Piosenki Studenckiej" ,lipiec	
- „Międzynarodowy Festiwal Rowerowy",sierpień	
Powiat jaworski	**9**

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

- „Dni kultury rycerskiej na Zamku Bolków", 26. czerwiec	
- „Castle Party na zamku" Muzyka gotycka na Zamku Bolków. 29. lipiec	
- „XVII-wieczny Piknik Rycerski na Zamku Bolków", wrzesień	
- „Świat Kultur w Radzimowicach"	
- „Noc w Muzeum",15.05.	
- „Jaworskie koncerty Pokoju", miesięcznie	
- „Międzynarodowe Targi Chleba", sierpień	
- „Muchowska Kosa"	
- „Święto pieczonego Ziemniaka w Piotrowicach"	
Powiat kłodzki	**25**
- „Dni Świętego Floriana w Bystrzycy Kłodzkiej", 1. maja	
- „Ogólnopolski Bieg Bystrzycki", 15. Maj	
- „Cykl spotkań muzealnych im. Marianny Orańskiej", 24.06.	
- "Święto papieru w Polanicy Zdroju", 25-26. lipiec	
- "Międzynarodowy Festiwal Muzyki Uzdrowiskowej Muzyka Świata", lipiec	
- "Międzynarodowy Festiwal Chopinowskie w Dusznikach Zdrój", sierpień	
- "Sudety Powera de MTB Marathon", 26. lipiec	
- „Dni Twierdzy", 13-15. sierpnia	
- "Jarmark Forteczny", brak daty	
- „Otwarcie sezonu w Skansenie Ludowym w Pstrażnej", maj	
- „Noc Świętojańska w Starym Młynie", czerwiec	
- „Międzynarodowy Bieg Homolan im. Józefa Duba", lipiec	
- „Międzynarodowy Festiwal Moniuszkowski", 26. sierpień	
- „Lato Filmowe w Hrabstwie Kłodzkim", sierpień	
- "Dni Lądka Zdroju z Marianną Orańską, 5-6. Czerwiec	
- "Lądeckie Lato Baletowe", 4. lipiec	
- "Biesiada Piwna, 21. sierpień	
- "Festiwal Krystyny Jandy Kinoteatr, 24. sierpień	
- „Mariańska Majówka - festyn z okazji urodzin Marianny Orańskiej", 1. maja	
- „Dni Stronia Śląskiego z Międzynarodowym Jarmarkiem Twórców Ludowych i Rzemiosła	
- „Królewskie pływanie z Marianną na pokładzie", 3. lipiec	
- „Biała Marianna pod Śnieżnikiem", 7. sierpień	
- „Międzynarodowe mistrzostwa Polski w Poszukiwaniu Minerałów", 14. sierpień	
- „Górskie Samochodowe Mistrzostwa Polski", 20. sierpień	
- "Międzynarodowe Koncerty Muzyki Organowej i Kameralnej" 18. czerwiec	
Powiat lwówecki	**3**
- "Kwisonalia, dni miasta Gryfowa Śląskiego" 11-14. czerwiec	
- "Międzynarodowy Festiwal Filmów Komediowych w Lubomierzu", sierpień	
- "Lwóweckie Lato Agatowe", 17-19. lipiec	
Powiat i miasto Legnica	**6**
- "Międzynarodowa Wystawa Satyrykon", 18-21. czerwca	
- "Międzynarodowy Festiwal Organowy Legnickie Wieczory Organowe", kwiecień	
- "Ogólnopolski Turniej Chórów Legnica Cantat", maj	
- "Międzynarodowy Festiwal Teatralny MIASTO", wrzesień	
- "Legnickie Conwersatorium Organowe", wrzesień	
- "Festiwal Tkactwa i Rękodzieła Artystycznego", 12. czerwca	
Powiat oławski	**1**
- "Dzień Koguta", 12-13. czerwiec	
Powiat świdnicki	**6**
- "Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Strzegomiu", sierpień	
- "Rekonstrukcja Bitwy Historycznej w Świdnicy", 5. czerwca	
- "Rajd samochodowy Elmot", 16. kwietnia	
- "Świdnicki Festiwal Gitarowy", kwiecień - maj	
- "Rajd Świdnicki", 18. kwietnia	
- "Festiwal Bachowski", lipiec	

Powiat wołowski	**3**
- "Slot Art Festival" Muzyka i teatr w Klasztorze Cystersów w Lubiażu, lipiec	
- "Piknik Cysterski w Klasztorze Cystersów w Lubiążu", sierpień	
- "Korso Pałacowe w Klasztorze Cystersów w Lubiążu", maj	
Powiat i miasto Wałbrzych	**9**
-" Jarmark PRL-u", 1-3. maja	
- "Dolnoslaski Festiwal Zupy w Jedlinie Zdrój", 23. sierpień	
- "Festiwal Henryka Wieniawskiego w Szczawnie Zdroju", czerwiec	
- "Dolnośląski Poland Trophy w Jugowicach", brak	
- "Jarmark Średniowieczny na Zamku Grodno", 23. maj	
- "Push Pull Party, Mistrzostwa Polski w drezynowaniu", 25. lipiec	
- "Biała Dama", zamek w Grodnie, przegląd filmów amatorskich", sierpień	
- "Festiwal Sera w Dziećmorowicach", 15. sierpień	
- "Świeto Kwiatów i Sztuki na Zamku Książ", 1-3. maj	
Powiat złotoryjski	**2**
- "Otwarte Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w Płukaniu Złota" 29-31. maja	
- "Dymarki Kaczawskie", 27-28. czerwca	
Powiat ząbkowicki	**5**
- "Sudety Powerade MTB Marathon", 27. lipiec	
- "Święto Twierdzy w Srebrnej Górze", 17. czerwiec	
- "Spotkania Cyrkowo-Teatralne", kwiecień	
- "Klasztor Księgi Henrykowskiej w Henrykowie", 5-6. lipca	
- "Ogólnopolskie Imieniny Henryka, Henryki i Henrykowa", 11-12. lipca	
Powiat zgorzelecki	**9**
- "Bogatyńskie Dni Węgla i Energii „Karbonalia", 29-31. maja	
- "Dzień Otwartych Domów Przysłupowych", 31. maja	
- "Międzynarodowy Festiwal Hałda Jazz", czerwiec	
- "Noc Świętojańska w Borach Dolnosląskich", 20. czerwiec	
- "Święto Grzybów w Węglińcu", 12. wrzesień	
- "Ślaski Jarmark Garncarski", 17. lipiec	
- "Festiwal Teatrów Ulicznych ViaThea", 16. sierpień	
- "Święto Starówki Goerlitz - Jakuby w Zgorzelcu", 27. sierpień	
- "Dzień Otwartych Zabytków", 12. październik	

Źródło: Strona internetowa www.atrakcje-dolnego-slaska.pl.tl.

Zdecydowanie najatrakcyjniejszy pod względem ilości i tematyki z zakresu imprez i wydarzeń kulturalnych jest powiat i miasto Jelenia Góra, a także powiat kłodzki i dzierżoniowski. Powiaty te oferują bardzo bogaty i szeroki wachlarz imprez, który zainteresuje zarówno mieszkańców, jak i turystów odwiedzających dany region.

Jedną z atrakcji kulturalnych są również liczne placówki muzealne różnej rangi. W województwie dolnośląskim w 2009 roku znajdowały się 58 muzea, przy czym najwięcej muzeów znajduje się w mieście Wrocław, z czego ponad połowa została przystosowana dla osób niepełnosprawnych. Po 5 muzeów przypada na powiaty: jeleniogórski, miasto Jelenia Góra, i kłodzki, a 4 obiekty znajdują się w powiecie świdnickim. W pozostałych powiatach znajduje się średnio po 1 bądź 2 muzea, przy czym większa ich część jest dostosowana dla osób niepełnosprawnych. W powiatach

złotoryjskim, górowskim, lubińskim, polkowickim, dzierżoniowskim, milickim, oławskim, trzebnickim i wołowskim w ciągu ostatnich pięciu lat nie powstały żadne muzea. Analizując lata 2005-2009, zauważalna jest tendencja spadkowa tego typu obiektów. Na Dolnym Śląsku do 2009 roku liczba ta zmniejszyła się o połowę. Najwięcej muzeów istniało w 2008 roku – było ich 60. W poniższej tabeli przedstawiono liczbę muzeów występujących w poszczególnych powiatach na przełomie 2005-2009 roku na podstawie danych, które przedstawia GUS.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 50. Liczba muzeów w tym dostosowanych do osób niepełnosprawnych w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009.

Jednostka terytorialna	2005		2006		2007		2008		2009	
	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych
	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]
DOLNOŚLĄSKIE	45	11	45	12	49	13	60	21	58	24
Powiat bolesławiecki	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Powiat jaworski	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0
Powiat jeleniogórski	5	2	5	3	5	3	5	3	5	2
Powiat kamiennogórski	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1
Powiat lubański	1	1	1	1	2	1	2	1	2	1
Powiat lwówecki	2	0	2	0	2	0	1	1	1	1
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	4	0	4	0	4	0	6	0	5	0
Powiat głogowski	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat legnicki	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. ”Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012”
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Legnica	1	0	1	0	1	0	2	0	2	0
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat kłodzki	3	0	3	0	4	0	5	2	5	2
Powiat świdnicki	3	1	3	1	3	1	4	1	4	2
Powiat wałbrzyski	3	1	3	1	3	1	3	1	2	2
Powiat ząbkowicki	2	0	2	0	2	0	1	0	1	0
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wrocławski	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Powiat m. Wrocław	11	5	11	5	13	6	20	10	20	12

Źródło: GUS/Bank Danych Regionalnych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Biorąc pod uwagę liczbę osób zwiedzających muzea w ciągu ostatnich pięciu lat, liczba ta wzrosła w województwie dolnośląskim o 245 245 osób. W 2009 roku 55% wszystkich zwiedzających odwiedziło muzea we Wrocławiu. Dość duże zainteresowanie wzbudziły muzea (ponad 100 tys. odwiedzających) w powiatach jeleniogórskim oraz kłodzkim, gdzie występuje po 5 muzeów. Ponad 50 tys. odwiedzających odwiedziło muzea znajdujące się w powiatach jaworskim, mieście Jelenia Góra, świdnickim i wałbrzyskim. Mimo występującej tendencji wzrostowej na Dolnym Śląsku wśród osób odwiedzających muzea, w części powiatów nastąpił spadek liczy osób zwiedzających, zwłaszcza w powiecie ząbkowickim gdzie z około 33 tys. odwiedzających w 2005 roku, w 2009 było ich tylko niespełna 2 tys. W ciągu ostatnich 5 lat w powiecie tym zlikwidowano jedno muzeum. W powiecie wałbrzyskim nastąpił spadek odwiedzających o 50%.

Szczegółowy wykaz liczby osób odwiedzających muzea i oddziały w poszczególnych powiatach pokazuje poniższa tabela.

Tabela 51. Liczba osób zwiedzających muzea w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009
	zwiedzający muzea i oddziały	zwiedzający muzea i oddziały	zwiedzający muzea i oddziały	zwiedzający muzea i oddziały	zwiedzający muzea i oddziały
	[os.]	[os.]	[os.]	[os.]	[os.]
DOLNOŚLĄSKIE	1 086 279	1 059 256	1 309 040	1 469 639	1 328 524
Powiat bolesławiecki	8 020	10 184	10 602	23 883	5 236
Powiat jaworski	51 935	47 589	58 788	60 756	55 826
Powiat jeleniogórski	101 854	102 203	195 494	301 663	123 839
Powiat kamiennogórski	5 209	4 336	4 198	1 473	3 100
Powiat lubański	3 203	2 524	6 763	6 573	7 639
Powiat lwówecki	21 457	19 926	27 724	16 000	16 692
Powiat zgorzelecki	0	0	0	4 022	2 000
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	53 184	53 885	53 906	80 555	58 972
Powiat głogowski	8 183	11 157	9 214	11 084	12 141
Powiat górowski	0	0	0	0	0
Powiat legnicki	19 396	17 168	17 338	15 050	12 077

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat lubiński	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0
Powiat m. Legnica	17 450	20 036	26 391	22 991	25 648
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0
Powiat kłodzki	73 749	68 306	102 028	133 659	140 898
Powiat świdnicki	39 031	44 972	48 805	71 166	68 342
Powiat wałbrzyski	106 883	86 484	91 225	55 011	49 213
Powiat ząbkowicki	33 218	31 805	39 210	2 270	1 914
Powiat m. Wałbrzych	-	-	-	-	-
Powiat milicki	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	3 470	3 060	3 615	3 072	3 352
Powiat oławski	0	0	0	0	0
Powiat średzki	4 530	3 962	4 491	3 776	3 336
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0
Powiat wołowski	0	0	0	0	0
Powiat wrocławski	3 681	3 343	2 615	3 744	2 452
Powiat m. Wrocław	531 826	528 316	606 633	652 891	735 847

Źródło: GUS/Bank Danych Regionalnych.

Dużym zainteresowaniem turystów na Dolnym Śląsku cieszą się muzea zwłaszcza ze zbiorami artystycznymi, a także wnętrz zamkowych, pałacowych i in., jak również muzea specjalistyczne, m.in. we Wrocławiu, Dusznikach Zdroju, Bystrzycy Kłodzkiej.

Wśród placówek muzealnych specjalne miejsce zajmuje Panorama Racławicka we Wrocławiu, przyciągająca ruch turystyczny z terenu całej Polski.

W sezonie letnim duże znaczenie turystyczne mają skanseny zwłaszcza, gdy położone są w obszarach turystycznych, jak np. muzeum budownictwa drewnianego w Pstrążnej koło Kudowy Zdroju.

W województwie dolnośląskim działają 42 muzea o znaczeniu turystycznym w tym:

- 8 artystycznych,
- 2 archeologiczne,
- 1 etnograficzne,
- 4 historyczne,
- 1 martyrologiczne,
- 6 przyrodniczych,

- 2 techniki,
- 10 regionalnych,
- 8 innych. [49]

Analizując kina na terenie województwa dolnośląskiego, w ciągu ostatnich pięciu lat liczba ta zmalała z 47 na 44 kina, z czego podobnie jak w przypadku muzeów, najwięcej tych obiektów znajduje się w mieście Wrocław, gdzie na przełomie 2005-2009 powstały dodatkowe 3 kina. Mimo występującej tendencji spadkowej w liczbie kin, zarówno w samym województwie dolnośląskim jak i we Wrocławiu rośnie liczba miejsc na widowni.

Oprócz Wrocławia, najwięcej kin posiada miasto Jelenie Góra (4), następnie po 3 kina posiadają miasto Legnica, powiat kłodzki, świdnicki i wałbrzyski. Z każdym rokiem rośnie liczba obiektów dostosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Kina nie występują w ogóle w powiatach: jaworskim, jeleniogórskim, lwóweckim, milickim, oleśnickim, oławskim, strzelińskim, trzebnickim i wrocławskim. Większa część tych powiatów znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Wrocławia, skąd turyści bądź mieszkańcy tych powiatów dojeżdżają do kin znajdujących się we Wrocławiu.

W powiatach bolesławieckim, zgorzeleckim, kłodzkim i wałbrzyskim zmniejszyła się liczba kin, przy czym w powiecie wałbrzyskim liczba ta spadła o połowę.

[49] *„Inwentaryzacja istniejącego potencjału w dziedzinie turystyki wiejskiej na Dolnym Śląsku"*, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 52. Liczba kin w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009.

Jednostka terytorialna	2005			2006			2007			2008			2009		
	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich
	[ob.]	[msc]	[ob.]	[ob.]	[msc]	[ob.]	[ob.]	[msc]	[ob.]	[ob.]	[msc]	[ob.]	[ob.]	[msc]	[ob.]
DOLNOŚLĄSKIE	47	19 440	22	46	19 082	19	43	23 691	23	45	24 674	27	44	26 278	33
Powiat bolesławiecki	2	573	1	3	813	1	2	369	1	2	559	2	2	559	2
Powiat jaworski	1	500	1	1	500	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat jeleniogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat kamiennogórski	1	349	1	1	349	1	1	349	1	1	349	0	1	349	0
Powiat lubański	2	659	0	2	659	0	2	659	0	2	659	0	2	659	1
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat zgorzelecki	3	772	1	3	772	1	2	520	1	2	517	1	1	377	1
Powiat złotoryjski	1	300	1	1	300	0	1	210	1	1	210	1	1	210	1
Powiat m. Jelenia Góra	4	1 248	1	4	1 248	1	4	1 248	1	4	1 254	2	4	1 254	2
Powiat głogowski	1	505	0	1	505	0	1	505	0	1	505	0	1	505	0

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. ”Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012”
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	1	320	1	1	320	1	1	320	1
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubiński	1	556	1	1	556	1	1	556	1	1	556	1	2	1 679	2
Powiat	2	298	1	2	298	1	2	348	1	2	348	1	2	348	1
Powiat m.	2	738	1	2	738	1	2	738	1	2	738	1	3	1 818	3
Powiat dzierżoniowski	2	660	0	2	660	0	2	660	0	2	660	0	2	660	0
Powiat kłodzki	5	1 595	4	5	1 595	3	5	1 595	3	5	1 513	3	3	1 025	2
Powiat świdnicki	3	1 365	2	3	1 365	2	3	1 365	2	3	1 345	3	3	1 345	3
Powiat wałbrzyski	6	1 569	2	6	1 569	2	2	507	1	3	895	2	3	895	3
Powiat	1	420	0	1	400	0	0	0	0	1	420	0	1	420	0
Powiat m. Wałbrzych	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	1	270	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oławski	1	338	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	1	196	0	1	190	1	1	190	1
Powiat trzebnicki	1	453	1	1	453	1	1	449	1	1	449	1	0	0	0
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	1	232	1	1	232	1	1	232	1
Powiat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wrocław	7	6 272	3	7	6 302	3	9	12 865	6	9	12 955	6	10	13 433	9

Źródło: GUS/Bank Danych Regionalnych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

2.4. Turystyka pielgrzymkowa

Turystka pielgrzymkowa związana jest głównie z odwiedzaniem miejsc kultu religijnego. Popularne dziś sanktuaria religijne stały się celem pielgrzymek, a tym samym ośrodkami pielgrzymkowymi.

Ranga potencjału Dolnego Śląska dla rozwoju turystyki pielgrzymkowej, jako markowego produktu turystycznego, jest szczególnie podkreślana przez jej wielowiekowe tradycje sięgające XII wieku.

Liczne, na terenie regionu zabytki sztuki i architektury sakralnej, powstałe przy udziale m.in. zakonu cystersów, w tym zespół klasztorny w Krzeszowie, Lubiążu, Henrykowie, włączone w system Europejskiego Szlaku Cystersów stanowią ogromny walor turystyczny Dolnego Śląska.

Największe regionalne ośrodki turystyki pielgrzymkowej, sanktuaria w: Wambierzycach, Bardzie, Trzebnicy i Międzygórzu, są już aktualnie markowym produktem turystycznym utożsamianym jednoznacznie z Dolnym Śląskiem.

Na terenie Dolnego Śląską znajdują się trzy obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Zabytków Kultury UNESCO. Obok Hali Ludowej we Wrocławiu są to Kościoły Pokoju w Świdnicy i Jaworze. Kościoły odwiedzane są przez turystów ze wszystkich zakątków Polski i Europy. Niestety nieprowadzona jest ewidencja ruchu turystycznego, skąd dokładnie pochodzą pielgrzymi i w jakich ilościach kościoły są odwiedzane. Podobnie kurie dolnośląskie tzn. legnicka, świdnicka i wrocławska, również nie prowadzą statystyk turystów. Parafie przynależące do poszczególnych Kurii odwiedzane są przez indywidualnych pielgrzymów jak i wycieczki zorganizowane polskie i zagraniczne.

Kościół Pokoju w Świdnicy został uznany za najcenniejszy zabytek sakralnej sztuki protestanckiej Śląska, uważany wraz z Kościołem Pokoju w Jaworze za największy drewniany kościół w Europie. Kościół w Świdnicy stanowi ponadto symbol pojednania polsko-niemieckiego. Wg danych parafii obiekt odwiedzany jest głównie przez turystów z Dolnego Śląska, ale również z Wielkopolski, Śląska, Mazowsza,

Mazur, Pomorza, woj. łódzkiego, z terenów wschodnich Polski – Zamość. Turyści z zagranicy to głownie Niemcy i Czesi.[50]

We Wrocławiu znajduje się ponad 100 kościołów, z czego niemal dwie trzecie powstało w średniowieczu. Największe skupisko zabytkowych świątyń znajduje się na Ostrowie Tumskim z Katedrą św. Jana Chrzciciela na czele. Najstarszą świątynią, która przetrwała do dzisiaj jest romański kościółek św. Idziego przy katedrze. Gotyckie kościoły we Wrocławiu zlokalizowane są w rejonie Starego Miasta oraz Wyspy Piaskowej. Godne polecenia są: Archikatedra Wrocławska pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela - pierwsza ceglana budowla w Polsce, gotycki dawny kościół farny - obecnie katedra Kościoła polskokatolickiego, Kościół św. Elżbiety - jeden z największych gotyckich świątyń Wrocławia i Śląska, gotycka świątynia św. Stanisława Wacława i Doroty – jedna z największych we Wrocławiu, Kościół św. Wojciecha - jeden z najstarszych kościołów miasta, Kościół Świętego Krzyża i św. Bartłomieja - dwupoziomowa świątynia, Kościół św. Wincentego - trójnawowa bazylika o długości 77 m, Kościół Najświętszej Marii Panny na Piasku.[51]

Na terenie Dolnego Śląska występują trzy rodzaje sanktuariów: maryjne (29 obiektów), pańskie (4 obiekty) i świętych (7 obiektów). Poniżej przedstawiono ile sanktuariów i jakie występują w poszczególnych powiatach. Najwięcej sanktuariów maryjnych występuje w mieście Wrocław. Sanktuaria pańskie można odnaleźć w mieście Jelenia Góra, powiecie ząbkowickim (gmina Ziębice), mieście Wałbrzych i powiecie wrocławskim (gmina Kąty Wrocławskie). Sanktuaria świętych występują w powiecie górowskim (gmina Góra), polkowickim (gmina Przemków), świdnickim (gmina Strzegom), trzebnickim (gmina Trzebnica), wrocławskim (gmina Czerna i Sobótka) i mieście Legnica.

Na terenie Dolnego Śląska nie występują sanktuaria prawosławne i unickie oraz narodowe.

[50] Opracowano na podstawie rozmowy telefonicznej z pracownikiem Kościoła Pokoju w Świdnicy.
[51] Strona internetowa http://www.turystyka.dolnyslask.pl/content/view/106/101/lang,polish/

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 53. Wykaz sanktuariów zlokalizowanych na terenie województwa dolnośląskiego w podziale na powiaty (stan na 2010 r.).

Jednostka terytorialna	Sanktuaria maryjne	Sanktuaria pańskie	Sanktuaria świętych
Powiat bolesławiecki	0	0	0
Powiat jaworski	0	0	0
Powiat jeleniogórski	0	0	0
Powiat kamiennogórski	1	0	0
Powiat lubański	0	0	0
Powiat lwówecki	0	0	0
Powiat zgorzelecki	0	0	0
Powiat złotoryjski	0	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	0	1	0
Powiat głogowski	0	0	0
Powiat górowski	0	0	1
Powiat legnicki	0	0	0
Powiat m. Legnica	0	0	1
Powiat lubiński	0	0	0
Powiat polkowicki	1	0	1
Powiat dzierżoniowski	2	0	0
Powiat kłodzki	3	0	0
Powiat świdnicki	1	0	1
Powiat wałbrzyski	0	0	0
Powiat ząbkowicki	3	1	0
Powiat m. Wałbrzych	1	1	0
Powiat milicki	0	0	0
Powiat oleśnicki	1	0	0
Powiat oławski	1	0	0
Powiat strzeliński	1	0	0
Powiat średzki	0	0	0
Powiat trzebnicki	0	0	1
Powiat wołowski	1	0	0
Powiat wrocławski	4	1	2
Powiat m. Wrocław	9	0	0
RAZEM	29	4	7

Źródło: Strona internetowa www.sanktuaria.info/santuaria.html

Turystyka pielgrzymkowa związana jest również ze szlakami pielgrzymkowymi oraz obiektami głównie religijnymi znajdującymi się na tych szlakach. Na terenie województwa dolnośląskiego do najpopularniejszych szlaków pielgrzymkowych zaliczamy Szlak Cysterski i Szlak św. Jakub przedstawione w poniższej tabeli. Szlaki te zostały uznane za szlaki turystyczne o znaczeniu regionalnym zgodnie z Uchwałą

2445/III/09 Zarządu Województwa Dolnośląskiego a dnia 17 lutego 2009 r. w sprawie przyjęcia listy szlaków turystycznych o znaczeniu regionalnym dla województwa dolnośląskiego.

Tabela 54. Szlak Cysterski i św. Jakuba (stan na 2009 r.).

SZLAK CYSTERSKI		
Powiat	**Miejscowość**	**Obiekt**
ZĄBKOWICKI	KAMIENIEC ZĄBKOWICKI	Kościół klasztorny p.w. Wniebowzięcia NMP
TRZEBNICKI	TRZEBNICA	Klasztor, kościół
ŚWIDNICKI	ŚWIDNICA	Pałac opatów, obecnie biblioteka
ZĄBKOWICKI	HENRYKÓW	Kościół i zabudowania klasztorne
WOŁOWSKI	LUBIĄŻ	Dawny klasztor, kościół
MIASTO LEGNICA	LEGNICA	Dom Opatów Lubiąskich
JELENIGÓRSKI	JELENIA GÓRA	Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela
ZĄBKOWICKI	BARDO	Kościół, zespół klasztorny i muzeum
KAMIENNOGÓRSKI	KRZESZÓW	Zespół klasztorny
JAWORSKI	SŁUP	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP.
SZLAK ŚW. JAKUBA		
Trasa 1		
BOLESLAWIECKI	BOLESŁAWIEC	Kościół parafialny MB Nieustającej Pomocy, d. Ewangelicki
BOLESŁAWIECKI	BOLESŁAWIEC	Kościół parafialny NMP i św. Mikołaja
BOLESŁAWIECKI	BOLESŁAWIEC	Kościół MB Różańcowej (d. św. Jakuba)
POLKOWICKI	CHOCIANÓW	Kościół pomocniczy św. Józefa Robotnika
GŁOGOWSKI	GŁOGÓW	Kolegiata (Katedra Panny Marii)
POLKOWICKI	GRODOWIEC	Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela
ZGORZELECKI	GRONÓW	Kościół filialny NMP Królowej Polski, d. Ewangelicki
POLKOWICKI	JAKUBÓW	Kościół św. Jakuba Apostoła i kaplica nagrobna
LUBAŃSKI	HENRYKÓW LUB.	Kościół parafialny św. Mikołaja
LUBAŃSKI	LUBAŃ	Kościół św. Trójcy
LUBAŃSKI	LUBAŃ	Kościół parafialny NMP
BOLESŁAWIECKI	NOWOGRODZIEC	Kościół parafialny św. Piotra i Pawła
BOLESŁAWIECKI	OSŁA	Kościół parafialny św. Piotra i Pawła
LUBAŃSKI	PISARZOWICE	Kościół parafialny Macierzyństwa NMP
POLKOWICKI	POGORZELISKA	Kościół parafialny św. Jacka
POLKOWICKI	POLKOWICE	Kościół parafialny św. Michała Archanioła
ZGORZELECKI	SŁAWNIKOWICE	Kościół filialny Najświętszego Serca Pana Jezusa
POLKOWICKI	SOBIN	Kościół parafialny św. Michała Archanioła
BOLESŁAWIECKI	TOMASZÓW BOLESŁAWICKI	Kościół parafialny św. Jadwigi
Trasa 2		
LEGNICKI	GRZYBIANY	Kościół filialny św. Zofii
LEGNICKI	KROTOSZYCE	Kościół filialny Wniebowzięcia NMP, d. Ewangelicki
MIASTO LEGNICA	LEGNICA	Katedra św. Piotra i Pawła, d. Ewangelicki

MIASTO LEGNICA	LEGNICA	Kościół ewangelicko-augsburski NMP, d. Ewangelicki
MIASTO LEGNICA	LEGNICA	Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela
MIASTO LEGNICA	LEGNICA	Mauzoleum Piastów przy kościele św. Jana
LEGNICKI	LEGNICKIE POLE	Kościół św. Trójcy i NMP
WOŁOWSKI	LUBIĄŻ	Kościół św. Jakuba w zespole klasztornym cystersów
WOŁOWSKI	LUBIĄŻ	Zespół klasztorny cystersów
LWÓWECKI	LWÓWEK ŚLĄSKI	Mury obronne z wieżami i basztami
LWÓWECKI	LWÓWEK ŚLĄSKI	Kościół parafialny Wniebowzięcia NMP
LWÓWECKI	LWÓWEK ŚLĄSKI	Zespół klasztorny franciszkanów: Kościół św. Piotra i Pawła, Klasztor
ŚREDZKI	MALCZYCE	Kościół prawosławny Zwiastowania Najświętszej Maryi Bogarodzicy, d. Ewangelicki
OŁAWSKI	NIEMIL	Kościół filialny św. Katarzyny
LWÓWECKI	NIWNICE	Kościół filialny św. Jadwigi
OŁAWSKI	OLEŚNICA MAŁA	Kościół filialny św. Wawrzyńca, d. pałacowy w zespole klasztornym joannitów
OŁAWSKI	OŁAWA	Kościół NMP
ZŁOTORYJSKI	PIELGRZYMKA	Kościół parafialny św. Jana Nepomucena
LEGNICKI	PROCHOWICE	Kościół filialny św. Andrzeja
ZŁOTORYJSKI	ROKITNICA	Kościół św. Bartłomieja
OŁAWSKI	SOBOCISKO	Kościół filialny Wniebowzięcia NMP
ŚREDZKI	ŚRODA ŚLĄSKA	Kościół parafialny św. Andrzeja Apostoła
WROCŁAWSKI	ŚWIĄTA KATARZYNA	Kościół parafialny św. Katarzyny
LEGNICKI	WINNICA	Dom zakonników (grania cysterska)
ŚREDZKI	WOJNOWICE	Zespół obronny – zamek otoczony fosą wraz z mostem
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół klasztorny św. Wojciecha, ob. Parafialny
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół parafialny NMP na Piasku, d. klasztorny
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół prawosławny św. Cyryla, Metodego i Anny (d. katolicki św. Jakuba)
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Katedra św. Jana Chrzciciela
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół rektorski św. Marcina, d. kaplica zamkowa
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół św. Jakuba i Wincenta, ob. Katedra greckokatolicka
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół klasztorny Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół polsko-katolicki św. Marii Magdaleny
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół św. Maurycego
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Kościół św. Łazarza
MIASTO WROCŁAW	WROCŁAW	Dom altarystów Jaś
ZŁOTORYJSKI	WYSOCKO	Kościół filialny św. Jadwigi
ZŁOTORYJSKI	ZŁOTORYJA	Kościół pomocniczy Narodzenia NMP (romański)
ZŁOTORYJSKI	ZŁOTORYJA	Kościół św. Mikołaja
Trasa 3		
LUBAŃSKI	BIEDRZYCHOWICE	Kościół św. Antoniego
LWÓWECKI	GRYFÓW ŚLĄSKI	Kościół parafialny św. Jadwigi

MIASTO JELENIA GÓRA	JELENIA GÓRA	Kościół parafialny św. Erazma i Pankracego
MIASTO JELENIA GÓRA	JELENIA GÓRA	Kościół Ewangelicki, ob. parafialny garnizonowy Podwyższenia Krzyża Św.
MIASTO JELENIA GÓRA	JELENIA GÓRA	Cerkiew prawosławna św. Apostołów Piotra i Pawła (d. kapl. NMP)
LUBAŃSKI	LUBAŃ	Kościół parafialny Narodzenia NMP
LWÓWECKI	LUBOMIERZ	Kościół parafialny Wniebowzięcia NMP i św. Mateusza
LUBAŃSKI	OLSZYNA	Kościół filialny Podwyższenia Krzyża Świętego
JELENIOGÓRSKI	SIEDLĘCIN	Kościół parafialny św. Mikołaja
LWÓWECKI	WOJCIECHÓW	Kościół parafialny św. Bartłomieja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Uchwały 2445/III/09 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 lutego 2009 r. w sprawie przyjęcia listy szlaków turystycznych o znaczeniu regionalnym dla województwa dolnośląskiego (z późniejszymi zmianami z 17 marca 2009 r.).

Najwięcej obiektów religijnych znajduje się na szlaku św. Jakuba na trasie nr 2 (38 obiektów), 19 obiektów znajduje się na szlaku św. Jakuba trasa nr 1, po 10 obiektów występuje na Szlaku Cystersów i św. Jakuba trasa nr 3. Na wszystkich szlakach najwięcej obiektów występuje w powiatach bolesławieckim, lubańskim, lwóweckim, polkowickim i mieście Wrocław.

Poniżej zaprezentowano potencjał rozwoju turystyki pielgrzymkowej regionu, jako marki turystycznej na rynkach migracji turystycznych na Dolny Śląsk.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 55. Gradacja wartości produktów turystyki pielgrzymkowej Dolnego Śląska na różnych rynkach.

PRODUKT	Niemcy	Wielka Brytania	USA	Włochy	Francja	Belgia	Hiszpania	Holandia	Austria	Czechy	Węgry	Rosja	Japonia	Szwecja	Norwegia	Dania	Ukraina	Chiny	Indie	Kraje arabskie	Izrael	POLSKA
Pielgrzymki/ turystyka pielgrzymkowa /	2	0	0	3	3	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Trasa tematyczna: *Szlak Cystersów*	2	0	2	2	1	2	2	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Trasa tematyczna: *Szlak Benedyktynów*	3	0	0	3	1	3	2	3	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Trasa tematyczna: *Szlak Św. Jakuba*	3	0	0	3	1	3	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3

WARTOŚĆ MARKETINGOWA i planowana aktywność na rynku / Priorytety produktowe i rynkowe
1 – priorytet / I kategoria /, 2 – drugorzędna kategoria ważności / II kategoria/, 3 – niewielka kategoria ważności/ III kategoria/
0 – bez działalności marketingowej

Źródło: Opracowanie W.Fedyk.

Wnioski:

- „turystyka pielgrzymkowa została silnie zakorzeniona w umysłach Polaków i na pewno będzie cieszyć się jeszcze długie lata takim zainteresowaniem pątników jak dotychczas,
- w celu utrzymania trendu zainteresowania tym rodzajem turystyki należy prowadzić prace związane z utrzymaniem technicznym miejsc kultu oraz ciągłego, odpowiedniego zagospodarowania turystycznego i paraturystycznego całej miejscowości,
- należy znaleźć dodatkowe, zewnętrzne źródło finansowania, gdyż brak takiego zaplecza doprowadza do niszczenia wspaniałych obiektów,
- rozwój turystyki pielgrzymkowej w danej miejscowości i regionie wpływa wymiernie na wzrost znaczenia gospodarki turystycznej w tym miejscu."[52]

2.5. Turystyka biznesowa

Dolny Śląsk ze względu na swoje niezwykle dogodne położenie na skrzyżowaniu ważnych dróg europejskich i pograniczu z Niemcami oraz Czechami, jak również ścisłą współpracę tak międzyregionalną, jak i międzynarodową posiada szczególne uwarunkowania do rozwoju markowego produktu turystyki biznesowej[53]. Na tle kraju region posiada dobre warunki dla organizacji imprez kongresowych i konferencyjnych, w oparciu o stale rosnącą ilość obiektów potrafiących zapewnić kompleksowo przygotowany pakiet usług, a szczególnie interesującą bazą dla rozwoju tej formy migracji turystycznych są bez wątpienia w regionie zamki i zespoły pałacowe.

[52] K. Wydra wykonane pod kierunkiem Prof. dr hab. Wiaczesław Andrejczuk, „Turystyka pielgrzymkowa w Polsce: osobliwości, stan obecny oraz perspektywy na przykładzie wybranych obiektów pielgrzymkowych", Uniwersytet Śląski Wydział Nauk o Ziemi i Zakład Geoekoturystyki,

[53] W niniejszym artykule pod pojęciem turystyki biznesowej (MICE) ujęto: konferencje, kongresy, seminaria, podróże motywacyjne (*incentive trips*),, wystawy, targi, pokazy, spotkania korporacyjne, pobyty indywidualne gości biznesowych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Za główny ośrodek rozwoju turystyki biznesowej, w tym kongresowej i konferencyjnej, uznaje się aktualnie Wrocław[54], który dysponuje dobrze rozwiniętą bazą hotelową, dobrze rozwiniętą bazą gastronomiczną oraz odpowiednim, stale rozbudowywanym[55] zapleczem do organizacji kongresów i konferencji.

Ze względu na coraz wyższy standard bazy hotelarskiej oraz znaczące walory turystyczne i znaną markę turystyczną Karkonoszy, możliwości rozwoju turystyki biznesowej odnotowuje się w regionie Sudetów Jeleniogórskich oraz na Ziemi Kłodzkiej. Podróże służbowe, tzw. biznesowe lub delegacyjne mają podstawowe znaczenie w ośrodkach miejskich: Wałbrzycha, Legnicy, Jeleniej Góry, Świdnicy, Kłodzka.

Oczywiście rozwój turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku napotyka także na szereg barier o charakterze infrastrukturalnym, ekonomicznych, a także szczególnie w sferze niedoinwestowania działań promocyjnych /Tabela 56./.

Tabela 56. Szanse i zagrożenia dla rozwoju turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku (2008 r.).

Turystyka biznesowa	
Silne strony	**Słabe strony**
• Dość duża liczba hoteli w głównych miastach regionu do obsługi turysty biznesowego. • Większość hoteli regionu posiada podstawowe zaplecze konferencyjne pozwalające na obsługę grup biznesowych. • Liczne zamki i pałace pozwalające na obsługę klientów biznesowych, w tym organizację oferty biznesowej w unikalnym miejscu /Zamek Czocha, Zamek Krzyżowa, Dolina Zamków i Pałaców/. • Szeroka gama atrakcji dodatkowych związanych ze specyfiką regionu i otoczenia np. turystyka aktywna, turystyka kulturowa,	• Brak w województwie znaczących imprez targowych, wystawienniczych, konferencji o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. • Brak centrum kongresowo-wystawienniczego zdolnego do organizowania i obsługi znaczących imprez międzynarodowych, i niewystarczająca liczba miejsc w hotelach 4 i 5*. • Trudna dostępność komunikacyjna z większością głównych miast w Polsce (Gdańsk, Warszawa, Łódź, Poznań). • Brak lokalnych lotnisk i kadry do obsługi

[54] Na oparcie rozwoju Wrocławia na sektorze turystyki biznesowej /konferencyjno-kongresowej/ wskazuje m.in. przyjęta w dokumencie: Strategia rozwoju turystyki dla Wrocławia na lata 2008-2013, misja miasta: *Wrocław- the Meeting Place – miejscem spotkania mieszkańców, przedsiębiorców i turystów* oraz Działanie operacyjne III-1.3 Rozwój produktu turystycznego „Turystyka biznesowa i konferencyjno-kongresowa, incentive tours".

[55] Za aktualnie kluczowe inwestycje mające znaczenie do rozwoju turystyki biznesowej we Wrocławiu uznać należy utworzenie Centrum Turystyki Biznesowej w obiekcie Hali Stulecia oraz budowa zaplecza konferencyjno-kongresowego w obiekcie budowanego nowego stadionu, a także kilku nowopowstających obiektów hotelarskich markowych sieci.

turystyka uzdrowiskowa. • Możliwość organizowania konferencji, szkoleń i spotkań biznesowych w niektórych ośrodkach uzdrowiskowych. • Kilka funkcjonujących pól golfowych i wypożyczalni samochodów.	lotniczych taxi. • Brak większej liczby sal konferencyjnych zdolnych pomieścić od 500-1000 osób. • Brak specjalistycznych ofert szkoleniowo-integracyjnych zbudowanych w formule sieciowej.
Szanse	**Zagrożenia**
• Zaplanowana rozbudowa i rozwój portu lotniczego w Wrocławiu, aktywne low cost air line i nowe kierunki stałe. • Rozwój lotnisk lokalnych (Jelenia Góra, Legnica) jest szansą rozwoju turystyki biznesowej w regionach o rozwiniętej bazie noclegowej i zapleczu konferencyjnym. • Wdrożenie projektu utworzenia Centrum Turystyki Biznesowej w Hali Ludowej we Wrocławiu /RPO, POIG 6.4/, działania promocyjne Convention Buremu – kampania turystyki biznesowej ZPORR. • Rozwój nowych inwestycji, szczególnie wzdłuż szlaków komunikacyjnych (hotele, motele). • Wrocław jako ośrodek z dobrze rozbudowaną bazą hotelową w standardzie wysokim 4,5 gwiazdkowym /nowe inwestycje markowych sieci hotelowych, np. Hilton/. • Zaplanowane kampanie promocji turystyki biznesowej w POT w ramach SMT. • Nowe inwestycje w wysokie technologie w regionie. • Szkolenie kadr turystycznych z dotacji POKL na potrzeby obsługi m.in. Euro 2010.	• Dynamiczny rozwój konkurencyjnego Poznania, jako centrum biznesowo-targowego. Lokalizacja w sąsiedztwie konkurencyjnego Lipska, Pragi i Drezna. • Powstawanie profesjonalnych ośrodków konferencyjnych w Polsce (w średnich miastach, jak również w miejscowościach atrakcyjnych turystycznie). • Brak we Wrocławiu biura specjalizującego się w ofercie turystyki biznesowej.

Źródło: Fedyk W. 2008, Promocja turystyczna Dolnego Śląska – analizy, Dolnośląska Organizacja Turystyczna, Wrocław praca niepublikowana.

Bariery rozwoju dolnośląskiej turystyki biznesowej są także odbiciem problemów i tego sektora turystyki w skali krajowej /Tabela 57./.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 57. Mocne i słabe strony turystyki biznesowej w Polsce (2010 r.).

Mocne strony	Słabe strony
• Poprawiający się stan bazy hotelowej; nowe (nowoczesne) obiekty, lepszy przeciętny standard. Rozwój bazy noclegowej w kontekście Euro 2012. • Poprawiająca się dostępność komunikacyjna (w perspektywie rozwój dróg kołowych). • Bliskość, nowość. • Rozwój inwestycji zagranicznych (instalowanie się w Polsce nowym firm powiększa popyt). • Wejście Polski do międzynarodowych i międzykontynentalnych systemów transportu pasażerskiego i towarowego. • Marka gościnności. • Szeroki wachlarz potencjalnych produktów odpowiadający trendom europejskim w popycie. • Prężnie rozwijające się stowarzyszenia i organizacje branżowe zrzeszające ekspertów zajmujących się obsługą przemysłu spotkań. Poprawnie zorganizowany sektor spotkań.	• Brak odpowiedniej infrastruktury (centrów kongresowych powyżej 2 000 osób, hoteli 5*). ➢ Brak bezpośredniego skomunikowania Polski z obszarami pozaeuropejskimi (z wyjątkiem Ameryki Północnej). ➢ Spadek wyjazdów Europejczyków w celach służbowych na skutek kryzysu. Pogorszenie się koniunktury gospodarczej w Europie i na świecie. ➢ Brak tworzonych z odpowiednim wyprzedzeniem kalendarzy wydarzeń (imprez kulturalnych i sportowych); zbyt słaba i mało agresywna promocja tych kalendarzy. ➢ Słabe wsparcie finansowe promocji ze strony podmiotów spoza branży turystycznej (np. kompanii piwnych i sieci komórkowych, które mogą bezpośrednio odczuwać wzrost popytu ze strony turystów zagranicznych). ➢ Zbyt długi czas przygotowania fachowej oferty.

Źródło: Plan działania POT 2010-2011, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2010r., str.151.

Rola i znaczenie turystyki biznesowej dla rozwoju sektora turystyki w regionie została podkreślona m.in. poprzez przypisanie tej formie turystyki znaczenia kluczowego w strategii rozwoju Dolnego Śląska. /Tabela 58./

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 58. Segmentacja rynku turystycznego dla Województwa Dolnośląskiego (2009 r.).

Segment	Waga (*-****)
Turystyka miejska i kulturowa, w tym również: • turystyka przemysłowa • turystyka związana z dziedzictwem cysterskim	****
Turystyka aktywna i specjalistyczna	****
Turystyka uzdrowiskowa, w tym welness & spa	***
Turystyka biznesowa / konferencyjno-kongresowa i podróże służbowe /	****
Turystyka na terenach wiejskich	***
Turystyka weekendowa	****
Turystyka tranzytowa	*

***** - im wyższa liczba * tym wyższy waga /potencjał i ranga/.*

Źródło: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009, s. 63.

Co warto zaznaczyć, potencjał dla rozwoju turystyki biznesowej samego regionu jest nieco wyższy niż samych produktów turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku, ze względu m.in. na ich silną koncentrację w kilku ośrodkach miejskich i brak jeszcze szerszych powiązań sieciowych z innymi typami usług turystycznych czy paraturystycznych ważnych dla kompleksowej obsługi turystów biznesowych /Tabela 59./.

O rosnącym, mimo przeszkód w makro i mikro-otoczeniu, znaczeniu turystyki biznesowej świadczą też wyniki badań ruchu turystycznego[56] w regionie pokazujące stale rosnącą liczbę przyjazdów turystycznych /od 4,1% w 2006r. do 10,3% w 2008r./[57], dla których głównym motywem migracji turystycznej są obowiązki

[56] Badania Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej w latach 2006-2009 na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki.
[57] Instytut Turystyki szacuje, że w 2015r. sektor turystyki biznesowej /interesy, podróże służbowe/ obejmie 28% zagranicznego ruchu turystycznego w Polsce, a dla porównania skali: turystyka

służbowe: interesy (średnio 42,9% ruchu), szkolenie (średnio: 39,7%), udział w konferencjach (średnio: 17,5%) - /Rysunek 9., Rysunek.10/.

Rysunek 9. Motywy przyjazdu na Dolny Śląsk w 2006r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej.

Rysunek 10. Motywy przyjazdu turystów na Dolny Śląsk w 2008r.

i wypoczynkowa-28%, odwiedziny u znajomych i krewnych-16%, zakupy-7%, tranzyt-11%, inne cele-15%. Cele biznesowe stanowiły w Europie 15 proc. wyjazdów, przy czym udział Polski w przyjazdach kształtował się na poziomie 4,4 proc., a więc był nieco wyższy niż w przyjazdach ogółem (3,5 proc.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 59. Potencjał produktów turystycznych Dolnego Śląska - niezależnie od rynku (2008 r.).

Produkty	Turystyka aktywna, rekreacyjna (wypoczynkowa)					Turystyka specjalistyczna						Turystyka pielgrzymkowa	Turystyka miejska i kulturowa	Turystyka na terenach wiejskich		Turystyka zdrowotna		**Turystyka biznesowa**		Turystyka zakupy	Turystyka tranzytowa
	Słońce i plaża	Wypoczynek w górach	Turystyka piesza	Wypoczynek-jeziora	Wypoczynek w obszarach przyrodniczych	Kajaki	Sporty zimowe /narciarstwo\	Turystyka rowerowa	Turystyka jeździecka	Wspinaczka skałkowa	Sporty lotnicze /szybowce, paraglajty,\			Agroturystyka	Ekoturystyka	Turystystyka uzdrowikowa	Med.-tour: Wellness, spa	**Turystyka kongresowa**	**Podróże służbowe**		
Dolny Śląsk	-	XXX	XX	-	XX	X	XX	XX	X	X	X	X	XXX	X	X	XX	X	**XXX**	**XXX**	X	XX

XXX – priorytetowy; XX – podstawowy; X-drugorzędny; brak oznaczonego pola-brak produktu
Źródło: Fedyk W.,2008, Promocja turystyczna Dolnego Śląska – analizy, Dolnośląska Organizacja Turystyczna, Wrocław, praca niepublikowana.

Nie bez znaczenie dla kształtowania sektora turystyki biznesowej jakie są szkolenia jest uruchomienie w ostatnich 2 latach nowego źródła dotacji UE w ramach Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Dzięki wsparciu finansowemu rozwinął się rynek wyspecjalizowanych firm[58], pozyskujących dotacje i realizujących szkolenie dla przedsiębiorców czy osób indywidualnych, w tym szkolenia kadr turystycznych: pilotów, przewodników turystycznych, instruktorów jeździectwa, pamiątkarzy, informatorów turystycznych, itp.[59]. Ten typ turystyki biznesowej w kontekście ukształtowanej już marki regionu i Wrocławia, jako centrów wyższej edukacji i innowacji wydaje się być istotnym kierunkiem rozwoju na Dolnym Śląsku.

Nie bez znaczenie dla Dolnego Śląska jest odradzanie się segmentu turystyki biznesowej, jakim są targi, w tym ekspozycje turystyczne, które mają istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego regionu.[60]

W sektorze MICE obserwuje się także nową tendencję do wykorzystywania super nowoczesnych technik mulimedialnych do organizacji konferencji „na dystans": on-line, poprzez platformy e-lerningowe, co stwarza zupełnie nową jakość i typ produktu turystyki biznesowej[61].

Jednym z najistotniejszych elementów, który ma wpływ na rozwój sektora turystyki biznesowej w regionie jest potrzeba podejmowania skoncentrowanej i ukierunkowanej promocji w celu kształtowania wizerunku Dolnego Śląska jako obszaru rozwijającego usługi związane z szeroko rozumianym przemysłem spotkań oraz budowanie marki turystyki biznesowej.

Warto podkreślić potrzebę koncentracji działań promocyjnych na wybranych produktach z sektora MICE, które mają największe znaczenie dla rozwoju turystyki

[58] Instytut Turystyki szacuje, że na rynku polskim działa ok. 3.500 firm szkoleniowych, z czego 2.500 prowadzi szkolenia biznesowe /Kulesza.I, 2008, Turystyka biznesowa w Polsce. Raport Mice Poland, Warszawa/.

[59] Przykładem tego typu działań w sektorze turystyki biznesowej mogą być projektu dotowane z POKL wdrażane przez Regionalne Organizacje Turystyczne: Dolnośląską, Łódzką, Lubuską czy Opolską.

[60] Np. reaktywowane po kilku latach targi turystyczne we Wrocławiu – firma MTT Wrocław, nowe imprezy targowe w wyremontowanym obiekcie Hali Stulecia i Jasse, ekspozycje targowe organizowane prze firmę Wigor Agencja Reklamy.

[61] W konferencjach „na odległość" stosuje się specjalistyczne oprogramowanie i narzędzia np.: GlobalTable firmy Teliris, system halo HP, panoramiczne kamery Microsoft RoundTable i Office RoundTable, które pozwalają, m.in. na przekazywanie 360stopniowego obrazu widoku osób siedzących przy stole konferencyjnym oraz automatyczne wyświetlanie widoku osób, które zabierają głos w danym momencie.

biznesowej w regionie korzystając z ogólnej tendencji na rynku krajowym /Rysunek. 11, 12/.

Rysunek 11. Liczba spotkań i wydarzeń wg rodzaju (2009 r.).

Źródło: Celuch K., 2009 Podsumowanie danych statystycznych przekazanych przez rekomendowanych profesjonalnych organizatorów kongresów Convention Bureau of Poland Polskiej Organizacji Turystycznej dotyczących organizacji spotkań i wydarzeń za rok 2009, Convention Bureau of Poland Polskiej Organizacji Turystycznej, Warszawa.

Rysunek. 12. Liczba spotkań i wydarzeń wg kategorii (2009 r.).

Źródło: Celuch K., 2009, Podsumowanie danych statystycznych przekazanych przez rekomendowanych profesjonalnych organizatorów kongresów Convention Bureau of Poland Polskiej Organizacji Turystycznej dotyczących organizacji spotkań i wydarzeń za rok 2009, Convention Bureau of Poland Polskiej Organizacji Turystycznej, Warszawa.

Na Dolnym Śląsku w minionych latach podejmowano szereg projektów, których celem była promocja produktów turystyki biznesowej. Należy podkreślić tu szczególnie znaczące osiągnięcia Wrocławia w skutecznym promowaniu miasta jako „Wrocław – the meeting place" poprzez działania Wydziału Promocji UM oraz Convention Bureau[62] czy też zrealizowanie przez Samorząd Województwa Dolnośląskiego kampanii promocji markowych produktów turystycznych w latach 2006-2008[63], a także działania Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej[64] obejmujące

[62] M.in. *„Promocja turystyki biznesowej jako markowego produktu Wrocławia i Dolnego Śląska"* - projekt Z/2.02/I/1.4/689/05 dotowany z ZPORR 1.4. w latach 2007-2008 /1.506.613 zł/; kampania *„Pracuj i mieszkaj we Wrocławiu* „ prowadzona w Londynie 2006-2007; kampania *„Wrocław – miasto, które rozwija"* prowadzona m.in. na Ukrainie.

[63] Promocja Markowych Produktów Turystycznych Dolnego Śląska w latach 2006-2008 (PMPT) – kampania prowadzona przez Województwo Dolnośląskie współfinansowana ze środków EFRR / 9.5 mln zł / w ramach działania 1.4. ZPORR, powszechnie znana ze spotów reklamowych i billboardów z hasłem „To je vyborne, Das ist super, Dolny Śląsk jest super".

[64] Tylko w 2009r. DOT uczestniczyła w 19 turystycznych ekspozycjach targowych w kraju i zagranicą na rynkach głównych migracji turystycznych na Dolny Śląsk w łącznej liczbie 66 dni promocyjnych, w ramach 10 wizyt studyjnych przyjęto 80 dziennikarzy i touroperatorów z 10 krajów: Wielka Brytania, Niemcy, Hiszpania, Szwecja, Brazylia, Japonia, Kanada, Austria, USA, Węgry.

promocję regionu poprzez udział coroczny w najważniejszych ekspozycjach targów turystycznych oraz organizację kilkudziesięciu stud tour i study press czy branżowych workshops uznawanych za jedne z najskuteczniejszych narzędzi promocji oferty turystyki biznesowej.

Zaniepokojenie budzi jednak fakt znaczącego ograniczenia działań promocyjnych turystyki biznesowej w regionie w latach 2009-2010, w sytuacji bardzo dynamicznego rozwoju tego sektora produktów turystycznych w skali europejskiej, a także na Dolnym Śląsku jak i w Polsce, i bardzo szybko rosnącej konkurencji sąsiednich państw i regionów.

Bez wątpienia wycofywanie się w ostatnim okresie miasta Wrocławia i innych ośrodków turystycznych w regionie z aktywnego udziału w targach turystycznych, w tym targach istotnych dla sektora MICE[65], ograniczenie działań promocyjnych Convention Bureau w promocji turystyki biznesowej szczególnie niekorzystne w okresie przygotowań do EURO 2012, czy ukierunkowanie promocji turystycznej prowadzonej przez Samorząd Województwa /3 projekty w RPO na lata 2010-2012/ jedynie na promocję turystyki aktywnej i rozwój szlaków tematycznych, będzie miało wpływ na ograniczenie lub zwolnienie tempa rozwoju turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku.

O pilnej potrzebie inwestowania w promocję turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku świadczy bardzo niska rozpoznawalność tego typu produktu turystycznego wykazana w badaniach ruchu turystycznego w regionie /Rysunek.13./.

[65] MICE – skrót z angielskiego Meetings, Incentives, Conferences, Exhibitions (ew. Events).

Rysunek.13. Rozpoznawalność produktów turystycznych Dolnego Śląska (2009 r.).

Wykres na podstawie pytania do respondentów: „Z którymi z wymienionych produktów reklamujących Dolny Śląsk spotkał(a) się Pan / Pani? (możliwa więcej niż jedna odpowiedź)".

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań Samorządu Województwa Dolnośląskiego w portalu: www.turystyka.dolnyslask.pl.

Co należy wyraźnie podkreślić sektor turystyki biznesowej mógłby generować dla Dolnego Śląska zdecydowanie większe przychody niż inne produkty turystyczne, bowiem podróżujący służbowo m.in.[66]:

- wydają więcej niż inni na podróż i w miejscu docelowym, korzystając z całego wachlarza usług turystycznych i około turystycznych, co wzmacnia dodatkowo ekonomicznie podmioty branży turystycznej - usługodawców,
- są to także osoby opiniotwórcze w swoich środowiskach, co ma znaczenie dla budowy i kształtowania wizerunku regionu jako uznanej destynacji czy marki turystycznej,

[66] Segment turystyki biznesowej szeroko został scharakteryzowany w Tab. 12. Podstawowe kryteria i charakterystyka segmentów na rynku turystycznym, w dokumencie: Marketingowa Strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2008-2015, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2008.

- oczekują wysokiej jakości świadczonych usług, co wywołuje zjawisko podnoszenia jakości m.in. turystycznej bazy noclegowej czy gastronomicznej,
- korzystają z infrastruktury specjalnie dla nich przygotowanej jak i ogólnej, co pośrednio wymusza nowe inwestycje turystyczne w jednostkach samorządu terytorialnego czy sektora branży turystycznej,
- stanowią kluczowy rynek docelowy dla wielu destynacji światowych i podmiotów gospodarczych, co sprzyja konkurencyjności także dolnośląskiej turystyki,
- a podróże służbowe generowane są cały rok, co ogranicza widoczną w regionie sezonowość ruchu turystycznego.

Analiza najnowszych trendów i tendencji w promocji turystyki biznesowej pozwala na wskazanie kilku najistotniejszych celów dla Dolnego Śląska.

I tak: za podstawowe cele podejmowanych działań i promocji w regionie dla rozwoju sektora turystyki biznesowej / przemysłu spotkań / uznać należy przede wszystkim:

- pozyskiwanie spotkań biznesowych m.in. międzynarodowych stowarzyszeń, holdingów i grup kapitałowych, środowisk naukowych i przemysłowych,
- pozyskiwanie dla regionu spotkań i wydarzeń edukacyjnych skierowanych do pracowników związanych z przemysłem spotkań (m.in. ICCA, ECM, SITE, MPI, DMAI),
- koncentrację promocji Dolnego Śląska na poszczególnych kategoriach przemysłu spotkań skierowanych do klientów korporacyjnych (wydarzenia biznesowe),
- promocję nowej infrastruktury konferencyjnej w miastach Dolnego Śląska goszczących EURO 2012 / m.in. centra treningowe, kompleksy stadionów i centrów konferencyjno-kongresowych, obiektów zamków i pałaców z zapleczem konferencyjnymi centrami spa-weellnes/,
- promocję z wykorzystaniem m.in wydarzeń biznesowych jakim są podróże motywacyjne,

- szkolenia i stałe podnoszenie kompetencji i profesjonalizmu dolnośląskich pracowników związanych z przemysłem spotkań, m.in z dotacji UE w PO Kapitał Ludzki.

Priorytetami rynkowymi promocji oferty turystyki biznesowej regionu powinny być przede wszystkim rynek: niemiecki, brytyjski i irlandzki, krajów Benelux i także Polski, uznawane aktualnie za główne źródła migracji turystycznych na Dolny Śląsk, a także jednocześnie rynki generujące znaczący ruch w segmencie MICE /Tabela 60./, na których działania powinny być dostosowane jednocześnie do cech danego rynku, tj.:

- rynek niemiecki - działania promocyjne skierowane do organizatorów wydarzeń biznesowych (podróże motywacyjne, korporacyjne),
- rynek brytyjski i irlandzki - działania promocyjne skierowane do organizatorów spotkań biznesowych oraz wydarzeń biznesowych (podróże motywacyjne, korporacyjne, spotkania stowarzyszeń),
- rynki krajów Beneluxu - działania promocyjne skierowane do organizatorów spotkań biznesowych (spotkania stowarzyszeń) i organizatorów wydarzeń biznesowych,
- rynek polski - działania promocyjne skierowane do przedstawicieli polskiego przemysłu spotkań zarówno planistów jak i dostawców usług.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 60. Gradacja wartości produktów turystyki biznesowej Dolnego Śląska na różnych rynkach (2008 r.).

Priorytety	PRODUKT	Niemcy	Wielka Brytania	USA	Włochy	Francja	Belgia	Hiszpania	Holandia	Austria	Czechy	Węgry	Rosja	Japonia	Szwecja	Norwegia	Dania	Ukraina	Chiny	Indie	Kraje arabskie	Izrael	POLSKA
	MICE (meetings, incentives, conferences, events)	**2**	**2**	**1**	**0**	**2**	**2**	**0**	**2**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**0**	**0**	**1**

WARTOŚĆ MARKETINGOWA i planowana aktywność na rynku /Priorytety produktowe i rynkowe
1 – priorytet – I kategoria;
2 – drugorzędna kategoria ważności –II kategoria
3 – niewielka kategoria ważności – III kategoria
0 – bez działalności marketingowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Fedyk W.,2008, Promocja turystyczna Dolnego Śląska – analizy, Dolnośląska Organizacja Turystyczna, Wrocław, praca niepublikowana.

Model funkcjonowania sektora MICE wymaga także stosowania specjalistycznych, niekonwencjonalnych narzędzi promocji w celu dotarcia do grup docelowych. Są to przede wszystkim:

- specjalistyczne portale internetowe np. z rozszerzeniem: www.lowersilesia-convention.pl,
- specjalistyczne katalogi obiektów konferencyjno-kongresowych skierowane do planistów odpowiedzialnych za pozyskiwanie i organizację spotkań i wydarzeń biznesowych,
- aktywny i stały udział w targach przemysłu spotkań i MICE, np.: IMEX we Frankfurcie, EIBTM w Barcelonie, IMEX America w Las Vegas, AIBTM w Baltimore,
- aktywne włączenie się turystycznych struktur w regionie i jednostek samorządu terytorialnego w Program Ambasadorów Kongresów Polskich (wyróżnianie naukowców promujących Dolny Śląsk i dolnośląski przemysł spotkań) w kooperacji z POT,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

- Public Relations poprzez przynależność organizacji turystycznych z regionu /np. DOT, DIT, CB/ do międzynarodowych stowarzyszeń i organizacji – ICCA, MPI, SITE, DMAI, UIA, EFAPCO,
- organizacja „site inspection" / study tour / dla wybranych przedstawicieli firm w celu zapoznania z produktem turystyki biznesowej,
- „study press" dla przedstawicieli mediów i prasy branżowej.

Sektor turystyki biznesowej, ze względu na bardzo dużą konkurencję, wymaga także prowadzenia stałej promocji z wykorzystaniem kampanii promocyjnych, zarówno na rynku krajowym, jak i europejskim czy pozaeuropejskim. Poniżej zaprezentowano potencjalny model takich działań dla Dolnego Śląska /Tabela 61./.

Tabela 61. Główne narzędzia marketing-mix turystyki biznesowej Dolnego Śląska na różnych rynkach (2010 r.).

Rynek pozaeuropejski	Rynek europejski	Rynek polski
• spooty reklamowe w międzynarodowych sieciach TV o charakterze biznesowym /m.in BBC World, CNN/, • spooty reklamowe w międzynarodowych sieciach programów turystycznych /National Geographic, Discovery Travel, Travel Chanel/, • reklama na pokładach stałych linii lotniczych na trasach europejskich i pozaeuropejskich /LH, BA, KLM, AA, i inne linie w ramach grupy: Star Alliance/ lub alternatywnie reklamy wizerunkowe w wybranych najważniejszych portach lotniczych, • reklama w low coast air lines /porty lądowań w regionie i w Polsce/: Ryanair, WizzAir, SkyEurope, easyJet, Norwegian, Germanwings, Aer Lingus, Blue1, Jet2, Sterling, AlfaJet (Ajet), • wizyty studyjne w regionie zagranicznych touroperatorów i dziennikarzy,	• reklama w IC i EC /np. reklama na okładkach kopert biletów/, • wybrane targi turystyczne /tylko specjalistyczne ekspozycje handlowe/, • reklama w wielkonakładowych czasopismach konsumencko-branżowych.	• wybrane targi branżowe dla sektora MICE, • kampania billbordowa /z zastosowaniem kampanii profilowanej: Point of Interes/, • reklama siatkowa w sieciach autobusów i tramwajów w największych miastach w Polsce lub działania promocyjne typu „you-AD„ z wykorzystaniem reklamy siatkowej na tylnych szybach samochodów korporacji taksówkarskich w największych miastach polskich.

• zagraniczne workshops dla touroperatorów na danym rynku promocji /np. w trakcie kongresów typu ASTA i spotkań organizacji zrzeszających branżę turystyczną na danym rynku/, • promocja w zagranicznych portalach internetowych lub serwisach tematyczno-branżowych z rozszerzeniem…. *travel, MICE, bussiness/,* • reklama w pismach branżowych sektora MICE i katalogach największych touroperatorów.		

Źródło: W. Fedyk, J. Zajączkowski Promocja turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku. Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2010.

Nie bez znaczenia dla rozwoju i efektywności promocji turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku jest budowanie struktur sieciowych i partnerskich, które skutecznie mogłyby inspirować lub wprost tworzyć szeroki wachlarz produktów turystyki biznesowej, a także skutecznie konkurować o klienta na rynku turystycznym krajowym i zagranicznym /Tabela 62/.

Tabela 62. Głównie partnerzy w promocji turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku i ich role (2010 r.).

Typ podmiotu	Rola w promocji i rozwoju turystyki biznesowej
Samorząd Województwa Dolnośląskiego	• wdrażanie elementów regionalnej strategii turystyki powiązanych z rozwojem sektora turystyki biznesowej /w tym dotacje inwestycyjne/, • pozyskiwanie i przekazywanie środków na prowadzenie badań ruchu turystycznego w sektorze MICE, • pozyskiwanie i przekazywanie środków na organizację kampanii promocyjnych sektora MICE na rynkach zagranicznych, • opracowywanie danych d/t istniejącej w regionie bazy obiektów konferencyjny i kongresowych i ich stała ewidencja, • pozyskiwanie i przekazywanie środków na szkolenia kadr dla sektora MICE, w tym z POKL.
Jednostki samorządu terytorialnego	• wdrażanie elementów lokalnych strategii turystyki powiązanych z rozwojem sektora turystyki biznesowej /w tym dotacje inwestycyjne/, • aktywne wspieranie promocji potencjału turystycznego danego subregionu /w tym MICE/ w kooperacji z lokalnymi podmiotami branży turystycznej i Lokalnymi Organizacjami Turystycznymi.

Dolnośląska Organizacja Turystyczna	• prowadzenie badań ruchu turystycznego, z uwzględnieniem badania sektora MICE, • opracowywanie i dystrybucja katalogów bazy obiektów konferencyjno-konggresowych w regionie i turystycznych produktów towarzyszących, • prowadzenie promocji potencjału turystycznego regionu na targach branżowych dla sektora MICE, • wdrażanie kampanii promocyjnych sektora MICE na rynkach zagranicznych i krajowym, • organizacja study tour i study–press oraz workshop dla wybranych przedstawiciele firm w celu zapoznania z produktem turystyki biznesowej.
Convention Burea Wrocław	• prowadzenie szkolenia dla kadr sektora MICEm, • współdziałanie z DOT w organizacji kampanii promocyjnych turystyki biznesowej, • Public Relations poprzez przynależność organizacji turystycznych z regionu do międzynarodowych stowarzyszeń i organizacji – ICCA, MPI, SITE, DMAI, UIA, EFAPCO.
Dolnośląska Izba Turystyki	• współdziałanie z DOT i CB w organizacji kampanii promocyjnych turystyki biznesowej, • aktywne włączenie się do prowadzenie promocji potencjału turystycznego regionu na targach branżowych dla sektora MICEw kooperacji z DOT, • aktywne włączenie się do organizacji study tour i study–press oraz workshops dla wybranych przedstawiciele firm w celu zapoznania z produktem turystyki biznesowej.
Dolnośląska Izba Gospodarcza	• aktywne włączenie się w Program Ambasadorów Kongresów Polskich (wyróżnianie przedsiębiorców promujących Dolny Śląsk i dolnośląski przemysł spotkań) w kooperacji z DOT i POT, • wsparcie i lobbing w zakresie pozyskiwania dla regionu konferencji i kongresów firm z różnych branż gospodarczych.
Konwent Rektorów Wyższych Uczelni Dolnego Śląska	• aktywne włączenie się w Program Ambasadorów Kongresów Polskich (wyróżnianie naukowców promujących Dolny Śląsk i dolnośląski przemysł spotkań) w kooperacji z DOT i POT, • wsparcie i lobbing w zakresie pozyskiwania dla regionu konferencji i kongresów naukowych z różnych branż, • prowadzenie badań naukowych sektora MICE, • aktywne włączanie się w prowadzenia badan ruchu turystycznego w regionie, w tym sektora MICE.

Źródło: W. Fedyk, J. Zajączkowski Promocja turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku. Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2010.

Poniżej dla wskazania dodatkowych uwarunkowań rozwoju turystyki biznesowej w regionie zaprezentowano szczegółową inwentaryzację potencjału bazy zakwaterowania dla obsługi sektora MICE.

W województwie dolnośląskim w 2009 roku występowało 288 obiektów z salą konferencyjną, 551 sal konferencyjnych w tych obiektach oraz 30 658 miejsc w tych salach. Średnio na jeden obiekt przypadają 2 sale, oraz 107 miejsc w salach. Najwięcej obiektów z salą konferencyjną występuje w powiatach (powyżej 50) jeleniogórskim, kłodzkim oraz w mieście Wrocław. Przy czym w powiatach jeleniogórskim i kłodzkim jest ich więcej niż w samym mieście Wrocław. Mimo mniejszej liczy sal we Wrocławiu, liczba miejsc w nich jest porównywalna do powiatu jeleniogórskiego. We Wrocławiu średnio na jedną salę przypada 53 miejsca.

Uwarunkowania turystyczne, klimat, ukształtowanie terenu sprzyja powstawaniu w powiatach górskich sal konferencyjnych, gdzie łączone są spotkania szkoleniowo-konferencyjne z wypoczynkiem.

Tabela 63. Liczba obiektów posiadających sale konferencyjne, liczba sal konferencyjnych oraz liczba miejsc w salach konferencyjnych w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w 2009 r.

Jednostka terytorialna	2009*		
	z salą konferencyjną	liczba sal konferencyjnych	liczba miejsc w salach konferencyjnych
DOLNOŚLĄSKIE	288	551	30 658
Powiat bolesławiecki	6	15	1 305
Powiat jaworski	0	0	0
Powiat jeleniogórski	87	127	7 002
Powiat kamiennogórski	2	2	130
Powiat lubański	13	19	1 201
Powiat lwówecki	2	2	60
Powiat zgorzelecki	5	7	408
Powiat złotoryjski	0	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	15	33	1 101
Powiat głogowski	2	3	140
Powiat górowski	2	2	90
Powiat legnicki	2	2	230
Powiat lubiński	2	4	380
Powiat polkowicki	1	2	150
Powiat m. Legnica	5	21	1 425
Powiat dzierżoniowski	6	9	397
Powiat kłodzki	52	78	4 768
Powiat świdnicki	11	25	1 350
Powiat wałbrzyski	13	21	1 092
Powiat ząbkowicki	2	3	70

Powiat m. Wałbrzych	-	-	-
Powiat milicki	5	5	435
Powiat oleśnicki	4	9	415
Powiat oławski	2	3	350
Powiat strzeliński	1	1	50
Powiat średzki	1	2	270
Powiat trzebnicki	4	5	260
Powiat wołowski	2	4	107
Powiat wrocławski	3	10	340
Powiat m. Wrocław	38	137	7 132

Źródło: GUS/Bank Danych Regionalnych.
** brak danych za lata 2005,2006,2007,2008.*

Podobnie jak w przypadku obiektów z salami konferencyjnymi, najwięcej ośrodków wypoczynkowych w tym szkoleniowych występuje w powiecie jeleniogórskim i kłodzkim. We Wrocławiu natomiast nie ma tego typu obiektów.

Ośrodki takie występują również w powiecie lubański (4), legnickim (5) i wałbrzyskim (8). W pozostałych powiatach występuje 1-2 ośrodków, bądź nie ma ich w ogóle. Większa część ośrodków wypoczynkowo-szkoleniowych zlokalizowana jest w powiatach gdzie występuje klimat górski, co sprzyja możliwości połączenia uczestnictwa w szkoleniach z wypoczynkiem i skorzystaniem z aktywnych form spędzania czasu wolnego.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 64. Liczba ośrodków wypoczynkowych w tym szkoleniowe na 2010 rok.

Jednostka terytorialna	Ośrodki wypoczynkowe, w tym szkoleniowe
DOLNOŚLASKIE	**89**
Powiat bolesławiecki	1
Powiat jaworski	1
Powiat jeleniogórski	23
Powiat	0
Powiat lubański	4
Powiat lwówecki	2
Powiat zgorzelecki	1
Powiat złotoryjski	1
Powiat m. Jelenia	0
Powiat głogowski	0
Powiat górowski	0
Powiat legnicki	5
Powiat lubiński	0
Powiat polkowicki	0
Powiat m. Legnica	0
Powiat dzierżoniowski	0
Powiat kłodzki	32
Powiat świdnicki	2
Powiat wałbrzyski	8
Powiat ząbkowicki	2
Powiat m. Wałbrzych	0
Powiat milicki	0
Powiat oleśnicki	1
Powiat oławski	1
Powiat strzeliński	1
Powiat średzki	0
Powiat trzebnicki	2
Powiat wołowski	0
Powiat wrocławski	2
Powiat m. Wrocław	0

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Turystyka biznesowa związana jest również z tzw. turystyką motywacyjną „Intencive Tours". „Obecnie tego rodzaju podróż jest nagrodą, mającą jednocześnie charakter motywacyjny i integrujący. Liczba uczestników tych wyjazdów, poczynając od lat pięćdziesiątych, stale wzrastała, obejmując początkowo pracowników sfery handlowej a następnie i innych branż. Celem tych podróży będących nagrodami

za uzyskanie pomyślnych wyników ekonomicznych, jest również motywowanie pracowników do dalszej wydajnej pracy oraz przywiązanie ich do przedsiębiorstwa. Ten rodzaj turystyki ma także istotne znaczenie dla branży turystycznej, gdyż najczęściej imprezy odbywają się w okresach przed i po sezonowych.

Przeprowadzenie takiej imprezy wymaga od organizującego biura szczególnej staranności. Specjalna uwaga i troska powinny być poświęcone każdemu uczestnikowi, a ich organizacja techniczna powinna wyróżniać się swoją oryginalnością, gdyż podróż motywacyjna ma pozostawić jej uczestnikom niezapomniane wrażenia niedostępne na „normalnej wycieczce".

Ze względu na liczne korzyści, jakie ona przynosi obserwuje się dalszy rozwój tej formy turystyki w krajach wysoko rozwiniętych. W swoim przebiegu impreza taka przyjmuje często postać turystyki przygodowej, w której występują elementy zabawy (np. w korsarzy), zlotu gwiaździstego (pieszo, rowerami, kajakami). Organizowania „Incentive Tours" nie podejmują się, więc biura turystyczne, nastawione na realizowanie prostych usług typu – przejazd, wyżywienie, zakwaterowanie. Dochodowość świadczenia usług z zakresu turystyki motywacyjnej jest znaczna, ale ryzyko niepowodzenia, w przypadku niesumiennych podwykonawców zlecenia, bardzo duże."[67]

Organizatorzy tego typu wyjazdów dostosowują ofertę indywidualnie do wymagań klientów.

2.6. Turystyka na terenach wiejskich

W wielu krajach Europy wzrost zainteresowania agroturystyką i rozwojem turystyki na terenach wiejskich traktowany jest jako forma aktywnego wypoczynku w naturalnym środowisku, którego efektem jest ożywienie i wzrost gospodarczy, społeczny i kulturowy na obszarach wiejskich[68].

[67] Gałczyński M. *„Turystyka biznesowa",* Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie.
[68] Turystyka wiejska - jest to forma ruchu turystycznego, powodowanego pragnieniem ciszy i spokoju w wiejskim otoczeniu, z możliwością korzystania z zasobów naturalnych i dziedzictwa kulturowego danego regionu oraz uczestnictwa w życiu wsi. Ze względu na coraz większe zróżnicowanie

Zauważalny spadek znaczenia gospodarki rolnej, jako głównego źródła dochodu i utrzymywania gospodarstw rolniczych, stawia mieszkańców wsi przed koniecznością poszukiwania innych, nowych i alternatywnych źródeł dochodu. Taką właśnie szansą jest rozwój szeroko rozumianej turystyki wiejskiej, w tym także agro- i ekoturystyki.

Rozwój turystyki wiejskiej jest nie tylko szansą dla poszczególnych, indywidualnych gospodarstw rolnych, ale także dla całych kompleksów wsi i gmin. Agroturystyka stwarza całkowicie odmienne i nowe możliwości zagospodarowywania i użytkowania przestrzeni wiejskiej, infrastruktury lokalnej, zabudowań rolniczych, a uzyskiwane dodatkowe dochody przez rolników są bodźcem do zdecydowanej aktywizacji gospodarczej obszarów wiejskich.

Korzystne geograficzne i geopolityczne położenie Dolnego Śląska, jako regionu na styku z głównym źródłem migracji turystycznych do Polski, leżącego na skrzyżowaniu transeuropejskich szlaków ruchu turystycznego, o doskonałych walorach przyrodniczo-krajobrazowych oraz utrwalonych w historii tradycjach wypoczynku na obszarach wiejskich są niewątpliwie atutem i bazą rozwoju agroturystyki[69].

Widoczne na terenie Dolnego Śląska narastające zjawisko migracji turystycznych na obszary wiejskie oraz tworząca się moda na wypoczynek na wsi prowadzi

---

charakteru świadczonych usług dla korzystających z wypoczynku na wsi turystów konieczne stało się wyróżnienie kilku rodzajów tej turystyki, tj.:
- turystyki na trenerach wiejskich, obejmującej wszystkie formy turystyki odbywające się na wsi;
- turystyki związanej z rolnictwem, tj. turystyki związanej ze środowiskiem rolniczym, w której produktami turystycznymi są m.in. wiejskie środowisko przyrodnicze oraz przejawy miejscowej tradycji rolniczej (festyny, święta, zwyczaje, itp.);
- pobyty turystyczne w gospodarstwie wiejskim (agroturystyka), wówczas gdy podstawowe usługi turystyczne są świadczone w obrębie gospodarstwa wiejskiego prze rodzinę rolniczą, a główną atrakcją jest życie wewnątrz gospodarstwa;
- ekoturystyka rozumiana jako pobyt w gospodarstwie rolniczym ekologicznym.

[69] W rozdziale wykorzystano treść publikacji W. Fedyk, Agroturystyka na Dolnym Śląsku i Śląsku Opolskim, w Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej i Wschodniej, red. J. Wyrzykowski, Tom V, Turystyka alternatywna jako ważny czynnik rozwoju turystyki przyjazdowej w Europie Środkowej i Wschodniej, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Geograficzny, Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki, Wrocław 1999, str. 41-53.

do zmian funkcji wsi z rolniczych na rolniczo-turystyczne, które to zjawisko szczególnie silnie zaznacza się na obszarach górskich i podgórskich regionu.

Dodatkowo obserwuje się pozytywne tendencje we wdrażaniu koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju wsi dzięki aktywności lokalnych społeczności m.in. poprzez adaptację wiejskiej przestrzeni o walorach dla turystyki wiejskiej dla potrzeb świadczenia usług agroturystycznych. Przy czym warto zauważyć, że turystyka wiejska tradycyjnie opiera się na dużej liczbie małych, rodzinnych przedsięwzięć. Agroturystyka staje się na obszarze wielu gmin Dolnego Śląska szerszym zjawiskiem społecznym i ma jednoczesny wpływ na środowisko przyrodnicze i rozwój gospodarczy.

Niewątpliwie można również stwierdzić, że w ostatnich latach nastąpił na terenie Dolnego Śląska gwałtowny rozwój i intensyfikacja procesu tworzenia nowego produktu turystycznego regionu jakim jest agroturystyka.

Agroturystyka, a szerzej całe spektrum różnych form turystyki wiejskiej może okazać się w najbliższej perspektywie atrakcyjnym produktem turystycznym Dolnego Śląska, podkreślającym charakterystyczne walory dziedzictwa i kultury wsi oraz zachęcającym turystów do poznawania różnorodności dolnośląskiej wsi, odkrywania bogatej i zróżnicowanej historii i tradycji wiejskich społeczności.

Należy jednak zaznaczyć, że na obszarze Dolnego Śląska zauważalne są duże dysproporcje przestrzenne, jak i ilościowo-jakościowe w strukturze i rozmieszczeniu zasobów turystyki wiejskiej. Jest to niewątpliwie wynikiem zróżnicowania przestrzennego cech krajobrazu i elementów środowiska przyrodniczego istotnych dla rozwoju rolnictwa i gospodarki rolnej oraz historycznie uwarunkowanego procesu kształtowania się sieci i charakteru dolnośląskiej wsi.

Analiza obrazu przestrzennego lokalizacji skupisk gospodarstw agroturystycznych na Dolnym Śląsku pozwala stwierdzić, że w zdecydowanej większości przypadków rozmieszczone są one na obszarach o zachowanym, utrwalonym historycznie, specyficznym krajobrazie rolniczym, którego walory mogą być naturalnym magnesem przyciągającym turystów.

Znacząca większość gospodarstw agroturystycznych skoncentrowana jest na terenach górskich i podgórskich Ziemi Wałbrzyskiej i Jeleniogórskiej, gdzie

agroturystyka w wielu przypadkach jest jedyną szansą dla rozwoju obszarów wiejskich, ratowania podupadających gospodarstw rolnych oraz zahamowania silnego do niedawna procesu żywiołowego zjawiska wyludniania się wsi górskich np.: w rejonie Gór Bystrzyckich, Masywu Śnieżnika.

Agroturystyka staje się dla wielu rolników z Dolnego Śląska uzupełniającym a nierzadko podstawowym, alternatywnym źródłem dochodu ograniczającym kryzys gospodarki społeczności wiejskiej i ogólnej stagnacji rolnictwa na obszarach górskich regionu. Takie zjawisko jest szczególnie silnie widoczne na terenie Ziemi Kłodzkiej, która z drugiej strony posiada bardzo dogodne warunki i predyspozycje dla rozwoju agro- i ekoturystyki i innych form turystyki wiejskiej.

Szczególnie dogodne warunki dla rozwoju agroturystyki występują w Kotlinach (Jeleniogórskiej i Kamiennogórskiej) oraz po wschodniej stronie Karkonoszy (gm. Lubawka). Bardzo korzystne warunki rozwoju różnych form turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki występują również na obszarze Gór i Pogórza Izerskiego (głównie w gminach Stara Kamienica i Mirsk), na terenie Gór i Pogórza Kaczawskiego, w obrębie Rudaw Janowickich i w strefie Borów Dolnośląskich.

W ostatnim okresie bardzo intensywnie rozwija się agroturystyka w województwie wałbrzyskim, a szczególnie na obszarze Ziemi Kłodzkiej, Gór Sowich i Wałbrzyskich. Tylko na terenie Ziemi Kłodzkiej w stowarzyszeniach agroturystycznych skupionych jest 30 gospodarstw.

Agroturyzm staje się niejednokrotnie jednym z dominujących walorów i produktów turystycznych gmin m.in: Walim, Jugowice, Stronie Śląskie czy Długopole Zdr. Wzorcowymi przykładami wsi agroturystycznych stają się m.in. Zagórze Śląskie, Michałkowa, Radków, w których zlokalizowanych jest po kilka gospodarstw agroturystycznych.

Proces rozwoju agroturystyki i innych form turystyki wiejskiej jest także szczególnie dynamiczny w obrębie Kotliny Milickiej i Wzgórz Trzebnickich. Gospodarstwa agroturystyczne skupione są głównie w gminie Milicz (Ostrowąsy, Wróblowice, Miłosławice), gm. Twardogóra (Grabowno Wlk., Poręba, Goszcz), gm. Dobroszyce (Sadków, Nowica Kolonia), gm. Wołów (Lubiąż, Dębno), gm. Trzebnica (Biedaszków Wlk., Trzebnica) oraz w gminach Oborniki Śląskie, Oleśnica i Czernica.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Rozwój różnych form turystyki wiejskiej na Dolnym Śląsku dotyczy także stref chronionego krajobrazu i obszarów chronionych z otulinami, w tym m.in. terenów PK " Chełmy ", Przemkowskiego PK, projektowanego PK " Doliny Odry " czy obszarów chronionego krajobrazu Wzgórz Dalkowskich, Lasów Chocianowskich, Doliny Czarnej Wody oraz bezpośrednich stref podmiejskich większych miast województwa. Interesującymi przykładami rozwoju agroturystyki są wsie gminy Paszowice: Myślibórz i Grobla, wieś Czerwona Woda, w gminie Chojnik: Jaroszówka czy gospodarstwa agroturystyczne we wsiach Chełmiec, Mściwojów, Ostaszów, Dunino i Księgnice.

W tabeli 65 zawarto autorską ocenę potencjału regionu w zakresie rozwoju turystyki na terenach wiejskich w formule analizy SWOT /Tabela 65./ oraz znaczenia agro i ekoturystyki jako produktu turystycznego na rynkach potencjalnych migracji turystycznych na Dolny Śląsk.

Tabela 65. Analiza SWOT dla sektora turystyki wiejskiej na Dolnym Śląsku (2008 r.).

Turystyka wiejska	
Silne strony	**Słabe strony**
• Zachowany naturalny krajobraz wsi i atrakcyjność przyrodnicza. • Atrakcyjne walory - uzdrowiskowe, kulturowe i historyczne w bezpośrednim sąsiedztwie terenów wiejskich. • Stosunkowo niskie ceny usług agroturystycznych. • Możliwość świadczenia usług agroturystycznych przez cały rok. • Stosunkowo dostępne komunikacyjnie /samochód/ gospodarstwa agroturystyczne.	• Niewystarczający poziom infrastruktury technicznej i społecznej na terenach wiejskich. • Niska jakość części usług i bazy agroturystycznej. • Niewielka ilość gospodarstw ekoturystycznych. • Braki w estetyce i zły stan techniczny budynków „w obejściu". • Ograniczona promocja indywidualna a brak promocji sieciowej. Odczuwalne braki profesjonalnej kadry agro-menadżerów, instruktorów jazdy konnej, animatorów turystyki. • Brak systemu on-line sprzedaży regionalnej oferty agroturystycznej i brak znajomości języków obcych przez gestorów. • Brak badań rynku agroturystycznego i skutecznego marketingu. • Słabo widoczne różne formy regionalizmów. • Słabe przygotowanie merytoryczne gestorów.

	• Widoczne kopiowanie wzorców miejskich.
Szanse	**Zagrożenia**
• Moda na turystykę na obszarach wiejskich /agro i eko-turystykę/, stanowiąca nowy trend w turystyce (świat, Europa, Polska). • Certyfikowane gospodarstwa ekoturystyczne, oferowanie zdrowej, ekologicznej żywności. • Odradzanie się tradycji kuchni lokalnych i regionalnych. • Tworzenie pakietów usług towarzyszących gospodarstwu agroturystycznemu – turystyka aktywna. • Umiejętność kreowania i dostosowania się z ofertą do wymogów turystów. • Rosnący rynek międzynarodowy dla turystyki wiejskiej. • Dobre przykłady podejmowania współpracy z firmami działającymi w ramach innych form turystyki. • Projekty szkolenia kadr turystycznych dla rozwoju turystyki wiejskiej: agromenadżerowie, wytwórcy produktów lokalnych, pamiątkarze, animatorzy turystyki, instruktorzy jeździectwa w ramach POKL.	• Zły stan infrastruktury technicznej i społecznej we wsiach i gminach. • Rosnące wymagania turystów i konieczność podnoszenia jakości świadczonych usług. • Atrakcyjne oferty innych podmiotów działających w turystyce. • Brak świadomości części władz samorządowych o potencjale i możliwościach tkwiących w rozwoju turystyki na obszarach wiejskich. • Szybki rozwój konkurencyjnej oferty agroturystycznej w sąsiednich województwa. • Rozwój bazy pensjonatowej na terenach wiejskich wypierającej model agroturystyczny. • Niechęć do zrzeszania się i współpracy indywidualnych gospodarstw agroturystycznych lub mała aktywność w ramach stowarzyszeń agroturystycznych. • Zanikanie zawodów kojarzących się z tradycjami polskiej wsi. • Brak zainteresowania ze strony touroperatorów zagranicznych. • Brak kompleksowego koszyka ofert i centralnego systemu informacji i rezerwacji. • Brak systemu e-turystyka.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław, wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

Szansą dynamizacji rozwoju turystyki wiejskiej na obszarze Dolnego Śląska w tym przede wszystkim agroturystyki oraz innych form wypoczynku na wsi (np.: turystyki konnej) jest właściwa promocja i podnoszenie standardu świadczonych usług, wzrost liczby bazy noclegowej oraz gastronomicznej (np.: wiejskie karczmy i zajazdy), tworzenie uzupełniającej infrastruktury paraturystycznej w bezpośrednim sąsiedztwie gospodarstw agroturystycznych czy też podnoszenie, jakości sanitarnej wypoczynku na wsi (kanalizacja, gazyfikacja, itp.) i dostępności komunikacyjnej do gospodarstw rolnych poprzez budowę lokalnych, odpowiednio oznakowanych dróg i ścieżek turystycznych. Bez wątpienia celowym byłoby również wykorzystanie na potrzeby agroturystyki niedocenianego potencjału terenów zespołów parkowo-

pałacowych i podworskich, których ogromna ilość rozproszona jest niemal we wszystkich rejonach Dolnego Śląska.

Oczywiście należy także pamiętać o prowadzeniu zrównoważonej polityki rozwoju agroturystyki pozwalającej na zachowanie równowagi w środowisku przyrodniczym, opierającej się jednocześnie na respektowaniu i utrwalaniu walorów materialnej i duchowej kultury ludności wsi oraz dostrzegającej skutki społeczne i gospodarcze przemian na wsi wywołanych wzmożonym ruchem turystycznym.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 66. Gradacja wartości produktów agro i ekoturystyki Dolnego Śląska na różnych rynkach.

PRODUKT	Niemcy	Wielka Brytania	USA	Włochy	Francja	Belgia	Hiszpania	Holandia	Austria	Czechy	Węgry	Rosja	Japonia	Szwecja	Norwegia	Dania	Ukraina	Chiny	Indie	Kraje arabskie	Izrael	POLSKA
Agroturystyka	3	0	0	0	2	1	1	1	3	3	3	2	0	3	3	3	3	0	0	0	0	1
Ekoturystyka	2	0	0	0	2	1	1	1	3	3	3	2	0	3	3	3	3	0	0	1	0	1

WARTOŚĆ MARKETINGOWA i planowana aktywność na rynku / Priorytety produktowe i rynkowe
1 – priorytet / I kategoria / *2 – drugorzędna kategoria ważności / II kategoria/* *3 – niewielka kategoria ważności/ III kategoria/*
0 – bez działalności marketingowej

Źródło: Opracowanie W.Fedyk.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Poniżej przedstawiono szczegółowy audyt potencjału regionu dla rozwoju różnych form agro i ekoturystyki.

Agroturystyka

Zgodnie z danymi podawanymi przez Instytut Turystyki w 2007 roku w województwie dolnośląskim znajdowały się 602 obiekty agroturystyczne, z czego 533 to obiekty całoroczne. Średnio na jeden obiekt przypadało 11 miejsc noclegowych. Zdecydowanie najwięcej obiektów agroturystycznych występuje w powiecie kłodzkim – 234, następnie w jeleniogórskim – 104, w wałbrzyskim – 60, w kamiennogórskim - 33, lwóweckim - 29. W powiatach głogowskim, milickim, średzkim, a także w Jeleniej Górze, Legnicy i Wrocławiu nie występują tego typu obiekty. Większa część obiektów to obiekty całoroczne. W większości powiatów, w których występują obiekty agroturystyczne, znajduje się klika obiektów sezonowych.

Tabela 67. Prywatna baza agroturystyczna Dolnego Śląska w podziale na powiaty w roku 2007.

Jednostka terytorialna	Liczba obiektów ogółem	Liczba obiektów całorocznych	Liczba obiektów sezonowych	Liczba miejsc noclegowych ogółem	Liczba miejsc noclegowych całorocznych	Liczba miejsc noclegowych sezonowych
DOLNOŚLĄSKIE	**602**	**570**	**33**	**6648**	**6259**	**356**
Powiat bolesławiecki	20	20	0	193	193	0
Powiat dzierżoniowski	9	9	1	97	95	2
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0
Powiat górowski	2	2	0	38	38	0
Powiat jaworski	12	11	1	104	100	4
Jelenia Góra	0	0	0	0	0	0
Powiat jeleniogórski	104	99	5	864	822	42
Powiat kamiennogórski	33	30	3	409	356	53
Powiat kłodzki	234	232	2	2707	2693	14
Legnica	0	0	0	0	0	0

Powiat legnicki	8	5	3	155	96	59
Powiat lubański	2	2	0	18	18	0
Powiat lubiński	11	8	3	179	120	59
Powiat lwówecki	29	25	4	342	270	39
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	5	3	2	42	26	16
Powiat oławski	3	3	0	57	57	0
Powiat polkowicki	5	5	0	67	67	0
Powiat strzeliński	7	7	0	68	68	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0
Powiat świdnicki	12	10	2	146	125	21
Powiat trzebnicki	3	2	1	23	18	5
Powiat wałbrzyski	60	58	2	730	710	20
Powiat wołowski	6	5	1	22	18	4
Powiat ząbkowicki	12	11	1	127	117	10
Powiat zgorzelecki	11	9	2	96	88	8
Powiat wrocławski	7	7	0	81	81	0
Powiat złotoryjski	7	7	0	83	83	0
Wrocław	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowano na podstawie danych Instytutu Turystyki w 2007 roku.

Regionem, posiadającym szczególne predyspozycje do rozwoju agroturystyki jest powiat kłodzki, na terenie którego zgodnie z powyższą tabelą znajduje się 234 obiektów agroturystycznych, co stanowi prawie 40% wszystkich gospodarstw agroturystycznych Dolnego Śląska.

Zgodnie z danymi podanymi przez Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu w grudzień 2010 r. w województwie dolnośląskim funkcjonowało 608 gospodarstw agroturystycznych, w latach 90-tych było ich zaledwie 30.

Zdecydowanie największa baza agroturtsyczna występuje w powiecie jeleniogórskim, kłodzkim i wałbrzyskim.

Tabela 68. Gospodarstwa agroturystyczne Dolnego Śląska w podziale na powiaty (stan na grudzień 2010 r.).

Jednostka terytorialna	2010 (grudzień)
Powiat bolesławiecki	24
Powiat dzierżoniowski	17
Powiat głogowski	1
Powiat górowski	3
Powiat jaworski	14
Powiat jeleniogórski	**100**
Powiat kamiennogórski	33
Powiat kłodzki	**194**
Powiat legnicki	7
Powiat lubański	26
Powiat lubiński	1
Powiat lwówecki	27
Powiat milicki	17
Powiat oleśnicki	8
Powiat oławski	5
Powiat polkowicki	2
Powiat strzeliński	7
Powiat średzki	0
Powiat świdnicki	14
Powiat trzebnicki	6
Powiat wałbrzyski	**53**
Powiat wołowski	4
Powiat wrocławski	3
Powiat ząbkowicki	24
Powiat zgorzelecki	3
Powiat złotoryjski	15

Źródło: Dolnośląska Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu, Dział Przedsiębiorczości, Wiejskiego Gospodarstwa Domowego i Agroturystyki.

Ekoturystyka

Ekoturystyka związana jest głównie z turystyką w gospodarstwach ekologicznych, gdzie oferowana gościom żywność pochodzi przede wszystkim z upraw zgodnych z zasadami rolnictwa ekologicznego. Turystyka ekologiczna ma alternatywny charakter wobec masowej turystyki i jest adresowana do ludzi o dużej wrażliwości na przyrodę, świadomych zagrożeń, jakie niesie rozwój "przemysłu turystycznego". Ekoturystyką zajmują się głównie rolnicy produkujący żywność metodami ekologicznymi i przyjmujący gości w swoich gospodarstwach.[70]

W ostatnich latach powstaje coraz więcej nowych gospodarstw prowadzonych zgodnie z kryteriami rolnictwa ekologicznego, zarówno na świecie jak i w Polsce. Po wejściu Polski do UE liczba gospodarstw ekologicznych zwiększyła się z 3 760 do 15 206. W ciągu ostatnich dwóch lat rolnictwo ekologiczne rozwijało się stabilnie. W 2007 roku działalność w rolnictwie ekologicznym prowadziło w Polsce ogółem 12 121 producentów, są gospodarstwa ekologiczne, przetwórnie, importerzy oraz podmioty konfekcjonujące. Najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa ekologiczne – 11 870 oraz przetwórnie – 206. W 2008 roku w Polsce zarejestrowanych było 15 206 producentów ekologicznych, w tym 14 896 gospodarstw ekologicznych oraz 236 przetwórni /Rysunek 14./[71]

[70] Strona internetowa http://www.poland.eceat.org/czlonkowie.htm
[71] Publikacja „Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku", Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

Rysunek 14. Przetwórnie ekologiczne w Polsce w latach 2004-2008.

Źródło: Publikacja „Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku", Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, s.5.

W 2007 roku w Polsce z 206 ekologicznych przetwórni, 6 zlokalizowanych było na terenie Dolnego Śląska. W 2008 roku w skali kraju przybyło kolejnych 30 przetwórni i ogólna ich liczba zwiększyła się do 236aa, a na Dolnym Śląsku liczba przetwórni zwiększyła się do 11. Żywność ekologiczna sprzedawana jest na kiermaszach, przy okazji różnych świąt oraz coraz częściej w specjalistycznych sklepach, oferujących żywność ekologiczną a przede wszystkim bezpośrednio w gospodarstwach rolnych.[72]

W województwie dolnośląskim znajduje się ok. 22% terenu objętego przyrodniczą ochroną prawną. Nie sprzyja to rozwojowi intensywnego rolnictwa w regionie, ale sprzyja rozwojowi rolnictwa ekologicznego, opartego na naturalnych metodach, dzięki czemu produkty rolnictwa ekologicznego posiadają wysokie wartości biologiczne i zdrowotne. W 2007 roku na terenie Dolnego Śląska było 652 zarejestrowanych gospodarstw ekologicznych, w tym 238 z certyfikatem zgodności oraz 418 w okresie przestawiania. Rolnicza produkcja ekologiczna prowadzona była na powierzchni 21 988 ha. W 2008 roku liczba gospodarstw prowadzących produkcję

[72] Publikacja „Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku", Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

zgodnie z zasadami rolnictwa ekologicznego wzrosła do 879, w tym 456 z certyfikatem i 423 w okresie przestawiania. W 2008 roku powierzchnia upraw ekologicznych wynosiła 28 466 ha /Rysunek 15./.[73]

Rysunek 15. Producenci ekologiczni w latach 2007-2008.

Źródło: Publikacja „Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku", Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, s.6.

Najwięcej gospodarstw ekologicznych na Dolnym Śląsku występuje w rejonie górskim i podgórskim.

Na terenie Dolnego Śląska ekoturystyką zajmują się gospodarstwa w powiatach[74]:

- pow. lubański – Świecie (gmina Leśna),
- pow. Lwówecki - Oleszna Podgórska (gmina Lubomierz),

[73] Publikacja „Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku", Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.
[74] Strona internetowa http://www.poland.eceat.org/czlonkowie.htm

- pow. jeleniogórski – Szklarska Poręba (gmina Szklarska Poręba), Pakoszów (gmina Piechowice), Kopaniec (gmina Stara Kamienica), Sosnówka (gmina Podgórzyn), Jeżów Sudecki (Jeżów Sudecki), Trzcińsko (gmina Janowice Wielkie),
- pow. kamiennogórski – Bukówka (gmina Lubawka), Gorzeszów (gmina Kamienna Góra),
- pow. kłodzki – Bieganów (gmina Nowa Ruda), Nowy Gierałtów (gmina Stronie Śląskie), Bystrzyca Kłodzka (gmina Bystrzyca Kłodzka),
- pow. ząbkowicki - Nowina (gmina Ziębice) - 2 gospodarstwa.

Gospodarstwa ekoturystyczne występują przede wszystkim w powiatach kłodzkim, jeleniogórskim, kamiennogórskim i wałbrzyskim. Gospodarstwa te przynależą do stowarzyszenia ECEAT-POLAND, którego głównym celem jest wspieranie rolnictwa ekologicznego poprzez turystykę ekologiczną w gospodarstwach. ECEAT - POLAND jest członkiem ECEAT - INTERNATIONAL, którego siedziba znajduje się w Amsterdamie. Polski oddział stowarzyszenia współpracuje z innymi krajami należącymi do sieci, są to: Belgia, Bułgaria, Czechy, Niemcy, Austria, Estonia, Francja, Grecja, Węgry, Holandia, Litwa, Łotwa, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania, Szwajcaria, Irlandia, Włochy.[75]

Powiat kłodzki, wyróżnia się szczególnymi predyspozycjami do prowadzenia gospodarstw ekoturystycznych. Większa część gospodarstw prowadzi produkcję rolniczą (ok. 70%). Produkty te uatrakcyjniają ofertę agroturystyczną. Wzrost popytu na produkty rolne wytworzone we własnym gospodarstwie oraz oferowanie turystom zdrowej żywności wymusza jej produkcję i daje możliwość zbytu, a przez to przyczynia się do realizacji celu produkcyjnego. Produkty te są dodatkowym źródłem dochodu dla takiego gospodarstwa, w którym sprzedaż odbywa się głównie w sposób bezpośredni:

- produkty przygotowane wcześniej w formie surowej (owoce, warzywa, mięso),

[75] Strona internetowa http://www.poland.eceat.org/czlonkowie.htm

- produkty przetworzone sposobem domowym (powidła, przetwory mleczne i mięsne),
- owoce i warzywa zbierane przez samych zainteresowanych na polu bądź w ogrodzie.

Na powstanie tego typu gospodarstw ma wpływ głównie czynnik finansowy, oraz położenie w atrakcyjnym turystycznie regionie, wolne niezagospodarowane pokoje, a także rozwój własnych zainteresowań. Gospodarstwa te powstają głównie ze środków własnych właścicieli. [76]

W kraju Dolny Śląsk znajduje się na 5 miejscu pod względem powierzchni upraw ekologicznych i 9 miejsce pod względem ilości gospodarstw prowadzonych zgodnie z zasadami rolnictwa ekologicznego. Pod względem struktury wielkości gospodarstw ekologicznych, najwięcej znajduje się w grupie obszarowej 20 – 50 ha i stanowi 23,3% ogólnej liczby gospodarstw ekologicznych. Gospodarstw do 5 ha jest 19,7%, natomiast dużych powyżej 100 ha jest 5,0% ogólnej ich liczby. W dolnośląskich gospodarstwach ekologicznych dominuje produkcja roślinna, z dużym udziałem trwałych użytków zielonych, natomiast produkcja zwierzęca kształtuje się na niskim poziomie /Rysunek 16./.[77]

[76] I. Kurtyka „ Turystyka wiejska i agroturystyka jako element zrównoważonego rozwoju powiatu kłodzkiego", Zeszyt 55, PAN, Komitet Zagospodarowania Ziem Górskich, 2008, http://www.kzzg.pan.pl/images/stories/zeszyt_55/17_i_kurtyka_turystyka_wiejska.pdf
[77] Publikacja „Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku", Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

Rysunek 16. Powierzchnia ekologicznych upraw rolnych w latach 2007-2008.

Źródło: Publikacja „Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku", Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, s.7.

Rozwój ekoturystyki jest również jednym z celów jakie przedstawiają Lokalne Grupy Działania w swoich Lokalnych Strategiach Rozwoju. W poniższej tabeli zestawiono Lokalne Grupy Działania, które nastawione są również na rozwój ekoturystyki na obszarze gmin wchodzących w skład LGD.

Tabela 69. Lokalne Grupy Działania w rozwój ekoturystyki (2010 r.).

LGD na Dolnym Śląsku	Cele
„LGD Dobra Widawa"	Cel szczegółowy 2.1. „Rozwój turystyki" Realizacja działań w tym celu szczegółowym ma przyczynić się do powstania markowego produktu turystycznego wyróżniającego region Dobrej Widawy, a opartego o specyficzne walory środowiska przyrodniczego i kulturowego i aktywności mieszkańców. Ważne kierunki rozwoju tej branży to: - opracowanie ofert turystyki konnej, rowerowej, rodzinnej, leczniczej, agroturystyki, ekoturystyki i turystyki edukacyjnej, sportowej i dla firm. Zintegrowanie usługodawców, gestorów wokół tych ofert.
Stowarzyszenie LGD „Partnerstwo Izerskie"	Cel ogólny 1 Zróżnicowanie dochodów mieszkańców poprzez wykorzystanie położenia i swoistych cech regionu. Cel szczegółowy: 1.3. Różnicowanie dochodów rodzin rolniczych w kierunku większej samodzielności i efektywności

	ekonomicznej. Przedsięwzięcia: Wspieranie rozwoju agroturystyki i ekoturystyki, rekreacji na terenach wiejskich.
Stowarzyszenie LGD „Wrzosowa Kraina"	2 Cel ogólny Rozwój gospodarczy obszaru w oparciu o lokalne zasoby. Cele szczegółowe: 2.1. Wsparcie rozwoju rolnictwa proekologicznego i agroturystyki. 2.2. Tworzenie dodatkowych źródeł dochodów na obszarach wiejskich. 2.3. Rozwój usług i produktów lokalnych Wrzosowej Krainy.
Stowarzyszenie „LGD Partnerstwo Kaczawskie"	Cel ogólny III: Wykorzystanie zasobów przyrodniczych kulturowych, jako najcenniejszych atutów Krainy Wygasłych Wulkanów. Cele szczegółowe: Zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczo-kulturowych do rozwoju regionu. Przedsięwzięcia: Wspieranie rozwoju turystyki, agroturystyki, ekoturystyki, rekreacji w regionie.
Stowarzyszenie LGD „Wsi"	Cel ogólny: Rozwój turystyki w oparciu o własne zasoby obszaru. Przedsięwzięcie I: Ziemia Ząbkowicka region znany i lubiany przez turystów. 1.2. Cel szczegółowy: Promocja walorów turystycznych obszaru: stworzenie i wypromowanie produktów lokalnych np. produktu ekologiczne, miód, przetwory, nalewki.
Stowarzyszenie LGD „Kwiat Lnu"	3. Cel ogólny: Rozwój działalności usługowej na obszarach Wiejskich. Cele szczegółowe 3.2 Wspieranie tworzenia pozarolniczych miejsc pracy. Przedsięwzięcia: III Usługi i produkty Sudetów Środkowych: - integrowanie branżowe gospodarstw ekologicznych chcących wspólnie przetwarzać i wchodzić na rynek - badania produkcji i popytu na żywność ekologiczną i inne specjalistyczne działy produkcji.
LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich"	3 Cel ogólny Rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost przedsiębiorczości wśród jego mieszkańców. Cele szczegółowe: 3.1.Tworzenie dodatkowych źródeł dochodów na obszarach wiejskich. 3.2.Rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i nowocześnie zarządzanych gospodarstw rolnych wykorzystujących innowacyjne technologie. 3.3.Tworzenie sieci sprzedaży produktów rolno-spożywczych i rzemieślniczych. Przedsięwzięcia: V „Przedsiębiorczy mieszkańcy" – nowe źródła dochodów i miejsca pracy na terenach wiejskich.
LGD „Kraina Wzgórz Trzebnickich"	Cel ogólny 1 Rozwój turystyki na bazie zasobów przyrodniczo-kulturowych i tradycji uzdrowiskowych Wzgórz Trzebnickich Cel szczegółowy: 1.2. Rozwój agroturystyki jako atrakcyjnej i prozdrowotnej oferty weekendowej.

	Przedsięwzięcia: Wspieranie rozwoju turystyki, agroturystyki, ekoturystyki, rekreacji w regionie.
Fundacja „Kłodzka Wstęga Sudetów" - LGD	Cel ogólny 1. Stworzenie przyjaznego dla rozwoju społeczno-gospodarczego wsi modelu gospodarki lokalnej, opartej przede wszystkim na przemyśle turystycznym, umożliwiającego mieszkańcom efektywne wykorzystanie dostępnych źródeł. Cel szczegółowy 3.1. Różnicowanie i promocja działalności gospodarczej w oparciu o usługi i produkty lokalne oraz tradycyjne rzemiosło. Do 2015 powstanie minimum 5 gospodarstw rolnych prowadzących produkcję żywności wysokiej jakości potwierdzoną odpowiednimi certyfikatami.
Stowarzyszenie LGD Starorzecze Odry	3. Cel ogólny: Wzrost poziomu dochodów mieszkańców Cele szczegółowe: 3.2. Dodatkowe dochody dla mieszkańców i podmiotów gospodarczych z terenów wiejskich Przedsięwzięcie III: Alternatywne źródła dochodów na wsi - Wsparcie gospodarstw ekologicznych (m.in. pomoc w sprzedaży produktów, promocja, wsparcie przetwórstwa i inne).
LGD „Ujście Baryczy"	Cel główny: Różnicowanie gospodarki obszaru i rozwój działalności usługowej na obszarach wiejskich Cele szczegółowe: 3. Dodatkowe źródła dochodów dla gospodarstw rolnych. 4. Wsparcie dla wysokiej, jakości produktów z Ziemi Górowskiej, w tym żywności tradycyjnej i ekologicznej.
LGD Bory Dolnośląskie	1. Cel ogólny: Lepsze wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego w rozwoju regionu. Cele szczegółowe: 1.2 Promocja regionu Borów Dolnośląskich. Przedsięwzięcia: Bory Dolnośląskie Kraina tradycji i wyjątkowej przyrody Kampania promująca Bory Dolnośląskie- koncepcja wraz z systemem identyfikacji wizualnej i przygotowaniem materiałów o Borach Dolnośląskich - stworzenie ofert turystycznych dla określonych grup odbiorców: turystyka aktywna turystyka dziedzictwa, ekoturystyka, agroturystyka i inne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Lokalnych Strategii Rozwoju LGD.

Ekoturystyka jak wcześniej wspomniano, związana jest również z obszarami prawnie chronionymi, parkami narodowymi, rezerwatami przyrody, parkami krajobrazowymi czy pomnikami przyrody. Na Dolnym Śląsku znajdują się dwa Parki Narodowe: Karkonoski Park Narodowy i Park Narodowy Gór Stołowych, które swoim zasięgiem obejmują powiat jeleniogórski, miasto Jelenią Górę oraz powiat kłodzki. Walory Karkonoskiego Parku Narodowego sprawiły, że utworzono tam

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karkonosze". Potencjał do rozwoju ekoturystyki w poszczególnych powiatach przedstawiają tabele poniżej.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 70. Obszary prawnie chronione, parki narodowe i rezerwaty przyrody w poszczególnych powiatach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	Obszary prawnie chronione					parki narodowe					rezerwaty przyrody				
	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]
DOLNOŚLĄSKIE	361 597,4	361 849,1	360 918,8	359 688,8	362 429,7	11 920,2	11 920,2	11 920,9	11 920,9	11 920,9	10 339,7	10 504,4	10 504,3	10 504,3	10 486,0
Powiat bolesławiecki	11 986,9	11 986,9	11 988,9	11 988,9	11 988,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	212,0	212,0	212,0	212,0	211,9
Powiat jaworski	15 248,7	15 248,7	15 248,7	15 248,7	15 248,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	441,0	441,0	441,0	441,0	441,0
Powiat jeleniogórski	15 718,9	15 718,9	15 718,9	15 718,9	15 718,9	4 237,7	4 237,7	4 237,7	4 237,7	4 237,7	49,2	49,2	49,2	49,2	49,2
Powiat kamiennogórski	6 344,7	6 344,7	6 344,7	6 344,7	6 342,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	21,7	21,7	21,7	21,7	19,2
Powiat lubański	713,7	713,7	713,7	713,7	973,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Powiat lwówecki	10 147,8	10 215,5	10 215,4	8 864,6	9 293,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	505,1	505,1	505,0	505,0	505,0
Powiat zgorzelecki	6,7	46,9	46,9	46,9	52,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7	46,9	46,9	46,9	46,8
Powiat złotoryjski	4 061,9	4 061,9	4 061,9	4 061,9	4 060,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	155,4	155,4	155,4	155,4	154,4
Powiat m. Jelenia Góra	1 804,8	1 804,8	1 804,8	1 804,8	1 804,8	1 342,8	1 342,8	1 342,8	1 342,8	1 342,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Powiat głogowski	1 242,1	1 242,1	1 242,1	1 242,1	1 242,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Powiat górowski	52 185,6	52 191,8	52 191,8	52 191,8	52 191,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Powiat legnicki	8 996,6	8 996,6	8 996,6	8 996,6	8 944,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	153,0	153,0	153,0	153,0	153,3
Powiat lubiński	1 506,5	1 506,5	1 506,5	1 506,5	1 506,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	191,7	191,7	191,7	191,7	191,7
Powiat polkowicki	21 918,1	22 042,6	22 042,6	22 042,6	20 733,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 248,4	1 372,9	1 372,9	1 372,9	1 372,3
Powiat m. Legnica	23,9	23,9	23,9	23,9	23,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Powiat dzierżoniowski	9 059,5	9 059,5	9 055,6	9 055,6	9 054,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	71,1	71,1	71,1	71,1	70,3
Powiat kłodzki	61 985,1	61 985,1	61 979,8	61 979,8	61 968,3	6 339,7	6 339,7	6 340,4	6 340,4	6 340,4	663,3	663,3	663,3	663,3	651,8
Powiat świdnicki	4 830,5	4 830,5	4 900,5	4 900,5	4 900,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4
Powiat wałbrzyski	16 823,2	16 823,2	16 823,1	16 823,1	16 823,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	248,2	248,2	248,2	248,2	248,2
Powiat ząbkowicki	12 612,0	12 624,5	12 624,5	12 624,5	12 625,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	56,9	56,9	56,9	56,9	57,9
Powiat m. Wałbrzych	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Powiat milicki	48 317,5	48 317,5	48 317,5	48 438,3	48 437,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3 947,0	3 947,0	3 947,0	3 947,0	3 946,6
Powiat oleśnicki	10 906,2	10 906,2	10 976,5	10 976,5	10 976,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,9	15,9	15,9	15,9	15,9
Powiat oławski	25,4	25,4	25,4	25,4	24,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	23,2	23,2	23,2	23,2	22,0
Powiat strzeliński	1 500,0	1 500,0	1 500,0	1 500,0	1 500,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Powiat średzki	524,9	524,9	524,9	524,9	524,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	34,7	34,7	34,7	34,7	33,9
Powiat trzebnicki	21 113,0	21 113,0	21 167,3	21 167,3	24 605,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 515,8	1 515,8	1 515,8	1 515,8	1 514,2
Powiat wołowski	7 960,7	7 960,7	7 960,7	7 960,7	7 960,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	583,1	583,1	583,1	583,1	583,1
Powiat wrocławski	12 196,0	12 196,6	12 196,6	12 196,6	12 197,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	186,9	186,9	186,9	186,9	187,9
Powiat m. Wrocław	1 836,5	1 836,5	719,0	719,0	705,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 71. Parki krajobrazowe i pomniki przyrody w poszczególnych powiatach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
	parki krajobrazowe					Pomniki przyrody				
	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[szt]	[szt]	[szt]	[szt]	[szt]
DOLNOŚLĄSKIE	207 610,9	207 610,9	207 672,9	206 320,9	206 320,9	2 638,0	2 674,0	2 680,0	2 749,0	2 659,0
Powiat bolesławiecki	11 226,6	11 226,6	11 228,6	11 228,6	11 228,6	202,0	202,0	201,0	201,0	197,0
Powiat jaworski	15 074,3	15 074,3	15 074,3	15 074,3	15 074,3	123,0	122,0	122,0	122,0	119,0
Powiat jeleniogórski	11 432,0	11 432,0	11 432,0	11 432,0	11 432,0	78,0	78,0	78,0	78,0	71,0
Powiat kamiennogórski	6 323,0	6 323,0	6 323,0	6 323,0	6 323,0	37,0	37,0	37,0	37,0	37,0
Powiat lubański	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	143,0	164,0	162,0	171,0	166,0
Powiat lwówecki	9 572,0	9 572,0	9 572,0	8 220,0	8 220,0	45,0	46,0	46,0	46,0	46,0
Powiat zgorzelecki	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	50,0	50,0	50,0	51,0
Powiat złotoryjski	1 127,5	1 127,5	1 127,5	1 127,5	1 127,5	83,0	83,0	83,0	82,0	75,0
Powiat m. Jelenia Góra	462,0	462,0	462,0	462,0	462,0	21,0	21,0	21,0	21,0	20,0
Powiat głogowski	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	22,0	42,0	41,0	41,0	39,0
Powiat górowski	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	76,0	76,0	76,0	84,0	84,0
Powiat legnicki	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	132,0	159,0	159,0	159,0	156,0
Powiat lubiński	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	86,0	86,0	86,0	86,0	86,0
Powiat polkowicki	11 111,4	11 111,4	11 111,4	11 111,4	11 111,4	36,0	36,0	36,0	37,0	31,0
Powiat m. Legnica	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	81,0	81,0	80,0	80,0	80,0
Powiat dzierżoniowski	6 735,8	6 735,8	6 731,9	6 731,9	6 731,9	139,0	116,0	121,0	119,0	109,0
Powiat kłodzki	27 859,4	27 859,4	27 853,4	27 853,4	27 853,4	218,0	201,0	201,0	201,0	186,0
Powiat świdnicki	2 070,5	2 070,5	2 140,5	2 140,5	2 140,5	176,0	172,0	170,0	213,0	192,0
Powiat wałbrzyski	10 016,8	10 016,8	10 016,7	10 016,7	10 016,7	248,0	230,0	233,0	227,0	222,0
Powiat ząbkowicki	3 236,6	3 236,6	3 236,6	3 236,6	3 236,6	88,0	86,0	86,0	84,0	81,0
Powiat m. Wałbrzych	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Powiat milicki	48 286,0	48 286,0	48 286,0	48 286,0	48 286,0	38,0	38,0	38,0	38,0	36,0
Powiat oleśnicki	1 283,0	1 283,0	1 283,0	1 283,0	1 283,0	33,0	34,0	34,0	53,0	53,0
Powiat oławski	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0
Powiat strzeliński	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	41,0	41,0	43,0	42,0	33,0
Powiat średzki	490,0	490,0	490,0	490,0	490,0	13,0	13,0	13,0	13,0	30,0
Powiat trzebnicki	20 471,0	20 471,0	20 471,0	20 471,0	20 471,0	200,0	197,0	198,0	197,0	202,0
Powiat wołowski	7 953,0	7 953,0	7 953,0	7 953,0	7 953,0	19,0	19,0	19,0	19,0	22,0
Powiat wrocławski	12 196,0	12 196,0	12 196,0	12 196,0	12 196,0	93,0	96,0	96,0	96,0	106,0
Powiat m. Wrocław	684,0	684,0	684,0	684,0	684,0	95,0	126,0	128,0	130,0	107,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Turystyka wiejska jest ważnym elementem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Aktywność związana z tego typu turystyką dąży do zminimalizowania szkodliwego oddziaływania turystyki na środowisko, przyczynia się do ochrony wartości terenów wiejskich, które z racji swych walorów naturalnych i rekreacyjnych mają służyć człowiekowi.

„Agroturystyka bazuje na niewykorzystanym potencjale gospodarstw i otoczenia, przyczyniając się do poprawy bytu rolników i członków ich rodzin, aktywizacji przedsiębiorczości na wsi, rozwoju infrastruktury i rzemiosła oraz produkcji rolniczej prowadzonej metodami przyjaznymi dla środowiska. W sferze świadczenia usług turystycznych na terenach wiejskich obserwowane jest dużo większe zainteresowanie kwaterodawców procesami integracyjnymi (stowarzyszenia agroturystyczne, współpraca z organizacjami i instytucjami) w stosunku do innych aktywności gospodarczych podejmowanych na tych terenach."[78]

Pamiątkarstwo i kuchnia regionalna

Na Dolnym Śląsku występuje niewiele tradycyjnych i powszechnie dostępnych produktów turystycznych nazywanych pamiątkami. Pamiątki, które występują na rynku, ich rodzaj i jakość pozostawiają wiele do życzenia. Podczas realizacji projektu Szlaku Starych Rzemiosł na Dolnym Śląsku i Górnych Łużycach, Dolnośląska Organizacja Turystyczna we Wrocławiu zwróciła uwagę na zagrożenie dla niektórych dziedzin zanikających rzemiosł związanych z pamiątkarstwem. Brakuje osób, które wykonywałyby zawody w niektórych branżach związanych z pamiątkarstwem. Dlatego też, Dolnośląska Organizacja Turystyczna zorganizowała przy wykorzystaniu środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki kilkumiesięczne bezpłatne warsztaty dla osób dysponujących zdolnościami i chęciami pracy w zawodzie pamiątkarza.

[78] I. Kurtyka „ Turystyka wiejska i agroturystyka jako element zrównoważonego rozwoju powiatu kłodzkiego", Zeszyt 55, PAN, Komitet Zagospodarowania Ziem Górskich, 2008, http://www.kzzg.pan.pl/images/stories/zeszyt_55/17_i_kurtyka_turystyka_wiejska.pdf

Z kursów skorzystało 20 osób w powiatach lwóweckim, lubańskim, bolesławieckim i zgorzeleckim.[79]

Dolnośląska kuchnia regionalna to głównie potrawy mięsne, przyrządzane na wiele sposobów. Najbardziej polecanymi potrawami są: bigos, kotlet schabowy, pierogi czy gołąbki. Kuchnia regionalna słynie również z pysznych chlebów i kiełbas. Do podstawowych składników, które są wykorzystywane w dolnośląskiej kuchni zaliczamy: kiszoną kapustę, buraki, ogórki kiszone i korniszony, śmietanę, kalarepę, grzyby, różne gatunki kiełbas, do których dodawane są przyprawy: majeranek, koperek, kminek, pietruszka, pieprz. Kuchnia polska w tym dolnośląska, korzysta z wielu potraw zaczerpniętych z innych krajów, w tym z kuchni żydowskiej. Powstaje coraz więcej obiektów gastronomicznych serwujących oprócz polskich potraw, również dania pochodzące z kuchni azjatyckiej, włoskiej, francuskiej, a także wegetariańskiej i wielu innych.[80]

Produkty dolnośląskie, jakie zostały wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych prowadzoną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przedstawia poniższa tabela:

[79] Strona internetowa www.pamiatkarz.info
[80] Strona internetowa http://www.umwd.dolnyslask.pl/obszarywiejskie/aktualnosci/artykul/kurs-pamiatkarza/

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 72. Dolnośląskie produkty kuchni regionalnej wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych przez MRiRW (2010 r.).

Produkt kuchni regionalnej
Miody:
Miód Wrzosowy z Borów Dolnośląskich
Wielokwiatowy miód z Doliny Baryczy
Sudecki miód wielokwiatowy
Sudecki miód gryczany
Wyroby piekarnicze i cukiernicze:
Chleb chłopski z Rogowa Sobóckiego
Chleb żytni domowy z Pomocnego
Chleb gogołowicki
Ciasto z kruszonką z Ziemi Kłodzkiej
Begle
Warzywa i owoce:
Kapusta kwaszona ślężańska
Ogórki kwaszone ślężańskie
Ogórki konserwowe ścinawskie
Gotowa dania i potrawy:
Czarne gołąbki krużewnickie
Śląskie niebo
Keselica/kysielnica/kysyłycia
Napoje:
Wino śląskie
Juha – kompot z suszonych owoców
Piwo książęce z Lwówka
Produkty mleczne:
Ser zgorzelecki
Ser łomnicki
Kamiennogórski ser pleśniowy
Produkty rybołówstwa:
Karp milicki
Produkty mięsne:
Świnka pieczona po zaciszańsku

Źródło: Opracowano na podstawie danych ze strony internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.
http://www.umwd.dolnyslask.pl/obszarywiejskie/produkty-regionalne-i-tradycyjne/produkty-wpisane-na-liste-produktow-tradycyjnych/

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 73. Katalog produktów regionalnych i tradycyjnych Dolnego Śląska (2010 r.).

Produkt regionalne i tradycyjne
Produkty mleczne:
Ser kozi z Kamieńca Wrocławskiego
Sery krowie "Wańczykówka"
Ser zgorzelecki
Produkty mięsne:
Kaszanka boleścińska
Kiełbasa boleścińska
Mięso w kawałkach niemczańskie domowe
Kiełbasa z dziczyzny i pasztet z dzika
Świnka pieczona po zaciszańsku
Peczenica
Salceson zawidowicki
Kiełbasa domowa krucha zawidowicka i kiełbasa nożem krojona z Zawidowic
Produkty rybołówstwa:
Karp milicki żywy
Karp milicki wędzony
Karp milicki faszerowany
Karp milicki smażony
Pstrąg kłodzki
Pstrąg kłodzki smażony i pstrąg kłodzki wędzony
Pstrąg ślężański
Warzywa i owoce:
Ogórki konserwowe – Ścinawa
Ogórki kwaszone ślężańskie i kapusta kwaszona ślężańska
Bób z Doliny Baryczy
Krotoszycki ogórek kiszony
Jabłka z okolic Krośnic
Konfitura z czarnej jagody i Żurawina do mięsa
Konfitura z aronii
Konfitura z zielonych pomidorów
Wyroby piekarnicze i cukiernicze:
Chleb gogołowicki
Raszowski chlebuś z lnem
Chleb żytni domowy z Pomocnego
Chleb wiejski na zakwasie
Chleb podgórzyński
Chleb rogowski
Chleb z Młyna – Jordanów
Kołacz czadecki
Bomba apostołów
Pierniczki trzcińskie
Pierniczki z Przemkowa
Begle i makowe kąski
Ciasto z kruszonką
Babinki Stefanii
Widawskie Dukaty – ciasteczka z wiśnią
Oleje i tłuszcze:
Smalczyk Czarownic Ślężańskich

Miody:
Miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich
Sudecki miód gryczany
Sudecki miód wielokwiatowy
Dolnośląski miód rzepakowy
Miód wielokwiatowy z Doliny Baryczy
Miód akacjowy ze Wzgórz Dalkowskich
Dolnośląski miód nawłociowy
Orzechy w miodzie i Plaster pszczeli w miodzie
Gotowe dania i potrawy:
Pierogi z Sycowa
Pierogi z Chrząstawy
Bigos wrocławski
Czarne gołąbki krużewnickie
Keselica/Kysielnica
Śląskie niebo
Napoje:
Miętówka z „Dobrej Widawy"
Brzozownik – napój z soku brzozy i miodu
Juha
Wino Śląskie z Winnicy Jaworek
Nalewka jagodowa z Borów Dolnośląskich
Nalewka z aronii
Syrop malinowy z Doliny Baryczy
Inne produkty:
Grzybowa gromadka
Borowiki suszone i Podgrzybki suszone
Borowiki marynowane
Podgrzybki marynowane
Maślak marynowany, Kurka marynowana
Jaja od kur Zielononóżek Kuropatwianych
Zioła – świeże produkty zielarskie z „Dobrej Wdawy"

Źródło: Opracowano na podstawi danych ze strony internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.
http://www.umwd.dolnyslask.pl/obszarywiejskie/produkty-regionalne-i-tradycyjne/katalog-produktow-regionalnych-i-tradycyjnych/

Pomimo dużego bogactwa produktów regionalnych i tradycyjnych Dolnego Śląska, wciąż występuje niedostateczna ilość obiektów gastronomicznych serwujących dania w oparciu o dziedzictwo kulinarne regionu.

2.7. Turystyka tranzytowa

Turystyka tranzytowa jest specyficzną formą turystyki. Od strony podażowej (produktowej) jest to przede wszystkim obsługa osób podróżujących przez dany obszar. W województwie dolnośląskim będzie to prawie wyłącznie tranzyt samochodowy (osobowy indywidualny i zbiorowy oraz ciężarowy). Podstawą turystyki tranzytowej jest właściwe zagospodarowanie drogowe szlaków komunikacyjnych (standard i odpowiedni stan techniczny dróg oraz infrastruktura przydróżna), uwzględniające miedzy innymi motele, parkingi, obiekty gastronomiczne, miejsca do wypoczynku osób podróżujących. Największy potencjał rozwojowy dla turystyki tranzytowej mają obszary, przez które przebiegają główne szlaki komunikacji drogowej, w tym autostrady. W województwie dolnośląskim zaliczono do nich przede wszystkim obszary powiatów: zgorzelecki, bolesławiecki, legnicki, jaworski, średzki, wrocławski, oławski, strzeliński.

Województwo dolnośląskie ze względu na stosunkowo dobrze rozwiniętą sieć drogową, ma bardzo dobre warunki do obsługi turystycznej tranzytu drogowego. Działania rozwojowe związane z tym segmentem powinny prowadzić do zatrzymania turystów i podróżnych przejeżdżających przez województwo tranzytem na dłuższy czas, łącznie ze spędzeniem przynajmniej jednego noclegu. Niezbędna jest jednak odpowiednia oferta produktowa.

W tabeli 74 zawarto autorską ocenę potencjału regionu w zakresie rozwoju turystyki tranzytowej w formule analizy SWOT / Tabela 74./.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 74. Analiza SWOT dla sektora turystyki tranzytowej na Dolnym Śląsku (2008 r.).

Turystyka tranzytowa	
Silne strony	**Słabe strony**
• Położenie geopolityczne Dolnego Śląska – sąsiedztwo z Czechami i Niemcami na głównych linia tranzytowych w Europie. • Przebieg przez Dolny Śląsk głównego strumienia wymiany Polski z zagranicą. • Gęste sieci infrastruktury technicznej. • Rozwinięta współpraca transgraniczna z Saksonią i Czechami. • Położenie województwa na głównych szlakach tranzytowych w systemie krajowym. • Ulokowanie na terenie województwa części paneuropejskiego korytarza transportowego.	• Zaniedbana i niewykorzystywana cywilizacyjnie Odra. • Katastrofalny stan i niska przepustowość niektórych dróg na głównych kierunkach tranzytowych, nieczytelny system oznakowania drogowego i niewielki turystyczny. • Niewielka ilość obiektów typu moteli i gastro oraz parkingów przy trasach komunikacyjnych. • Słaba dostępność komunikacyjna stolicy regionu - Wrocławia.
Szanse	**Zagrożenia**
• Możliwość skorzystania z programów i funduszy unijnych w sferze rozbudowy systemu dróg i kolei. • Ożywione kontakty gospodarcze regionu ze światem. • Możliwość usytuowania instytucji europejskich. • Rozwijająca się turystyka tranzytowa z rynków wschodnich. • Możliwość wykorzystania turystyki tranzytowej grupowej dla promocji marki Polska i w następstwie innych form turystyki w Polsce.	• Wizerunek Polski /brak wizerunku/ jako miejsca niebezpiecznego i nieestetycznego. Problemy wizerunku miast nadgranicznych. • Spadek ruchu turystycznego – krajowego i międzynarodowego – w wyniku recesji. • Opóźnienie budowy autostrad A3 i A8 oraz odcinka Krzyżowa – Zgorzelec A4. Brak szybkiej trasy drogowej do Poznania i Warszawy. • Likwidacje linii kolejowych i ograniczona liczba połączeń typu IC. • Silna złotówka ograniczająca turystykę zakupowa głównie z runku niemieckiego.

Źródło: W.Fedyk - Promocja turystyczna Dolnego Śląska Analizy Wrocław, wrzesień 2008r., materiał niepublikowany.

Turystyka tranzytowa związana jest również z przejściami granicznymi. Najwięcej przejść granicznych występuje w powiecie kłodzkim i jeleniogórskim.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 75. Przejścia graniczne Dolnego Śląska (stan na 2010 r.).

Powiat	Przejście graniczne	Rodzaj
Powiat jeleniogórski	RÓWNIA POD ŚNIEŻKĄ	dla pieszych
Powiat jeleniogórski	ŚLĄSKI DOM	dla pieszych
Powiat jeleniogórski	KOWARY	-
Powiat jeleniogórski	PRZEJŚCIE GRANICZNE na Przełęczy Okraj	drogowe (samochody osobowe, piesze, rowery)
Powiat jeleniogórski	SOWIA PRZEŁĘCZ	dla pieszych
Powiat jeleniogórski	SZKLARSKA PORĘBA (JAKUSZYCE) - HARRACHOV	przejście drogowe, dla pieszych oraz samochodów ciężarowych i osobowych
Powiat jeleniogórski	Górskie Przejście Turystyczne (Szklarska Poręba)	piesze
Powiat jeleniogórski	SZRENICA (TWAROŻNIK) - VOSECKA BOUDE (TVAROZNIK)	w ruchu przygranicznym istnieje możliwość przekroczenia granicy na dowód osobisty po wcześniejszym uzyskaniu zaświadczenia o tymczasowym zameldowaniu w którymś z obiektów na terenie Szklarskiej Poręby
Powiat kłodzki	MOSTOWICE - ORLICKIE ZAHORI	przejście małego ruchu turystycznego
Powiat kłodzki	ŚNIEŻNIK - VROCHOL KRALICKY SNIEZNIK	turystyczne przejście piesze
Powiat kłodzki	DUSZNIKI ZDRÓJ - OLESNICE V ORL. HORACH	przejście graniczne na szlaku turystycznym
Powiat kłodzki	KUDOWA ZDRÓJ	-
Powiat kłodzki	KUDOWA- SŁONE- NACHOD	-
Powiat kłodzki	CZERMNA	przejścia małego ruchu granicznego
Powiat kłodzki	BRZOZOWIE	przejście turystyczne
Powiat kłodzki	LĄDEK ZDRÓJ	-
Powiat kłodzki	LUTYNIA- TRAVNA	przejście turystyczne i przejście małego ruchu granicznego
Powiat kłodzki	BOBOSZÓW - DOLNI LIPKA	drogowe
Powiat kłodzki	MIĘDZYLESIE - LICHKOV	kolejowe
Powiat kłodzki	NIEMOJÓW - BARTOSOVICE w Orlickich Horach	małego ruchu granicznego, całoroczne
Powiat kłodzki	KAMIEŃCZYK - MLADKOV (PETROVICKY)	turystyczne
Powiat kłodzki	JODŁÓW - HORNI MORAVA	turystyczne
Powiat kłodzki	TŁUMACZÓW - OTOVICE	międzynarodowe - drogowe
Powiat kłodzki	TŁUMACZÓW - OTOVICE	małego ruchu granicznego
Powiat kłodzki	RADKÓW - BOŻANÓW	turystyczne przejście dla pieszych i rowerzystów

Powiat kłodzki	OSTRA GÓRA - MACHOWSKA LHOTA	turystyczne przejście dla pieszych
Powiat kłodzki	ZIELENIEC - MASARYKOVA CHATA	przejście graniczne na szlaku turystycznym
Powiat lubański	MIŁOSZÓW	Pieszo-moto-rowerowe przejście graniczne z czeską miejscowością Srbska
Powiat lubański	CZERNIAWA (PL) - NOVE MESTO POD SMRKEM (CZ)	piesze, samochodowe i autokarowe
Powiat lubański	STÓG IZERSKI (PL) - SMRK (CZ)	turystyczne
Powiat wałbrzyski	GOLIŃSK - STAROSTIN	przejście drogowe
Powiat wałbrzyski	MIEROSZÓW - MEZIMESTI	kolejowe
Powiat wałbrzyski	ŁĄCZNA - ZDONOV	turystyczne
Powiat wałbrzyski	GOLIŃSK - STAROSTIN	małego ruchu granicznego
Powiat wałbrzyski	GŁUSZYCA GÓRNA - JANOVITSKY	turystyczne
Powiat wałbrzyski	GŁUSZYCA GÓRNA - JANOVICKY	rowerowo-piesze
Powiat kamiennogórski	LUBAWKA- KRALOVEC	drogowe, piesze, turystyczne
Powiat kamiennogórski	NIEDAMIRÓW	turystyczne - piesze
Powiat kamiennogórski	OKRZESZYN	turystyczne - piesze
Powiat ząbkowicki	ZŁOTY STOK - BILA VODA	dla małego ruchu granicznego, piesze lub rowerowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej www.ekowczasy.pl/29.11.2010

2.8. Sektor bazy noclegowej i gastronomicznej

Sektor bazy noclegowej jest jednym z podstawowych elementów zagospodarowania turystycznego. W skład bazy noclegowej należą różnego rodzaju obiekty noclegowe wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Sektor bazy noclegowej zajmuje się świadczeniem usług hotelowych związanych z pobytem turysty. Usługi te polegają na krótkotrwałym ogólnodostępnym wynajmowaniu domów, mieszkań, pokoi, miejsc noclegowych wraz z usługami z tym związanymi. Obiekty hotelarskie możemy podzielić na:

- hotele,
- motele,
- pensjonaty,
- kempingi,
- domy wycieczkowe,
- schroniska młodzieżowe,
- schroniska,
- pola biwakowe.

Do najliczniejszych obiektów hotelarskich zaliczamy hotele, którym przyznawane są kategorie tzw. gwiazdki, ze względu na szereg czynników m.in. standard usług, lokalizacje czy wyposażenie.[81]

W poniższych tabelach podano bazę noclegową w podziale na dwa źródła, pochodzące z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, określone na podstawie wpisu do ewidencji, oraz bazę podawaną przez GUS w podziale na powiaty. Zgodnie z wpisem do ewidencji, najwięcej hoteli posiada kategorię trzygwiazdkową. Najwięcej takich hoteli występuje w powiatach: jeleniogórskim, kłodzkim, wałbrzyskim i w mieście Wrocław. Zdecydowanie najwięcej hoteli powstało przed 2005 rokiem. Najwięcej wpisów w 2009 roku zanotowano w mieście Wrocław – 9 hoteli.

[81] Zawada A. *„Struktura podaży rynku hotelowego na Dolnym Śląsku",* str.3.

Analizując dane podawane przez GUS, na przełomie 2005-2009 zauważalny jest spadek w liczbie hoteli. W przeciągu ostatniego pięciolecia ich liczba spadła o 42%, a liczba miejsc noclegowych zmalała o 38%. W 2010 roku najwięcej hoteli zanotowano w powiatach: jeleniogórskim, kłodzkim, wałbrzyskim, mieście Wrocław i Jeleniej Górze.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 76. Hotele w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r.

Jednostka terytorialna	WG KATEGORII						WPIS DO EWIDENCJI							
	*****	****	***	**	*	RAZEM	2010	2009	2008	2007	2006	2005	później	RAZEM
Powiat bolesławiecki	0	0	3	0	0	**3**	0	1	0	0	0	1	1	**3**
Powiat jaworski	0	0	1	1	1	**3**	0	1	0	0	0	0	2	**3**
Powiat jeleniogórski	0	3	23	9	3	**38**	0	1	3	5	3	6	20	**38**
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubański	0	1	2	7	3	**13**	1	1	0	1	1	1	8	**13**
Powiat lwówecki	0	0	1	0	2	**3**	1	0	0	0	0	1	1	**3**
Powiat zgorzelecki	0	0	2	2	1	**5**	0	0	1	0	0	0	4	**5**
Powiat złotoryjski	0	0	1	0	0	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat m. Jelenia Góra	0	0	11	2	2	**15**	0	0	1	0	0	1	13	**15**
Powiat głogowski	0	0	1	0	0	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat górowski	0	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubiński	0	0	1	1	1	**3**	0	0	0	0	1	0	2	**3**
Powiat polkowicki	0	0	1	0	1	**2**	0	0	0	0	0	0	2	**2**
Powiat m. Legnica	0	1	4	2	0	**7**	0	1	1	1	1	2	1	**7**
Powiat dzierżoniowski	0	0	4	2	1	**7**	0	0	0	0	0	0	7	**7**
Powiat kłodzki	0	3	12	16	4	**35**	3	2	4	6	0	1	19	**35**
Powiat świdnicki	0	1	5	1	1	**8**	1	0	1	1	0	0	5	**8**
Powiat wałbrzyski	0	0	13	4	3	**20**	2	3	0	0	0	7	8	**20**
Powiat ząbkowicki	0	0	0	1	0	**1**	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat milicki	0	0	2	0	1	**3**	0	1	0	0	0	1	1	**3**
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. ”Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012”
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat oławski	0	0	3	1	1	**5**	1	1	0	0	1	1	1	**5**
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat średzki	0	0	1	1	0	**2**	0	1	0	0	0	0	1	**2**
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	2	**2**	0	0	0	0	0	0	2	**2**
Powiat wołowski	0	0	0	1	0	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat wrocławski	0	1	1	0	1	**3**	1	0	1	0	0	0	1	**3**
Powiat m. Wrocław	5	8	22	3	3	**41**	2	9	3	0	1	4	22	**41**
RAZEM	5	18	114	54	31	222	13	22	15	14	8	26	124	222

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 77. Hotele w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Powiat bolesławiecki	2	132	3	177	3	184	3	196	3	199	3	199
Powiat jaworski	1	26	1	26	1	26	1	30	1	36	1	36
Powiat jeleniogórski	31	2696	36	3316	38	3434	40	3550	39	3538	39	3538
Powiat kamiennogórski	3	120	3	120	4	180	4	166	4	179	4	179
Powiat lubański	8	577	9	650	9	650	9	650	8	609	9	685
Powiat lwówecki	2	78	2	84	2	78	2	73	2	73	3	110
Powiat zgorzelecki	4	472	5	555	5	555	5	597	5	582	5	582
Powiat złotoryjski	1	103	1	103	1	103	1	103	1	101	1	101
Powiat m. Jelenia Góra	9	767	12	880	12	889	12	896	10	1184	10	1184
Powiat głogowski	1	104	1	104	1	104	1	104	1	104	1	104
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat legnicki	1	32	1	32	1	32	1	36	1	36	1	36
Powiat lubiński	5	343	5	347	4	323	4	296	3	346	3	346
Powiat polkowicki	2	194	2	192	2	196	2	185	2	188	2	188
Powiat m. Legnica	4	458	4	694	5	728	5	734	6	751	6	751
Powiat dzierżoniowski	3	197	3	199	4	300	4	300	4	299	4	299
Powiat kłodzki	110	7895	89	6539	107	7924	110	7988	111	8712	114	9001
Powiat świdnicki	13	707	12	677	13	718	14	726	15	1040	17	1154

Powiat wałbrzyski	18	938	20	1027	22	1130	21	1121	21	1048	22	1091
Powiat ząbkowicki	5	280	3	196	7	382	6	336	5	278	5	278
Powiat milicki	13	970	13	964	10	756	12	933	13	1734	13	1734
Powiat oleśnicki	5	363	6	395	6	406	6	398	6	405	6	405
Powiat oławski	1	12	2	59	3	92	3	95	4	164	5	192
Powiat strzeliński	2	188	2	189	2	189	2	212	2	212	2	212
Powiat średzki	4	177	4	175	4	177	3	165	4	182	4	182
Powiat trzebnicki	11	595	11	550	11	591	11	612	10	678	10	678
Powiat wołowski	4	426	4	379	4	379	4	402	4	468	4	468
Powiat wrocławski	14	676	14	632	14	618	13	705	12	696	13	808
Powiat m. Wrocław	56	7221	59	7303	65	7790	65	7784	65	8339	67	8455
RAZEM	**662**	**26747**	**327**	**26564**	**360**	**28934**	**364**	**29393**	**362**	**32181**	**374**	**32996**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Do sektora bazy noclegowej zaliczamy również motele, których w województwie dolnośląskim jest zdecydowanie mniej niż hoteli. Podobnie jak w przypadku obiektów hotelarskich bazę moteli podano zgodnie z danymi podanymi przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego oraz danymi podawanymi przez GUS. Zgodnie z poniższą tabelą przed 2005 rokiem powstały 3 motele dwugwiazdkowe, w tym 2 w powiecie bolesławieckim i 1 w powiecie lubańskim.

Tabela 78. Motele w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r.)

Jednostka terytorialna	WG KATEGORII			WPIS DO EWIDENCJI							
	**	*	RAZEM	2010	2009	2008	2007	2006	2005	Później	RAZEM
Powiat bolesławiecki	2	0	**2**	0	0	0	0	0	0	2	**2**
Powiat jaworski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat jeleniogórski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat kamiennogórski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubański	1	0	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat lwówecki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat zgorzelecki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat złotoryjski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Jelenia Góra	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat głogowski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat górowski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat legnicki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubiński	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat polkowicki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Legnica	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat dzierżoniowski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat kłodzki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat świdnicki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wałbrzyski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat ząbkowicki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Wałbrzych	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat milicki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oleśnicki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oławski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**

Powiat strzeliński	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat średzki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat trzebnicki	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wołowski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wrocławski	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Wrocław	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
RAZEM	**3**	**0**	**3**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**3**	**3**

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Zgodnie z danymi GUS w 2010 roku w województwie dolnośląskim znajdowało się 5 moteli, po jednym motelu w powiecie bolesławieckim, jaworskim, lubańskim, legnickim i mieście Wrocław.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 79. Motele w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Powiat bolesławiecki	2	134	2	137	2	129	2	129	1	52	1	52
Powiat jaworski	1	23	1	23	1	23	1	23	1	23	1	23
Powiat jeleniogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubański	1	33	1	36	1	34	1	36	1	36	1	36
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Jelenia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat legnicki	1	32	1	32	1	32	1	64	1	64	1	64
Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Legnica	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat kłodzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat świdnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Powiat wałbrzyski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wałbrzych												
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wrocławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wrocław	2	197	2	197	2	197	2	197	1	45	1	45
RAZEM	7	419	7	425	7	415	7	449	5	220	5	220

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Pensjonaty to kolejne obiekty noclegowe występujące na Dolnym Śląsku. Zgodnie z wpisem do ewidencji, najwięcej pensjonatów występuje w powiecie jeleniogórskim – 33 obiekty i kłodzkim – 15 obiektów, przy czym najwięcej ich powstało przed 2005 rokiem. Pensjonaty te posiadają głównie trzy, dwie i jedną gwiazdkę. Średnio po jednym tego typu obiekcie można spotkać również w powiecie bolesławieckim, jaworskim, lubańskim, dzierżoniowskim, wałbrzyskim i w mieście Wrocław.

Szczegółowy wykaz podano w poniższych tabelach z podziałem na dane podawane przez GUS i Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 80. Pensjonaty w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r.

Jednostka terytorialna	WG KATEGORII						WPIS DO EWIDENCJI						
	****	***	**	*	RAZEM	2010	2009	2008	2007	2006	2005	Później	RAZEM
Powiat bolesławiecki	0	0	0	1	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat jaworski	0	0	0	1	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat jeleniogórski	0	14	13	6	**33**	1	2	4	1	3	2	20	**33**
Powiat	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubański	0	0	5	0	**5**	0	0	1	0	0	0	4	**5**
Powiat lwówecki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Jelenia	0	0	1	0	**1**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat głogowski	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat górowski	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat legnicki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubiński	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat polkowicki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Legnica	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat dzierżoniowski	0	0	1	0	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat kłodzki	0	7	5	4	**16**	0	2	1	0	0	0	12	**15**
Powiat świdnicki	0	1	0	0	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat wałbrzyski	1	0	0	0	**1**	0	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat milicki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. ”Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012”
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat oławski	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat strzeliński	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat średzki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wołowski	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wrocławski	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Wrocław	0	1	0	0	**1**	0	1	0	0	0	0	0	**1**
RAZEM	**1**	**23**	**25**	**12**	**61**	**1**	**5**	**6**	**1**	**3**	**2**	**41**	**59**

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 81. Pensjonaty w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Powiat bolesławiecki	1	24	1	25	1	24	1	24	1	24	1	24
Powiat jaworski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat jeleniogórski	33	1285	34	1316	31	1254	28	1159	29	1180	30	1225
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubański	6	234	5	179	5	178	5	168	5	162	5	162
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	0	0	1	120	1	120	1	120	1	120	1	120
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Legnica	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	48
Powiat kłodzki	5	172	3	96	6	228	7	280	12	494	12	494
Powiat świdnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Powiat wałbrzyski	1	28	1	28	1	28	1	28	1	28	1	28
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	24
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	0	1	20	1	20
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wrocławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wrocław	1	142	1	142	1	142	1	93	0	0	0	0
RAZEM	**47**	**1885**	**46**	**1906**	**46**	**1974**	**44**	**1872**	**50**	**2028**	**52**	**2097**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Podobnie jak w przypadku moteli i pensjonatów, równie mało jest na terenie Dolnego Śląska kempingów i domów wycieczkowych. Kempingi występują w powiatach jaworskim, jeleniogórskim, kłodzkim oraz w mieście Wrocław, przy czym wszystkie zostały wpisane do ewidencji przed 2005 rokiem.

Zgodnie z danymi GUS, zdecydowanie najwięcej pensjonatów występuje w powiecie jeleniogórskim i kłodzkim. W powiecie kłodzkim ich liczba systematycznie wzrasta, od 2005 do 2010 roku nastąpił przyrost o 11 pensjonatów, natomiast w powiecie jeleniogórskim, w 2010 roku jest tyle samo pensjonatów jak w 2005 roku. W pozostałych powiatach liczba pensjonatów utrzymuje się w każdym roku na tym samym poziomie.

Natomiast domy wycieczkowe znajdują się w powiecie kłodzkim, świdnickim, wałbrzyskim, ząbkowickim i we Wrocławiu.

Szczegółowe dane przedstawiające liczbę kempingów i domów wycieczkowych wraz z ilością miejsc noclegowych zamieszczono w tabelach poniżej.

Tabela 82. Kempingi w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r.

Jednostka terytorialna	WPIS DO EWIDENCJI							
	Poniżej 2005	2005	2006	2007	2008	2009	2010	RAZEM
Powiat bolesławiecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat jaworski	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat jeleniogórski	3	1	0	0	0	0	0	**4**
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubański	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Jelenia Góra	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	**0**

Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Legnica	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat kłodzki	3	0	0	0	0	0	0	**3**
Powiat świdnicki	0	0	0	0	0	1	0	**1**
Powiat wałbrzyski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wrocławski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Wrocław	2							**2**
RAZEM	**9**	**1**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**	**11**

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 83. Kempingi w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych
Powiat bolesławiecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat jaworski	2	272	2	272	2	272	2	272	2	222	2	222
Powiat jeleniogórski	1	20	1	25	2	170	2	261	2	124	2	124
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubański	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat zgorzelecki	1	25	1	25	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	2	178	2	137	2	176	2	176	2	178	2	178
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat legnicki	1	40	1	30	1	30	1	30	1	30	1	30
Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat m. Legnica	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat kłodzki	3	610	2	360	3	510	3	317	3	330	3	330
Powiat świdnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wałbrzyski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat trzebnicki	1	100	1	100	1	105	1	112	1	112	1	112
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wrocławski	1	116	1	122	1	118	1	86	1	86	1	86
Powiat m. Wrocław	2	247	2	248	1	200	1	200	1	200	1	200
RAZEM	14	1608	13	1319	13	1581	13	1454	13	1282	13	1282

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 84. Domy wycieczkowe w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Powiat kłodzki	3	354	2	296	2	296	1	260	1	260	1	260
Powiat świdnicki	1	62	1	50	1	50	1	48	2	371	2	371
Powiat wałbrzyski	2	60	2	61	1	45	1	45	1	50	1	50
Powiat ząbkowicki	1	31	0	0	1	40	1	40	1	40	1	40
Powiat m. Wrocław	1	144	1	144	1	144	1	176	1	178	1	178
RAZEM	**8**	**651**	**6**	**551**	**6**	**575**	**5**	**569**	**6**	**899**	**6**	**899**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 85. Schroniska młodzieżowe w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r.

Jednostka terytorialna	WPIS DO EWIDENCJI							
	Poniżej 2005	2005	2006	2007	2008	2009	2010	RAZEM
Powiat bolesławiecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat jaworski	1	0	0	0	0	0	1	**1**
Powiat jeleniogórski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubański	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Jelenia Góra	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Legnica	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat dzierżoniowski	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat kłodzki	3	0	0	0	0	0	0	**3**
Powiat świdnicki	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat wałbrzyski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat ząbkowicki	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat milicki	0	0	0	0	0	1	0	**1**
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oławski	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat strzeliński	0		0	0	0	0	0	**0**
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat trzebnicki	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wrocławski	2	0	0	0	0	0	0	**2**
Powiat m. Wrocław	3	0	0	0	0	0	0	**3**
RAZEM	**14**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**	**15**

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Zgodnie z danymi podawanymi przez GUS w województwie dolnośląskim na przełomie 2005-2010 roku znajdowały się 4 schroniska młodzieżowe. Po jednym schronisku przypadało na powiat jaworski, kłodzki, świdnicki oraz miasto Wrocław.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 86. Schroniska młodzieżowe w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Powiat bolesławiecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat jaworski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat jeleniogórski	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	44
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubański	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lwówecki	1	18	0	0	0	0	0	0	0	0	2	60
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	45
Powiat m. Jelenia Góra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Legnica	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	32
Powiat kłodzki	1	56	1	56	1	56	1	56	1	54	3	150
Powiat świdnicki	1	121	1	121	1	140	1	128	1	123	1	88
Powiat wałbrzyski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wrocławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wrocław	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36
RAZEM	5	266	4	248	4	267	4	255	4	248	4	248

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 87. Schroniska w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r.

Jednostka terytorialna	WPIS DO EWIDENCJI							
	Poniżej 2005	2005	2006	2007	2008	2009	2010	RAZEM
Powiat bolesławiecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat jaworski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat jeleniogórski	5	0	0	0	0	0	0	**5**
Powiat	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubański	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Jelenia Góra	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	1	0	**1**
Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Legnica	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat kłodzki	3	2	0	0	0	0	0	**5**
Powiat świdnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wałbrzyski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wrocławski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Wrocław	0	0	0	0	0	0	0	**0**
RAZEM	**10**	**2**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**	**13**

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Zgodnie z poniższą tabelą wg danych GUS do 2010 roku w województwie dolnośląskim było 20 schronisk, z czego aż 11 przypada na powiat jeleniogórski, 4

schroniska znajdują się w powiecie kłodzkim, i po 1 w powiatach: wałbrzyskim, lwóweckim, górowskim, milickim i oławskim.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 88. Schroniska w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Powiat bolesławiecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat jaworski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat jeleniogórski	8	515	10	602	12	688	11	648	11	629	11	629
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubański	1	49	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lwówecki	0	0	1	49	1	49	1	49	1	49	1	49
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	0	1	37	1	37
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat lubiński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Legnica	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Powiat kłodzki	2	91	4	211	3	168	3	158	4	198	4	198
Powiat świdnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wałbrzyski	0	0	1	38	1	38	1	38	1	38	1	38
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	0	1	80	1	80
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	0	1	45	1	45
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wrocławski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Wrocław	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	**11**	**655**	**16**	**900**	**17**	**943**	**16**	**893**	**20**	**1076**	**20**	**1076**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

W strukturze obiektów bazy noclegowej najwięcej występuje hoteli dwu i trzygwiazdkowych. Wiele obiektów z pozostałej bazy noclegowej, czyli motele, pensjonaty, schroniska czy domy wczasowe posiadają niski standard świadczenia usług noclegowych. Zauważalny jest jednak wzrost inwestycji w bazę noclegową, w szczególności w poprawę standardu i jakości świadczonych usług turystycznych. Obiekty noclegowe o niskim standardzie i mało atrakcyjne z punktu widzenia rosnących wymagań turystów są zamykane. W ostatnich latach zaczęła dynamicznie rozwija się sieć kwater agroturystycznych.

Zgodnie z danymi podanymi przez Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu, w grudniu 2010 r. w województwie dolnośląskim funkcjonowało 608 gospodarstw agroturystycznych, w latach 90-tych było ich zaledwie 30. Zdecydowanie największa baza agroturystyczna występuje w powiecie jeleniogórskim, kłodzkim i wałbrzyskim.

Tabela 89. Gospodarstwa agroturystyczne Dolnego Śląska w podziale na powiaty (stan na grudzień 2010 r.).

Jednostka terytorialna	2010 (grudzień)
Powiat bolesławiecki	24
Powiat dzierżoniowski	17
Powiat głogowski	1
Powiat górowski	3
Powiat jaworski	14
Powiat jeleniogórski	**100**
Powiat kamiennogórski	33
Powiat kłodzki	**194**
Powiat legnicki	7
Powiat lubański	26
Powiat lubiński	1
Powiat lwówecki	27
Powiat milicki	17
Powiat oleśnicki	8
Powiat oławski	5
Powiat polkowicki	2
Powiat strzeliński	7

Powiat średzki	0
Powiat świdnicki	14
Powiat trzebnicki	6
Powiat wałbrzyski	**53**
Powiat wołowski	4
Powiat wrocławski	3
Powiat ząbkowicki	24
Powiat zgorzelecki	3
Powiat złotoryjski	15

Źródło: Dolnośląska Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu, Dział Przedsiębiorczości, Wiejskiego Gospodarstwa Domowego i Agroturystyki.

Baza noclegowa w województwie jest nierównomiernie rozmieszczona. Najwięcej obiektów noclegowych występuje w mieście Wrocław i powiatach kłodzkim i jeleniogórskim. Najmniej w powiatach górowskim, głogowskim, bolesławieckim, złotoryjskim, legnickim i oławskim. Są to powiaty zlokalizowane głównie w północno-środkowej części województwa.

Do bazy noclegowej zaliczamy również tzw. obiekty nieskategoryzowane. GUS podaje w swojej bazie wykaz pozostałych obiektów zbiorowego zakwaterowania, które nie wchodzą w skład obiektów skategoryzowanych czyli hoteli, moteli, pensjonatów, kempingów (campingów), domów wycieczkowych, schronisk młodzieżowych, schronisk, pól biwakowych.

Tabela 90. Pozostałe obiekty zbiorowego zakwaterowania w podziale na powiaty w latach 2005-2009.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009
	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]
Powiat bolesławiecki	2	1	1	2	2
Powiat jaworski	5	5	4	3	2
Powiat jeleniogórski	219	208	196	196	179
Powiat kamiennogórski	5	5	4	5	5
Powiat lubański	20	18	21	21	20
Powiat lwówecki	6	7	8	10	10
Powiat zgorzelecki	2	3	2	3	3
Powiat złotoryjski	1	1	1	1	1
Powiat m.Jelenia Góra	15	13	11	11	13
Powiat głogowski	0	0	0	0	1
Powiat górowski	1	1	1	1	2

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat legnicki	1	4	4	4	4
Powiat lubiński	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	3	2	2	2	2
Powiat m.Legnica	1	1	1	1	1
Powiat dzierżoniowski	2	2	4	4	4
Powiat kłodzki	76	65	69	70	61
Powiat świdnicki	6	5	5	5	6
Powiat wałbrzyski	14	15	14	13	12
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0
Powiat ząbkowicki	5	3	3	3	3
Powiat milicki	9	9	7	8	8
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0
Powiat oławski	1	1	1	1	2
Powiat strzeliński	1	1	1	1	1
Powiat średzki	2	2	2	1	2
Powiat trzebnicki	5	5	5	5	4
Powiat wołowski	3	3	3	3	3
Powiat wrocławski	7	7	7	6	5
Powiat m.Wrocław	17	18	24	24	24

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

Podobnie jak w przypadków obiektów noclegowych skategoryzowanych, najwięcej obiektów pozostałych noclegowych wystepuje w mieście Wrocław i powiatach kłodzkim i jeleniogórskim.

Baza gastronomiczna rozwinięta jest przede wszystkim w głównych ośrodkach miejskich i rejonach turystycznych, a w pozostałych rejonach województwa słabiej. Na przełomie 2005-2010 roku zauważalny jest wzrost liczby obiektów gastronomicznych w województwie. W strukturze obiektów gastronomicznych część placówek zlokalizowana jest w hotelach, są to głównie bary i restauracje. W ośrodkach wczasowych i hotelach o niższym standardzie występują głównie bary szybkiej obsługi, przekąskowe i bistra. W ośrodkach kolonijnych, szkoleniowo-wypoczynkowych, domach wczasowych dominują stołówki. Przy ośrodkach wczasowych, polach biwakowych czy schroniskach młodzieżowych znajdują się przede wszystkim punkty gastronomiczne. Na przełomie lat wzrasta liczba obiektów gastronomicznych, które zaspakajają potrzeby wszystkich mieszkańców. Są to pizzerie, kawiarnie i punkty gastronomiczne przy stacjach paliw, a także bary przekąskowe, bary szybkiej obsługi, smażalnie, lodziarnie, pijalnie itp.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 91. Sektor gastronomiczny na Dolnym Śląsk wg powiatów w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Województwo Dolnośląskie	**7214**	**7022**	**6984**	**7118**	**7156**	**11551**
Powiat bolesławiecki	139	136	131	127	131	217
Powiat dzierżoniowski	229	229	222	232	188	318
Powiat głogowski	222	214	210	211	207	316
Powiat górowski	53	47	46	48	53	70
Powiat jaworski	107	109	100	99	104	154
Powiat jeleniogórski	368	350	350	369	373	600
Powiat kamiennogórski	105	104	94	97	99	169
Powiat kłodzki	672	671	663	679	592	971
Powiat legnicki	104	101	100	102	101	166
Powiat lubański	119	105	104	108	116	211
Powiat lubiński	298	292	280	283	285	431
Powiat lwówecki	76	76	74	74	76	127
Powiat milicki	63	60	60	59	58	96
Powiat oleśnicki	177	169	171	164	181	272
Powiat oławski	138	129	135	135	143	209
Powiat polkowicki	155	142	146	146	146	209
Powiat strzeliński	79	77	77	80	87	137
Powiat średzki	106	101	104	101	113	162
Powiat świdnicki	348	345	347	345	324	515
Powiat trzebnicki	147	140	138	152	147	224
Powiat wałbrzyski	430	425	419	405	376	634
Powiat wołowski	71	72	78	72	81	130
Powiat wrocławski	190	185	190	199	226	344
Powiat ząbkowicki	162	158	153	146	133	200
Powiat zgorzelecki	191	183	190	203	201	341
Powiat złotoryjski	94	88	88	87	85	118
Powiat m. Jelenia Góra	342	298	304	314	324	544
Powiat m. Legnica	234	239	242	248	267	438
Powiat m. Wrocław	1795	1777	1768	1833	1939	3228

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

2.9. Sektor transportu drogowego i kolejowego wykorzystywany na rzecz gospodarki turystycznej

Sektor transportu drogowego i kolejowego wykorzystywany na rzecz gospodarki turystycznej zajmuje się zarówno przewozem mieszkańców danego obszaru jak

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

i turystów odwiedzających dany region. Liczbę podmiotów zajmujących się przewozem pasażerów przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 92. Transport drogowy pasażerski na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Województwo Dolnośląskie	1386	1345	1334	1436	1606	1459
Powiat bolesławiecki	28	27	30	35	44	40
Powiat dzierżoniowski	44	43	45	49	42	41
Powiat głogowski	45	41	40	40	47	44
Powiat górowski	7	7	5	6	12	14
Powiat jaworski	10	9	8	9	12	12
Powiat jeleniogórski	50	49	54	63	66	65
Powiat kamiennogórski	20	19	18	19	22	20
Powiat kłodzki	106	104	94	93	87	88
Powiat legnicki	20	19	15	20	25	21
Powiat lubański	20	24	22	27	30	29
Powiat lubiński	60	60	58	57	59	56
Powiat lwówecki	16	17	19	23	21	21
Powiat milicki	13	12	10	10	13	18
Powiat oleśnicki	23	22	24	22	22	21
Powiat oławski	15	14	14	15	19	19
Powiat polkowicki	53	53	51	48	61	54
Powiat strzeliński	14	13	16	23	21	18
Powiat średzki	40	38	35	36	41	39
Powiat Świdnicki	64	58	62	62	70	64
Powiat trzebnicki	27	32	32	34	42	42
Powiat wałbrzyski	332	318	306	304	303	226
Powiat wołowski	10	11	11	13	16	21
Powiat wrocławski	26	25	30	37	51	45
Powiat ząbkowicki	11	11	11	13	14	17
Powiat zgorzelecki	28	29	32	36	45	41
Powiat złotoryjski	23	21	25	28	26	27
Powiat m. Jelenia Góra	33	24	23	24	27	24
Powiat m. Legnica	54	57	53	51	57	51
Powiat m. Wrocław	194	188	191	239	311	281

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

Do 2009 roku wg PKD z 2004 roku transport kolejowy dotyczył zarówno transportu pasażerskiego i towarowego transportu kolejowego międzymiastowego, dlatego dane podane w poniższej tabeli do 2009 roku dotyczą zarówno transportu

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

pasażerskiego jak i towarowego. Natomiast dane z 2010 roku dotyczą tylko transportu kolejowego pasażerskiego międzymiastowego.

Transport kolejowy związany jest z dworcami PKP. Na terenie Dolnego Śląska znajduje się 39 punktów odpraw podróżnych, zarówno krajowych jak i międzynarodowych. W miejscowościach Głogów, Jaworzyna Śląska, Legnica, Wałbrzych, Węgliniec i Wrocław Główny punkty te działają całą dobę. W pozostałych miejscowościach otwarte są w wyznaczonych godzinach. W większości przypadków dworce kolejowe w szczególności w małych miejscowościach wymagają kapitalnych remontów.

Ze względu na cięcia budżetowe w Polskich Kolejach Państwowych, z każdym rokiem liczba pociągów obsługująca trasy w województwie jest coraz mniejsza, co powoduje ograniczony dostęp do niektórych obszarów województwa. Alternatywą jest wtedy własny środek transportu bądź autobusy PKS i inni prywatni przewoźnicy (busy).

Tabela 93. Transport kolejowy pasażerski na Dolnym Śląsku w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Województwo Dolnośląskie	**9**	**11**	**12**	**14**	**14**	**4**
Powiat bolesławiecki	0	0	0	0	0	0
Powiat dzierżoniowski	0	0	0	0	0	0
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0
Powiat głogowski	0	0	0	0	0	0
Powiat jaworski	0	0	0	0	0	0
Powiat jeleniogórski	0	0	0	0	0	0
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0
Powiat kłodzki	0	0	0	0	0	0
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0
Powiat lubański	0	0	0	0	0	0
Powiat lubiński	1	1	1	1	1	0
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0
Powiat polkowicki	0	0	0	1	1	0
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0
Powiat świdnicki	1	1	1	1	1	1

Powiat trzebnicki	0	0	0	0	0	0
Powiat wałbrzyski	1	1	1	1	1	1
Powiat wołowski	1	1	1	1	1	0
Powiat wrocławski	0	0	0	0	1	0
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	0	0
Powiat zgorzelecki	0	0	0	0	0	0
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	0	0	0	0	0	0
Powiat m. Legnica	0	0	0	1	1	1
Powiat m. Wrocław	5	7	8	8	7	1

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

2.10. Sektor organizatorów turystyki, pośredników turystycznych oraz agentów turystycznych działających w regionie

Ważną rolę w obsłudze turystów odgrywa sektor organizatorów, pośredników i agentów turystycznych, których ilość w powiatach została przedstawiona na podstawie danych podanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego oraz danych GUS.

Zgodnie z danymi UMWD, najwięcej organizatorów i pośredników turystycznych występuje we Wrocławiu - 121. W powiecie kłodzkim jest ich 18, w powiecie wałbrzyskim 16, a w powiecie jeleniogórskim 10, przy czym w mieście Jelenia Góra 11. Po klika biur występuje w powiatach: bolesławieckim, lubańskim, głogowskim, dzierżoniowskim, wałbrzyskim, wrocławskim i w mieście Legnica. Najwięcej organizatorów i pośredników turystycznych powstało przed 2005 rokiem i w 2010.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 94. Organizatorzy i pośrednicy turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r.

Jednostka terytorialna	WPIS DO EWIDENCJI							
	1999-2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	RAZEM
Powiat bolesławiecki	3	0	0	0	1	0	0	**4**
Powiat jaworski	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat jeleniogórski	6	1	0	0	1	1	1	**10**
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubański	3	0	0	2	1	0	1	**7**
Powiat lwówecki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat zgorzelecki	1	0	0	0	0	0	0	**1**
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Jelenia Góra	6	1	0	1	0	1	2	**11**
Powiat głogowski	4	0	0	0	2	1	0	**7**
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat lubiński	3	0	0	0		0	0	**3**
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat m. Legnica	2	0	0	0	3	1	1	**7**
Powiat dzierżoniowski	1	0	0	0	1	0	2	**4**
Powiat kłodzki	10	2	2	0	0	2	2	**18**
Powiat świdnicki	1	1	1	0	0	1	1	**5**
Powiat wałbrzyski	11	0	0	1	1	1	2	**16**
Powiat ząbkowicki	1	0	0	1	1	0	0	**3**
Powiat m. Wałbrzych	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat oławski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat trzebnicki	1	0	0	0	1	0	0	**2**
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	0	0	**0**
Powiat wrocławski	2	1	0	0	0	1	2	**6**
Powiat m. Wrocław	69	10	3	17	5	7	10	**121**
RAZEM	**125**	**16**	**6**	**22**	**17**	**16**	**24**	**226**

Źródło: Opracowano na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

W poniższych tabelach podano dane GUS dotyczące ilości organizatorów, pośredników i agentów turystycznych w poszczególnych powiatach.

Z każdym rokiem w województwie dolnośląskim przybywa coraz więcej organizatorów turystyki. Zdecydowanie najwięcej biur znajduje się w mieście

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Wrocław, a także w powiatach kłodzkim, wałbrzyskim i mieście Jelenia Góra. Tylko w powiatach górowskim, lwóweckim i strzelińskim nie ma żadnych biur organizatorów.

Tabela 95. Organizatorzy turystyki w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty w latach 2005-20010.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Województwo Dolnośląskie	**286**	**297**	**309**	**305**	**319**	**366**
Powiat bolesławiecki	5	5	5	5	3	4
Powiat dzierżoniowski	6	5	6	8	8	9
Powiat głogowski	4	5	4	3	4	5
Powiat górowski	0	0	0	0	0	0
Powiat jaworski	1	1	1	1	1	2
Powiat jeleniogórski	17	19	19	24	22	22
Powiat kamiennogórski	2	2	2	2	4	4
Powiat kłodzki	20	25	25	24	25	31
Powiat legnicki	1	2	2	2	3	3
Powiat lubański	6	8	8	7	7	9
Powiat lubiński	6	6	7	5	3	4
Powiat lwówecki	1	1	1	0	0	0
Powiat milicki	1	1	1	2	2	1
Powiat oleśnicki	0	0	0	0	1	0
Powiat oławski	3	3	4	4	3	2
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	2
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	1	1	1	1	1	1
Powiat świdnicki	4	4	5	4	5	7
Powiat trzebnicki	1	1	2	3	3	2
Powiat wałbrzyski	15	15	15	15	19	22
Powiat wołowski	0	0	0	0	0	1
Powiat wrocławski	3	4	5	8	10	11
Powiat ząbkowicki	7	6	8	6	5	10
Powiat zgorzelecki	0	1	1	1	1	2
Powiat złotoryjski	0	0	0	0	2	2
Powiat m. Jelenia Góra	24	24	24	23	22	22
Powiat m. Legnica	13	12	12	14	13	17
Powiat m. Wrocław	145	146	151	143	152	171

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

W województwie dolnośląskim pośredników turystycznych działających, jako odrębne jednostki jest o połowę mniej niż organizatorów turystyki. Jednak bardzo

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

często organizator turystyki jest równocześnie pośrednikiem turystycznym. Zdecydowanie na tle powiatów w ilości pośredników turystycznych wybija się miasto Wrocław, które skupia na swoim obszarze ponad połowę pośredników turystycznych.

Tabela 96. Pośrednicy turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Województwo Dolnośląskie	**163**	**156**	**149**	**143**	**137**	**143**
Powiat bolesławiecki	3	3	2	2	2	0
Powiat dzierżoniowski	2	2	2	2	1	2
Powiat głogowski	4	4	4	4	4	5
Powiat górowski	0	0	0	0	1	1
Powiat jaworski	1	1	1	2	2	2
Powiat jeleniogórski	6	5	3	3	3	0
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	0
Powiat kłodzki	7	9	9	7	9	5
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	0
Powiat lubański	1	-	2	3	2	1
Powiat lubiński	3	3	3	1	1	1
Powiat lwówecki	2	-	1	1	1	1
Powiat milicki	0	0	0	0	0	0
Powiat oleśnicki	1	1	1	1	1	1
Powiat oławski	8	8	8	7	7	5
Powiat polkowicki	0	0	0	0	0	0
Powiat strzeliński	0	0	0	0	0	0
Powiat średzki	0	0	0	0	0	0
Powiat świdnicki	4	4	4	5	4	5
Powiat trzebnicki	2	2	2	2	2	1
Powiat wałbrzyski	6	5	6	7	3	4
Powiat wołowski	2	2	2	1	2	1
Powiat wrocławski	2	2	3	4	2	6
Powiat ząbkowicki	0	0	0	0	1	0
Powiat zgorzelecki	8	7	6	6	6	5
Powiat złotoryjski	1	1	1	1	0	0
Powiat m. Jelenia Góra	13	11	9	9	9	9
Powiat m. Legnica	2	4	3	2	2	2
Powiat m. Wrocław	85	82	77	73	72	86

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

W przeciągu ostatnich 6 lat liczba agentów turystycznych znacznie wzrosła. Staje się to coraz bardziej popularny zawód w sektorach branż turystycznych. Podobnie jak

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

w przypadku organizatorów i pośredników turystycznych najwięcej agentów występuje w mieście Wrocław.

Tabela 97. Agenci turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty w latach 2005-2010.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Województwo Dolnośląskie	**35**	**60**	**76**	**108**	**139**	**220**
Powiat bolesławiecki	2	4	4	4	5	7
Powiat dzierżoniowski	1	4	4	4	5	5
Powiat głogowski	1	1	3	4	4	5
Powiat górowski	1	1	1	1	1	1
Powiat jaworski	0	0	0	0	0	1
Powiat jeleniogórski	0	0	0	0	1	5
Powiat kamiennogórski	0	0	0	0	0	1
Powiat kłodzki	3	3	4	8	7	10
Powiat legnicki	0	0	0	0	0	-
Powiat lubański	2	3	5	4	5	6
Powiat lubiński	0	0	2	4	5	4
Powiat lwówecki	0	1	1	1	2	2
Powiat milicki	1	1	1	1	1	1
Powiat oleśnicki	2	1	0	0	0	-
Powiat oławski	1	1	1	3	2	9
Powiat polkowicki	0	0	1	1	1	1
Powiat strzeliński	0	0	0	0	2	2
Powiat średzki	0	0	0	0	1	2
Powiat świdnicki	1	3	2	3	2	5
Powiat trzebnicki	0	0	0	0	1	3
Powiat wałbrzyski	0	3	2	5	6	8
Powiat wołowski	0	0	0	1	1	2
Powiat wrocławski	0	0	0	1	1	1
Powiat ząbkowicki	1	2	2	1	2	3
Powiat zgorzelecki	1	1	1	2	3	4
Powiat złotoryjski	1	1	1	1	2	2
Powiat m. Jelenia Góra	5	6	11	12	9	12
Powiat m. Legnica	0	2	2	5	7	9
Powiat m. Wrocław	12	22	28	42	63	109

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

2.11. Sektor organizacji i stowarzyszeń działających w regionie

Główną organizacją zajmującą się sektorem turystyki na Dolnym Śląsku jest Dolnośląska Organizacja Turystyczna, której głównym celem jest wspieranie rozwoju turystyki oraz prowadzenie promocji Dolnego Śląska. Cel ten realizowany jest poprzez takie działania jak:

- „kreowanie pozytywnego z punktu widzenia turysty wizerunku regionu w kraju i za granicą,
- współdziałanie z administracją samorządową na rzecz promocji ruchu turystycznego i przyjazdu turystów na Dolny Śląsk,
- organizowanie i rozwijanie działań na rzecz promocji turystycznej Dolnego Śląska na krajowych i zagranicznych targach turystycznych,
- organizowanie i rozwijanie działań na rzecz rozwoju turystyki,
- stworzenie regionalnego systemu informacji turystycznej,
- prowadzenie i aktualizowanie internetowej informacji turystycznej,
- prowadzenia działalności wydawniczej na rzecz promocji turystyki,
- organizowanie podróży typu study tour po Dolnym Śląsku dla zagranicznych dziennikarzy i biur podróży,
- podejmowanie badań i analiz ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku,
- inicjowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej,
- organizowanie szkoleń i doskonalenie kadr dla potrzeb turystyki,
- inspirowanie i współudział w tworzeniu lokalnych organizacji turystycznych w gminach i powiatach." [82]

Na Dolnym Śląsku działa 27 oddziałów Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajobrazowego. Najwięcej oddziałów występuje w mieście Wrocław i w powiecie kłodzkim. Po 2 oddziały znajdują się w powiecie głogowskim i mieście Legnica. W pozostałych powiatach występują po jednym oddziale, bądź nie ma ich w ogóle.

[82] Strona internetowa www.dot.org.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Poniższa tabela przedstawia szczegółowy wykaz oddziałów wraz z miejscowościami, w których są zlokalizowane.

Tabela 98. Oddziały PTTK na Dolnym Śląsku w powiatach (2010 r.).

Jednostka terytorialna	Oddziały PTTK
Powiat bolesławiecki	BRAK
Powiat jaworski	Oddział PTTK "Ziemi Jaworskiej" w Jaworze
Powiat jeleniogórski	BRAK
Powiat kamiennogórski	Oddział PTTK "Ziemi Kamiennogórskiej" w Kamiennej Górze
Powiat lubański	Oddział PTTK "Pogórze Izerskie" w Lubaniu Śl.
Powiat lwówecki	Oddział PTTK "Ziemi Lwóweckiej" w Lwówku Śląskim
Powiat zgorzelecki	BRAK
Powiat złotoryjski	BRAK
Powiat m. Jelenia Góra	Oddział PTTK "Sudety Zachodnie" w Jeleniej Górze
Powiat głogowski	Oddział Zakładowy PTTK w Głogowie
	Oddział PTTK w Głogowie
Powiat górowski	BRAK
Powiat legnicki	Oddział PTTK "Ziemi Prochowickiej" w Prochowicach
Powiat lubiński	Oddział PTTK "Zagłębie Miedziowe" w Lubinie
Powiat polkowicki	BRAK
Powiat m. Legnica	Oddział PTTK w Legnicy
	Oddział Zakładowy PTTK przy Hucie Miedzi "Legnica" w Legnicy
Powiat dzierżoniowski	BRAK
Powiat kłodzki	Oddział PTTK im. dr M.Orłowicza w Międzygórzu
	Oddział PTTK "Ziemi Kłodzkiej" w Kłodzku
	Oddział PTTK "Bialski" w Lądku Zdroju
	Oddział PTTK w Stroniu Śląskim
Powiat świdnicki	Oddział PTTK w Świdnicy
Powiat wałbrzyski	BRAK
Powiat ząbkowicki	Oddział PTTK w Ząbkowicach Śląskich
Powiat m. Wałbrzych	Oddział PTTK Ziemi Wałbrzyskiej w Wałbrzychu
Powiat milicki	BRAK
Powiat oleśnicki	BRAK
Powiat oławski	Oddział Oławski PTTK im. gen. M. Zaruskiego
Powiat strzeliński	BRAK
Powiat średzki	BRAK
Powiat trzebnicki	BRAK
Powiat wołowski	Oddział Miejski PTTK "Rokita" w Brzegu Dolnym
Powiat wrocławski	BRAK
Powiat m. Wrocław	Oddział Wrocławski PTTK we Wrocławiu
	Oddział PTTK Wrocław-Śródmieście we Wrocławiu

	Oddział PTTK Wrocław - Fabryczna im. W.Prelicza we Wrocławiu
	Oddział PTTK przy Instytutach Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu
	Oddział Zakładowy PTTK przy Miejskim Przedsiębiorstwie Komunikacyjnym Sp. z o. o. we Wrocławiu
	Oddział PTTK przy Politechnice Wrocławskiej we Wrocławiu
	Oddział Wojskowy PTTK przy Klubie Śląskiego Okręgu Wojskowego we Wrocławiu

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentu „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str.38-39.

Lokalne Organizacje Turystyczne występują tylko w 5 powiatach, przy czym 3 znajdują się w powiecie kłodzkim.

Tabela 99. Lokalne Organizacje Turystyczne na Dolnym Śląsku (2010 r.).

Jednostka terytorialna	Miejscowość	LOT
Powiat dzierżoniowski	Dzierżoniów	Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Dzierżoniowskiej
Powiat trzebnicki	Trzebnica	Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy
Powiat kłodzki	Kłodzko	Stowarzyszenie Gmin Ziemi Kłodzkiej
	Kudowa Zdrój	Lokalna Organizacja Turystyczna Kudowa Zdrój
	Lądek Zdrój	Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Kłodzkiej
Powiat jeleniogórski	Szklarska Poręba	Lokalna Organizacja Turystyczna Szklarska Poręba
	Karpacz	Karkonoska Lokalna Organizacja Turystyczna „Śnieżka"
Powiat ząbkowicki	Ząbkowice Śląskie	Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Ząbkowickiej

Źródło: Strona internetowa Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej we Wrocławiu www.dot.org.pl

W województwie dolnośląskim występuje 8 Oddziałów Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 100. Dolnośląskie oddziały Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (PTSM) – 2010 r.

Jednostka terytorialna	Oddziały PTSM
Powiat bolesławiecki	Oddział PTSM w Bolesławcu
Powiat lubański	Oddział PTSM w Lubaniu
Powiat zgorzelecki	Oddział PTSM w Zgorzelcu
Powiat kamiennogórski	Oddział PTSM w Kamiennej Górze
Powiat m. Wałbrzych	Oddział PTSM we Wałbrzychu
Powiat m. Legnica	Oddział PTSM w Legnicy
Powiat m. Jelenia Góra	Oddział PTSM w Jeleniej Górze
Powiat m. Wrocław	Oddział PTSM we Wrocławiu

Źródło: Strona internetowa www.ptsm.org.pl

Na terenie Dolnego Śląska działają w chwili obecnej następujące stowarzyszenia agroturystyczne:

- Sudeckie Stowarzyszenie Agroturystyczne „Masywu Śnieżka",
- Bystrzyckie Towarzystwo Agroturystyczne,
- Stowarzyszenie Kwaterodawców Gór Sowich,
- Stowarzyszenie Agroturystyczne Gór Stołowych,
- Sudeckie Towarzystwo Turystyki Wiejskiej „Zdroje",
- Sudeckie Towarzystwo Turystyki Wiejskiej w Jeleniej Górze,
- Rudawskie Stowarzyszenie Turystyki Wiejskiej,
- Stowarzyszenie Turystyki Wiejskiej w Parku Krajobrazowym „Doliny Baryczy",
- Wrocławskie Stowarzyszenie Agroturystyczne,
- Stowarzyszenie Sympatyków Gminy Mysłakowice Promocji Regionu i Agroturystyki,
- ECEATPOLAND – Europejskie Centrum Ekologicznego Rolnictwa i Turystyki,
- Stowarzyszenie Agroturystyczne Gór Kaczawskich, Stowarzyszenie „Szansą dla Regionu".

Stowarzyszenia Sudeckie Stowarzyszenie Agroturystyczne „Masywu Śnieżka", Sudeckie Towarzystwo Turystyki Wiejskiej „Zdroje", Sudeckie Towarzystwo Turystyki Wiejskiej w Jeleniej Górze, przynależą do Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne". Oddziaływanie tych stowarzyszeń skupia się głównie w gminach sudeckich, a także w gminach znajdujących się na terenie parków krajobrazowych: „Doliny Baryczy", Doliny Jezierzycy", również Ślężańskiego Parku Krajobrazowego (okolice aglomeracji wrocławskiej). Stowarzyszenia te współpracują z władzami lokalnymi, ośrodkami doradztwa rolniczego oraz innymi stowarzyszeniami (Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Kłodzkiej, Dolnośląska Organizacja Tury-styczna, Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju oraz Polska Agencją Rozwoju Turystyki).[83]

Na terenie Dolnego Śląska działa również Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu w zakresie rolnictwa ekologicznego wspierający w zakresie:

- „udziela informacji na temat przestawiania gospodarstwa z produkcji konwencjonalnej na ekologiczną, prowadzi doradztwo i pomaga w wypełnianiu dokumentacji i wniosków oraz sporządzania planów,
- organizuje specjalistyczne szkolenia, konferencje, seminaria oraz krajowe i zagraniczne wyjazdy studyjne,
- opracowuje materiały informacyjne i edukacyjne,
- prowadzi bazę danych gospodarstw ekologicznych,
- przygotowuje działania promocyjne dotyczące dolnośląskich produktów i gospodarstw ekologicznych np.: organizacja wojewódzkiego etapu konkursu na najlepsze gospodarstwo ekologiczne, organizacja Wojewódzkiego Konkursu Ekologicznego „EkoProdukt i EkoGospodarstwo na Dolnym Śląsku", udział w organizacji jarmarków i kiermaszów np. Kiermasz Ekologiczny w Jeleniej Górze, Świeradowie Zdroju,

[83] Publikacja I. Kurtyka *„ Turystyka wiejska i agroturystyka jako element zrównoważonego rozwoju powiatu kłodzkiego",* Zeszyt 55, PAN, Komitet Zagospodarowania Ziem Górskich, 2008.

- realizuje projekty ze środków krajowych i unijnych: „Rolnictwo ekologiczne świadomy wybór mieszkańców Dolnego Śląska", „Euroregionalne spotkania ekologiczne",
- współpracuje z krajowymi i zagranicznymi organizacjami i instytucjami w zakresie rolnictwa ekologicznego,
- jest organizatorem Forum Rolnictwa Ekologicznego na Dolnym Śląsku – spotkanie przedstawicieli w branży ekologicznej z regionu, kraju i z zagranicy,
- nagradza i promuje wyróżniające się przedsięwzięcia ekologiczne na Dolnym Śląsku nagrodą „EkoSukces"."[84]

2.12. Sektor kształcenia kadr oraz kadr turystycznych

Na terenie Dolnego Śląska znajdują się zarówno szkoły publiczne jak i niepubliczne kształcące uczniów bądź studentów w kierunkach turystycznych.

Do szkół wyższych publicznych kształcących studentów na wydziałach turystycznych należą

- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Legnicy,
- Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu,
- Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu.

Ponadto we Wrocławiu znajdują się 4 szkoły wyższe niepubliczne kształcące studentów w kierunkach turystycznych. Są to:

- Wrocławska Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej – kierunek: turystyka i rekreacja,
- Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu – kierunek: turystyka i rekreacja,
- Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu – kierunek: turystyka i rekreacja,
- Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja" we Wrocławiu – wydział zamiejscowy w Kłodzku – kierunek: turystyka i rekreacja.

[84] Publikacja *„Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku",* Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

Oprócz uczelni wyższych, wiele szkół ponadgimnazjalnych i policealnych kształci kadry turystyczne. Są to głownie kierunki:

- Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej,
- Technik hotelarstwa,
- Technik obsługi turystycznej,
- Technik organizacji i usług gastronomicznych.

W powiecie kłodzkim oraz w mieście Wrocław występuje najwięcej szkół publicznych ponadgimnazjalnych i policealnych kształcących uczniów w kierunkach turystycznych. W mieście Wrocław i Wałbrzych uczniowie są kształceni we wszystkich wymienionych kierunkach. Najwięcej szkół kształci w kierunku technik hotelarstwa, aż 34 szkół z Dolnego Śląska.

W powiatach złotoryjskim, górowskim, średzkim, trzebnickim i wrocławskim nie ma żadnej szkoły kształcącej kadry turystycznej. Jest to głównie związane z brakiem zapotrzebowania ze strony młodzieży tamtejszych powiatów na tego typu zawody.

Szkoły niepubliczne kształcące kadry turystyczne znajdują się w powiatach głogowski, kłodzkim, oleśnickim oraz w miastach Wrocław, Legnica, Wałbrzych i Jelenia Góra.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 101. Szkoły publiczne i niepubliczne ponadgimnazjalne i policealne, kształcące kadry turystyczne wg klasyfikacji zawodów w poszczególnych powiatach Dolnego Śląska (stan na 2010 r.).

Jednostka terytorialna	SZKOŁY PUBLICZNE				SZKOŁY NIEPUBLICZNE			
	Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej	Technik hotelarstwa	Technik obsługi turystycznej	Technik organizacji i usług gastronomicznych	Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej	Technik hotelarstwa	Technik obsługi turystycznej	Technik organizacji i usług gastronomicznych
Powiat bolesławiecki		1	1					
Powiat jaworski		1						
Powiat jeleniogórski		1						
Powiat		1						
Powiat lubański		2	1					
Powiat lwówecki		3						
Powiat zgorzelecki		2		1				
Powiat złotoryjski								
Powiat m.Jelenia Góra		1	2	1		2	1	
Powiat głogowski		1	1			1		
Powiat górowski								
Powiat legnicki		1						
Powiat lubiński		1						
Powiat polkowicki		1						
Powiat m.Legnica		1	1				1	
Powiat dzierżoniowski		2	1	2				
Powiat kłodzki		5	3	2		2	2	
Powiat świdnicki		1		2				

Powiat wałbrzyski		1	1	1				
Powiat ząbkowicki			1	1				
Powiat m. Wałbrzych	1	1	1	1		1	1	
Powiat milicki		1						
Powiat oleśnicki				1		1	1	
Powiat oławski		1	1	1				
Powiat strzeliński		1						
Powiat średzki								
Powiat trzebnicki								
Powiat wołowski		1	1	1				
Powiat wrocławski								
Powiat m. Wrocław	1	3	2	2		5	8	4
RAZEM	**2**	**34**	**17**	**16**	**0**	**12**	**14**	**4**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty we Wrocławiu.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Biorąc pod uwagę szkoły publiczne i niepubliczne kształcące kadry turystyczne są to głównie szkoły policealne, technika i zasadnicze szkoły zawodowe. Wśród szkół publicznych najwięcej w kierunkach turystycznych kształcą technika – najwięcej w powiecie kłodzkim, lwóweckim i we Wrocławiu, a w szkołach niepublicznych tylko szkoły policealne – najwięcej we Wrocławiu.

Tabela 102. Szkoły publiczne i niepubliczne ponadgimnazjalne i policealne kształcące kadry turystyczne wg rodzaju szkół w poszczególnych powiatach Dolnego Śląska (stan na 2010 r.).

Jednostka terytorialna	SZKOŁY PUBLICZNE			SZKOŁY NIEPUBLICZNE		
	Szkoła policealna	Technikum	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	Szkoła policealna	Technikum	Zasadnicza Szkoła Zawodowa
Powiat bolesławiecki		1				
Powiat jaworski		1				
Powiat jeleniogórski		1				
Powiat kamiennogórski		1				
Powiat lubański						
Powiat lwówecki		3				
Powiat zgorzelecki		2				
Powiat złotoryjski						
Powiat m. Jelenia Góra	1	2		3		
Powiat głogowski		2		1		
Powiat górowski						
Powiat legnicki		2				
Powiat lubiński		1				
Powiat polkowicki		1				
Powiat m. Legnica		2		1		
Powiat dzierżoniowski		2				
Powiat kłodzki	1	5		3		
Powiat świdnicki		2				
Powiat wałbrzyski		1				
Powiat ząbkowicki	1	1				

Powiat m. Wałbrzych		1	1	3		
Powiat milicki		1				
Powiat oleśnicki		1		1		
Powiat oławski		1				
Powiat strzeliński		1				
Powiat średzki						
Powiat trzebnicki						
Powiat wołowski		1				
Powiat wrocławski						
Powiat m. Wrocław	1	3	1	11		
RAZEM	4	39	2	23	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty we Wrocławiu.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

2.13. Sektor informacji i promocji turystycznej

Sprawny system informacji turystycznej tworzony jest przez ośrodki (biura) informacji turystycznej. Na Dolnym Śląsku punkty te działają w różnej formule prawno-własnościowej i są m.in. prowadzone przez gminy – 60% to referaty, wydziały lub jednostki budżetowe urzędu, powiaty, LOT-y, stowarzyszenia, bądź podmioty prywatne. Zróżnicowana formuła prawna punktów informacji turystycznej wpływa na możliwość uzyskania przez te biura funduszy, prowadzenia działalności gospodarczej, ale wpływa również negatywnie na jakość i zakres działań informacyjnych. Na Dolnym Śląsku brak jest jednostki, która łączyłaby system w spójną całość, wpływając tym samym, na jakość informacji turystycznej w regionie i konsolidację działań promocyjnych. Stan ten wpływa niekorzystnie na promocję potencjału turystycznego całego województwa. [85]

W większości powiatów występują punkty informacji turystycznej, które równocześnie zajmują się promocją danego powiatu. Informacje turystyczne działają głównie przy jednostkach terytorialnych, bądź jako odrębne punkty.

Najwięcej biur informacji turystycznej znajduje się w powiecie kłodzkim, jeleniogórskim, lubańskim, lwóweckim i wałbrzyskim.

Tabela 103. Informacje turystyczne w poszczególnych powiatach Dolnego Śląska (2010 r.).

Jednostka terytorialna	Informacje turystyczne
Powiat bolesławiecki	Informacja turystyczna Bolesławiec
	Informacja turystyczna Nowogrodziec
Powiat jaworski	Biuro Usługowo-Turystyczne "Janmar" Bolków
Powiat jeleniogórski	Biuro Informacji Turystycznej Karpacz
	Centrum Informacji Turystycznej Kowary
	Obsługa Turystyczna JSIT Punkt Informacyjny w Gminnym Ośrodku Kultury Mysłakowice
	Informacja turystyczna Podgórzyn
	Informacja turystyczna Piechowice
	Urząd Miasta – Referat Promocji – Informacja Turystyczna Szklarska Poręba

[85] Strona internetowa http://www.aktualnosciturystyczne.pl/dolnoslaskie/cel-stworzenie-wojewodzkiego-centrum-informacji-turystycznej/

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Powiat kamiennogórski	Informacja turystyczna Lubawka
Powiat lubański	Punkt Informacji Turystycznej Leśna
	Punkt Informacji Turystycznej Lubań
	Miejskie Biuro Informacji Turystycznej Świeradów Zdrój
Powiat lwówecki	Punkt Informacji Turystycznej Gryfów Śląski
	Informacja turystyczna Lubomierz
	Punkt Informacji Turystycznej DSIT Lwówek Śląski
	Informacja turystyczna Wleń
Powiat zgorzelecki	BRAK
Powiat złotoryjski	BRAK
Powiat m. Jelenia Góra	Centrum Informacji Turystycznej i Kulturalnej Jelenie Góra
Powiat głogowski	Centrum Informacji Turystycznej Głogów
Powiat górowski	BRAK
Powiat legnicki	Punkt Informacji Turystycznej Biuro Promocji Gminy Chojnów
Powiat lubiński	BRAK
Powiat polkowicki	BRAK
Powiat m. Legnica	Informacja Turystyczna OSiR Legnica
Powiat dzierżoniowski	Centrum Informacji Turystycznej i Promocji Miasta Dzierżoniów
Powiat kłodzki	Centrum Informacji Turystycznej Bystrzyca Kłodzka
	Biuro Informacji Turystycznej i Promocji Miasta Duszniki Zdrój
	Regionalna Informacja Turystyczna Kłodzko
	Informacja Turystyczna Kudowa Zdrój
	Gminne Centrum Informacji Lądek Zdrój
	Punkt Informacji Turystycznej Lewin Kłodzki
	Informacja Turystyczna PTTK Domaszków
	Punkt Informacji Turystycznej Międzylesie
	Informacja turystyczna Polanica Zdrój
	Informacja turystyczna Radków
	Gminne Centrum Informacji i Promocji Szczytna
Powiat świdnicki	Informacja turystyczna Świdnica
Powiat wałbrzyski	Informacja Turystyczna Głuszyca
	Informacja Turystyczna Szczawno Zdrój
	Informacja Turystyczna Walim
Powiat ząbkowicki	Powiatowe Centrum Informacji Turystycznej Ząbkowice Śląskie
Powiat m. Wałbrzych	Centrum Informacji Turystycznej i Kulturalnej Wałbrzych
Powiat milicki	Informacja turystyczna Milicz
Powiat oleśnicki	BRAK
Powiat oławski	BRAK

Oława - miasto	BRAK
Powiat strzeliński	BRAK
Powiat średzki	BRAK
Powiat trzebnicki	Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy Trzebnica
Powiat wołowski	BRAK
Powiat wrocławski	BRAK
Powiat m. Wrocław	Centrum Informacji Turystycznej Wrocław

Źródło: Opracowanie własne na podstawie strony internetowej www. turystyka.dolnyslask.pl

Punkty informacji turystycznej zlokalizowane są głównie w ośrodkach i centrach o utrwalonym wizerunku turystycznym, przy jednoczesnym ich braku przy miejscach atrakcyjnych niższej kategorii.[86]

[86] Strona internetowa http://www.aktualnosciturystyczne.pl/dolnoslaskie/cel-stworzenie-wojewodzkiego-centrum-informacji-turystycznej/.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

3. Gospodarka turystyczna w regionie w układzie subregionalnym wg APRT w podziale na typy turystyki i sektory branży turystycznej

W niniejszej części raportu nie powielano świadomie danych d/t cech gospodarki turystycznej regionu /analizy SWOT/ w ujęciu poszczególnych typów turystyki, a opisanych wyżej, ze względu na to,że są one analogiczne i odnoszą się do wszystkich subregionów turystycznych.

3.1. Turystyka aktywna

Turystyka piesza i rowerowa

Dla celów niniejszego raportu podzielono turystykę aktywną na:

e) turystykę pieszą,
f) turystykę rowerową,
g) turystykę kajakową,
h) turystykę specjalistyczną (wspinaczka, myślistwo, wędkarstwo, jeździectwo).

Subregiony posiadają bogate walory krajoznawcze i przyrodnicze do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. Bogate walory krajoznawcze oraz atrakcje turystyczne subregionu Karkonosze i Góry Izerskie wynikają głównie z obecności w tym regionie Sudetów i Gór Izerskich, gdzie w lecie dużą popularnością cieszą się piesze i rowerowe szlaki turystyczne. Pogórze Kaczawskie to jeden z najbardziej dziewiczych rejonów Pogórza Zachodniosudeckiego, gdzie przeważają stoki o małym nachyleniu, a drogi są mało uczęszczane, co sprzyja uprawianiu na tym terenie turystyki pieszej i rowerowej. Z kolei ukształtowanie terenu Gór Wałbrzyskich sprzyja uprawianiu aktywnych form turystyki, gdzie znajduje się dość liczna sieć szlaków turystycznych. Subregion Ślęża to obszar stanowiący dogodne warunki wypoczynku dla mieszkańców Wrocławia, Świdnicy, Bielawy czy Dzierżoniowa, gdzie istnieje

wiele wyznaczonych i oznakowanych szlaków pieszych. Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich) to teren podzielony na dolinę Odry wraz z dużą ilością wód powierzchniowych, oraz zwarte kompleksy lasów sprzyjające uprawianiu turystyki rowerowej, konnej i pieszej.

Sudety Wałbrzyskie położone są na terytorium dwóch regionów: Pogórza Zachodniosudeckiego i wschodniej części Sudetów Środkowych, a jego ukształtowanie terenu sprzyja rozwojowi aktywnych form wypoczynku. Ziemia Kłodzka to jeden z najlepiej rozwiniętych turystycznie subregionów, a jego poznaniu sprzyja bardzo dobrze rozwinięta sieć szlaków turystycznych. Z kolei w Borach Dolnośląskich znajdują się głównie lokalne szlaki piesze, rowerowe i konne oraz ścieżki dydaktyczne, które składają się na sieć wzajemnie przenikających się szlaków.

W subregionie Nysa, Kwisa, Bóbr walory przyrodniczo-krajobrazowe wynikają z położenia nad trzema rzekami: lewobrzeżnymi dopływami Odry - Nysą Łużycką i Bobrem oraz lewym dopływem Bobru – Kwisą, stanowiące osie turystyczne regionu. Najwięcej szlaków znajduje się w okolicach Świeradowa Zdrój, gdzie zaczyna się Główny Szlak Sudecki im. Mieczysława Orłowicza.

Dolina Odry Zachodniej posiada urozmaiconą rzeźbę z licznymi wzgórzami i rzecznymi dolinami, gdzie występuje wiele pieszych i rowerowych szlaków lokalnych. Przedgórze Sudeckie to obszar silnie pofałdowany, gdzie występują dobre warunki do uprawiania narciarstwa biegowego i turystyki rowerowej. Subregion Sowiogórksi pokrywa gęsta sieć szlaków turystycznych. Istnieją tam dogodne warunki do uprawiania narciarstwa biegowego.

Wrocław jest miastem położonym w centrum Niziny Śląskiej, na Równinie Wrocławskiej nad rzeką Odrą. Na terenie miasta i w jego okolicach istnieje wiele ścieżek rowerowych i szlaków. Popularne są ciągnące się kilometrami, przystosowane do rowerowych spacerów trasy na wałach Odry, Widawy czy Oławy.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Większość znakowanych tras pieszych znajduje się w parkach krajobrazowych lub na terenach lasów miejskich.[87]

Turystyka piesza wspierana jest głównie w subregionach przez oddziały PTTK.

Tabela 104. Schroniska PTTK na szlakach pieszych (stan na 2010 r.).

Subregion	Schroniska
Karkonosze i Góry Izerskie **Pogórze Kaczawskie**	Chojnik, Hala Schrenicka; Karpacz; Na stogu Izerskim; Nad Łomniczką; Odrodzenie; Piechowice Kochanówka; Pod Łabskich Szczytem; Przełęcz Okraj; Samotnia; Strzecha Akademicka; Szwajcarka;
Góry Wałbrzyskie	Andrzejówka; Pod Trójgardem; Srebrny Potok; Szczawno Zdrój; Wałbrzych-Park Sobieskiego; Zygmuntówka;
Ziemia Kłodzka	Jagodna; Na Szczelińcu; Pasterka; Pod Muflonem; Srebrna Góra; Zieleniec; Śnieżnik;
Pogórze Kaczawskie **Nysa Kwisa Bóbr**	Kunice; Perła Zachodu;
Ślęża	Na Ślęży; Pod Wieżycą.

Źródło: Opracowano na podstawie dokumentu „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str.29-33, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Przez subregiony przebiegają liczne szlaki turystyczne o znaczeniu regionalnym i krajowym. Są to szlaki:

- Europejski Dalekobieżny Szlak Długodystansowy (E3),
- Główny Szlak Sudecki im. Mieczysława Orłowicza*,
- Szlak Zamków Piastowskich*,
- Dolnośląski Szlak Cystersów*,
- Szlak Wygasłych Wulkanów,
- Szlak drogą św. Jakuba*,
- Szlak im. Ułanów Legii Nadwiślańskiej,
- Szlak archeologiczny,
- Szlak Historii i Tradycji Wrocławia*,
- Szlak Obiektów Dziedzictwa Techniki Przemysłowej*,
- Szlak Dolnośląskich Zamków i Pałaców*,

[87] Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, *„Program Zagospodarowania Turystycznego Szlaku Kajakowego Kwisy"*, Wrocław, luty 2007.

- Szlak Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej*,
- Szlak Marianny Orańskiej*,
- Szlak Sanktuariów i Ośrodków Pielgrzymkowych*.

** Szlaki turystyczne, które zgodnie z Uchwałą 2445/III/09 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 lutego 2009 r. w sprawie przyjęcia listy szlaków turystycznych o znaczeniu regionalnym dla województwa dolnośląskiego (z późniejszymi zmianami z 17 marca 2009 r.) zostały uznane za szlaki o znaczeniu regionalnym.*

Możliwości, jakie posiada każdy z subregionów do uprawiania turystyki rowerowej przedstawia tabela poniżej.

Tabela 105. Możliwości uprawiania turystyki rowerowej w subregionach Dolnego Śląska (stan na 2010 r.).

Subregion	Walory Przyrodnicze/ Główne obszary chronione	Walory kulturowe/ miejscowości turystyczne
Karkonosze i Góry Izerskie Pogórze Kaczawskie	Karkonoski PN Rudawski PK PK „Dolina Bobru"	Jelenia Góra, Karpacz, Kowary Szklarska Poręba, Świeradów Zdój,
Sudety Wałbrzyskie	PK Sudetów Wałbrzyskich Książański PK	Wałbrzych, Mieroszów, Boguszów Gorce, Szczawno Zdrój
Ziemia Kłodzka	PN Gór Stołowych PK Sudetów Wałbrzyskich Śnieżnicki PK	Kudowa Zdrój, Kłodzko, Duszniki Zdrój, Polanica Zdrój, Lądek Zdrój, Stronie Śląskie, Międzylesie, Bystrzyca Kłodzka
Pogórze Kaczawskie Nysa Kwisa Bóbr	PK „Dolina Bobru" PK „Chełmy"	Lubań, Gryfów Śląski, Jawor, Bolków Lwówek Śląski, Złotoryja
Ślęża	PK „Dolina Bystrzycy" Ślężański PK	Sobótka
Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy		Trzebnica Oborniki Śląskie
Nysa Kwisa Bóbr Bory Dolnośląskie	Przemkowski PK	Bolesławiec, Przemków
Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy	PK „Dolina Baryczy"	Milicz, Żmigród
Dolina Odry Wschód Dolina Odry Zachód		Lubiąż, Oława
Dolina Odry Wschód Dolina Odry Zachód (Wrocław)		Wrocław

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str.46-47, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 106. Szlaki rowerowe międzynarodowe i euroregionalne w subregionach (stan na 2010 r.).

Subregion	Przebieg głównych tras rowerowych o znaczeniu subregionalnym
Karkonosze i Góry Izerskie	**ER 2 ER 6** • Obwodnica Jeleniogórska - 130 km, • Obwodnica Rudawska – 59 km, • Obwodnica Kowarska – 46 km, • Obwodnica Izersko-Kamienicka – 84 km, • Stara Kamienica – Rozdroże Izerskie – 18,8 km Na terenie KPN ruch rowerów funkcjonuje również po istniejących szlakach pieszych na czterech odcinkach: • Jelenia Góra Sobieszów – Zamek Chojnik, • Karpacz – Schronisko Nad Łomnicką, • Karpacz Górny – Schronisko Strzecha Akademicka, • Szklarska Poręba – Hala Szrenica.
Pogórze Kaczawskie	**ER 4** • Mściwojów – Lipa – Wojcieszów /szlak długodystansowy/ umożliwia eksploracje południowej części PK Chełmy, • Jawor – Myślibórz – Leszczyna – Złotoryja /umożliwia eksploracje południowej części PK Chełmy/, • Malczyce – Prochowice – Legnickie Pole /i dalej ER 4/ – Jawor.
Sudety Wałbrzyskie	**EV 9** • Wałbrzych Podgórze – Przełęcz Kozia – Nowy Dwór – Wałbrzych Podgórze, • Szlakiem Podziemi – w Masywie Włodarza, • Pętla wokół Głuszycy /Rybnicki Grzbiet, Rogowiec, Andrzejówka/, • Przełęcz Srebrna – Wolibórz – Przygórze – Nowa Ruda – Osówka – Walim – Przełęcz Jugowska – Bielawa – Srebrna Góra, • Przełęcz Srebrna – Przełęcz Jugowską – Sokolec, • Pętla Bielawska.
Ziemia Kłodzka	**ER 2 ER 8 R9** • Bystrzyca Kłodzka – Młoty – Gnieowszów – Długopole Górne – Śnieżnicki Park Krajobrazowy – Gierałtów – Do granicy czeskiej (kierunek miejscowość Nove Vilmovice), • Bystrzyca Kłodzka – Długopole – Międzylesie – Jodłów - Do granicy czeskiej (kierunek miejscowość Horni Morava), • Szczytna – Sokołówka – Spalona – Długopole Zdrój – Bystrzyca Kłodzka, • Tłumaczów – Radków – Wambierzyce – Polanica Zdrój – Duszniki Zdrój – Kudowa Zdrój, • Kłodzko – Topolice – Bystrzyca Kłodzka, • Pętla Barda Bardo – Laksówka – Śnieżnicki Park Krajobrazowy – Bardo.
Przedgórze Sudeckie	**EV 9 ER 8** • Przełęcz Srebrna – Wolibórz – Przygórze – Nowa Ruda – Osówka – Walim – Przełęcz Jugowska – Bielawa – Srebrna Góra, • Przełęcz Srebrna – Przełęcz Jugowską – Sokolec, • Pętla Bielawska, • Pętla Dzierżoniowska /Dzierżoniów – Nowizna – Uciechów – Dobrocin – Dolna Bielawa – Dzierżoniów/,

	• Pętla Ząbkowic Śląskich.
Nysa Kwisa Bóbr	**ER 7 ER 6 ER 4** • Lubomierz – Gryfów Śląski – Mirsk /bardzo istotny łącznik gdyż wszystkie te miasta posiadają dobrze rozbudowane pętle rowerowe/, • Gryfów Śląski – Oleszna – Lubomierz, • Fragment długodystansowego południkowego szlaku z Małomic – przez Nowogrodziec – Lubań – Leśną - Czerniawę Zdrój do Nove Mesto pod Smerkiem, • Lubań – Platerówka – Siekierczyn – Lubań, • Pętla Lwówek Śląski – Sobota – Skała - Lwówek Śląski.
Ślęża	**EV9** • Petla Dzierżoniowska /Dzierżoniów – Nowizna – Uciechów – Dobrocin – Dolna Bielawa – Dzierżoniów/ Bardzo istotna gdyż stwarza możliwości eksploracji również okolic Pieszyc, • Dwie trasy w Ślężańskim Parku Krajobrazowym.
Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy	**EV 9** • Żmigród – Czarny Las – Ruda Sułowska – Kuźniczysko – Zawonia - Wisznia Mała – Uraz – Piotrowice – Żmigród, • Oborniki Śląskie – Ozorowice – Pracze Widawskie, • Trzebnica – Widawa, • Żmigród – Prusice – Trzebnica, • Żmigród – Radziądz – Niezgoda – Sułów – Milicz – Ruda Milicka – Odolanów, • Pętla Dobroszyc, • Pętla Twardogóry, • Jutrosin /Woj. Wielkopolskie/ - Cieszków – Krośnice – Sośnie /Woj Opolskie/.
Bory Dolnośląskie	**R9 Szlak Odry** • Szlak Nysa Pieńsk – Zentendorf – Deschka szlak transgraniczny, • Szlak Krusza, który zapewnia połączenie Pieńska z Węglińcem, • Szlak Bory Dolnośląskie Bolesławiec - Dobra – Kliczków (opcja do Świętoszowa) – Bolesławice, • Szlak Śląsko – Łużycki Bolesławiec – Lubań – Nowogrodziec – Osiecznica – Kliczków – Bolesławiec, • Szlak Miedzi i Kamienia Bolesławiec – Grodziec – Tomaszów – Bolesławiecki – Bolesławiec, • Wzdłuż Kwisy Nowogrodziec – Świętoszów, • Żółta Pętla Stary Węgliniec - Czerwona Woda – Parowa – Stary Węgliniec, • Niebieska Pętla Przemkowa Przemków – Chocianów – Gromadka /udostępnia Przemkowski PK, • Czerwona Pętla wokół Chocianowa – Rezerwat Czarne Stawy, • Ścinawa – Lubin – Polkowice – Przemków – Wierzbowa /długi dystans układ horyzontalny/, • Głogów – Grębocice - Polkowice – Chocianowiec – Rokitki /długi dystans układ południkowy.
Dolina Odry Wschód	**R9 Szlak Odry**
Dolina Odry Zachód	**R9 Szlak Odry** • Malczyce – Środa Śląska – Szczepanów – Miękinia – Brzeg Dolny –

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

	Wołów – Wińsko – Smolne – R9 – Szlichtyngowa, • Wołów Dębno – R9, • Konary - R9 /dwie wymienione trasy zapewniają możliwość rowerowego zwiedzania PK Doliny Jezierzycy/, • R9 / Wyszanów, Woj. Wielkopolskie/ Lipowiec – Wąsosz – Żmigród – Milicz.
Wrocław	**R9 Szlak Odry** **Euro Velo nr 9** 130 km tras rowerowych głównie jako część ciągu dla pieszych

Źródło: *„Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 59-62, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.*

W dokumencie *„Studium Systemu Turystki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego"* autorstwa Wojewódzkiego Biura Urbanistycznego we Wrocławiu przedstawiono strefy aktywności rowerowej województwa dolnośląskiego.

Rysunek 17. Strefy aktywności rowerowej województwa dolnośląskiego.

PASMO WALORÓW	STREFA AKTYWNOŚCI ROWEROWEJ	ZASIĘG GEOGRAFICZNY STREFY	ZASIĘG ADMINISTRACYJNY STREFY
1	2	3	4
pasmo północne	strefa I A DOLINA BARYCZY	Wysoczyzna Kaliska, Wysoczyzna Leszczyńska, Kotlina Żmigrodzka, Kotlina Milicka,	powiat milicki - Milicz, Cieszków, Krośnice, powiat trzebnicki - Żmigród, Trzebnica, Prusice, powiat górowski - Wąsosz, Góra, Niechlów, Jemielno,
	strefa I B WAŁ TRZEBNICKI	Wzgórza Dałkowskie, Wzgórza Trzebnickie, Wzgórza Twardogórskie i Ostrzeszowskie,	powiat głogowski - Żukowice Głogów /m.+ w./, Jerzmanowa, powiat polkowicki - Gaworzyce, Radwanice, Polkowice, Grębocice, powiat lubiński - Lubin /w./, Rudna, powiat górowski - Jemielno, Wąsosz, powiat wołowski - Wołów, Wińsko, Brzeg Dln., powiat trzebnicki - Prusice, Oborniki Śl., Trzebnica, Zawonia, Wisznia Mała, powiat wrocławski - Długołęka, powiat oleśnicki-Dobroszyce, Oleśnica /w./, Twardogóra, Syców, Międzybórz, powiat milicki: Milicz, Krośnice,
pasmo środkowe	strefa II A NIZINA ŚLĄSKA	Równina Oleśnicka, Równina Wrocławska,	Równina Oleśnicka: powiat oleśnicki-Oleśnica / m.+w./, Syców, Dziadowa Kł., Bierutów, Dobroszyce, pow. wrocławski-Długołęka, Czernica, Wrocław, pow. oławski-Jelcz Laskowice, Oława /w./, pow. trzebnicki – Wisznia Mała, Równina Wrocławska: powiat oławski - Oława /m.+w./, Domaniów, powiat strzeliński: Wiązów, Strzelin, Kondratowice, Borów, powiat wrocławski- Czernica, Św. Katarzyna, Żórawina, Kobierzyce, Jordanów Śl., Sobótka, Mietków, Kąty Wrocławskie, Wrocław, powiat średzki- Miękinia, Środa Śl., Udanin, Malczyce, Kostomłoty, powiat legnicki-Prochowice, Kunice, Ruja, Legnickie Pole, powiat jaworski-Wądroże Wlk.,
	strefa II B DOLINA ODRY	Pradolina Odry, Obniżenie Ścinawskie, Pradolina Głogowską, Wysoczyzna Rościsławska,	powiat głogowski - Kotla, Żukowice, Głogów /m. + w./, Pęcwał, powiat górowski- Niechlów, Jemielno, powiat polkowicki: Grębocice, powiat lubiński- Rudna, Ścinawa, powiat wołowski- Wińsko, Wołów, Brzeg Dln., powiat legnicki- Prochowice, powiat średzki- Malczyce, Środa Śl., Miękinia, powiat trzebnicki- Oborniki Śl., powiat wrocławski- Wrocław, Czernica, Św. Katarzyna, powiat oławski- Jelcz Laskowice, Oława /m.+w./,
	strefa II C NIZINA ŚLĄSKO-ŁUŻYCKA	Równina Borów Dolnośląskich, Wysoczyzna Chojnowska Równina Legnicka, Wysoczyzna Lubińska, Równina Szprotawska,	Równina Borów Dolnośląskich: powiat zgorzelecki-Pieńsk, Węgliniec, powiat bolesławiecki-Osiecznica, Bolesławiec /m.+ w./, Gromadka, Nowogrodziec, wschodnia część Niziny Śląsko-Łużyckiej: powiat złotoryjski-Zagrodno, Złotoryja /w./, powiat legnicki-Legnica, Krotoszyce, Legnickie Pole, Kunice, Miłkowice, Chojnów /m.+ w./, Prochowice, powiat polkowicki - Przemków, Radwanice, Chocianów, Polkowice, powiat lubiński – Lubin/m. + w./, Ścinawa,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

pasmo południowe	strefa III A POGÓRZE SUDECKIE	Obniżenie Żytawsko - Zgorzeleckie, Pogórze Izerskie, Pogórze Kaczawskie, Pogórze Bolkowsko-Wałbrzyskie,	Pogórze Izerskie: powiat zgorzelecki-Zgorzelec / w./, Węgliniec, Pieńsk, Zawidów, Sulików, Bogatynia, powiat bolesławiecki-Bolesławiec /w./, Nowogrodziec, powiat lubański- Lubań /m.+w./, Siekierczyn, Platerówka, Olszyna, Leśna, Świeradów Zdr., powiat lwówecki-Lwówek Śl., Wleń, Lubomierz, Gryfów Śl., Mirsk, powiat jeleniogórski-Str. Kamienica, Jeżów Sud., Obniżenie Żytawsko-Zgorzeleckie: powiat zgorzelecki-Zgorzelec / w./, Węgliniec, Pieńsk, Zawidów, Sulików, Bogatynia, Pogórze Kaczawskie: powiat bolesławiecki- Bolesławiec /m./, Bolesławiec /w./, Warta Bolesławiecka, powiat lwówecki-Lwówek Śl., Wleń, Lubomierz, powiat jeleniogórski-Stara Kamienica, Jeżów Sudecki, powiat złotoryjski-Zagrodno, Złotoryja /m.+w./, Świerzawa, Pielgrzymka, Wojcieszów, powiat jaworski- Męcinka, Paszowice, Bolków, powiat świdnicki-Dobromierz, Pogórza Bolkowsko-Wałbrzyskiego: powiat jaworski- Bolków, powiat świdnicki- Dobromierz, Świebodzice, Świdnica /w./, powiat kamiennogórski-Marciszów, powiat wałbrzyski- Stare Bogaczowice, Wałbrzych, Szczawno Zdrój, Walim,
	strefa III B PRZEDGÓRZE SUDECKIE	Masyw Ślęży, Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie, Kotlina Dzierżoniowska, Równina Świdnicka, Obniżenie Podsudeckie, Wzgórza Strzegomskie, Obniżenie Otmuchowskie, Przedgórze Paczkowskie,	Wzgórza Strzegomskie: powiat świdnicki-Strzegom, Dobromierz, Żarów, powiat jaworski- Paszowice, Mściwojów, Wądroże Wlk., powiat legnicki-Legnickie Pole, powiat średzki-Udanin, Masyw Ślęży: powiat wrocławski-Sobótka, Jordanów Śl., powiat świdnicki-Marcinowice, Świdnica /w./, powiat dzierżoniowski-Dzierżoniów /w./, Łagiewniki, Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie: powiat ząbkowicki-Stoszowice, Ząbkowice Śl., Kamieniec Ząbkowicki, Ziębice, Ciepłowody, powiat strzeliński- Strzelin, Równina Świdnicka: powiat świdnicki-Jaworzyna Śl., Żarów, Świdnica /m.+w./, Marcinowice, powiat wrocławski-Mietków, Obniżenie Podsudeckie: powiat świdnicki- Dobromierz, Strzegom, Świebodzice, Świdnica /w./, powiat dzierżoniowski-Dzierżoniów /m.+ w./, Łagiewniki, Pieszyce, Bielawa, powiat jaworski-Paszowice, Obniżenia Otmuchowskie: powiat ząbkowicki-Stoszowice, Bardo, Ząbkowice Śl., Kamieniec Ząbkowicki, powiat dzierżoniowski- Dzierżoniów Przedgórze Paczkowskie: powiat ząbkowicki- Bardo, Kamieniec Ząbkowicki, Złoty Stok,
	strefa III C SUDETY	Góry Izerskie, Karkonosze, Góry Kaczawskie, Kotlina Jeleniogórska, Rudawy Janowickie, Brama Lubawska, Góry Wałbrzyskie, Góry Kamienne, Góry Bardzkie, Góry Sowie, Obniżenie Noworudzkie, Góry Stołowe, Obniżenie Ścinawki, Kotlina Kłodzka, Góry i Pogórze Orlickie, Góry Bystrzyckie, Masyw Śnieżnika, Góry Złote, Kotlina Kłodzka,	powiat kłodzki, powiat jeleniogórski, powiat kamiennogórski, powiat wałbrzyski, powiat zgorzelecki-Bogatynia, powiat lwówecki- Mirsk, Świeradów Zdrój, Wleń, powiat złotoryjski-Świerzawa, Wojcieszów, powiat jaworski - Bolków, powiat świdnicki- Świdnica /w./, powiat dzierżoniowski-Pieszyce, Bielawa, Dzierżoniów, powiat ząbkowicki- Stoszowice, Bardo, Złoty Stok, .

Źródło: „Studium Systemu Turystki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego", Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, Wrocław, październik 2006, s. 34-35.

Wnioski z diagnozy turystyki rowerowej woj. dolnośląskiego (zgodnie z dokumentem *„Studium Systemu Turystki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego"* WBU we Wrocławiu):

- „Dolny Śląsk sąsiaduje bezpośrednio z Republiką Czeską oraz Republiką Federalną Niemiec, a także województwami lubuskim, wielkopolskim

i opolskim w licznych obszarach atrakcyjnych turystycznie, co daje duże możliwości wprowadzania dodatkowych powiązań ponadlokalnych pomiędzy regionem a obszarami ościennymi,

- optymalnymi obszarami realizacji ponadlokalnych tras rowerowych w obszarze województwa są trzy równoleżnikowo biegnące, regionalne pasma koncentracji walorów turystycznych (północne, środkowe i południowe),
- doliny głównych dolnośląskich rzek, mające poza Odrą, przebieg południkowy w obszarze województwa, stanowią optymalne pasma realizacji łącznikowych rowerowych tras ponadlokalnych,
- dzięki przestrzennej ciągłości oraz ogromnemu zróżnicowaniu lokalnych walorów turystycznych możliwe jest w obszarze województwa dolnośląskiego elastyczne i niemal nieograniczone kształtowanie sieci tras rowerowych każdego typu,
- wyznaczone szlaki międzynarodowe nie wyczerpują wszystkich możliwych powiązań rowerowych województwa w tym zakresie,
- istnieje potrzeba uzupełnienia powiązań Dolnego Śląska z województwami ościennymi oraz obszarem centralnej Polski, trasami rangi krajowej,
- system tras regionalnych jest niespójny, udostępnia rowerowo z reguły rozwinięte turystycznie rejony województwa z pominięciem atrakcyjnych turystycznie, ale peryferyjnie położonych obszarów Dolnego Śląska,
- brak jest w obszarze województwa systemu regionalnych ośrodków obsługi rowerowego ruchu turystycznego, funkcjonujących adekwatnie do przestrzennego rozmieszczenia walorów turystycznych i przebiegu ponadlokalnych tras rowerowych.
- lokalne trasy rowerowe nie tworzą w skali województwa spójnego systemu,
- największe dysproporcje w stanie infrastruktury rowerowej występują pomiędzy rozwiniętymi rejonami turystycznymi a pozostałymi obszarami województwa,
- obszary przyrodniczo-krajobrazowe udostępniane są fragmentarycznie przez poszczególne gminy w granicach których są położone,

- brak jest pełnego udostępnienia dla turystyki rowerowej walorów turystycznych regionu na poziomie lokalnym,
- zróżnicowanie tras na ogólnodostępne i wyczynowe nie jest jeszcze zjawiskiem powszechnym, ale zaczyna się pojawiać w związku z powstającymi coraz liczniej w obszarach górskich i podgórskich trasami i strefami MTB. Docelowo powinien to być stały element oznakowania tras rowerowych oraz informacji o nich,
- docelowo konieczne jest wprowadzenie systemowego podejścia do kształtowania lokalnej infrastruktury rowerowej województwa przy zachowaniu pełnej /projektowej i realizacyjnej/ autonomii jednostek samorządowych w tym zakresie. Wskazane jest opracowanie kierunków rozwoju tras lokalnych dla poszczególnych gmin oraz określenie wytycznych zagospodarowania regionalnych obszarów rozwoju turystyki rowerowej /stref aktywności rowerowej/."[88]

Docelowy sestem tras międzynarodowych tras rowerowych woj. dolnośląskiego powinień:

- „optymalnie powiązać województwo z międzynarodowymi, europejskimi sieciami tras rowerowych,
- włączyć Wrocław w sieć długodystansowych tras rowerowych, wiążących główne ośrodki turystyczne Europy Środkowej i utrwalić tym samym funkcję stolicy Dolnego Śląska jako ośrodka turystyki rowerowej o międzynarodowym znaczeniu,
- udostępnić długodystansowymi, transgranicznymi trasami rowerowymi biegnącymi wzdłuż granicy polsko-czeskiej i polsko-niemieckiej walory turystyczne występujące po obu stronach granicy,

[88] *Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, „Studium Systemu Turystki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego", Wrocław, październik 2006, s. 37-38.*

- udostępnić krótkodystansowymi, polsko-czeskimi i polsko-niemieckimi trasami rowerowymi, określonymi na poziomie lokalnym walory ościennych rejonów turystycznych po obu stronach granicy."[89]

Docelowy sestem krajowych i międzyregionalnych tras rowerowych woj. dolnośląskiego powinień:

- „powiązać Dolny Śląsk z centralną Polską i Warszawą poprzez długodystansową trasę rowerową biegnącą z Wrocławia kierunku północno-wschodnim,
- powiązać Wrocław z Krakowem. Oba miasta są elementami sieci Euro-Velo oraz Greenways, stąd posiadają optymalne rowerowe powiązania międzynarodowe, ale nie mają obecnie łączących je między sobą, atrakcyjnych turystycznie krajowych powiązań rowerowych,
- poprzez trasy międzyregionalne zapewnić dostępność walorów turystycznych województw ościennych- lubuskiego, wielkopolskiego i opolskiego."[90]

Do organizacji wspierających rozwój turystyki rowerowej w subregionach należą m.in.:

- Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju – działa w subregionie Wrocław, w Dolinie Baryczy, przy EuroVelo 9 i szlaku Odry na odcinku Wrocław-Oława,
- Fundacja Zielona Akcja – działa głównie w subregionie Bory Dolnośląskie i Dolinie Odry,
- PTTK Oddział Sudety Zachodnie – działa głównie w subregionach Nysa, Kwisa i Bóbr, Karkonosze i Góry Izerskie, Pogórza Kaczawskiego,
- Lokalne stowarzyszenia rowerowe, np. Stowarzyszenie Cyklistów ze Szklarskiej Poręby.

[89] *Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, „Studium Systemu Turystki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego", Wrocław, październik 2006, s. 42.*
[90] *Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, „Studium Systemu Turystki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego", Wrocław, październik 2006, s. 42-43/*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Turystyka kajakowa

Turystyka wodna w województwie dolnośląskim skupiona jest głównie wokół rzeki Odry i jej dopływów – Bóbr, Nysa Łużycka, Nysa Kłodzka, Barycz, Widawa, Bystrzyca, Oława, Kaczawa i Ślęża.

W dokumencie „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku" przedstawiono obszary do uprawiania turystyki wodnej w subregionach.

Tabela 107. Główne obszary do uprawiania turystyki wodnej w subregionach (2010 r.).

Subregion	Walory Przyrodnicze/ Główne obszary do uprawiania turystyki wodnej	Gminy i miejscowości w regionie (na szlakach wodnych)
Karkonosze i Góry Izerskie	PK „Dolina Bobru"; Zbiornik „Bukówka" Jezioro „Witka"	gm. Lubawka (pow. kamiennogórski) gm. Zgorzelec, Sulików (pow. zgorzelecki)
Pogórze Kaczawskie	Jezioro Unickie; Zbiornik Słup	gm. Kunice (pow. legnicki) gm. Męcinka (pow. jaworski)
Sudety Wałbrzyskie	Zbiornik „Dobromierz"	gm. Dobromierz (pow. świdnicki)
Ziemia Kłodzka	Szlak Nysy Kłodzkiej	gminy: Kamieniec Ząbkowicki, Bardo Śląskie, Kłodzko + m. Kłodzko, Bystrzyca Kłodzka
Nysa Kwisa Bóbr	PK „Dolina Bobru"; Szlak Bobru i Szlak Kwisy Szlak Nysy Łużyckiej Jezioro Leśniańskie Zbiornik Pilchowice Jezioro Złotnickie	gminy: Bolesławiec + m. Bolesławiec, Lwówek Śląski, Wień, Lubomierz, Jeżów Sudecki, m. Jelenia Góra, Janowice Wielkie, Mysłakowice, Stara Kamienica, Marciszów, Osiecznica, Nowogrodziec, Lubań + m. Lubań, Olszyna, Leśna, Gryfów Śląski gminy: Pińsk, Zgorzelec + m. Zgorzelec, Bogatynia gm. Leśna, Olszyna (pow. lubański) gm. Wleń (pow. lwówecki) gm. Leśna, Olszyna (pow. lubański)
Ślęża	PK „Dolina Bystrzycy"; Szlak Bystrzycy Zbiornik Mietków	gminy: Miękinia, Wrocław, Kąty Wrocławskie, Żarów, Mietków, Sobótka, Marcinowice, Świdnica + m. Świdnica gm. Mietków (pow. wrocławski)
Bory Dolnośląskie	Przemkowski PK	Bolesławiec, Przemków
Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy	PK „Dolina Baryczy" Szlak Baryczy	gminy: Niechlów, Góra, Wąsosz, Żmigród, Milicz, Trzebnica
Dolina Odry Wschód	Szlak rzeki Odry	gminy: Kotla, Głogów + m. Głogów,

Dolina Odry Zachód	Zbiornik Wały	Pęcław, Żukowice, Niechlów, Rudna, Jemielno, Wińsko, Ścinawa, Wołów, Brzeg Dolny, Oborniki Śląskie, Czernica, Prochowice, Malczyce, Środa Śląska, Miękinia, Wrocław, Święta Katarzyna, Jelcz-Laskowice, Oława gm. Brzeg Dolny (pow. wołowski)
Wrocław	Rzeka Odra	Miasto Wrocław i system Wrocławskiego Węzła Wodnego

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 74-75, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Najsłabsze możliwości do uprawiania sportów wodnych występują w subregionie Bory Dolnośląskie oraz w północno-wschodniej części województwa.

Zgodnie z danymi portalu internetowego kajak.org szlaki kajakowe znajdują się na następujących rzekach:

- Bystrzyca – 45,10 km,
- Cicha Woda – 32 km,
- Czarna Woda – 17,28 km,
- Kaczawa – 25,17 km,
- Oleśnica – 11,21 km,
- Oława – 34,22 km,
- Smortawa – 21,89 km,
- Strzegomka – 39,27 km,
- Ślęża – 48,54 km.[91]

Poniższa tabela przedstawia szlaki kajakowe występujące w poszczególnych subregionach zgodnie z danymi podawanymi w dokumencie „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku".

[91] Strona internetowa www.kajak.org.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 108. Szlaki kajakowe w poszczególnych subregionach Dolnego Śląska (2010 r.).

Subregion	Szlak kajakowy	Opis szlaku
Dolina Odry Wschód Dolina Odry Zachód	Szlak Smotrawy	Długość 14 km Rozpoczęcie spływu u ujścia Śmieszki powyżej wsi Błota
	Szlak Widawy	Długość 103 km. Rzeka przepływa przez lasy i łąki (ma charakter nizinny). Szlak rozpoczyna się w Namysłowie a przy niskim stanie wód w Chrząstowej.
	Szlak Oleśnicy	Długość szlaku 22,6 km. Zaczyna się w Oleśnicy, a przy niskim stanie wód we wsi Brzezia Łąka.
	Szlak Jezierzycy	Długość szlaku 15 km. Rozpoczyna się w Orzeszkowie, a przy niskim stanie wód w Krzelowie.
	Szlak Oławy	Długość szlaku 67,7 km. Zaczyna się w Strzelinie, przy niskim stanie wód w Oławie.
Dolina Odry Ślęża	Szlak Ślęzy	Szlak o długości 69 km. Zaczyna się w Wilkowie Wielkim, przy niskim stanie wód w Żórawinie.
Dolina Odry	Szlak Cichej Wody	Długość szlaku 44,3 km. Zaczyna się w miejscowości Chełm.
	Szlak Nowego Rowu	Długość 20 km. Zaczyna się w Przedmościu (przy niskim stanie wody w Szczepanowie).
Dolina Odry Góry i Pogórze Kaczawskie	Szlak Kaczawy	Długość 56 km. Rozpoczyna się w Złotoryi (przy niskim stanie wód w Legnicy)
Góry i Pogórze Kaczawskie	Szlak Wierzbiaka	Długość 26 km. Zaczyna się we wsi Wądroże Wielkie (przy niskim stanie wód w Legnickim Polu).
Góry i Pogórze Kaczawskie	Szlak Czarnej Wody (dopływu Kaczany)	Długość 31 km. Zaczyna się w Rokitkach (przy niskim stanie wód w Grzymalinie).
Dolina Baryczy	Szlak Orli	Długość 44,8 km. Rozpoczyna się w Jutrosinie (przy niskim stanie wód w Korzeńsku).
	Szlak Polskiej Wody	Długość szlaku 21,3 km. Rozpoczyna się we wsi Granowiec (przy niskim stanie wód w Bagdaju).
	Szlak Młyńskiej Wody	Długość 24,8 km. Rozpoczyna się we wsi Sośnie Ostrowskie (przy niskim stanie wód w Kuźnicy Czeszyckiej..
	Szlak Sąsiecznicy	Długość 20,6 km. Zaczyna się we wsi Koczurki (przy niskim stanie wód we wsi Gąski).
Ślęża	Szlak Strzegomski	Długość 51,8 km. Zaczyna się od ujścia Pełcznicy (przy niskim stanie wód od Wawrzeńczyc).
	Szlak Czarnej Wody	Długość 25,2 km. Rozpoczyna się w Sobótce (przy niskim stanie wód w Gniechowicach).
Nysa Kwisa Bóbr	Szlak Szprotawy (dopływu Bobru)	Długość szlaku 40,3 km (37 km przez woj. dolnośląskie). Zaczyna się we wsi Parchów (przy niskim stanie wód w Przemkowie).

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 86-87, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Największy potencjał do rozwoju turystyki kajakowej posiadają subregiony Dolina Odry Wschód i Zachód, oraz Dolina Baryczy.

W lutym 2007 roku Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu opracowało *dokument pn. „Program Zagospodarowania Turystycznego Szlaku Kajakowego Kwisy".* Celem programu jest aktywizacja gmin znajdujących się w dolinie rzeki Kwisy i wykorzystanie rzeki jako szlaku kajakowego, a także powiązanie turystyki kajakowej z innymi formami turystyki, wypoczynku i rekreacji, poprzez dostosowanie szlaku kajakowego dla kajakarzy amatorów i turystów. Szlak rozpoczyna się w Mirsku i ma długość 120 km. Postoje i noclegi występują w miejscowościach Leśna, Lubań i Nowogrodziec. Ponadto na rzece występują dwa jeziora: Złotnickie i Leśniańskie powstałe na skutek spiętrzenia wody, będące doskonałym miejscem do rozwoju sportów wodnych i rekreacji na szlaku kajakowym rzeki Kwisy. W miejscowościach Kliczków, Świętoszów i Trzebów wyznaczono miejsca obsługi turystyki wodnej.

Szlak kajakowy Kwisy przebiega przez następujące subregiony:

- Nysa, Kwisa, Bóbr (Gmina Mirsk, Gryfów Śląski miasto i gmina miejska, Leśna miasto i gmina miejska, Olszyna gmina miejska, Lubań miasto i gmina miejska,
- Bory Dolnośląskie (Nowogrodziec miasto i gmina miejska, Osiecznica gmina miejska,
- Małomice gmina miejska (woj. lubuskie),
- Żagań gmina miejska (woj. lubuskie).

Jednodniowe odcinki spływu:

- **Mirsk – Jezioro Złotnickie** - odcinek o długości ok. 16 km, możliwy do przepłynięcia przy wysokim stanie wód, zazwyczaj wiosną,
- **Jezioro Leśniańskie** - ze względu na dwie zapory, których pokonanie jest bardzo forsowne Jezioro Złotnickie zostało potraktowane jako zbiornik wody stojącej. Jezioro ma powierzchnie 140 ha i jest zagospodarowane na cele turystyki. Odcinek za Zaporą Leśna do miasta Leśna jest wyłączony z opracowania ze względu na bardzo trudne warunki spływu,

- **Leśna – Lubań** - odcinek o długości ok. 15 km, Leśna jest drugim miejscem startu,
- **Lubań – Nowogrodziec** - odcinek o długości ok. 16 km,
- **Nowogrodziec – Kliczków** - odcinek o długości ok. 25 km,
- **Kliczków – Świętoszów** - odcinek o długości ok. 20 km,
- **Świętoszów – Trzebów** - odcinek o długości ok. 12 km, spływ można również kontynuować rzeką Bóbr i zakończyć np. w Żaganiu. Odcinek Świętoszów – Żagań ma długość ok. 20 km.[92]

Szlak kajakowy Kwisy ma szansę stać się atrakcyjnym produktem turystycznym w woj. dolnośląskim. W tym celu należałoby stworzyć sieć obiektów i usług turystycznych oraz odpowiednio wypromować całą Dolnię Kwisy, która posiada bogatą i różnorodną ofertę turystyczną. W dokumencie WBU przedstawiono szereg zadań dot. zagospodarowania turystycznego szlaku kajakowego Kwisy, ponadto przedstawiono propozycje sieci Miejsc Obsługi Turystycznej (MOT), które mogą być elementem produktu turystycznego szlaku kajakowego rzeki Kwisy.[93]

Turystyka narciarska

Zgodnie z portalem www.dolnyslask.pl na terenie subregionów Dolnego Śląska znajduje się 9 szlaków narciarskich.

Tabela 109. Szlaki narciarskie w poszczególnych subregionach (stan na 2010 r.).

Jednostka terytorialna	Ilość Szlaków	Długość tras w km	Liczba wyciągów
Karkonosze i Góry Izerskie	6	27,4	21
Sudety Wałbrzyskie	1	0	8
Ziemia Kłodzka	2	8	28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.dolnyslask.org.

[92] Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, *„Program Zagospodarowania Turystycznego Szlaku Kajakowego Kwisy",* Wrocław, luty 2007, s. 6.
[93] Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, *„Program Zagospodarowania Turystycznego Szlaku Kajakowego Kwisy",* Wrocław, luty 2007, s. 87.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

W dokumencie „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku" wyszczególniono trasy narciarskie, które występują w subregionach.

Tabela 110. Szczegółowy wykaz szlaków narciarskich w poszczególnych subregionach (2010 r.).

Subregion	Kraina geograficzna	Przebieg głównych lokalnych tras narciarskich
Karkonosze i Góry Izerskie	Sudety Jeleniogórskie	**Nartostrady** Karpacz, pow. jeleniogórski: nartostrady w Kompleksie Kopa • Euro – różnica wzniesień: 120 m, sztuczne dośnieżanie, trasa trudna, • Jan – różnica wzniesień: 67 m, trasa łatwa, • Liczykrupa – różnica wzniesień: 124 m, trasa łatwa, • Liczyrzepa - różnica wzniesień: 305 m, bardzo trudna. Szklarska Poręba, pow. jeleniogórski: nartostrady i stoki slalomowe - Ski Arena Szrenica • Nartostrada Bystra, - trasa trudna, różnica poziomów: 303 m, • Trasa zjazdowa FIS - trasa bardzo trudna, różnica poziomów: 510 m, • Nartostrada Lologrygida - trasa trudna, różnica poziomów: 602 m, • Nartostrada Śnieżynka - trasa trudna, różnica poziomów: 300 m, • Nartostrada Puchatek - trasa łatwa, różnica poziomów: 172 m, • Stok slalomowy Hala Łabskiego Szczytu, różnica poziomów: 270 m, • Stok slalomowy Hala Szrenicka, różnica poziomów: 120m. Świeradów Zdrój, pow. lubański: • Nartostrada przy wyciągu „Kamieniec", różnica wzniesień: 90 m, • Nartostrada przy wyciągu „Izery", różnica wzniesień: 96 m, • Nartostrada przy wyciągu „Świeradowiec", różnica wzniesień: 309 m, • Nartostradka przy wyciągu „Bambino Ski", różnica wzniesień: 14 m, • Nartostradka przy wyciągu „Magdalenka", różnica wzniesień: 15 m, • Nartostradka przy wyciągu „Barbara", różnica wzniesień: 24 m, oświetlony. **Trasy zjazdowe**

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

		pow. jeleniogórski: Karpacz • Kopa – dolna stacja wyciągu krzesełkowego, • Schronisko „Strzecha Akademicka" – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Złotówka"), • Kopa – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Liczyrzepa"), • Kopa – hotel „Orlinek" („Wilcza"). Szklarska Poręba • Szrenica – pośrednia stacja wyciągu krzesełkowego, • Hala Szrenicka – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Filutek"), • Szrenica – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Lolobrigida"). • Pośrednia stacja – dolna stacja wyciągu krzesełkowego („Puchatek"), • Szrenica – pośrednia stacja wyciągu krzesełkowego („Śnieżynka"). Piechowice • Łabski Szczyt – pośrednia stacja wyciągu krzesełkowego („Bystra").
Sudety Wałbrzyskie	Sudety Wałbrzyskie	pow. wałbrzyski: • Rzeczka – Głuszyca, • Schronisko „Andrzejówka" – Sokołowsko, • Schronisko „Andrzejówka" – Głuszyca.
Ziemia Kłodzka	Sudety Kłodzkie	Nartostrady: Czarna Góra – Sienna, pow. kłodzki • A, • B fis "Małyszówka", • C fis, • D, • E, • F. Trasy zjazdowe pow. kłodzki • Czarna Góra – Sienna, • Wielka Sowa – Przełęcz Jugowska – Przełęcz Żoliborska, • Przełęcz Jugowska – Ludwikowice Kłodzkie, • Zieleniec – Duszniki Zdrój, • Śnieżnik – Przełęcz Puchaczówka – Stronie Śląskie, • Śnieżnik – Puszcza Jaworowa, • Puszcza Jaworowa – Stronie Śląskie, • Śnieżnik – Jodłów,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

		• Śnieżnik – Międzygórze.

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 96-97, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

W powyższym dokumencie podano również możliwości uprawiania turystyki narciarstwa biegowego w poszczególnych subregionach.

Tabela 111. Narciarstwo biegowego w subregionach (2010 r.).

Subregion	Kraina geograficzna	Przebieg głównych lokalnych tras narciarstwa biegowego
Karkonosze i Góry Izerskie	Sudety Jeleniogórskie	pow. jeleniogórski Jakuszyce: • trasa wyczynowa - długość 7,5 km, • trasa wyczynowa, rezerwowa - długość 5 km, • trasa spacerowa "Droga Elektrowni Turów" - długość 13 km, • trasa spacerowa "Polfy Bolesławiec" - długość 10 km, • trasa spacerowa "PKO BP" - długość 12 km, • trasa "gwarantowanego śniegu" - długość 2,5 km. Trasa: Polana Jakuszycka – Samolot – Orle – Graniczny mostek na Izerze – szlak żółty wzdłuż Jizerki – Jizerka – Pod Bukowcem – Promenadni – Powrót od Orla – szlak rowerowy ER-2 do Polany Jakuszyckiej. Trasa trasgraniczna: Szrenica – Twarożnik (albo Śnieżne Kotły) na czeską stronę Karpacz Górny – DW Stokrotka – trasa biegowa „Chomątowa" Trasa Drogą Sudecką: Przesieka ("Kurosiówka) - punkt poboru wody dla Przesieki - szlak żółty do Borowic - Droga Sudecka - szlak niebieski do Przesieki - "Kaliniec" pow. kamiennogórski: Lubawka - Narciarskie Trasy Biegowe Lubawka-Podlesie trasy wytyczone przez las
Ziemia Wałbrzyska	Góry Wałbrzyskie	Trasa Biegu Gwarków wokół Andrzejówki.
Ziemia Kłodzka	Sudety Kłodzkie	pow. kłodzki: • Sienna, Żmijowiec, Hala pod Śnieżnikiem, powrót przez Dziki Potok, • Jamrozowa Polana k/ Dusznik Zdroju - Ośrodek Kultury, Sportu, Rekreacji i Turystyki, • Park Narodowy Gór Stołowych – Karłów, Pasterka, • Przełęcz Puchaczówka – Droga Albrechta – Droga Izabeli – Żmijowa Polana – (wariant stokiem narciarskim do Siennej) lub (wariant czerwonym

		szlakiem do schr. Na Śnieżniku) – czerwony szlak rowerowy w kierunku Międzygórza – nieoznakowana droga do Drogi Izabeli – Droga Albrechta – Przełęcz Puchaczówka.
Przedgórze Sudeckie	Przedgórze Sudeckie	Srebrna Góra, pow. ząbkowicki: 3 trasy narciarstwa biegowego
Ślęża	Masyw Ślęży	pow. • Szlak Wokół Ślęży: kolor czarny; trasa: pętla spacerowa wokół Ślęży, • Szlak Zielony: kolor zielony; trasa: Strzelce Świdnickie - Przeł. Tąpadła - Książnica – Krzczonów.

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 102-103, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Z turystyką narciarską związane jest również zagospodarowanie turystyczne.

Tabela 112. Infrastruktura turystyczna turystyki narciarskiej w subregionach (2010 r.).

Subregion	Miejscowość	Trasy	Wyciągi
Ziemia Wałbrzyska	Potoczek	**4**	**4**
	Rzeczka	**10**	**10**
	Rybnica Leśna	**3**	**3**
	Inne: Jugów, Sokolec, Walim, Pieszyce, Bielawa		
Karkonosze i Izery	Karpacz	**26**	**26**
	Szklarska Poręba	**26**	**25**
	Świeradów Zdrój	**7**	**6**
Ziemia Kłodzka	Lądek Zdrój	**3**	**2**
	Sienna – Czarna Góra	**13**	**10**
	Inne: Kamienica, Międzygórze (2 wyciągi), Nowa Morawa, Nowy Gierłatów.		
	Szczytna	**1**	**1**
	Bielice	**1**	**1**
	Zieleniec	**22**	**22**
	Inne: Duszniki Zdrój 2 wyciągi		
Góry i Pogórze Kaczawskie	Łysa Góra	**5**	**5**

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 103-105, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

W subregionach znajduje się duża ilość wyciągów, zwłaszcza w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie w Karpaczu i Szklarskiej Porębie i w subregionie Ziemia Kłodzka w miejscowości Zieleniec. W Jakuszycach znajduje się międzynarodowy ośrodek narciarstwa biegowego, a latem uprawiane jest kolarstwo biegowe.

Turystyka specjalistyczna (wspinaczka, myślistwo, wędkarstwo, jeździectwo)

Wspinaczka

W województwie dolnośląskim występują możliwości do uprawiania wspinaczki skałkowej. Prawdziwą mekką wspinaczki górskiej są Rudawy Janowickie (np. Skalny Most, okolice zamku Bolczów) i Sokole Góry potocznie zwane Sokolikami (najciekawsze miejsce w kraju oferujące wspinaczkę skałkową w granicie). Od wiosny do późnej jesieni w każdy weekend można spotkać adeptów wspinaczki skałkowej. Tu właśnie szkoliło się wielu polskich himalaistów. Oprócz tego można się wspinać w karkonoskich Śnieżnych Kotłach (z pewnymi ograniczeniami ze względu na teren Parku Narodowego), w okolicach Szklarskiej Poręby - Krucze Skały i Lądka Zdrój oraz w Górach Stołowych. Zarówno w Karpaczu jak i Szklarskiej Porębie istnieją miejsca, gdzie można podjąć naukę wspinaczki. Coraz bardziej popularna jest też wspinaczka po małych formach (tzw. bouldering). Interesujące głazy znajdują się w Rudawach Janowickich i w pobliżu Szklarskiej Poręby.[94]

Zgodnie z dokumentem „*Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku*" Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej, wyróżnia się 5 głównych grup skalnych wykorzystywanych w turystyce wspinaczkowej na terenie województwa dolnośląskiego:

- Śnieżne Kotły i Krucze Skałki w Karkonoszach (subregion Karkonosze i Góry Izerskie),
- Granitowe skały w Górach Sowich w Rudawach Janowickich (subregion Karkonosze i Góry Izerskie),
- Ściany Szczelińca Wielkiego w Górach Stołowych na obszarze Parku Narodowego (subregion Ziemia Kłodzka/Sowiogórski),
- Wyznaczone drogi wspinaczkowe w okolicach Lądku Zdroju i Stronia Śląskiego w Górach Złotych (subregion Ziemia Kłodzka/Sowiogórski),
- Koło Zamku Książ w rejonie wąwozów (subregion Sudety Wałbrzyskie).

[94] Strona internetowa http://www.turystyka.dolnyslask.pl/content/view/55/54/lang,polish/

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Wspinaczkę można również uprawiać w:

- Koło Lwówka Śląskiego – Lwówecka Szwajcaria (subregion Nysa, Kwisa, Bóbr),
- W rejonie Międzygórza – skały Masywu Śnieżnika ((subregion Ziemia Kłodzka/Sowiogórski),
- Rejon Waliami – Góry Sowie (subregion Sudety Wałbrzyskie),
- Skały nieczynnych kamieniołomów granitu w rejonie Sobótki Zachodniej (subregion Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich).

Na terenie Sudetów wspinaczka górska jest dozwolona w:

Tabela 113. Wspinaczka górska w Sudetach (2010 r.).

NAZWA SKAŁ	POŁOŻENIE NA OBSZARZE CHRONIONYM	RODZAJ SKAŁY	UWAGI
		Hejszowina	
Szczeliniec Wielki - ściany południowe	Park Narodowy Gór Stołowych	piaskowiec	- wspinanie dozwolone w okresie od 15 kwietnia do 3 listopada - wspinaczka możliwa wyłącznie z respektowaniem „reguł piaskowcowych" i porozumienia zawartego pomiędzy Parkiem Narodowym Gór Stołowych a PZA
Szczeliniec Wielki - ściany północne	Park Narodowy Gór Stołowych	piaskowiec	- wspinanie dozwolone w okresie od 15 kwietnia do 3 listopada - wspinaczka możliwa wyłącznie z respektowaniem „reguł piaskowcowych" i porozumienia zawartego pomiędzy Parkiem Narodowym Gór Stołowych a PZA
Stary Biwak	Park Narodowy Gór Stołowych	piaskowiec	- wspinanie dozwolone w okresie od 15 kwietnia do 3 listopada - wspinaczka możliwa wyłącznie z respektowaniem „reguł piaskowcowych" **i** porozumienia zawartego pomiędzy Parkiem Narodowym Gór Stołowych a PZA
Narożniak	Park Narodowy Gór Stołowych	piaskowiec	- wspinanie dozwolone w okresie od 15 kwietnia do 3 listopada - wspinaczka możliwa wyłącznie z respektowaniem „reguł piaskowcowych" i porozumienia zawartego pomiędzy Parkiem Narodowym Gór Stołowych a PZA
Kopa Śmierci	Park Narodowy	piaskowiec	- wspinanie dozwolone w okresie od 15

	Gór Stołowych		kwietnia do 3 listopada - wspinaczka możliwa wyłącznie z respektowaniem „reguł piaskowcowych" i porozumienia zawartego pomiędzy Parkiem Narodowym Gór Stołowych a PZA
Baszty	Park Narodowy Gór Stołowych	piaskowiec	- wspinanie dozwolone w okresie od 15 kwietnia do 3 listopada - wspinaczka możliwa wyłącznie z respektowaniem „reguł piaskowcowych" i porozumienia zawartego pomiędzy Parkiem Narodowym Gór Stołowych a PZA
Filary Skalne	Park Narodowy Gór Stołowych	piaskowiec	- wspinanie dozwolone w okresie od 15 lipca do 3 listopada - wspinaczka możliwa wyłącznie z respektowaniem „reguł piaskowcowych" i porozumienia zawartego pomiędzy Parkiem Narodowym Gór Stołowych a PZA
Góry i Pogórze Kaczawskie, Kotlina Jeleniogórska			
Skałki Kaczorowskie	-	keratofir	-
Masyw Śnieżnika i Góry Złote			
Skałki Lądeckie	Śnieżnicki Park Krajobrazowy	gnejs	-
Trzy Siostry	Śnieżnicki Park Krajobrazowy	gnejs	-
Pasterskie Skały	-	zlepieniec	-
Skała w Marianówce	Śnieżnicki Park Krajobrazowy	gnejs	-
Skały w Dolinie Bogoryi	Śnieżnicki Park Krajobrazowy	gnejs	-
Kozie Skały	Śnieżnicki Park Krajobrazowy	gnejs	-
Karkonosze i Góry Izerskie			
Krucze Skały w Karpaczu	-	granit	-
Szwedzkie Skały	-	granit	-
Bażynowe Skały	Karkonoski Park Narodowy	granit	- wspinanie dozwolone jest w części położonej poza Karkonoskim Parkiem Narodowym, czyli na północ od zielonego szlaku przecinającego Hutniczy Grzbiet - skały położone na południe od zielonego szlaku znajdują się na terenie Karkonoskiego Parku Narodowego i wspinaczka na nich jest zabroniona
Skałki w Szklarskiej Porębie	-	granit	- dostępne sektory: Krucze Skały i Krzywe Baszty, Piekielnik, Sowiniec, Dziobata - Krucze Skały objęte są dzierżawą,

			wspinanie na nich możliwe po wpisaniu się do książki
Zbójeckie Skały	-	granit	-
Chojnik	Rudawski Park Krajobrazowy	granit	-
Granicznik	-	granit	-
Rudawy Janowickie			
Sokolik	Rudawski Park Krajobrazowy	granit	-
Krzyżna Góra	Rudawski Park Krajobrazowy	granit	-
Rudzik	Rudawski Park Krajobrazowy	granit	-
Dolina Janówki	Rudawski Park Krajobrazowy	granit	-
Janowicki Grzbiet	Rudawski Park Krajobrazowy	granit	-
Garby Janowickie	Rudawski Park Krajobrazowy	granit	-
Zamkowy Grzbiet	Rudawski Park Krajobrazowy	granit	-
Góry Wałbrzyskie i Sowie			
Dolina Bystrzycy	-	gnejs	-
Kamieniołom w Głuszycy (lodospady)	-	melafir	- rejon jest popularny zimą z uwagi na tworzący się lodospad. - Wspinaczka na ścianach kamieniołomu jest niebezpieczna ze względu na znaczną kruchość skały.
Cesarskie Skałki w Głuszycy	-	gnejs	- rejon przede wszystkim bulderowy
Skały na Żmiju	Park Krajobrazowy Gór Sowich	gnejs	-
Przełom Pełcznicy	Rezerwat przyrody „Przełomy pod Książem"		- częściowo położony na terenie Książańskiego Parku Krajobrazowego
Przedgórze Sudeckie			
Masyw Ślęży (buldery)	Ślężański Park Krajobrazowy	-	-

Źródło: Strona internetowa http://naszeskaly.pl/pages/statusy-rejonow/sudety.php

Myślistwo

W województwie dolnośląskim znajdują się 4 okręgi Polskiego Związku Łowieckiego. Okręgi występują we Wrocławiu, Jeleniej Górze, Legnicy i Wałbrzychu.[95]

[95] Strona internetowa www.pzw.org.pl

W skład okręgu wrocławskiego wchodzą koła znajdujące się w subregionach: Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy, Ślęża, Dolina Odry Wschód i Zachód, Wrocław.

W skład okręgu w Jeleniej Górze wchodzą koła znajdujące się w subregionach: Karkonosze i Góry Izerskie, Pogórze Kaczawskie, Bory Dolnośląskie, Nysa, Kwisa i Bóbr.

W skład okręgu w Legnicy wchodzą koła znajdujące się w subregionach: Bory Dolnośląskie i Pogórze Kaczawskie.

W skład okręgu w Wałbrzychu wchodzą koła znajdujące się w subregionach: Ślęża, Sudety Wałbrzyskie, Ziemia Kłodzka, Przedgórze Sudeckie, Sowiogórski.

Wędkarstwo

W województwie dolnośląskim znajdują się 4 okręgi Polskiego Związku Wędkarstwa. Okręgi występują we Wrocławiu, Jeleniej Górze, Legnicy i Wałbrzychu.

Najwięcej kół wędkarskich przynależy do okręgu znajdującego się w subregionie Wrocławia, następnie 37 kół przynależy do okręgu w subregionie Sudety Wałbrzyskie, a po 36 kół przypada na subregion Karkonosze i Góry Izerskie i Pogórze Kaczawskie. [96]

W skład okręgu wrocławskiego wchodzą koła znajdujące się w subregionach: Dolina Odry Zachodniej i Wschód, Ślęża, Przedgórze Sudeckie, Sowiogórskie, Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy,

W skład okręgu w Jeleniej Górze wchodzą koła znajdujące się w subregionach: Bory Dolnośląskie, Karkonosze i Góry Izerskie, Nysa, Kwisa i Bóbr, Bory Dolnośląskie,

W skład okręgu w Legnicy wchodzą koła znajdujące się w subregionach: Bory Dolnośląskie, Pogórze Kaczawskie, Dolina Odry Zachodniej.

W skład okręgu w Wałbrzychu wchodzą koła znajdujące się w subregionach: Ślęża, Ziemia Kłodzka, Przedgórze Sudeckie, Sowiogórskie, Sudety Wałbrzyskie.

[96] Strona internetowa www.pzw.org.pl

W Subregionie Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy znajduje się jeden z największych i najstarszych kompleksów stawów w Europie „Stawy Milickie". Ponadto w subregionie Ślęża znajduje się zbiornik Mietkowski, który jest największym akwen w Województwie Dolnośląskim (prawie 1000 ha lustra wody) i stanowi ważne miejsce aktywności wędkarskiej, wodniackiej (w tym żeglarskiej), a także w okresie jesienno-zimowym – myśliwskiej (polowania na gęsi).

W subregionie Dolina Odry występuje duża ilość wód powierzchniowych, co zapewnia rozwój oferty turystyki wędkarskiej. [97]

Jeździectwo

Najwięcej ośrodków jeździeckich znajduje się w subregionie Ziemia Kłodzka oraz Karkonosze i Góry Izerskie.

Tabela 114. Ośrodki jeździeckie na Dolnym Śląsku w podziale subregionalnym (2010 r.).

SUBREGION	Ośrodki jeździeckie
Karkonosze i Góry Izerskie	6
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	3
Pogórze Kaczawskie	2
Ślęża	2
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	2
Sudety Wałbrzyskie	5
Ziemia Kłodzka	8
Bory Dolnośląskie	2
Nysa, Kwisa, Bóbr	0
Dolina Odry Zachód	0
Przedgórze Sudeckie	5
Sowiogórski	2
Wrocław	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie mapki nr 9 przedstawionej w dokumencie: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str. 108, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Jednym ze szlaków konnym na Dolnym Śląsku jest Sudecki Szlak Konny, który został wytyczony przez PTTK. Szlak liczy około 130 km i biegnie od Lądka Zdrój do Karpacza. Trasa szlaku wiedzie przez malownicze tereny Sudetów.

I etap Lądek - Międzygórze

[97] *„Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego",* Warszawa 2009.

II etap Międzygórze - Bystryca Kłodzka

III etap Bystrzyca Kłodzka - Spalona

IV etap Spalona - Podgórze

V etap Podgórze - Chocieszów

VI etap Chocieszów - Nowa Ruda

VII Nowa Ruda - Sierpnica

VIII etap Sierpnica - Łączna

IX etap Łączna - Bukówka

XI etap Bukówka - Karpacz[98]

Na szczególną uwagę zasługuje znajdująca się w Borach Dolnośląskich sieć 5 szlaków konnych: Kliczków – Bogumiłów, 2 pętle Kliczków – Kliczków (o długości 50 i 25 km),Kliczków – Zamek Grodzieniec, Czerwona Woda – Przewóz oraz dwóch planowanych szlaków konnych: Bielawa Górna – Osiecznica i Pieńsk – Bogumiłów. Szlaki te są zagospodarowane zgodnie z potrzebami turystów, a na ich trasie znajdują się wyspecjalizowane gospodarstwa agroturystyczne.[99]

3.2. Turystyka uzdrowiskowa

Zgodnie z definicją turystyki uzdrowiskowej, jest ona związana ze specyficznymi cechami klimatu oraz lokalizacją wód termalnych, geotermalnych czy mineralnych, jak również wykorzystywaniem tych cech w lecznictwie i rehabilitacji. Ta forma turystyki w Polsce stanowi jeden z priorytetowych produktów markowych[100].

Turystyka uzdrowiskowa na obszarze Dolnego Śląska jest dość dobrze rozwinięta, szczególnie na obszarze powiatu kłodzkiego, wchodzącego w skład subregionu ,,Ziemia Kłodzka". Region ten wyróżnia się bardzo wysoką liczebnością źródeł wód mineralnych. Tutaj występuje bogata oferta uzdrowiskowa obiektów indywidualnych wellness, SPA oraz med- tours (sanatoria, szpitale uzdrowiskowe

[98] Strona internetowa www.western.onet.pl
[99] *„Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego",* Warszawa 2009.
[100] *„Koncepcja rozwoju subregionalnych produktów turystycznych Ziemii Kłodzkiej"* (2009).

oraz kliniki medycyny estetycznej). Łącznie na tym obszarze jest ich 40. Obiekty wellness i SPA w przeważającej ilości zlokalizowanie są w hotelach, pensjonatach itp., czyli w miejscach, z których najczęściej korzystają turyści.

Również w subregionie m. Wrocław, będącym stolicą województwa dolnośląskiego występuje dość duża ilość tego typu obiektów, z przewagą klinik medycyny estetycznej, oferujących klientom różnego rodzaju usługi m.in. zajmujących się zapewnieniem wysokiej jakości życia ludzi zdrowych poprzez działania zapobiegawcze, zorientowane w dużej mierze na profilaktykę starzenia się skóry, działania rekonstrukcyjne, mające odtworzyć stan sprzed tego procesu, a także korektą szeroko pojętych defektów estetycznych o rozmaitym podłożu. Indywidualnych obiektów wellness oraz SPA brak jest w powiecie lwóweckim (Subregion Nysa, Kwisa, Bóbr), zgorzeleckim (Subregionu Bory Dolnośląskie) oraz Subregion Nysa, Kwisa, Bóbr), legnickim (Subregion Pogórze Kaczawskie oraz Subregion Dolina Odry Zachodniej) oraz polkowickim (Subregion Bory Dolnośląskie).

Tabela 115. Obiekty spa, wellness i med.-tour w podziale na Subregiony (stana na 2010 r.).

SUBREGIONY	Wellness	Spa	Med-tours			Razem
			sanatoria	szpitale uzrdrowiskowe	kliniki medycyny estetycznej	
Subregion Karkonosze i Góry Izerskie	0	4	10	2	1	17
Subregion Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	2	0	0	0	0	2
Subregion Pogórze Kaczawskie	3	3	0	0	0	6
Subregion Ślęża	1	0	0	0	1	2
Subregion Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	2	0	0	0	0	2
Subregion Sudety Wałbrzyskie	0	2	4	5	1	12
Subregion Ziemia Kłodzka	0	4	21	13	2	40
Bory Dolnośląskie	4	2	0	0	1	7
Subregion Nysa, Kwisa, Bóbr	0	0	6	1	0	7

Subregion Dolina Odry Zachodniej	1	0	0	1	0	2
Subregion Przedgórze Sudeckie	0	0	0	0	2	2
Sowiogórski	0	0	0	0	1	1
Wrocław	4	10	0	0	12	26
Razem	17	25	41	22	21	126

Źródło: Opracowanie własne.

W subregionach Dolnego Śląska znajduje się 11 uzdrowisk, z czego najwięcej występuje w subregionie Ziemia Kłodzka.

Tabela 116. Uzdrowiska na terenie Dolnego Śląska w podziale na subregiony (stan na 2010 r.)

Subregion	Gmina	Miejscowości	Uzdrowiska
Ślęża	Niemcza	Przerzeczyn Zdrój	1
Karkonosze i Góry Izerskie	Jelenia Góra, Świeradów Zdrój	Cieplice Zdrój, Świeradów Zdrój	2
Ziemia Kłodzka	Bystrzyca Kłodzka, Duszniki Zdrój, Kudowa Zdrój, Lądek Zdrój, Polanica Zdrój	Długopole Zdrój Duszniki Zdrój Kudowa Zdrój Lądek Zdrój Polanica Zdrój	5
Sudety Wałbrzyskie	Wałbrzych	Jedlina Zdrój, Szczawno Zdrój	2
Nysa – Kwisa – Bóbr	Świeradów Zdrój	Świeradów Zdrój	2

Źródło: www.turystyka.dolnyslask.pl

3.3. Turystyka miejska i kulturowa

W subregionach Dolnego Śląska odbywa się wiele imprez i wydarzeń kulturalnych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 117. Najważniejsze imprezy i wydarzenia kulturalne oraz sportowe Dolnego Śląska (2010 r.).

SUBREGION	Imprezy cykliczne
Karkonosze i Góry Izerskie	• Bieg Piastów - Mistrzostwa Polski - Szklarska Poręba, Jakuszyce, • Międzynarodowy Wyścig Kolarski „Bałtyk Karkonosze Tour" - Jelenia Góra, • Zawody Western Rodeo o Puchar Western City – Ścięgny k. Karpacza, • Międzynarodowy Festiwal Teatrów Ulicznych - Jelenia Góra, • Mistrzostwa w Płukaniu Złota – Karpacz, • Kryształowy Weekend – Piechowice, • Bike Maraton - Piechowice.
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	• Dni Doliny Baryczy - Święto Karpia Milickiego, • Trzebnickie Święto Sadów, • Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej i Organowej w Trzebnicy, • Międzynarodowy Bieg Sylwestrowy w Trzebnicy, • Parada Konstytucji 3 Maja w Miliczu, • Koncerty muzyki kameralnej i organowej w Żmigrodzie, • Dni Ziemi Cieszkowskiej.
Pogórze Kaczawskie	• „Dymarki kaczawskie" – Leszczyna, • Międzynarodowe Mistrzostwa w Płukaniu Złota w Złotoryi, • Mistrzostwa Polski w Technikach Jaskiniowych „Złoty Karabinek" – Wojcieszów, • Czary-Mary Niedomiary, Zlot Kobiet Czarujących – Lubichowa (gm.Świerzawa), • Międzynarodowe Targi Chleba – Jawor, • Święto pieczonego ziemniaka – Gmina Paszowice, • Międzynarodowe Warsztaty Rękodzieła – Świerzawa, • Kaczawski Jarmark Bożonarodzeniowy – Jawor.
Ślęża	• Otwarte Mistrzostwa w Biegu Górskim na Ślężę, • Sabat Czarownic, • Festiwal Słowian, • Ogólnopolskie Otwarcie Sezonu Kolarskiego w Sobótce, • Półmaraton Ślężański, • Dożynki Gminne w Kobierzycach i Dni Kątów Wrocławskich.
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	• Wiosenne Biegi przełajowe w Bystrzycy, • Ręką Dzieło – galeria twórców ludowych w Świętej, • Katarzynie Radwanicka Jesień, • Święto Miasta Oława – Dni Koguta.
Sudety Wałbrzyskie	• Bieg Gwarków przy Schronisku Andrzejkówka k. Wałbrzycha, • Festiwal Kwiatów i Sztuki, Zamek Książ, • Ogólnopolska Giełda Kabaretowa „Przewałka", • Międzynarodowy Festiwal Kameralistyki Ensemble im. Księżnej Disy, • Sudecka Setka w Boguszowie-Gorcach, • Mistrzostwa Polski MTB, • Ogólnopolskie Zimowe Warsztaty Fletowe w Szczawnie Zdrój, • Ogólnopolski Bieg Szlakiem Uzdrowiskowym w Jedlinie Zdrój, • Międzynarodowy Festiwal Teatrów Ulicznych w Jedlinie Zdrój, • Dolnośląski Festiwal Zupy Skansen Folkloru i Tradycji Śląskiego Pogranicza
Ziemia Kłodzka	• Festiwal Chopinowski w Dusznikach Zdrój, • Festiwal Moniuszkowski w Kudowie Zdrój, • Kłodzka Wiosna Poetycka, • Międzynarodowy Memoriał Szachowy im. A. Rubinsteina.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Bory Dolnośląskie	• Festiwal Kulturalny w Lubinie, • Festiwal Kultur w Zgorzelcu, • Piknik Reggae w Chocianowie, • Mistrzostwa Europy w zbieraniu grzybów w czasie święta grzybów w Węglińcu.
Nysa, Kwisa, Bóbr	• Międzynarodowy Spływ Kajakowy im. Andrzeja Strycharczyka na rzece Bóbr, • Ogólnopolskie Spotkania Amatorskich Teatrów Jednego Aktora w Zgorzelcu, • Lwóweckie Lato Agatowe, • Festyn Staromiejski JAKUBY w Zgorzelcu, • Święto ceramiki w Bolesławcu, • Bogatyńskie Dni Węgla i Energii „KARBONALIA", • Europejski Festiwal Coverów w Leśnej, • Międzynarodowe Spotkania z Muzyką Dawną – Świeradów Zdrój.
Dolina Odry Zachód	• Międzynarodowe Głogowskie Spotkania Jazzowe, • Święto Wina w Środzie Śląskiej, • Dolnośląski Festiwal Chórów SILESIA CANTAT w Głogowie.
Przedgórze Sudeckie	• Świdnickie Noce Jazzowe w Świdnicy, • Festiwal Piosenki lat 60. i 70. w Świdnicy, • Weekend z Frankensteinem w Ząbkowicach, • FOLKovaFIESTA w Ząbkowicach, • Tolk-Folk – festiwal Tolkiena w Bielawie, • StreetFighter Festival (SFF) – impreza motocyklowa w Bielawie, • TRAKT-Terenowy Rajd Amatorów Kolarstwa i Turystyki w Dzierżoniowie.
Sowiogórski	• Festiwal Polskich Filmów Dokumentalnych, • „MAMONIOWA JESIEŃ", • Polsko-Czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej w Nowej Rudzie.
Wrocław	• Przegląd Piosenki Aktorskiej, • Festiwal Kina Niezależnego i Amatorskiego, • Wratislavia Cantans – Międzynarodowy Festiwal „Muzyka i Sztuki Piękne", • Międzynarodowy Festiwal Jazz nad Odrą, • Międzynarodowy Festiwal Filmowy Era Nowe Horyzonty, • Prix Visionica, • Dolnośląski Festiwal Nauki, • Wrostja – Wrocławskie Spotkania Teatrów Jednego Aktora i Małych Form Teatralnych, • Szanty we Wrocławiu, • Międzynarodowy Festiwal Teatralny DIALOG, • Wrocławska Wiosna Filmowa, • Krajowa Wystawa Malarstwa Młodych, • Maraton Wrocławia.

Źródło: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Dolnego Śląska, Wrocław 2009.

Turystyka kulturowa związana jest również z obiektami muzealnymi. W subregionach Dolnego Śląska w 2009 roku znajdowało się 55 muzeów, przy czym najwięcej występuje we Wrocławiu oraz w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie. Występuje tendencja wzrostowa w powstawaniu nowych obiektów muzealnych, przy niewielkim spadku w 2009 roku. Tylko w subregionie Wzgórz Trzebnickich i Doliny

Baryczy nie ma żadnego obiektu muzealnego. Liczba muzeów do 2009 roku zmniejszyła się w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie oraz w subregionie Sudety Wałbrzyskie, natomiast w subregionach Ślęża, Dolina Odry Wschód, Dolina Odry Zachód i Przedgórze Sudeckie na przełomie 2005-2009 roku liczba tych obiektów nie uległa zmianie, jest stale taka sama.

We Wrocławiu ponad połowa obiektów muzealnych została dostosowana dla osób niepełnosprawnych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 118. Liczba muzeów w tym dostosowanych do osób niepełnosprawnych w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009.

SUBREGION	2005		2006		2007		2008		2009	
	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych	Muzea łącznie z oddziałami	W tym dostosowane dla osób niepełnosprawnych
	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]
Karkonosze i Góry Izerskie	9	2	9	3	9	3	11	3	10	2
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	2	0	2	0	2	0	3	0	3	0
Ślęża	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Sudety Wałbrzyskie	3	1	3	1	3	1	3	1	2	2
Ziemia Kłodzka	3	0	3	0	4	0	5	2	5	2
Bory Dolnośląskie	1	0	1	0	1	0	2	0	2	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	3	1	3	1	4	1	4	2	4	2
Dolina Odry Zachód	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Przedgórze Sudeckie	5	1	5	1	5	1	5	1	5	2
Sowiogórski	3	1	3	1	3	1	1	0	1	1
Wrocław	11	5	11	5	13	6	20	10	20	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 119. Muzea w subregionach (2010 r.).

Subregion	Ilość placówek muzealnych w subregionie	Nazwa, charakter ekspozycji
Karkonosze i Góry Izerskie	9	Cieplice Zdrój – Muzeum Przyrodnicze; Jagniątków – Muzeum Gerharda Hauptmana; Jelenie Góra – Muzeum Karkonoskie; Karpacz – Muzeum Sportu i Turystyki Regionu Karkonoszy, Muzeum Zabawek; Kowary – park miniatur Dolnego Śląska; Mysłakowice – dom tyrolski – wystawa; Sobieszów – Muzeum Przyrodnicze Karkonoskiego Parku Narodowego; Szklarska Poręba – Muzeum – Dom Gerharda i Carla Hauptmanów, Dom Vlastimila Hofmana, Muzeum Energetyki, Muzeum „Husarz", Muzeum Mineralogiczne, Muzeum Ziemi, leśna huta; Świeradów Zdrój – Kolekcja Sztuki Konkretnej.
Sudety Wałbrzyskie	4	Kamienna Góra – Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego; Książ – Muzeum Porcelany Stołowej; Wałbrzych – Muzeum Okręgowe, Muzeum Zamku Książ, Muzeum Szybu Jan, Muzeum Szybu Julia, Muzeum Przemysłu i Techniki i Dział Górnictwa (Biały Kamień); Zagórze Śląskie – Muzeum Regionalne.
Ziemia Kłodzka	3	Bystrzyca Kłodzka – Muzeum Filatelistyczne; Duszniki Zdrój – Muzeum Papiernictwa; Kłodzko - Muzeum Ziemi Kłodzkiej; ekspozycja muzealna w twierdzy; Kudowa Zdrój – Skansen Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego Pstrążnej, Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny Parku Narodowego Gór Stołowych; Nowa Ruda – Muzeum Górnictwa i Muzeum prof. Josepha Wittiga; Polanica Zdrój – Muzeum Kamieni Jubilerskich, Muzeum Misyjne (Sokołówka); Stronie Śląskie – Huta Szkła Krystalicznego „Violetta".
Pogórze Kaczawskie	5	Bolków – Muzeum Zamkowe; Chojnów – Muzeum Regionalne; Dunino – Muzeum Bitwy nad Kaczawą; Jawor – Muzeum Regionalne; Legnica – Okręgowe Muzeum (Miedzi),Mauzoleum Piastów; Legnickie Pole – Muzeum Bitwy Legnickiej; Złotoryja – Społeczne Muzeum Ziemi Złotoryjskiej.
Bory Dolnośląskie	1	Bolesławiec – Muzeum Ceramiki, Muzeum Historii Miasta; Kliczków – Ekspozycja mebli i obrazów z Muzeum Narodowego we Wrocławiu.
Nysa, Kwisa, Bóbr	3	Lubań – Muzeum Regionalne; Lubomierz - Muzeum Kargula i Pawlaka; Lwówek Śląski – Muzeum regionalne w ratuszu (m.in. muzeum złota).
Ślęża	1	Sobótka – Muzeum Ślężańskie;
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	1	Marcinowo – Zbiory etnograficzne; Trzebnica – Muzeum Regionalne.
Dolina Odry Wschód		Oława – Izba Muzealna Ziemi Oławskiej.
Dolna Odry Zachód	1	Głogów – Muzeum Archeologiczno-Historyczne; Lubiąż – Ekspozycja muzealna w zespole klasztornym; zalążek skansenu regionu dolnośląskiego.
Wrocław	11	Wrocław – Muzeum Narodowe, Panorama Racławicka;

		Muzeum Historyczne, Mu-zeum Architektury; Muzeum Archidiecezjalne; Muzeum Poczty i Telekomunikacji; Muzeum Medalierstwa; Muzeum Barwy i Broni; Muzeum Przyrodnicze; Muzeum Mineralogiczne, Muzeum Archeologiczne; Muzeum Etnograficzne, Muzeum – Cmentarz Żydowski.
Poza terenem subregiów (Świdnica, Ząbkowice, Środa Śląska, Oleśnica)	6	Bardo – Muzeum Sztuki Sakralnej; Jaworzyna Śląska – Skansen Lokomotyw Parowych; Lubachów – Otwarte Muzeum Techniki; Rogoźnica – Państwowe Muzeum Gross-Rosen; Strzegom – Muzeum Ziemi Strzegomskiej; Syców – Muzeum Regionalne; Środa Śląska – Muzeum Regionalne; Świdnica – Muzeum Dawnego Kupiectwa, Muzeum Broni i Militariów; Ziębice – Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego; Złoty Stok – Muzeum Sztolnia Złota.

Źródło: „Inwentaryzacja istniejących liniowych produktów kulturowych na Dolnym Śląsku", Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

Biorąc pod uwagę liczbę osób odwiedzających muzea w subregionach na przełomie 2005-2009 roku, zauważalny jest wzrost zainteresowania muzeami (14% wzrost). Jednak od 2008 roku liczba osób odwiedzających zaczęła spadać, odnotowano 4% spadek zainteresowania tego typu obiektami. Zdecydowanie najwięcej muzeów odwiedziło turystów we Wrocławiu, w którym znajduje się najwięcej tego typu obiektów wraz ze zróżnicowanym wachlarzem atrakcji. Poza Wrocławiem duże zainteresowanie muzeami występuje w subregionach Karkonosze i Góry Izerskie oraz na Ziemi Kłodzkiej.

Tabela 120. Liczba osób zwiedzających muzea w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009.

SUBREGION	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
	zwiedzający muzea i oddziały	**zwiedzający muzea i oddziały**	**zwiedzający muzea i oddziały**	**zwiedzający muzea i oddziały**	**zwiedzający muzea i oddziały**
	[os.]	**[os.]**	**[os.]**	**[os.]**	**[os.]**
Karkonosze i Góry Izerskie	155038	156088	249400	382218	182811
Wzgórz Trzebnickich i	0	0	0	0	0
Pogórze	22131	25344	32407	28341	31227
Ślęża	3681	3343	2615	3744	2452
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	3681	3343	2615	3744	2452

Sudety Wałbrzyskie	106883	86484	91225	55011	49213
Ziemia Kłodzka	73749	68306	102028	133659	140898
Bory Dolnośląskie	8020	10184	10602	27905	7236
Nysa, Kwisa, Bóbr	24660	22450	34487	26595	26331
Dolina Odry Zachód	4530	3962	4491	3776	3336
Przedgórze Sudeckie	72249	76777	88015	73436	70256
Sowiogórski	110346	104441	117987	43177	39374
Wrocław	531826	528316	606633	652891	735847

Źródło: Opracowano na podstawie danych statystycznych GUS.

Na przełomie 2005-2009 roku liczba kin w subregionach uległa zmniejszeniu o 16%. Podobnie jak w przypadku muzeów najwięcej kin występuje w subregionie Wrocław. W 3 na 13 subregionów nie ma żadnego kina, w 7 subregionach ich liczba zmalała. Do 2009 roku ponad połowa kin (33 kina na 43) było przystosowanych dla osób niepełnosprawnych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 121. Liczba kin w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009.

SUBREGION	2005			2006			2007			2008			2009		
	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich	Kina stałe	miejsca na widowni	obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich
	[ob.]	[msc]	[ob.]	[ob.]	[msc]	[ob.]	[ob.]	[msc]	[ob.]	[ob.]	[msc]	[ob.]	[ob.]	[msc]	[ob.]
Karkonosze i Góry	4	1248	1	4	1248	1	4	1248	1	4	1254	2	4	1254	2
Wzgórz Trzebnickich i	1	453	1	1	453	1	1	449	1	1	449	1	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	4	1538	3	4	1538	2	3	948	2	3	948	2	4	2028	4
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód	1	338	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	7	2024	2	7	2024	2	3	962	1	4	1350	3	4	1350	4
Ziemia Kłodzka	5	1595	4	5	1595	3	5	1595	3	5	1513	3	3	1025	2
Bory Dolnośląskie	6	1543	3	7	1783	3	5	1087	3	5	1274	4	4	1134	4
Nysa, Kwisa, Bóbr	5	1431	1	5	1431	1	4	1179	1	4	1176	1	3	1036	2
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	2	428	1	2	422	2	2	422	2
Przedgórze Sudeckie	6	2445	2	6	2425	2	5	2025	2	6	2425	3	6	2425	3
Sowiogórski	4	1330	1	4	1330	1	3	1110	1	3	1028	1	3	1028	1
Wrocław	7	6272	3	7	6302	3	9	12865	6	9	12955	6	10	13433	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawi danych GUS.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

3.4. Turystyka pielgrzymkowa

W subregionach Dolnego Śląska znajduje się łącznie 41 sanktuariów, przy czym 29 to sanktuaria maryjne, 7 to sanktuaria świętych, a 5 to sanktuaria pańskie.

Najwięcej wszystkich sanktuariów znajduje się w subregionie Wrocław – 9, Dolinie Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich) - 8, Przedgórzu Sudeckim – 7. Żadnego sanktuarium nie posiada na swoim terenie subregion Nysa, Kwisa i Bóbr i Sowiogórski.

Najwięcej sanktuariów maryjnych znajduje się we Wrocławiu, Przedgórzu Sudeckim i Dolinie Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich). Pozostałe obiekty, występują głównie pojedynczo w poszczególnych subregionach, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 122. Wykaz sanktuariów zlokalizowanych na terenie województwa dolnośląskiego w podziale na subregiony (2010 r.).

SUBREGION	Sanktuaria maryjne	Sanktuaria pańskie	Sanktuaria świętych	RAZEM
Karkonosze i Góry Izerskie	0	1	0	1
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	1	0	1	2
Pogórze Kaczawskie	0	0	1	1
Ślęża	3	1	1	5
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	5	1	2	8
Sudety Wałbrzyskie	1	1	0	2
Ziemia Kłodzka	4	0	0	4
Bory Dolnośląskie	0	0	1	1
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	1	0	0	1
Przedgórze Sudeckie	5	1	1	7
Sowiogórski	0	0	0	0
Wrocław	9	0	0	9

Źródło: Strona internetowa www.sanktuaria.info/santuaria.html

Przez subregiony przebiegają najbardziej znane szlaki pielgrzymkowe Dolnego Śląska. Jest to Szlak Cystersów i Szlak św. Jakuba. W poniższej tabeli

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

przedstawiono liczbę obiektów, które znajdują się na poszczególnych szlakach w podziale subregionalnym.

Tabela 123. Liczba obiektów na Szlaku Cysterski i św. Jakuba w podziale subregionalnym (stan na 2009 r.).

SUBREGION	Szlak Cysterski	Szlak św. Jakuba Trasa 1	Szlak św. Jakuba Trasa 2	Szlak św. Jakuba Trasa 3
Karkonosze i Góry Izerskie	1	0	0	4
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	1	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	2	0	11	0
Ślęża	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	0	5	0
Sudety Wałbrzyskie	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	0	0	0	0
Bory Dolnośląskie	0	10	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	4	4	6
Dolina Odry Zachód	1	0	6	0
Przedgórze Sudeckie	4	0	0	0
Sowiogórski	0	0	0	0
Wrocław	0	0	11	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Uchwały 2445/III/09 Zarządu Województwa Dolnośląskiego a dnia 17 lutego 2009 r. w sprawie przyjęcia listy szlaków turystycznych o znaczeniu regionalnym dla województwa dolnośląskiego (z późniejszymi zmianami z 17 marca 2009 r.).

Na szlaku Cysterskim i św. Jakuba znajduje się łącznie 70 obiektów, przy czym najwięcej występuje w subregionie Pogórze Kaczawskie (13 obiektów), Nysa, Kwisa i Bóbr (14 obiektów), miasto Wrocław (11 obiektów) i Bory Dolnośląskie (10 obiektów). Na szlaku św. Jakuba Trasa 2 położonych jest najwięcej obiektów ze wszystkich subregionów (37 obiektów), po 11 w subregionie Pogórze Kaczawskie i we Wrocławiu.

3.5. Turystyka biznesowa

W subregionach Dolnego Śląska znajdują się 302 obiekty z salą konferencyjną, w tym 575 sal konferencyjnych, oraz 30571 miejsc w tych salach. Średnio na jeden obiekt przypadają 2 sale, a na jedną salę 53 miejsca. Najwięcej obiektów z salą

konferencyjną znajduje się w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie, które stanowią 1/3 wszystkich obiektów wszystkich subregionów. Połowę mniej posiada subregion Ziemia Kłodzka, a 38 sal znajduje się we Wrocławiu.

We Wrocławiu na jeden obiekt przypada 3,5 sale czyli jest mniej obiektów, ale posiadają one więcej sal konferencyjnych, natomiast w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie jest więcej obiektów, ale na jeden budynek przypada 1,5 sali.

Tabela 124. Liczba obiektów posiadających sale konferencyjne, liczba sal konferencyjnych oraz liczba miejsc w salach konferencyjnych w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego w 2009 r.

SUBREGION	2009		
	Obiektów z salą konferencyjną	liczba sal konferencyjnych	liczba miejsc w salach konferencyjnych
Karkonosze i Góry Izerskie	108	167	8538
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	9	10	695
Pogórze Kaczawskie	5	21	1425
Ślęża	4	12	420
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	5	13	690
Sudety Wałbrzyskie	14	22	
Ziemia Kłodzka	54	81	4838
Bory Dolnośląskie	12	25	2063
Nysa, Kwisa, Bóbr	20	28	1669
Dolina Odry Zachód	4	7	417
Przedgórze Sudeckie	19	37	1817
Sowiogórski	10	15	867
Wrocław	38	137	7132

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

3.6. Turystyka na terenach wiejskich

Agroturystyka

Biorąc pod uwagę dane podawane przez Instytut Turystyki w 2007 roku w subregionach województwa dolnośląskiego znajdowało się 623 obiektów agroturystycznych, z czego 589 to obiekty całoroczne. Ogółem w obiektach agroturystycznych we wszystkich subregionach znajdowało się 6773 miejsc noclegowych, z czego 6769 to miejsca noclegowe całoroczne. Zdecydowanie większa część obiektów agroturystycznych przyjmuje turystów przez cały rok. Najwięcej gospodarstw agroturystycznych występuje w subregionie Ziemia Kłodzka, co stanowi prawie 40% wszystkich gospodarstw. W subregionie Karkonosze i Góry Izerskie obiektów tych jest 109, czyli 17,5% gospodarstw w subregionach. Tylko we Wrocławiu nie ma żadnej bazy agroturystycznej. Szczegółowy wykaz przedstawia poniższa tabela.

Tabela 125. Prywatna baza agroturystyczna Dolnego Śląska w podziale na subregiony w roku 2007.

SUBREGION	Liczba obiektów ogółem	Liczba obiektów całorocznych	Liczba obiektów sezonowych	Liczba miejsc noclegowych	Liczba miejsc noclegowych całorocznych	Liczba miejsc noclegowych sezonowych
Karkonosze i Góry Izerskie	109	102	7	910	1057	53
Wzgórz Trzebnickich	5	3	2	45	34	11
Pogórze Kaczawskie	15	14	1	139	135	4
Ślęża	10	8	2	101	90	11
Dolina Odry Wschód	10	10	0	138	138	0
Sudety Wałbrzyskie	58	56	2	719	699	20
Ziemia Kłodzka	244	241	3	2815	2791	24
Bory Dolnośląskie	38	36	2	363	360	8
Nysa, Kwisa, Bóbr	36	32	4	415	376	39

Dolina Odry Zachód	7	6	1	40	36	4
Przedgórze Sudeckie	33	24	4	370	337	33
Sowiogórski	58	57	1	718	716	2
Wrocław	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowano na podstawie danych Instytutu Turystyki w 2007 roku.

Wśród obiektów agroturystycznych znajdują się obiekty sezonowe i całoroczne. Najwięcej kwater agroturystycznych mieści się na terenach typowo górskich i podgórskich. Sezon turystyczny często trwa tam cały rok, jednak jego długość zależy jest od warunków pogodowych.

Dolnośląki Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu podaje (stan na grudzień 2010 r.) następującą liczbę gospodarstw agroturystycznych w poszczególnych regionach turystycznych Dolnego Śląska:

- Bory Dolnośląskie – 37,
- Góry i Pogórze Izerskie – 63,
- Karkonosze i Kotlina Jeleniogórska – 55,
- Góry i Pogórze Kaczawskie – 56,
- Rudawy Janowickie – 26,
- Góry Kamienne i Wałbrzyskie – 36,
- Góry Sowie – 59,
- Góry Stołowe – 65,
- Kotlina Kłodzka – 30,
- Góry Bystrzyckie – 25,
- Masyw Śnieżnika i Góry Bialskie – 54,
- Góry Złote i Bardzkie – 33,
- Wzgórza Strzelińsko-Niemczańskie – 12,
- Masyw Ślęzy i Dolina Świdnicka – 13,
- Nizina Śląska i okolice Wrocławia – 9,
- Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy – 35.

Ekoturystyka

Ekoturystyka to turystyka związana z gospodarstwami ekologicznymi. Na terenie Dolnego Śląska ekoturystyką zajmują się gospodarstwa w subregionach[101]:

- Karkonosze i Góry Izerskie - Szklarska Poręba (gmina Szklarska Poręba), Pakoszów (gmina Piechowice), Kopaniec (gmina Stara Kamienica), Sosnówka (gmina Podgórzyn), Jeżów Sudecki (Jeżów Sudecki), Trzcińsko (gmina Janowice Wielkie),
- Ziemia Kłodzka - Bieganów (gmina Nowa Ruda), Nowy Gierałtów (gmina Stronie Śląskie), Bystrzyca Kłodzka (gmina Bystrzyca Kłodzka),
- Nysa, Kwisa, Bóbr - Świecie (gmina Leśna), Oleszna Podgórska (gmina Lubomierz),
- Przedgórze Sudeckie - Nowina (gmina Ziębice) - 2 gospodarstwa.

Gospodarstwa ekoturystyczne znajdują się tylko w 4 subregionach w południowo-zachodniej części Dolnego Śląska. W subregionie Karkonosze i Góry Izerskie gospodarstw jest najwięcej.

Ciekawymi inicjatywami i produktami punktowymi są tworzone ekomuzea w subregionach np:

- Lubiąż – Ekomuzeum Cysterskie,
- Wietszyce – Ekomuzeum Dziadoszan,
- Tarchalice – Ekomuzeum "Żelazna wieś – Tarchalice,
- Mściwojów – Ekomuzeum Wsi Dolnośląskiej i Sadownictwa,
- Dobków – Ekomuzeum rzemiosła garncarskiego,
- Jakubów – Ekomuzeum Jakubów,
- Przemków – Ekomuzeum Pszczelarstwa.[102]

[101] Strona internetowa http://www.poland.eceat.org/czlonkowie.htm
[102] *„Inwentaryzacja istniejącego potencjału w dziedzinie turystyki wiejskiej na Dolnym Śląsku", Dolnośląska Organizacja Turystyczna.*

Ekoturystyka związana jest również z występującymi na danym terenie obszarami chronionymi. Są to m.in. obszary prawnie chronione, parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe czy pomniki przyrody. Poszczególne powierzchnie, jakie zajmują obszary chronione przedstawiono w poniższych tabelach w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 126. Obszary prawnie chronione oraz parki narodowe w poszczególnych subregionach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009.

SUBREGION	2005	2006	2007	2008	2009	SUBREGION	2005	2006	2007	2008	2009
	Obszary prawnie chronione						parki narodowe				
	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]		[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]
Karkonosze i Góry Izerskie	18007,8	18075,5	18075,4	18076,6	18505,9	**Karkonosze i Śląsku Izerskie**	5580,5	5580,5	5580,5	5580,5	5580,5
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	70773	70773	70827,3	70948,1	74386,1	**Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy**	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	18949,1	18949,1	18949,1	18949,1	18948,1	**Pogórze Kaczawskie**	0	0	0	0	0
Ślęża	16902	16902,6	16968,7	16968,7	16969,8	**Ślęża**	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	12221,4	12222	12222	12222	12221,9	**Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)**	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	14805,2	14805,2	14805,1	14805,1	14805,1	**Sudety Wałbrzyskie**	0	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	68545,1	68557,6	68552,3	68552,3	68523,2	**Ziemia Kłodzka**	6339,7	6339,7	6340,4	6340,4	6340,4
Bory Dolnośląskie	27622,7	27787,4	27789,4	27789,4	27794,5	**Bory Dolnośląskie**	0	0	0	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	10866,8	10934,5	10934,4	9583,6	10278,1	**Nysa, Kwisa, Bóbr**	0	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	29391,2	28971,4	28971,4	28971,4	28970,9	**Dolina Odry Zachodniej**	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	26502	26514,5	26580,6	26580,6	26580,8	**Przedgórze Sudeckie**	0	0	0	0	0
Sowiogórski	18249	18249	18245,2	18245,2	18263	**Sowiogórski**	0	0	0	0	0
Wrocław	1836,5	1836,5	719	719	705,5	**Wrocław**	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 127. Parki krajobrazowe i pomniki przyrody w poszczególnych subregionach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009.

SUBREGION	2005	2006	2007	2008	2009	SUBREGION	2005	2006	2007	2008	2009
	parki krajobrazowe						Pomniki przyrody				
	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]		[szt]	[szt]	[szt]	[szt]	[szt]
Karkonosze i Góry Izerskie	11894	11894	11894	11894	11894	**Karkonosze i Góry Izerskie**	114	114	114	114	106
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	70040	70040	70040	70040	70040	**Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy**	239	236	237	236	240
Pogórze Kaczawskie	15990,8	15990,8	15990,8	15990,8	15990,8	**Pogórze Kaczawskie**	292	291	290	289	279
Ślęża	15852	15852	15918,1	15918,1	15918,1	**Ślęża**	154	152	157	157	155
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	12196	12196	12196	12196	12196	**Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)**	115	118	118	118	128
Wałbrzyskie	9768,8	9768,8	9768,7	9768,7	9768,7	**Wałbrzyskie**	280	256	259	267	262
Ziemia Kłodzka	30869,4	30869,4	30863,4	30863,4	30863,4	**Ziemia Kłodzka**	220	203	203	203	194
Bory Dolnośląskie	20183,3	20183,3	20185,3	20185,3	20185,3	**Bory Dolnośląskie**	311	311	310	310	305
Nysa, Kwisa, Bóbr	9572	9572	9572	8220	8220	**Nysa, Kwisa, Bóbr**	223	245	243	252	248
Dolina Odry Zachód	8443	8443	8443	8443	8443	**Dolina Odry Zachodniej**	73	73	73	73	77
Przedgórze Sudeckie	12042,9	12042,9	12109	12109	12109	**Przedgórze Sudeckie**	403	374	377	416	382
Sowiogórski	10397,8	10397,8	10394	10394	10394	**Sowiogórski**	175	147	152	150	132
Wrocław	684	684	684	684	684	**Wrocław**	95	126	128	130	107

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 128. Rezerwaty przyrody w poszczególnych subregionach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009.

SUBREGIONY	2005	2006	2007	2008	2009
	rezerwaty przyrody				
	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[ha]
Karkonosze i Góry Izerskie	533,3	533,3	533,2	533,2	533,2
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	5467	5467	5467	5467	5465
Pogórze Kaczawskie	422	422	422	422	421
Ślęża	229,2	229,2	229,2	229,2	230,2
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	210,1	210,1	210,1	210,1	209,9
Sudety Wałbrzyskie	250,5	250,5	250,5	250,5	250,5
Ziemia Kłodzka	701,8	701,8	701,8	701,8	672,7
Bory Dolnośląskie	1596,9	1761,6	1761,6	1761,6	1761,4
Nysa, Kwisa, Bóbr	510,4	510,4	510,3	510,3	510,3
Dolina Odry Zachód	764,3	764,3	764,3	764,3	763,8
Przedgórze Sudeckie	137,4	137,4	137,4	137,4	137,6
Sowiogórski	90,2	90,2	90,2	90,2	108
Wrocław	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pamiątkarstwo

W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Dolnośląska Organizacja Turystyczna we Wrocławiu zrealizowała projekt – „Kurs Pamiątkarza". W kursie wzięło udział 20 osób z powiatów lwóweckiego, lubańskiego, bolesławieckiego i zgorzeleckiego.

Program kursu obejmował:

- Dziedzictwo kultury wsi,
- Artystyczne techniki dekorowania przedmiotów,
- Wyroby rękodzielnicze z gliny,
- Wyroby artystyczne i użytkowe z różnych materiałów,
- Malowanie na jedwabiu,
- Krawiectwo artystyczne,
- Zastosowanie komputerów i Internetu,
- Indywidualne szkolenia.[103]

Produkty kuchni regionalnej

Województwo dolnośląskie posiada w swoich cennych zasobach kuchni regionalnej produkty, które zostały uznane przez Ministerstwo Rolnictwa, jako produkty tradycyjne. Są to:

Produkty mleczne:

Ser zgorzelecki,

Ser kozi łomnicki

Kamiennogórski ser pleśniowy

Produkty mięsne:

Świnka pieczona po zaciszańsku

Produkty rybołówstwa:

Karp milicki

[103] Strona internetowa www.pamiatkarz.info

Warzywa i owoce:

Kapusta kiszona ślężańska

Ogórki kwaszone ślężańskie

Ogórki kwaszone ścinawskie

Wyroby piekarnicze i cukiernicze:

Chleb chłopski z Rogowa Sobóckiego

Chleb żytni domowy z Pomocnego

Chleb gogołowicki

Ciasto z kruszonką z Ziemi Kłodzkiej

Begle

Miody:

Miód Wrzosowy z Borów Dolnośląskich

Wielokwiatowy miód z Doliny Baryczy

Sudecki miód wielokwiatowy

Sudecki miód gryczany

Gotowe dania i potrawy:

Czarne gołąbki krużewnickie

Śląskie niebo

Keselica/kysielnica/kysyłycia

Napoje:

Wino śląskie

Juha – kompot z suszonych owoców

Piwo książęce z Lwówka[104]

[104] Strona internetowa www.minrol.gov.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

3.7. Turystyka tranzytowa

Turystyka tranzytowa związana jest z obsługą podróżujących przez dany obszar. Największy potencjał rozwojowy dla turystyki tranzytowej mają obszary, przez które przebiegają główne szlaki komunikacji drogowej, w tym autostrady.

SUBREGION	
Karkonosze i Góry Izerskie	Dobra dostępność komunikacyjna. Dogodne połączenia autobusowe oraz kolejowe. Przygraniczne usytuowanie Szklarskiej Poręby przy międzynarodowej drodze E65 prowadzącej do granicy z Czechami powoduje, że z łatwością można dojechać do subregionu z każdego zakątka Europy.
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	Niezbyt dobra dostępność komunikacyjna. Linie kolejowe obsługują głównie trasy lokalne. Nieco lepszy jest połączenie drogowe. Przebiega tędy m.in. droga krajowa nr 5 Poznań – Wrocław, stanowiąca jednocześnie trasę drogi międzynarodowej E261, droga krajowa nr 15, droga wojewódzka nr 340. Dostępność komunikacyjną podwyższa sąsiedztwo Wrocławia, który jest dużym węzłem komunikacji drogowej i kolejowej oraz posiada port lotniczy mający bezpośrednie połączenia krajowe z Warszawą, a także międzynarodowe np. z Frankfurtem nad Menem, Kolonią, Paryżem, czy Monachium.
Pogórze Kaczawskie	Komunikacyjnie region jest dobrze dostępny. Prowadzi przez niego szereg dróg wojewódzkich. Wschodnim i południowym skrajem przebiega droga nr 3, prowadząca do granicy z Czechami. Łączy się ona później z drogą nr 5, główną trasą łączącą Sudety Zachodnie z Wrocławiem. Ponadto, ze Złotoryi prowadzi uczęszczana droga nr 328 do Kaczorowa i dalej na południe. Lokalne szosy pozwalają dotrzeć do najciekawszych miejsc w subregionie.
Ślęża	Dobrze skomunikowany z najbliższymi ośrodkami miejskimi – Wrocławie, Świdnicą i Dzierżoniowem. Jego atrakcyjność można zwiększyć poprzez reaktywowanie połączeń kolejowych oraz poprawę stanu dróg lokalnych, które to działania przyczyniłyby się do zwiększenia dostępności komunikacyjnej.
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	Związany jest z aglomeracją wrocławską. Przebiega tędy główny drogowy szlak komunikacyjny prowadzący z Wrocławia do Krakowa i Lwowa, oraz kolejowy z Wrocławia do Berlina oraz z Wrocławia przez Katowice do Budapesztu.
Sudety Wałbrzyskie	Przebiegająca przez Wałbrzych droga krajowa nr 35 pozwala na dotarcie m.in. do Wrocławia oraz do przejścia granicznego z Czechami w Golińsku. Drogami wojewódzkimi i lokalnymi można dotrzeć do każdej miejscowości, a najczęściej wykorzystywane przez turystów są szosy prowadzące do Jedliny Zdroju, m. Boguszów-Gorce i Czarnego Boru przez Szczawno Zdrój. Silnie rozwinięta jest komunikacja autobusowa, zwłaszcza prywatna. Popularnymi „busami" można z Wałbrzycha dotrzeć do wielu miejscowości w Górach Sowich, a także do Kamiennej Góry, Świebodzic, Świdnicy, Jedliny Zdroju, Zagórza Śląskiego czy m. Boguszów-Gorce.
Ziemia Kłodzka	Z subregionu do największych miast w Polsce można się dostać komunikacją kolejową, natomiast głównym samochodowym szlakiem komunikacyjnym jest Międzynarodowa Droga E67, czyli krajowa „8" z Wrocławia do granicy w Kudowie. Gęsta sieć komunikacyjna o dużych walorach widokowych, decyduje nie tylko o dostępności tego regionu, lecz stanowi także podstawowy czynnik bazy komunikacyjnej.
Bory Dolnośląskie	Na terenie Borów, w okolicach wsi Krzyżowa, zaprojektowano lokalizację węzła dwóch polskich autostrad A4 i A18. Ponadto przez Bory Dolnośląskie prowadzą cztery drogi krajowe i osiem dróg wojewódzkich. Zlokalizowane są tu też ważne węzły kolejowe: Bolesławiec, Węgliniec, czy Zgorzelec.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Nysa, Kwisa, Bóbr	Dostępność komunikacyjna subregionu jest dobra. Prowadzą przez niego drogi krajowe (30) oraz kilka dróg wojewódzkich. W budowie znajduje się autostrada A4 stanowiąca polski odcinek drogi międzynarodowej E40. Dzięki lokalnym i dalekobieżnym połączeniom PKP i PKS dostępne są zarówno pobliskie, jak i dalsze miejscowości w Polsce i za granicą.
Dolina Odry Zachód	Subregion posiada bezpośrednie połączenia kolejowe z Warszawą, Krakowem, Górnym Śląskiem, Szczecinem i Berlinem, a także wszystkimi bliższymi centrami regionalnymi. Przebiega tędy międzynarodowa droga E65 ze Świnoujścia do Jakuszyc i dalej do Pragi, oraz droga krajowa nr 34 czy 94. Dogodne są również połączenia kolejowe, którymi można dostać się bezpośrednio do Szczecina, Krakowa, Berlina, Drezna czy Wrocławia.
Przedgórze Sudeckie	Subregion ten leży na skrzyżowaniu ważnych tras wojewódzkich i krajowych, co ułatwia dojazd do większości dużych ośrodków województwa i kraju. Najważniejsza trasa to droga krajowa nr 35. Oprócz niej z subregionu biegnie kilka dróg wojewódzkich i lokalnych. Z dalekobieżnych połączeń kolejowych można skorzystać w Jaworzynie Śląskiej, czy Dzierżoniowie.
Sowiogórski	Na dobrą dostępność komunikacyjną omawianego regionu wpływa bliskość Wrocławia. Ze stolicy Dolnego Śląska najłatwiej jest tu dotrzeć przez Świdnicę lub Wałbrzych. Komunikacja publiczna, w tym prywatna, kursuje ze Świdnicy, Wałbrzycha i Nowej Rudy, docierając do większości miejscowości.
Wrocław	Wrocław jest największym węzłem komunikacyjnym na Dolnym Śląsku. Przez miasto przebiegają drogi międzynarodowe E40, E67 i E261, autostrada A4 (E40) prowadząca do granicy z Ukrainą, drogi krajowe do Krakowa, Poznania, Warszawy, Zielonej Góry oraz kilka o znaczeniu lokalnym. Ponadto miasto przecina 9 linii kolejowych, a na jego terenie znajdują się dwa główne dworce i ponad 20 stacji i przystanków. Dworzec Główny ma bezpośrednie połączenia z największymi miastami w Polsce, a także z niektórymi w Europie (Berlin, Hamburg, Görlitz). Do Europy Zachodniej można dojechać też autobusami PKS.

Źródło: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, praca zbiorowa, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa, styczeń 2009.

Z turystyką tranzytową powiązane są również przejścia graniczne, których w subregionach Dolnego Śląska znajduje się 40. Przejścia graniczne występują w subregionach znajdujących się przy granicy z Czechami i Niemcami. Najwięcej przejść występuje w subregionie Ziemia Kłodzka, Sudety Wałbrzyskie oraz Karkonosze i Góry Izerskie.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 129. Przejścia graniczne Dolnego Śląska w podziale subregionalnym (2010 r.).

SUBREGION	Przejścia graniczne	Radzaj
Karkonosze i Góry Izerskie	RÓWNIA POD ŚNIEŻKĄ	dla pieszych
	ŚLĄSKI DOM	dla pieszych
	KOWARY	-
	PRZEJŚCIE GRANICZNE na Przełęczy Okraj	drogowe (samochody osobowe, piesze, rowery)
	SOWIA PRZEŁĘCZ	dla pieszych
	SZKLARSKA PORĘBA (JAKUSZYCE) - HARRACHOV	przejście drogowe, dla pieszych oraz samochodów ciężarowych i osobowych
	Górskie Przejście Turystyczne (Szklarska Poręba)	piesze
	SZRENICA (TWAROŻNIK) - VOSECKA BOUDE (TVAROZNIK)	w ruchu przygranicznym istnieje możliwość przekroczenia granicy na dowód osobisty po wcześniejszym uzyskaniu zaświadczenia o tymczasowym zameldowaniu w którymś z obiektów na terenie Szklarskiej Poręby
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	**BRAK**	**BRAK**
Pogórze Kaczawskie	**BRAK**	**BRAK**
Ślęża	**BRAK**	**BRAK**
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów	**BRAK**	**BRAK**
Sudety Wałbrzyskie	GOLIŃSK - STAROSTIN	przejście drogowe
	MIEROSZÓW - MEZIMESTI	kolejowe
	ŁĄCZNA - ZDONOV	turystyczne
	GOLIŃSK - STAROSTIN	małego ruchu granicznego
	GŁUSZYCA GÓRNA - JANOVITSKY	turystyczne
	GŁUSZYCA GÓRNA - JANOVICKY	rowerowo-piesze
Ziemia Kłodzka	ZŁOTY STOK - BILA VODA	dla małego ruchu granicznego, piesze lub rowerowe
	MOSTOWICE - ORLICKIE ZAHORI	przejście małego ruchu turystycznego
	ŚNIEŻNIK - VROCHOL KRALICKY SNIEZNIK	turystyczne przejście piesze

	DUSZNIKI ZDRÓJ - OLESNICE V ORL. HORACH	przejście graniczne na szlaku turystycznym
	KUDOWA ZDRÓJ	-
	KUDOWA- SŁONE- NACHOD	-
	CZERMNA	przejścia małego ruchu granicznego
	BRZOZOWIE	przejście turystyczne
	LĄDEK ZDRÓJ	-
	LUTYNIA- TRAVNA	przejście turystyczne i przejście małego ruchu granicznego
	BOBOSZÓW - DOLNI LIPKA	drogowe
	MIĘDZYLESIE - LICHKOV	kolejowe
	NIEMOJÓW - BARTOSOVICE w Orlickich Horach	małego ruchu granicznego, całoroczne
	KAMIEŃCZYK - MLADKOV (PETROVICKY)	turystyczne
	JODŁÓW - HORNI MORAVA	turystyczne
	TŁUMACZÓW - OTOVICE	międzynarodowe - drogowe
	TŁUMACZÓW - OTOVICE	małego ruchu granicznego
	RADKÓW - BOŻANÓW	turystyczne przejście dla pieszych i rowerzystów
	OSTRA GÓRA - MACHOWSKA LHOTA	turystyczne przejście dla pieszych
	ZIELENIEC - MASARYKOVA CHATA	przejście graniczne na szlaku turystycznym
Bory Dolnośląskie	**BRAK**	**BRAK**
Nysa, Kwisa, Bóbr	MIŁOSZÓW	Pieszo-moto-rowerowe przejście graniczne z czeską
	CZERNIAWA (PL) - NOVE MESTO POD SMRKEM (CZ)	piesze, samochodowe i autokarowe
	STÓG IZERSKI (PL) - SMRK (CZ)	turystyczne
Dolina Odry Zachód	**BRAK**	**BRAK**
Przedgórze Sudeckie	ZŁOTY STOK - BILA VODA	dla małego ruchu granicznego, piesze lub rowerowe
Sowiogórski	GŁUSZYCA GÓRNA - JANOVITSKY	turystyczne
	GŁUSZYCA GÓRNA - JANOVICKY	rowerowo-piesze
Wrocław	**BRAK**	**BRAK**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej www.ekowczasy.pl/29.11.2010

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

3.8. Sektor bazy noclegowej i gastronomicznej

W niniejszym raporcie podając bazę noclegową, przedstawiono dane uzyskane z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego i z GUS. Przy charakterystyce bazy podawano, z których źródeł opisywane są dane.

Baza noclegowa występująca w subregionach to głównie hotele, motele, pensjonaty, kempingi, domy wycieczkowe, schroniska i schroniska młodzieżowe. Zgodnie z wpisem do ewidencji (tabela poniżej) najwięcej hoteli powstało przed 2005 i w 2009 roku. Są to głownie hotele trzy i dwugwiazdkowe. Najwięcej tego typu obiektów występuje w subregionie Karkonoszy i Góry Izerskie i w mieście Wrocław.

Tabela 130. Hotele w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010.

SUBREGION	WG KATEGORII					WPIS DO EWIDENCJI						
	*****	****	***	**	*	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004-1999
Karkonosze i Góry Izerskie	0	4	36	17	7	1	2	4	6	4	8	39
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	2	0	3	0	1	0	0	0	1	3
Pogórze Kaczawskie	0	1	6	3	1	0	2	1	1	1	2	4
Ślęża	0	2	4	0	2	1	0	1	0	0	0	6
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	1	4	1	2	2	1	1	0	1	1	2
Sudety Wałbrzyskie	0	0	8	4	2	1	2	1	0	0	4	6
Ziemia Kłodzka	0	3	12	16	4	3	2	4	6	0	1	19
Bory Dolnośląskie	0	0	7	3	3	0	1	1	0	1	1	9
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	1	5	9	6	2	1	1	1	1	2	13
Dolina Odry Zachód	0	0	2	2	0	0	1	0	0	0	0	3
Przedgórze Sudeckie	0	1	8	4	2	1	1	1	1	0	0	14

Sowiogórski	0	0	12	6	3	2	2	0	0	0	4	13
Wrocław	5	8	22	3	3	2	9	3	0	1	4	22
RAZEM	**5**	**21**	**128**	**68**	**38**	**15**	**24**	**18**	**15**	**9**	**28**	**151**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

W 2009 roku średnio na jeden hotel przypadało po 82 miejsca noclegowe. Najwięcej hoteli powstało w latach 2007-2009. Do 2010 roku najwięcej tego typu obiektów znajdowało się w subregionie Ziemia Kłodzka, Karkonosze i Góry Izerskie oraz w mieście Wrocław. Hotele w tych subregionach stanowią 60% obiektów ze wszystkich subregionów.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 131. Hotele w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010.

SUBREGION	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Karkonosze i Góry Izerskie	46	3982	55	4766	57	4893	59	5016	55	5255	56	5331
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	24	1565	24	1514	21	1347	23	1545	23	2412	23	2412
Pogórze Kaczawskie	5	561	5	797	6	831	6	837	7	852	7	852
Ślęża	14	804	14	762	14	748	12	620	11	580	12	692
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	15	688	16	691	17	710	16	800	16	860	18	1000
Sudety Wałbrzyskie	19	969	21	1058	24	1181	24	1183	23	1099	24	1142
Ziemia Kłodzka	111	7918	90	6563	108	7942	111	8006	112	8734	115	9023
Bory Dolnośląskie	7	739	9	867	9	874	9	928	9	931	9	931
Nysa, Kwisa, Bóbr	14	1127	16	1289	16	1283	16	1320	15	1264	17	1377
Dolina Odry Zachód	8	603	8	554	8	556	7	567	8	650	8	650
Przedgórze	21	1184	18	1072	24	1400	24	1362	24	1617	25	1693
Sowiogórski	12	815	12	829	14	980	13	945	12	896	12	896
Wrocław	56	7221	59	7303	65	7790	65	7784	65	8339	67	8455
RAZEM	**352**	**28176**	**347**	**28065**	**383**	**30535**	**385**	**30913**	**380**	**33489**	**393**	**34454**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych. Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Zgodnie z podanymi danymi przez UMWD w subregionach znajdują się tylko 3 motele dwugwiazdkowe, które powstały przed 2005 rokiem. Zlokalizowane są w subregionie Bory Dolnośląskie i subregionie Nysa, Kwisa i Bóbr.

Tabela 132. Motele w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010.

SUBREGION	WG KATEGORII		WPIS DO EWIDENCJI						
	**	*	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004-1999
Karkonosze i Góry Izerskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bory Dolnośląskie	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Nysa, Kwisa, Bóbr	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sowiogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wrocław	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	**3**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**3**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Zgodnie z danymi GUS i podziałem subregionalnym /Tab.133/ w ramach których poszczególne jednostki samorządów terytorialnych przynależą do poszczególnych subregionów, moteli według podziału subregionalnego jest 4.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 133. Motele w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010.[105]

SUBREGION	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Karkonosze i Góry Izerskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	1	23	1	23	1	23	1	23	1	23	1	23
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bory Dolnośląskie	2	134	2	137	2	129	2	129	1	52	1	52
Nysa, Kwisa, Bóbr	1	33	1	36	1	34	1	36	1	36	1	36

[105] W województwie dolnośląskim funkcjonuje 5 moteli (wg danych GUS), jednak jeden motel jest zlokalizowany w gminie, która nie wchodzi w podział subregionalny województwa – Legnickie Pole.

Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sowiogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Wrocław	2	197	2	197	2	197	2	197	1	45	1	45
RAZEM	**6**	**387**	**6**	**393**	**6**	**383**	**6**	**385**	**4**	**156**	**4**	**156**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Pensjonatów w subregionach jest więcej niż moteli. Do 2010 (według danych GUS), powstało 58 podmiotów, przy czym 53 powstało do 2005 roku. Większa część pensjonatów to obiekty dwu i trzygwiazdkowe.

Najwięcej pensjonatów występuje w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie (45% wszystkich obiektów w subregionach), a także w subregionie Ziemia Kłodzka i Sowiogórskim.

Tabela 134. Pensjonaty w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010.

SUBREGION	WG KATEGORII				WPIS DO EWIDENCJI						
	****	***	**	*	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004-1999
Karkonosze i Góry Izerskie	0	14	19	6	1	2	5	1	3	2	24
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Ziemia Kłodzka	0	7	6	5	1	2	1	0	0	0	13
Bory Dolnośląskie	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	0	5	0	0	0	1	0	0	0	4
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Sowiogórski	1	7	6	4	0	2	1	0	0	0	14
Wrocław	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	**0**
RAZEM	**2**	**32**	**37**	**17**	**2**	**8**	**8**	**1**	**3**	**2**	**60**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 135. Pensjonaty w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010.

SUBREGION	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Karkonosze i Góry Izerskie	39	1519	40	1615	37	1552	34	1447	35	1462	36	1507
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0	0	1	20	1	20
Pogórze Kaczawskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	1	28	1	28	1	28	1	28	1	28	1	28
Ziemia Kłodzka	5	172	3	96	6	228	7	280	12	494	13	518
Bory Dolnośląskie	1	24	1	25	1	24	1	24	1	24	1	24
Nysa, Kwisa, Bóbr	6	234	5	179	5	178	5	168	5	162	5	162
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	24
Sowiogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wrocław	1	142	1	142	1	142	1	93	0	0	0	0
RAZEM	**53**	**2119**	**51**	**2085**	**51**	**2152**	**49**	**2040**	**55**	**2190**	**58**	**2263**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Zgodnie z wpisem do ewidencji w subregionach znajduje się 16 kempingów, z czego 14 powstało przed 2005 rokiem. Najwięcej kempingów występuje w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie – 4, i po 3 kempingi w subregionie Ziemia Kłodzka i Sowiogórskim. Ostatni wpis do ewidencji pomiotu, jako kemping odnotowano w 2009 roku.

Tabela 136. Kempingi w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010.

SUBREGION	WPIS DO EWIDENCJI						
	2004-1999	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Karkonosze i Góry Izerskie	3	1	0	0	0	0	0
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	1	0	0	0	0	0	0
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	2	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	0	0	0	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	3	0	0	0	0	0	0
Bory Dolnośląskie	0	0	0	0	0	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	0	0	0	0	0	1	0
Sowiogórski	3	0	0	0	0	0	0
Wrocław	2	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
RAZEM	**14**	**1**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 137. Kempingi w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010.

SUBREGION	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych, w tym na polach biwakowych
Karkonosze i Góry Izerskie	3	198	3	162	4	346	4	437	4	302	4	302
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	1	100	1	100	1	105	1	112	1	112	1	112
Pogórze Kaczawskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ślęża	1	116	1	122	1	118	1	86	1	86	1	86
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	1	116	1	122	1	118	1	86	1	86	1	86
Sudety Wałbrzyskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	3	610	2	360	3	510	3	317	3	330	3	330
Bory Dolnośląskie	1	25	1	25	0	0	0	0	0	0	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	1	25	1	25	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sowiogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wrocław	2	247	2	248	1	200	1	200	1	200	1	200
RAZEM	**13**	**1437**	**12**	**1164**	**11**	**1397**	**11**	**1238**	**11**	**1116**	**11**	**1116**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Zgodnie z wpisem do ewidencji podmiotów, domy wycieczkowe występują tylko w subregionach Ziemia Kłodzka, Przedgórze Sudeckie, Sowiogórskim i w mieście Wrocław, z czego 3 powstały przed 2005 roku, a w subregionie Przedgórze Sudeckie w 2008.

Natomiast GUS podaje, że podmiotów tych jest obecnie w województwie 8, występują jedynie w pięciu subregionach na trzynaście, średnio po 2 domy wycieczkowe na subregion.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 138. Domy wycieczkowe w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010.

SUBREGION	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Karkonosze i Góry Izerskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	2	60	2	61	1	45	1	45	1	50	1	50
Ziemia Kłodzka	2	296	2	296	2	296	1	260	1	260	1	260
Bory Dolnośląskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	2	93	1	50	2	90	2	88	3	411	3	411
Sowiogórski	2	291	1	260	2	300	2	300	2	300	2	300
Wrocław	1	144	1	144	1	144	1	176	1	178	1	178
RAZEM	**9**	**884**	**7**	**811**	**8**	**875**	**7**	**869**	**8**	**1199**	**8**	**1199**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

W województwie dolnośląskim zgodnie z podziałem subregionalnym znajduje się 23 schronisk młodzieżowych, z czego 22 powstało przed 2005 rokiem, a jedno w 2009 roku w subregionie Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy. Najwięcej schronisk młodzieżowych można odnaleźć w subregionie Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich) i subregionie Sowiogórskim. Po 3 schroniska na Ziemi Kłodzkiej i we Wrocławiu.

Tabela 139. Schroniska młodzieżowe w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010.

SUBREGION	WPIS DO EWIDENCJI						
	2004-1999	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Karkonosze i Góry Izerskie	0	0	0	0	0	0	0
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	1	0	0	0	0	1	0
Pogórze Kaczawskie	1	0	0	0	0	0	0
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	6	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	0	0	0	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	3	0	0	0	0	0	0
Bory Dolnośląskie	0	0	0	0	0	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	3	0	0	0	0	0	0
Sowiogórski	5	0	0	0	0	0	0
Wrocław	3	0	0	0	0	0	0
RAZEM	**22**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 140. Schroniska młodzieżowe w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010.

SUBREGION	2005		2006		2007		2008		2009		2010*	
	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych	obiekty	liczba miejsc noclegowych
Karkonosze i Góry Izerskie	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subregion Ślęża	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	1	56	1	56	1	56	1	56	1	54	1	54
Bory Dolnośląskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	1	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Przedgórze Sudeckie	1	121	1	121	1	140	1	128	1	123	1	123
Sowiogórski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wrocław	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36
RAZEM	**5**	**266**	**4**	**248**	**4**	**267**	**4**	**255**	**4**	**248**	**4**	**248**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane z 2010 pochodzą z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Z kolei zwykłych schronisk w subregionach jest 19, z czego 14 powstało przed 2005 rokiem, 4 powstały w 2005 roku, a jedno w 2009. Najwięcej schronisk znajduje się w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie – 7, Ziemi Kłodzkiej – 5 i w subregionie Swiogórskim – 5 obiektów.

Tabela 141. Schroniska w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010.

SUBREGION	WPIS DO EWIDENCJI						
	2004-1999	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Karkonosze i Góry Izerskie	7	0	0	0	0	0	0
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	0	0	0	0	0	0	0
Ślęża	0	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	0	0	0	0	0	0
Sudety Wałbrzyskie	0	0	0	0	0	0	0
Ziemia Kłodzka	3	2	0	0	0	0	0
Bory Dolnośląskie	0	0	0	0	0	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	1	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	0	0	0	0	0	1	0
Przedgórze Sudeckie	0	0	0	0	0	0	0
Sowiogórski	3	2	0	0	0	0	0
Wrocław	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	**14**	**4**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Na podstawie danych Dolnośląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu (stan na grudzień 2010 r.) w poszczególny rejonach województwa dolnośląskiego znajduje się nastepująca liczba gospodarstw agroturystycznych

- Bory Dolnośląskie – 37,
- Góry i Pogórze Izerskie – 63,
- Karkonosze i Kotlina Jeleniogórska – 55,
- Góry i Pogórze Kaczawskie – 56,
- Rudawy Janowickie – 26,
- Góry Kamienne i Wałbrzyskie – 36,

- Góry Sowie – 59,
- Góry Stołowe – 65,
- Kotlina Kłodzka – 30,
- Góry Bystrzyckie – 25,
- Masyw Śnieżnika i Góry Bialskie – 54,
- Góry Złote i Bardzkie – 33,
- Wzgórza Strzelińsko-Niemczańskie – 12,
- Masyw Ślęzy i Dolina Świdnicka – 13,
- Nizina Śląska i okolice Wrocławia – 9,
- Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy – 35.

Do bazy noclegowej zaliczamy również tzw. obiekty nieskategoryzowane. GUS podaje w swojej bazie wykaz pozostałych obiektów zbiorowego zakwaterowania, które nie wchodzą w skład obiektów skategoryzowanych czyli hoteli, moteli, pensjonatów, kempingów (campingów), domów wycieczkowych, schronisk młodzieżowych, schronisk, pól biwakowych.

Tabela 142. Pozostałe obiekty zbiorowego zakwaterowania w podziale na subregiony w latach 2005-2009.

SUBREGION	2005	2006	2007	2008	2009
Subregion Karkonosze i Góry Izerskie	219	208	196	196	179
Subregion Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	14	14	12	13	12
Subregion Pogórze Kaczawskie	6	6	5	4	3
Subregion Ślęża	5	5	6	5	4
Subregion Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	8	8	8	7	7
Subregion Sudety Wałbrzyskie	13	14	13	12	11
Subregion Ziemia Kłodzka	77	66	69	70	61
Bory Dolnośląskie	6	5	4	6	6
Subregion Nysa, Kwisa, Bóbr	27	27	31	33	32
Subregion Dolina Odry Zachodniej	5	5	5	4	7
Subregion Przedgórze Sudeckie	13	10	12	12	13
Sowiogórski	9	9	10	9	9
Wrocław	17	18	24	24	24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS/Baza Danych Regionalnych.

Najwięcej pozostałych obiektów zbiorowego zakwaterowania występuje w subregionie Karkonosze i Góry Izerskie oraz w subregionie Ziemia Kłodzka.

Baza gastronomiczna o wyższym standardzie, podobnie jak w przypadku powiatów, rozwinięta jest przede wszystkim w głównych ośrodkach miejskich i rejonach turystycznych. W strukturze obiektów gastronomicznych część placówek zlokalizowana jest w hotelach, są to głównie bary i restauracje. W ośrodkach wczasowych i hotelach o niższym standardzie występują głównie bary szybkiej obsługi, przekąskowe i bistra. W ośrodkach kolonijnych, szkoleniowo-wypoczynkowych, domach wczasowych dominują głównie stołówki. Przy ośrodkach wczasowych, polach biwakowych czy schroniskach młodzieżowych znajdują się przede wszystkim punkty gastronomiczne.

W ciągu ostatnich lat ilość podmiotów gospodarczych świadczących usługi gastronomicznie nieznacznie wzrosła. Najwięcej nowych obiektów gastronomicznych powstało w ostatnich latach w mieście Wrocław, w subregionie Pogórze Kaczawskie, Dolinie Odry Wschód i Zachód. Zauważalny jest spadek ilości bazy gastronomicznej w subregionach typowo górskich. Zamykane są obiekty o niższym standardzie na rzecz podmiotów gastronomicznych oferujących usługi dostosowane do potrzeb i wymagań turystów.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 143. Sektor gastronomiczny na Dolnym Śląsk wg powiatów w latach 2005-2010.

SUBREGION	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Subregion Karkonosze i Góry Izerskie	745	685	695	726	745	761
Subregion Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	223	211	210	223	220	232
Subregion Pogórze Kaczawskie	406	404	401	410	433	441
Subregion Ślęża	194	188	184	195	190	180
Subregion Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	313	302	316	326	359	367
Subregion Sudety Wałbrzyskie	471	464	458	440	415	448
Subregion Ziemia Kłodzka	663	656	646	663	596	559
Bory Dolnośląskie	438	419	416	434	429	437
Subregion Nysa, Kwisa, Bóbr	349	329	333	350	354	374
Subregion Dolina Odry Zachód	213	209	215	207	224	241
Subregion Przedgórze Sudeckie	739	732	720	723	642	670
Sowiogórski	349	352	347	362	311	324
Wrocław	1795	1777	1768	1833	1939	2080
RAZEM	**6898**	**6728**	**6709**	**6892**	**6857**	**7114**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

3.9. Sektor transportu drogowego i kolejowego wykorzystywany na rzecz gospodarki turystycznej

Podmioty gospodarcze zajmujące się transportem drogowym i kolejowym przewożą zarówno turystów jak i mieszkańców danego terenu. Dlatego, też ciężko jest wyodrębnić podmioty działające tylko na rzecz gospodarki turystycznej.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 144. Transport drogowy pasażerski w subregionach w latach 2005-2010.

SUBREGION	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Subregion Karkonosze i Góry Izerskie	88	82	86	92	102	103
Subregion Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	41	46	44	46	56	62
Subregion Pogórze Kaczawskie	84	83	82	82	89	91
Subregion Ślęża	8	8	9	10	14	37
Subregion Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	13	14	15	18	23	58
Subregion Sudety Wałbrzyskie	25	25	24	25	24	69
Subregion Ziemia Kłodzka	28	25	25	27	36	76
Bory Dolnośląskie	34	32	32	31	38	102
Subregion Nysa, Kwisa, Bóbr	32	36	37	43	46	80
Subregion Dolina Odry Zachód	19	19	19	21	22	69
Subregion Przedgórze Sudeckie	23	23	26	26	29	120
Sowiogórski	7	7	7	8	11	69
Wrocław	5	7	8	8	7	7
RAZEM	**407**	**407**	**414**	**437**	**497**	**945**

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

Zauważalny jest zdecydowany wzrost na przełomie 2009-2010 roku podmiotów transportu drogowego zajmujących się przewozami pasażerów, szczególnie w subregionach Doliny Odry Wschód i Zachód, Ziemi Kłodzkiej, Sudetów Wałbrzyskich, Borów Dolnośląskich, Nysy, Kwisy, Bóbr, Przedgórza Sudeckiego i Sowiogórskiego. Z każdym rokiem rośnie zapotrzebowanie turystów na wycieczki krótkookresowe tzw. weekendowe, co powoduje wzrost liczy podróżujących turystów, a tym samym powstawanie nowych przedsiębiorstw zajmujących się transportem pasażerskim.

Do 2009 roku wg PKD z 2004 roku transport kolejowy dotyczył zarówno transportu pasażerskiego i towarowego transportu kolejowego międzymiastowego, dlatego dane podane w poniższej tabeli do 2009 roku dotyczą zarówno transportu

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

pasażerskiego jak i towarowego. Natomiast dane z 2010 roku dotyczą tylko transportu kolejowego pasażerskiego międzymiastowego.

Tabela 145. Transport kolejowy pasażerski na Dolnym Śląsku w subregionach w latach 2005-2010.

SUBREGION	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Karkonosze i Góry Izerskie	0	0	0	0	0	0
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	0	0
Pogórze Kaczawskie	0	0	0	1	1	1
Ślęża	0	0	0	0	1	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	0	0	0	1	0
Sudety Wałbrzyskie	2	2	2	2	2	2
Ziemia Kłodzka	0	0	0	0	0	0
Bory Dolnośląskie	0	0	0	0	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	0	0	0	0	0
Dolina Odry Zachód	1	1	1	1	1	
Przedgórze Sudeckie	0	0	0	0	0	0
Sowiogórski	0	0	0	0	0	0
Wrocław	5	7	8	8	7	1

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

Transport kolejowy związany jest głównie z dworcami PKP. Na terenie Dolnego Śląska znajduje się 39 punktów odpraw podróżnych, zarówno krajowych jak i międzynarodowych. Tam, gdzie nie ma połączeń kolejowy alternatywą jest własny środek transportu bądź autobusy PKS i inni prywatni przewoźnicy (busy).

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

3.10. Sektor organizatorów turystyki, pośredników turystycznych oraz agentów turystycznych działających w regionie

Zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 223, poz. 2268, z późn. zm.) przez organizatora turystyki rozumie się przedsiębiorcę, organizującego imprezę turystyczną.

Biorąc pod uwagę podział subregionalny województwa dolnośląskiego zgodnie z wpisem do ewidencji w subregionach znajduje się 282 organizatorów i pośredników turystycznych, z czego 55% podmiotów powstało przed 2005 rokiem. Do 2010 liczba ich wzrosła o 46%. Z każdym rokiem przybywa wpisów do ewidencji. Najwięcej organizatorów i pośredników turystycznych występuje we Wrocławiu, co stanowi 43% ogółu, podmioty we Wrocławiu dysponują największym wachlarzem propozycji dla turystów.

Tabela 146. Organizatorzy i pośrednicy turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010.

SUBREGION	ROK WPISU						
	1999-2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Karkonosze i Góry Izerskie	15	2	0	3	2	2	3
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	1	0	0	0	1	0	0
Pogórze Kaczawskie	3	0	0	0	3	1	1
Ślęża	3	1	0	0	1	0	3
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	2	1	0	0	0	1	2
Sudety Wałbrzyskie	9	1	0	1	1	1	2
Ziemia Kłodzka	10	2	2	1	0	2	2
Bory Dolnośląskie	7	0	0	0	1	0	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	4	0	0	2	1	0	1
Dolina Odry Zachód	4	0	0	0	2	1	0
Przedgórze Sudeckie	3	1	1	1	2	1	3
Sowiogórski	23	2	2	1	4	3	5
Wrocław	69	10	3	17	5	7	10
RAZEM	**155**	**20**	**8**	**26**	**22**	**19**	**31**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Biorąc pod uwagę lata 2005-2010 zauważyć można, że mimo wahań ilościowych związanych z powstawaniem nowych działalności organizatorów turystyki, we wszystkich subregionach na obszarze Dolnego Śląska ich liczba na przełomie 6 lat wzrosła. Obecnie najwięcej organizatorów turystyki zarejestrowanych jest na obszarze Subregionu Wrocław (171 podmiotów), za pośrednictwem których mieszkańcy jak i turyści mają możliwość korzystania przez cały rok z licznych imprez i atrakcji turystycznych. Od 2005 roku w stolicy Dolnego Śląska powstało 26 działalności organizatorów turystyki. Najmniej tego typu podmiotów (zaledwie 3) jest w Subregionie Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy.

Tabela 147. Organizatorzy turystyki w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 2005-2010.

SUBREGION	Działalność organizatorów turystyki					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Karkonosze i Góry Izerskie	48	51	51	54	51	52
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	1	1	2	3	3	3
Pogórze Kaczawskie	14	13	13	15	16	21
Ślęża	1	2	2	4	5	6
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	6	7	9	12	12	12
Sudety Wałbrzyskie	15	15	15	15	18	22
Ziemia Kłodzka	21	26	25	23	23	34
Bory Dolnośląskie	5	6	7	6	4	7
Nysa, Kwisa, Bóbr	7	9	9	7	7	10
Dolina Odry Zachód	5	6	6	4	6	8
Przedgórze Sudeckie	17	15	19	18	18	26
Sowiogórski	7	7	10	12	11	14
Wrocław	145	146	151	143	152	171

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

Pod pojęciem pośrednika turystycznego zgodnie z w/w ustawą rozumie się przedsiębiorcę, którego działalność polega na wykonywaniu, na zlecenie klienta, czynności faktycznych i prawnych związanych z zawieraniem umów o świadczenie usług turystycznych. Na przełomie ostatnich 6 lat liczba zarejestrowanych działalności pośredników turystycznych w poszczególnych subregionach odnotowała tendencję spadkową. Jedynie w 5 subregionach tj. Pogórze Kaczawskie, Ślęża,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich), Przedgórze Sudeckie oraz subregion Wrocław liczba zarejestrowanych od 2005 roku podmiotów nieznacznie wzrosła. W subregionie Dolina Odry Zachodniej ich liczba nie uległa zmianie.

Tabela 148. Pośrednicy turystyki w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 2005-2010.

SUBREGION	Działalność pośredników turystycznych					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Karkonosze i Góry Izerskie	19	16	12	13	12	9
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	2	2	2	2	2	1
Pogórze Kaczawskie	3	5	4	4	3	4
Ślęża	1	1	2	3	2	4
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	9	9	10	10	9	10
Sudety Wałbrzyskie	6	5	6	7	3	4
Ziemia Kłodzka	7	9	9	7	9	5
Bory Dolnośląskie	11	10	8	8	8	5
Nysa, Kwisa, Bóbr	11	7	9	10	9	7
Dolina Odry Zachód	6	6	6	5	6	6
Przedgórze Sudeckie	6	6	6	7	6	7
Sowiogórski	4	4	4	4	3	3
Wrocław	85	82	77	73	72	86

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

Na przestrzeni ostatnich 6 lat tj. 2005-2010 liczba agentów turystycznych, pod pojęciem których zgodnie z w/w ustawą rozumie się przedsiębiorcę, którego działalność polega na stałym pośredniczeniu w zawieraniu umów o świadczenie usług turystycznych na rzecz organizatorów turystyki posiadających koncesję w kraju lub na rzecz innych usługodawców posiadających siedzibę w kraju, uległa zwiększeniu we wszystkich subregionach na obszarze Dolnego Śląska. Najwięcej tych podmiotów od 2005 powstało w subregionie Wrocław. Obecnie jest ich 109, co stanowi blisko połowę ogółu obecnie funkcjonujących w poszczególnych subregionach agentów turystycznych. W subregionie Ślęża na przełomie ostatnich 6 lat powstała tylko jedna działalność. W pozostałych subregionach zarejestrowano od kilku do kilkunastu podmiotów, świadczących te usługi.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 149. Agenci turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 2005-2010.

SUBREGION	Działalność agentów turystycznych					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Karkonosze i Góry Izerskie	7	8	14	14	12	20
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	0	0	0	1	4
Pogórze Kaczawskie	1	3	3	6	9	11
Ślęża	0	0	0	0	0	1
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	1	1	1	3	3	10
Sudety Wałbrzyskie	0	3	2	4	5	8
Ziemia Kłodzka	5	4	6	9	8	11
Bory Dolnośląskie	3	5	5	6	8	11
Nysa, Kwisa, Bóbr	3	5	7	7	10	12
Dolina Odry Zachód	1	1	3	5	5	8
Przedgórze Sudeckie	3	9	8	8	9	13
Sowiogórski	1	5	5	5	6	7
Wrocław	12	22	28	42	63	109

Źródło: GUS/Baza Danych Regionalnych.

** Dane na 30.10.2010.*

W subregionach do kół i klubów turystycznych przynależy 140 przewodników turystycznych, z czego najwięcej to przewodnicy z subregionu Wrocław, co stanowi 46% ogółu.W pięciu subregionach przewodnicy nie przynależą do żadnego koła czy klubu.

Tabela 150. Wykaz przewodników turystycznych w województwie dolnośląskim zgodne z klubem bądź kołem położonym w danym powiecie, do którego przynależy przewodnik turystyczny (2010 r.).

SUBREGION	Przewodnicy turystyczni
Karkonosze i Góry Izerskie	25
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0
Pogórze Kaczawskie	13
Ślęża	0
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów	0
Sudety Wałbrzyskie	11
Ziemia Kłodzka	9
Bory Dolnośląskie	0
Nysa, Kwisa, Bóbr	4
Dolina Odry Zachód	0
Przedgórze Sudeckie	13
Sowiogórski	0
Wrocław	65
RAZEM	**140**

Źródło: Strona internetowa www.przewodnicy.pttk.pl

3.11. Sektor organizacji i stowarzyszeń działających w regionie

Główną organizacją zajmującą się sektorem turystyki na Dolnym Śląsku jest Dolnośląska Organizacja Turystyczna zlokalizowana we Wrocławiu. „Jest to stowarzyszenie, które utworzyły władze samorządowe Dolnego Śląska w 2000 r. Główny cel statutowy DOT to wspieranie rozwoju turystyki oraz prowadzenie promocji Dolnego Śląska. Cel ten realizowany jest poprzez takie działania jak:

- kreowanie pozytywnego z punktu widzenia turysty wizerunku regionu w kraju i za granicą,
- współdziałanie z administracją samorządową na rzecz promocji ruchu turystycznego i przyjazdu turystów na Dolny Śląsk,
- organizowanie i rozwijanie działań na rzecz promocji turystycznej Dolnego Śląska na krajowych i zagranicznych targach turystycznych,
- organizowanie i rozwijanie działań na rzecz rozwoju turystyki,
- stworzenie regionalnego systemu informacji turystycznej,
- prowadzenie i aktualizowanie internetowej informacji turystycznej,
- prowadzenia działalności wydawniczej na rzecz promocji turystyki,
- organizowanie podróży typu study tour po Dolnym Śląsku dla zagranicznych dziennikarzy i biur podróży,
- podejmowanie badań i analiz ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku,
- inicjowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej,
- organizowanie szkoleń i doskonalenie kadr dla potrzeb turystyki,
- inspirowanie i współudział w tworzeniu lokalnych organizacji turystycznych w gminach i powiatach." [106]

W 4 subregionach Dolnego Śląska znajduje się również 8 Lokalnych Organizacji Turystycznych, najwięcej występuje na Ziemi Kłodzkiej. Poniższa tabela przedstawia wykaz LOT-ów.

[106] Strona internetowa www.dot.org.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 151. Lokalne Organizacje Turystyczne na Dolnym Śląsku (2010 r.).

SUBREGION	Lokalne Organizacje Turystyczne
Karkonosze i Góry Izerskie	Lokalna Organizacja Turystyczna w Szklarskiej Porębie
	Karkonoska Lokalna Organizacja Turystyczna „Śnieżka" w Karpaczu
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy w Trzebnicy
Ziemia Kłodzka	Stowarzyszenie Gmin Ziemi Kłodzkiej w Kłodzku
	Lokalna Organizacja Turystyczna w Kudowie Zdrój
	Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Kłodzkiej w Lądku Zdrój
Przedgórze Sudeckie	Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Dzierżoniowskiej w Dzierżoniowie
	Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Ząbkowickiej w Ząbkowicach Śląskich

Źródło: Strona internetowa Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej we Wrocławiu www.dot.org.pl

W dolnośląskich subregionach występują również oddziały Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajobrazowego oraz Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych. Poniższa tabela przedstawia dokładny wykaz oddziałów PTTK w podziale na subregiony. Zdecydowanie najwięcej oddziałów znajduje się w subregionie Wrocław.

Tabela 152. Oddziały PTTK na Dolnym Śląsku w podziale subregionalnym (2010 r.).

SUBREGION	Oddział PTTK
Karkonosze i Góry Izerskie **Pogórze Kaczawskie**	Oddział PTTK "Sudety Zachodnie" w Jeleniej Górze Oddział PTTK "Ziemi Kamiennogórskiej" w Kamiennej Górze
Góry Wałbrzyskie	Oddział PTTK w Świdnicy Oddział PTTK Ziemi Wałbrzyskiej w Wałbrzychu
Ziemia Kłodzka	Oddział PTTK im. dr M.Orłowicza w Międzygórzu Oddział PTTK w Ząbkowicach Śląskich Oddział PTTK "Ziemi Kłodzkiej" w Kłodzku Oddział PTTK "Bialski" w Lądku Zdroju Oddział PTTK w Stroniu Śląskim
Pogórze Kaczawskie **Nysa Kwisa Bóbr**	Oddział PTTK "Ziemi Jaworskiej" w Jaworze Oddział PTTK w Legnicy Oddział Zakładowy PTTK przy Hucie Miedzi "Legnica" w Legnicy Oddział PTTK "Pogórze Izerskie" w Lubaniu Śl. Oddział PTTK "Zagłębie Miedziowe" w Lubinie Oddział PTTK "Ziemi Lwóweckiej" w Lwówku Śląskim Oddział PTTK "Ziemi Prochowickiej" w Prochowicach
Dolina Odry Wschód	Oddział Miejski PTTK "Rokita" w Brzegu Dolnym,

Dolina Odry Zachód	Oddział Zakładowy PTTK w Głogowie Oddział PTTK w Głogowie Oddział Oławski PTTK im. gen. M. Zaruskiego
Wrocław	Oddział Wrocławski PTTK we Wrocławiu Oddział PTTK Wrocław-Śródmieście we Wrocławiu Oddział PTTK Wrocław - Fabryczna im. W.Prelicza we Wrocławiu Oddział PTTK przy Instytutach Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu Oddział Zakładowy PTTK przy Miejskim Przedsiębiorstwie Komunikacyjnym Sp. z o. o. we Wrocławiu Oddział PTTK przy Politechnice Wrocławskiej we Wrocławiu Oddział Wojskowy PTTK przy Klubie Śląskiego Okręgu Wojskowego we Wrocławiu

Źródło: „Inwentaryzacja potencjału turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku", str.38-39, Dolnośląska Organizacja Turystyczna we Wrocławiu.

W województwie dolnośląskim występuje 8 Oddziałów Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych w 6 subregionach.

Tabela 153. Dolnośląskie oddziały Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (PTSM) – stan na 2010 r.

SUBREGION	Oddziały PTSM
Karkonosze i Góry Izerskie	Oddział PTSM w Jeleniej Górze
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	Oddział PTSM we Wałbrzychu
Pogórze Kaczawskie	Oddział PTSM w Legnicy
Bory Dolnośląskie	Oddział PTSM w Bolesławcu
	Oddział PTSM w Zgorzelcu
Nysa, Kwisa, Bóbr	Oddział PTSM w Lubaniu
Subregion Wrocław	Oddział PTSM we Wrocławiu

Źródło: Strona internetowa www.ptsm.org.pl

Na terenie Dolnego Śląska znajdują się również stowarzyszenia agroturystyczne:

- Subregion Ziemia Kłodzka: Sudeckie Stowarzyszenie Turystyki Wiejskiej ZDROJE w Jarkowie; Sudeckie Stowarzyszenie Agroturystyczne Masywu Śnieżnika w Bielicach; Bystrzyckie Towarzystwo Agroturystyczne w Lasówce,
- Subregion Karkonosze i Góry Izerskie: Sudeckie Towarzystwo Turystyki Wiejskiej w Jeleniej Górze.

Wspieraniem rozwoju turystyki wiejskiej zajmuje się również Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich, której działania polegają na współpracy i wymianie doświadczeń w zakresie rozwoju obszarów wiejskich na zasadzie przyjaznej platformy pomiędzy wszystkimi organizacjami działającymi na obszarach wiejskich oraz na rzecz ich rozwoju. W myśl Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, a zgodnie z art. 4 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 oraz Krajowym Planem Strategicznym Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, jej celem jest *„wsparcie wdrażania i oceny polityki w zakresie rozwoju obszarów wiejskich oraz identyfikacja, analiza, rozpowszechnianie oraz wymiana informacji i wiedzy w tym zakresie wśród wszystkich zainteresowanych partnerów na poziomie lokalnym, regionalnym oraz wspólnotowym".*

KSOW w Polsce ma charakter dwupoziomowy. Składa się z Sekretariatu Centralnego w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi (instytucji odpowiedzialnej za utworzenie i utrzymanie Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich w Polsce) oraz 16 Sekretariatów Regionalnych KSOW przy Urzędach Marszałkowskich. Podmiotem koordynującym KSOW na Dolnym Śląsku jest Sekretariat Regionalny Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (SR KSOW) z siedzibą w Wydziale Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.[107]

Do partnerów KSOW działających na rzecz rozwoju sektora turystyki wiejskiej w regionie zaliczamy również:

[107] Strona internetowa http://www.umwd.dolnyslask.pl/obszarywiejskie/krajowa-siec-obszarow-wiejskich/

Tabela 154. Partnerzy KSOW na Dolnym Śląsku (2010 r.).

Urząd Miejski w Przemkowie
Gmina Chocianów, Gmina Przeworno
Agencja Rynku Rolnego OT we Wrocławiu
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Dolnośląski Oddział Regionalny
Dolnośląska Izba Rolnicza
Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
Wojewódzki Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno - Spożywczych
Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych
Dolnośląskie Centrum Hurtu Rolno-Spożywczego S.A.
Dolnośląskie Stowarzyszenie Produktu Regionalnego i Lokalnego
dolnośląskie, 53-033 Wrocław, Zwycięska 10
Fundacja Ekologiczna Zielona Akcja
Gmina Długołęka, Gmina Dzierżoniów, Gmina Gaworzyce, Gmina Gromadka, Gmina Kąty Wrocławskie, Gmina Krotoszyce, Gmina Kunice, Gmina Lubin, Gmina Pęcław, Gmina Radwanice,
Gmina Świerzawa, Gmina Wądroże Wielkie, Gmina Ząbkowice Śląskie
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
Klub Miłośników Małkowic
Agroturystyczne Stowarzyszenie Masywu Śnieżnika
Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Wsi Gogołowice
Stowarzyszenie Przyjaciół Gniechowic
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Wojewódzki Inspektorat Ochrony Roślin i Nasiennictwa we Wrocławiu
Wydział Przyrodniczo-Techniczny UP we Wrocławiu
LGD Kraina Łęgów Odrzańskich
Partnerstwo Integracja Turystyka
Lokalna Grupa Działania Dobra Widawa
Stowarzyszenie LGD Gromnik
Fundacja Kłodzka Wstęga Sudetów Lokalna Grupa Działania
LGD Kraina Wzgórz Trzebnickich
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Kwiat
Lokalna Grupa Działania "Partnerstwo dla Doliny Baryczy"
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór
Lokalna Grupa Działania - Partnerstwo Izerskie
Stowarzyszenie LGD Partnerstwo Kaczawskie
Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Sowiogórskie
Lokalna Grupa Działania "Qwsi"
Lokalna Grupa Działania "Starorzecze Odry"
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Szlakiem Granitu"
Stowarzyszenie Ślężanie - Lokalna Grupa Działania
Stowarzyszenie LGD "Wrzosowa Kraina"
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Ujście Baryczy" Gmina Góra-Niechlów-Wąsosz
Ochotnicze Hufce Pracy Dolnośląska Wojewódzka Komenda
Zarząd Dolnośląski Związku Młodzieży Wiejskiej RP "WICI"
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania na rzecz rozwoju gmin: Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Św. Katarzyna, Żórawina - Lider A4
Stowarzyszenie Aktywnych Brzeźniczan
Gmina Żmigród, Gmina Oleśnica
Stowarzyszenie Piława Dolna, Gmina Kłodzko
Redakcja "Polska-Gazeta Wrocławska"
Gmina Karpacz, Gmina Radków
Zakład Historii Kultury Materialnej Uniwersytetu Wrocławskiego
Dolnośląska Agencja Współpracy Gospodarczej
Południowo-Zachodnie Forum Samorządu Terytorialnego "Pogranicze"
Grupa Odnowa Wsi SMOLEC
Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego Masyw Śnieżnika

Źródło: Opracowanie własne na podstawie strony internetowej http://dolnoslaskie.ksow.pl/baza-partnerowksow.html?no_cache=1&tx_ksow_pi4[par_woj]=1&tx_ksow_pi4[par_kat]=0&tx_ksow_pi4[par_kat2]=0&tx_ksow_pi4[_search]=Wyszukaj.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

W skład KSOW wchodzą utworzone na terenie Dolnego Śląska Lokalne Grupy Działania /Rysunek 18./

Rysunek 18. LGD na Dolnym Śląsku.

Źródło: Strona internetowa http://dolnoslaskie.ksow.pl/leader/lgd-na-dolnym-slasku/.

Jednym z działań realizowanych przez Samorządy Województw jest Leader, którego celem jest „przede wszystkim budowa kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców oraz stymulowanie powstawania nowych miejsc pracy". Założenia te realizowane są przez tzw. Lokalne Grupy Działania (LGD), czyli podmioty (stowarzyszenia) w skład których wchodzą przedstawiciele władz lokalnych, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców, które wprowadzają w życie projekty korzystne z punktu widzenia rozwoju obszarów wiejskich, najczęściej na obszarze kilku gmin. Najważniejszym zadaniem LGD inicjującym zawiązanie

grupy, jest opracowanie Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR), na podstawie której wdrażane będą projekty łączące zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe, historyczne, itp., wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. LGD wybiera projekty, które przyczynią się do realizacji wspólnie opracowanej strategii rozwoju. W ramach podejścia Leader możliwe będzie również finansowanie działalności lokalnej grupy, w tym realizowane przez nią projekty współpracy. Program Leader ma również na celu w dłuższej perspektywie przyczynić się do osiągnięcia założeń osi trzeciej PROW.

Tabela 155. Lokalne Grupy Działania na Dolnym Śląsku (2010 r.).

LGD na Dolnym Śląsku	Zasięg oddziaływania
„LGD Dobra Widawa"	Gminy: Oleśnica, Dobroszyce, Bierutów, Syców, Czernica, Dziadowa Kłoda, Długołęka i Wilków.
Stowarzyszenie LGD „Partnerstwo Izerskie"	Gminy: Mirsk, Lubomierz, Wleń, Lwówek Śląski, Gryfów Śląski, Nowogrodziec, Leśna, Platerówka, Siekierczyn, Olszyna, Lubań, Sulików, Warta Bolesławiecka, Stara Kamienica, Świeradów Zdrój, Zawidów, Zgorzelec).
Stowarzyszenie LGD „Gromnik"	Miasto i gmina Wiązów, miasto i gmina Strzelin, gminy: Przeworno, Borów, Kodratowice
Stowarzyszenie LGD „Wrzosowa Kraina"	Gmina wiejska Bolesławiec, Chocianów, Chojnów Gromadka, Przemków, gmina wiejska Lubin.
Stowarzyszenie „LGD Partnerstwo Kaczawskie"	Gminy: Bolków, Krotoszyce, Męcinka, Mściwojów, Paszowice, Pielgrzymka, Świerzawa, Wądroże Wielkie, Wojcieszów, Zagrodno, Złotoryja.
Stowarzyszenie LGD „Wsi"	Gminy: Bardo, Ciepłowody, Kamieniec Ząbkowicki, Ząbkowice Śląskie, Ziębice, Złoty Stok.
Stowarzyszenie LGD „Kwiat Lnu"	Gminy Kamienna Góra, Lubawka, Marciszów, Czarny Bór, Mieroszów, Stare Bogaczowice.
LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich"	Gminy Miękinia, Brzeg Dolny, Środa Śląska, Malczyce, Prochowice, Wołów, Ścinawa, Wińsko, Rudna, Jemielno, Pęcław i Głogów.
Stowarzyszenie LGD „Szlakiem Granitu"	Gminy: Dobromierz, Jaworzyna Śląska, Kostomłoty, Strzegom, Świdnica, Udanin, Żarow.
Stowarzyszenie „Ślężanie – LGD"	Gminy: Dzierżoniów, Marcinowice, Mietków, Niemcza i Sobótka.
Stowarzyszenie LGD „Partnerstwo Integracja Turystyka"	Gminy: Miłkowice, Legnickie Pole, Kunice, Ruja.
LGD „Kraina Wzgórz Trzebnickich"	Gminy: Trzebnica, Oborniki Śląskie, Prusice, Wisznia Mała, Zawonia.
„LGD Partnerstwo Ducha Gór"	Gminy: Mysłakowice, Podgórzyn i Janowice Wielkie.
LGD „Partnerstwo Dla Doliny Baryczy"	Gminy: Cieszków, Krośnice, Milicz, Twardogóra, Żmigród, Odolanów, Przygodzice, Sośnie.
Fundacja „Kłodzka Wstęga Sudetów" - LGD	Gminy: Bystrzyca Kłodzka; Kłodzko; Lądek Zdrój; Lewin Kłodzki; Międzylesie; Radków; Stronie Śląskie; Szczytna.
LGD „Partnerstwo Sowiogórskie"	Gminy: Nowa Ruda, Walim, Głuszyca, Stoszowice.
Stowarzyszenie LGD Starorzecze Odry	Gminy: Domaniów, Oława, Jelcz Laskowice
LGD Lider A4	Gminy: Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Święta Katarzyna,

	Żórawina.
LGD „Ujście Baryczy"	Gminy Góra, Niechlów, Wąsosz.
LGD Bory Dolnośląskie	Gminy: Iłowa, Gozdnica, Przewóz, Wymiarki, Żagań, Żary, Małomice, Osiecznica, Węgliniec, Pieńsk.
Fundacja Porozumienie Wzgórz Dalkowskich	Gminy Brzeźnica, Bytom Odrzański, Gaworzyce, Grębocice, Jerzmanowa, Kożuchów, Niegosławice, Nowe Miasteczko, Polkowice, Radwanice, Szprotawa i Żukowice.
Stowarzyszenie Kraina Lasów i Jezior - LGD	Gminy: Nowa Sól, Otyn, Siedlisko, Sława, Szlichtyngowa, Wschowa, Kotla.

Źródło: Strona internetowa http://dolnoslaskie.ksow.pl/leader/lgd-na-dolnym-slasku/.

Tabela 156. Lokalne Grupy – skład przedstawicieli działających na rzecz rozwoju sektora turystyki wiejskiej (2010 r.).

LGD na Dolnym Śląsku	Skład LGD
„LGD Dobra Widawa"	7 przedstawicieli sektora publicznego – gminy, 18 przedstawicieli sektora społecznego w szczególności osoby fizyczne; organizacje społeczne; 2 przedstawicieli sektora gospodarczego w szczególności przedsiębiorcy z obszaru LGD. Są to m.in. gminy: Bierutów, Dobroszyce, Oleśnica, Czernica, Dziadowa Woda, Syców, Wilków; Klub Turystyki Wodnej „Szekla" – Syców; Stowarzyszenie „Żyjmy Świadomie" – Syców; Dolnośląskie Stowarzyszenie Produktu Regionalnego i Lokalnego we Wrocławiu; Centrum Europejskie Zrównoważonego Rozwoju we Wrocławiu; FUNDACJA DOBRA WIDAWA Kiełczów; Przedsiębiorstwo Usługowo-Handlowe – Syców; „GER-POL-AGRAR" Sp.z o o. – Kiełczów; Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Bierutowskiej im. Romka Kazimierskiego – Bierutów; Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Bierutowskiej im. Romka Kazimierskiego – Bierutów.
Stowarzyszenie LGD „Partnerstwo Izerskie"	Gminy: Mirsk, Lubomierz, Wleń, Lwówek Śląski, Gryfów Śląski, Nowogrodziec, Leśna, Platerówka, Siekierczyn, Olszyna, Lubań, Sulików, Warta Bolesławiecka, Stara Kamienica, Świeradów Zdrój, Zawidów, Zgorzelec), są to również m.in. Gospodarstwo Agroturystyczne „Gościniec u Buckich"; Dolnośląska Izba Rolnicza; Fundacja Partnerstwo Izerskie Bogactwem Trójgraniczna; Firma „Suszka" Mojesz; Stowarzyszenie Pomocy Społecznej „Godne Społeczeństwo" w Świeradowie Zdroju; Ochotnicza Straż Pożarna w Pilchowicach; Fundacja Społeczna Łużyce; Firma EQUS Zacisze; Proboszcz Parafii Rzymsko Katolickiej pod Wezw. Św Mikołaja w Henrykowie Gmina Lubań; Rada Parafialna Parafii Rzymsko Katolickiej Pod. Wezw. ŚW. Mikołaja w Henrykowie Gmina Lubań; Południowo-Zachodnie Forum Samorządu Terytorialnego „POGRANICZE"; Stowarzyszenie Szkolny Klub Zapaśniczy Jerzmanki; Klub Jeździecki 11- izerska; OTJ Radomice; Stowarzyszenie na rzecz ośrodków „AGRO-INFO"; Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych IZERY Sp. z o.o. Lubomierz; Stowarzyszenie Promocji Przedsiębiorczości „Izery"; Ochotnicza Straż Pożarna w Siekierczynie; Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Lubaniu; Gminny Ośrodek Kultury w Sulikowie; osoby fizyczne; podmioty gospodarcze; rolnicy.
Stowarzyszenie LGD „Gromnik"	Miasto i Gmina Wiązów; Miasto i Gmina Strzelin; Gmina Przeworno; Gmina Borów; Gmina Kondratowice; Stowarzyszenie Ludowy Zespół Sportowy „LOGAN"; Stowarzyszenie Klub Sportowy „Świteź" Wiązów; Dolnośląski Inkubator Sztuki, OSP Borek Strzeliński; OSP Prusy; OSP Karnków; KS Kwarcyt Jegłowa; Leszek Fuławka- GKS Czarni Kondratowice; F.H. „Manix" Janina Pogoda; Agro-Polen Sp. z o.o.; PPHU Andrzej Kuc; osoby fizyczne; podmioty gospodarcze; rolnicy.
Stowarzyszenie LGD „Wrzosowa Kraina"	Gmina wiejska Bolesławiec, Chocianów, Chojnów Gromadka, Przemków, gmina wiejska Lubin Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Gromadce; Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Bolesławcu; Fundacja „Wrzosowa Kraina"; Stowarzyszenie Polska – Afryka w Chocianowie; Związek Pszczelarzy Ziemi Legnickiej w Legnicy; OSP Rokitki; Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Gogołowie; Stowarzyszenie Wiejskie Dialog, Rozwój, Ekologia Miłoradzice;

	Stowarzyszenie „Tęczowa Dolina" Nowa Kuźnia; Fundacja Ekologiczna „Zielona Akcja" Legnica; Fundacja Partnerstwo Doliny Środkowej Odry Legnica; Stowarzyszenie Ochrony Krajobrazu w Borach Dolnośląskich; Bank Spółdzielczy w Przemkowie; Bank Spółdzielczy we Wschowie; Biuro Rachunkowe w Chocianowie; Przedsiębiorstwo Rolno – Handlowo – Usługowe „HODROL" w Chocianowie; PPHU „Pasja" s.c. Chocianów; Gosp. Agroturystyczne „Gajówka Głuszec" Gromadka; Wytwarzanie faszyny i palików drewnianych Legnica; Agencja Rozwoju Regionalnego ARLEG S.A. Legnica; osoby fizyczne; podmioty gospodarcze; rolnicy.
Stowarzyszenie „LGD Partnerstwo Kaczawskie"	Powiat jaworski, Gminy: Bolków, Krotoszyce, Męcinka, Mściwojów, Paszowice, Pielgrzymka, Świerzawa, Wądroże Wielkie, Wojcieszów, Zagrodno, Złotoryja; Szkoła Podstawowa w Wądrożu Wielkim; Gminny Ośrodek Kultury Paszowice; „NOW-ROL" Spółka z o.o. Wojcieszyn; Gminne Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o. Pielgrzymka; Stowarzyszenie Kaczawskie Mściwojów; Towarzystwo Miłośników Gminy Pielgrzymka; Stowarzyszenie Przyjaciół Nowej Wsi Wielkiej i Nowej Wsi Małej Paszowice; Stowarzyszenie Promocji Kultury „Teraz Zagrodno"; Przedsiębiorstwo Transportowo- Budowlane Sp. z o.o. Złotoryja; osoby fizyczne; podmioty gospodarcze; rolnicy.
Stowarzyszenie LGD „Wsi"	Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich; Gminy: Bardo, Ciepłowody, Kamieniec Ząbkowicki, Ząbkowice Śląskie, Ziębice, Złoty Stok; Prezes PPUiH —Teja — w Ząbkowicach Śląskich; Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Ząbkowickiej; Stowarzyszenie na rzecz dzieci i osób niepełnosprawnych —Integracja; Grupa Producentów Owoców i Warzyw „Kania"; Towarzystwo Przyjaciół Ziębic „Ducatus"; Ochotnicza Straż Pożarna w Starczówku; Zakład Stolarski Czesław Janik PPUiH „AGZOST-W; Towarzystwo Miłośników Ziemi Kamienieckiej; PPUiH „AGATOM"; Stowarzyszenie — Pomocna Dłoń w Złotym Stoku; Stowarzyszenia na Rzecz Promocji i Rozwoju Starego Henrykowa"; Firma KARKAS.ELI Marek Marcinkowski; Poligrafia Maweks; Ochotnicza Straż Pożarna w Przyłęku; AC-Klima; Stowarzyszenie Green Village Strąkowa; „Zielony Punkt" Marta Zięba; IT PiM Magdalena Piasecka; Stowarzyszenie Rodziców „Dla naszych dzieci" przy Zespole Szkół Samorządowych w Ciepłowodach; Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju i Promocji Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. Hipolita Cegielskiego w Ziębicach; Stowarzyszenie Kultury Fizycznej LZS Kolejarz Cargo – Kamieniec Ząbkowicki; Stowarzyszenie Klub Sportowy „KŁOS" Laski; osoby fizyczne; podmioty gospodarcze; rolnicy.
Stowarzyszenie LGD „Kwiat Lnu"	Gminy: Kamienna Góra, Lubawka, Marciszów, Czarny Bór, Mieroszów, Stare Bogaczowice; Fundacja Rozwoju Miasta i Gminy Lubawka "Brama Lubawska"; Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju regionalnego „Perła Baroku"; Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Chełmska Śl „Tkacze Śląscy"; Fundacja Dom Trzech Kultur „Parada"; Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Marciszów „Kolorowe Jeziorka"; Sudeckie Towarzystwo Turystyki Wiejskiej – koło Kamienna Góra; Kamiennogórskie Towarzystwo Regionalne; Fundacja Partnerstwo dla Środowiska; Kamiennogórskie Forum Bibliotekarzy; Europejskie Centrum Ekologicznego Rolnictwa i Turystyki „ECEAT POLAND"; Stowarzyszenie Społeczno - Kulturowe „GRANICA"; Powiat kamiennogórski; Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego; BO-WA-DE Przedsiębiorstwo Wielobranżowe; Związek Pracodawców Powiatu Kamiennogórskiego; Restauracja „Rustykalna"; Agencja Fotograficzna „PRO-FOT"; Firma Przewozowa „Zwiedzaczek"; osoby fizyczne; podmioty gospodarcze; rolnicy.
LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich"	Gminy Miękinia, Brzeg Dolny, Środa Śląska, Malczyce, Prochowice, Wołów, Ścinawa, Wińsko, Rudna, Jemielno, Pęcław i Głogów; Stowarzyszenie Brzózka; Stowarzyszenie Ruda Śląska; Stowarzyszenie Wilczków; Stowarzyszenie Nowa Wieś Legnicka; Bractwo Rycerskie Ziemi Legnickiej; Fundacja Dolnobrzeżanie Brzeg Dolny; Fundacja Ekologiczna „Zielona Akcja" Legnica; Fundacja Partnerstwo Doliny Środkowej Odry Legnica; Klub Sportowy Prochowiczanka; Stowarzyszenie „Aktywna Białołęka"; Stowarzyszenie „Centrum Rozwiązań Systemowych" Wrocław; Stowarzyszenie „Dla Powiatu" Środa Śląska; Stowarzyszenie Integracji

	Społecznej „proPago" Brzeg Dolny; Stowarzyszenie Lubiąż; Stowarzyszenie Regionalne „Nadodrzański Zakątek" Białołęka; Stowarzyszenie Sympatyków Malczyc i okolic; Towarzystwo Turystyki Rowerowej „CROSS" Wołów; Koło Gospodyń Wiejskich „Jodłóweczki" Brzeg Dolny; Fundacja Centrum Spotkań i Dialogu „Han – Pol" S.C. Wińsko; Bank Spółdzielczy we Wschowie; Winnice Jaworek Sp.z o.o. Miękinia; J.P.F.U MEANDER Jarosław Paczkowski; osoby fizyczne; podmioty gospodarcze; rolnicy.
Stowarzyszenie LGD „Szlakiem Granitu"	Gminy: Dobromierz, Jaworzyna Śląska, Kostomłoty, Strzegom, Świdnica, Udanin, Żarow; stowarzyszenia; osoby fizyczne; podmioty gospodarcze; rolnicy.
Stowarzyszenie „Ślężanie – LGD"	Gminy: Dzierżoniów, Marcinowice, Mietków, Niemcza i Sobótka; Stowarzyszenie Gmin Ślężańskich.
Stowarzyszenie LGD „Partnerstwo Integracja Turystyka"	Gminy: Miłkowice, Legnickie Pole, Kunice, Ruja; Stowarzyszenie Bractwo Rycerskie Ziemi Legnickiej; Fundacja Ekologiczna „Zielona Akcja" Legnica; osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.
LGD „Kraina Wzgórz Trzebnickich"	Gminy: Trzebnica, Oborniki Śląskie, Prusice, Wisznia Mała, Zawonia; Ozorowickie Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych „Ogniwo"; Stowarzyszenie Oświatowe Sowa; Stowarzyszenie Niedźwiadek; Uczniowski Klub Sportowy Orzeł; Stowarzyszenie „Młodzież z Budzicza"; Stowarzyszenie LZS Niedary; Kongregacja Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Trzebnicy; Stowarzyszenie Uraz.net; Zespół Ludowy Szymanowianie; Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Wiszni Małej; Stowarzyszenie Przyjaciół Kuraszkowa „Lipowa Dolina; Ochotnicza Straż Pożarna w Urazie; Towarzystwo Miłośników Ziemi Trzebnickiej; Uczniowski Klub Sportowy Ursus w Prusicach; Społeczne Stowarzyszenie Wiejskie Okolice; Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Dzieci, Młodzieży i Dorosłych Gminy Zawonia; Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Prusackiej; Ochotnicza Straż Pożarna w Prusicach; Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy; Zespół Administracyjny Placówek Oświatowych; Stowarzyszenie Aktywni – Pawłów Trzebnicki; osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.
„LGD Partnerstwo Ducha Gór"	Gminy: Mysłakowice, Podgórzyn i Janowice Wielkie; GMINNY OŚRODEK KULTURY MYSŁAKOWICE; MIEJSKIE PRZEDSZKOLE PUBLICZNE W KARPACZU; GIMNAZJUM W KARPACZU im. Ratowników Górskich; SZKOŁA PODSTAWOWA W KARPACZU; GMINNY ZESPÓŁ SZKÓŁ im. Wandy Rutkiewicz w JANOWIACH WIELKICH; GMINNE ZRZESZENIE LZS MYSŁAKOWICE; TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ KARPNIK; FUNDACJA PARTNERSTWO DUCHA GÓR; FUNDACJA DOLINY PAŁACÓW I OGRODÓW; STOWARZYSZENIE PEGAZ; FUNDACJA „ZAMEK CHUDÓW"; STOWARZYSZENIE SPOŁECZNO-KULTURALNE FAKTOR; KOŁO GOSPODYŃ WIEJSKICH; STOWARZYSZENIE SOŁECTWA WOJANÓW-BÓBRÓW; STOWARZYSZENIE MIESZKAŃCY GMINIE; KÓŁKO ROLNICZE W MYSŁAKOWICACH; FUNDACJA FORUM STANISZÓW; osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.
LGD „Partnerstwo Dla Doliny Baryczy"	Gminy: Cieszków, Krośnice, Milicz, Twardogóra, Żmigród, Odolanów, Przygodzice, Sośnie; Gminny Zespół Kultury i Bibliotek w Krośnicach; Zespól Szkół w Dębnicy; Zespól Szkól w Czarnymlesie; Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Doliny Baryczy; Powiat Milicki; Zespół Szkół Wysocko Małe; Szkoła Podstawowa im Marii Konopnickiej; Stowarzyszenie na Rzecz Integracji Społecznej im. Św. Jadwigi Śląskiej; Rada Sołecka Radziądz; Rada Sołecka Topola Osiedla; Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Cieszkowskiej; Fundacja Doliny Baryczy; Stowarzyszenie na Rzecz Edukacji Ekologicznej „Dolina Baryczy"; Milicki Klub Jeździecki „Traper"; Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju; Stowarzyszenie „Potęga Lasu"; Stowarzyszenie na Rzecz Promocji i Rozwoju Wsi Lędzina; Stowarzyszenie Świętego Marcina; Rada sołecka Chynowa; Koło Gospodyń Wiejskich; Parafialny Uczniowski Klub Sportowy „Sukurs"; Rada Sołecka Ludwików; Stowarzyszenie Inicjatyw Gospodarczych na Rzecz Topoli Osiedle; Agroturystyczne Stowarzyszenie Ziemi Ostrowsko-Ostrzeszowskiej „w Siodle"; Rada sołecka Przygodziczki; Towarzystwo Miłośników Przygodzic; Rada sołecka Hetmanów; Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Przygodzic; Rada Gminna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe; Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska"; Cedrus- Kształtowanie terenów

	zieleni Arkadiusz Grzelczak; Kompleksowe Usługi Turystyczne w Dolinie Baryczy – Maciej Kowalski; „Agroturystyka" Romuald Jankowski; Bank Spółdzielczy w Miliczu; Państwowy Zakład Budżetowy „Stawy Milickie"; Tyszko- Chmielowiec Piotr; Chmielowiec- Tyszko Dorota, osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.
Fundacja „Kłodzka Wstęga Sudetów" - LGD	Gminy: Bystrzyca Kłodzka; Kłodzko; Lądek Zdrój; Lewin Kłodzki; Międzylesie; Radków; Stronie Śląskie; Szczytna; Ekologiczne Gospodarstwo Agroturystyczne „Gościnna Zagroda"; Gospodarstwo Agroturystyczne „Siedem kotów"; Ośrodek Obsługi Turystyki i Szkoleń „Lech i Czech"; Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Kłodzkiej; Przedsiębiorstwo produkcyjno-handlowo-usługowe „EKO-AR"; Towarzystwo Miłośników Gorzanowa; Gościniec „Pod wyciągiem"; Fundacja „Akademia Rozwoju"; Kody Design Kolonko – Dyrda; Stowarzyszenie „Bractwo Lutynianie"; Skalniak Polskie Ogrody; Stowarzyszenie Kultury Fizycznej Klub Rowerowy; Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska; Dolnośląskie Stowarzyszenie Produktu Regionalnego i Lokalnego; Dolnośląska Izba Rolnicza; Biblioteka Publiczna Gminy Kłodzko; Stowarzyszenie „Edukacja i Rozwój"; Ośrodek Kultury Gminy Kłodzko; Stowarzyszenie Wspólnota w Wojtówce"; Nadleśnictwo Bystrzyca Kłodzka; „Stanica Jesionów - gospodarstwo agroturystyczne; Park Narodowy Gór Stołowych; „Dom SKOWRONKI gospodarstwo agroturystyczne; Nadleśnictwo Międzylesie; Centrum Kultury i Rekreacji w Lądku Zdroju; Siedlisko Gospodarstwo Pszczelarsko-Wędkarskie; Stowarzyszenie Agroturystyczne „Góry Stołowe"; Stowarzyszenie kulturalno – społeczne wsi Gajnik; Stowarzyszenie Miłośników Wsi Lesica; Towarzystwo Miłośników Krosnowic; Stowarzyszenie Przyjaciół Różanki; Stowarzyszenie Odnowy Wsi „Gaśnica"; Towarzystwo Miłośników Szalejewa Górnego i Dolnego; Towarzystwo „Archanioł Michał"; Gminne Stowarzyszenie Poszukujących Pracy; Fundacja Agencja Informacji Gospodarczej; Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Zarząd Oddziału w Kłodzku; Międzyleski Instytut Europejskiego Dziedzictwa Kulturowego; Agroturystyczne Stowarzyszenie Masywu Śnieżnika; Sudeckie Stowarzyszenie Turystyki Wiejskiej „Zdroje"; Stowarzyszenie ARTYSTYKA; Stowarzyszenie przyrodnicze Cis; Stowarzyszenie Wśród Swoich; Gospodarstwo Agroturystyczne „Dom pod aniołem; Gospodarstwo „Zagroda Czarny Koń"; Izba przemysłowo-handlowa Ziemi Kłodzkiej; Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Różance.
LGD „Partnerstwo Sowiogórskie"	Gminy: Nowa Ruda, Walim, Głuszyca, Stoszowice; Forteczny Park Kulturowy ze Srebrnej Góry; Fundacja Sowiogórska; Ochotnicza Straż Pożarna w Dzikowcu; Stowarzyszenie „Góry Sowie" z Sokolca; Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Przedborowa; Kozieniec; Różana „PRZE-KO-RA"; osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.
Stowarzyszenie LGD Starorzecze Odry	Gminy: Domaniów, Oława, Jelcz Laskowice; Miejsko-gminne Zrzeszenie LZS; Stow. Na rzecz osób starszych, niepełnosprawnych, młodzieży i oczekujących wsparcia POKOLENIA; Stow. Perspektywy dla młodzieży; Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej; Ochotnicza Straż Pożarna w Dębnie; Miejsko-gminne Centrum Kultury w Jelczu-Laskowice; Fundacja Dolnośląskie; Centrum Inicjatyw Europejskich; osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.
LGD Lider A4	Gminy: Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Święta Katarzyna, Żórawina, Siechnice; Zespół Opieki Zdrowotnej w Świętej Katarzynie; Gimnazjum im. Księżnej Anny z Przemyślidów w Siechnicach z Oddziałem Zamiejscowym w Świętej Katarzynie; Gminne Centrum Kultury w Siechnicach; Ochotnicza Straż Pożarna w Żórawinie; Gminne Centrum Kultury w Żórawinie; Stowarzyszenie KJ Black Pony Milejowice; Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Kątach Wrocławskich; OSP SMOLEC; ZWIĄZEK STOWARZYSZEŃ "CICHA DOLINA"; Stowarzyszenie Przedsiębiorców Ziemi Kobierzyckiej; Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – Oddział Dolnośląski (Koło Turystyczne w Kobierzycach); osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.
LGD „Ujście Baryczy"	Gminy: Góra, Niechlów, Wąsosz; sektor społeczny; osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.

LGD Bory Dolnośląskie	Gminy: Iłowa, Gozdnica, Przewóz, Wymiarki, Żagań, Żary, Małomice, Osiecznica, Węgliniec, Pieńsk; Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury w Węglińcu; Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Osiecznicy; Fundacja Ekologiczna „Zielona Akcja"; Fundacja Lubuska Akademia Sztuki „ „CHICHY - ART." w Małomicach; Fundacja „Bo tak!" z Łaz; Fundacja „Bory Dolnośląskie" w Iłowej; Stowarzyszenie Muzyków Ludowych w Bożnowie – „Złote Łany"; Ochotnicza Straż Pożarna w Gozdnicy; Miejski Klub Sportowy „Budowlani" w Gozdnicy; Ochotnicza Straż Pożarna w Przewozie; Stowarzyszenie Kulturowo – Oświatowe Równać Szanse w Wymiarkach; Towarzystwo Przyjaciół Starego Węglińca; Stowarzyszenie Promocji Kultury Ziemi Pieńskiej; Fundacja Pro Culturea Bono w Wrocławiu; Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska"; osoby fizyczne.
Fundacja Porozumienie Wzgórz Dalkowskich	Gminy Brzeźnica, Bytom Odrzański, Gaworzyce, Grębocice, Jerzmanowa, Kożuchów, Niegosławice, Nowe Miasteczko, Polkowice, Radwanice, Szprotawa i Żukowice; Stowarzyszenie Hodowców i Miłośników Koni „Koń i Człowiek" w Jakubowie; Towarzystwo Uniwersytetów Ludowych, Lubuski Oddział w Kożuchowie; Stowarzyszenie Kulturalno – Sportowe „Zgoda Brzeźnica" w Brzeźnicy; Stowarzyszenie Przyjaciół Bytomia Odrzańskiego w Bytomiu Odrzańskim; Fundacja Rolna „Plon" w Polkowicach; Fundacja Ekologiczna „Zielona Akcja" w Legnicy; Stowarzyszenie „Przyjaciół Nowego Miasteczka" w Nowym Miasteczku; osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.
Stowarzyszenie Kraina Lasów i Jezior -LGD	Gminy: Nowa Sól, Otyn, Siedlisko, Sława, Szlichtyngowa, Wschowa, Kotla; Stowarzyszenie Grochowice Zdrój; Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Otyńskiej; Powiatowa Rada Organizacji Pozarządowych; Lubuski Klub Żeglarski im. Mariusza Zaruskiego; Ochotnicza Straż Pożarna w Lubięcinie; osoby fizyczne, podmioty gospodarcze.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Lokalnych Strategii Rozwoju LGD.

W świetle stanu, a szczególnie kondycji finansowej w/w podmiotów rynku turystycznego oraz charakteru ich roli w rozwoju regionalnej gospodarki turystycznej wydaje, że jednym z podstawowych kierunków działania sektora stowarzyszeń i organizacji turystycznych jest tworzenie grup partnerskich/czy „grup konsorcjów produktowych w turystyce„[108]. W Tabeli nr 159 zaprezentowano przykład podziału zadań w takim typie grupy produktowej.

Tabela 157. Podział zadań w grupie partnerskiej w turystyce na Dolnym Śląsku – przykład.

Nazwa partnera	Cechy działania	Zadanie do wykonania
Stowarzyszenia	charakteryzuje dążność do spontanicznej realizacji pomysłów członków organizacji.	wyznakowanie ścieżki rowerowej, promocja
Samorząd	dysponuje narzędziami administracyjnymi, statystycznymi oraz środkami finansowymi zazwyczaj większymi niż pojedynczy przedsiębiorcy	środki finansowe na ścieżkę rowerową, promocja
Firmy prywatne	cechuje je pragmatyczna ocena projektów oraz możliwość szybkiego podejmowania decyzji finansowych	wypożyczalnia rowerów, promocja

Źródło: Wojciech Fedyk, Elżbieta Wąsowicz-Zaborek, Współpraca podmiotów publicznych i prywatnych szansą dla rozwiązywania problemów w kryzysie - wybrane przykłady.

[108] Idea „ Grup Konsorcjów Produktowych „ jest wprowadzana przez Polską Organizację Turystyczną w ramach wdrażania dokumentu: Strategii marketingowej Polski na lata 2008-2015.

Poniżej zaprezentowano skrótowo wybrane przykłady z Dolnego Śląska różnego typu aktualnie wdrażanych i rozwijanych modeli rozwoju turystyki w oparciu o partnerstwa, grupy produktowe czy kooperację w sieci usług turystycznych. I tak:

Bardzo interesującym przykładem budowania nowych typów produktów turystycznych, a tym samym elementy regionalnej gospodarki turystycznej, jeszcze nie do końca skomercjalizowanych i wypromowanych, są inicjatywy Lokalnych Grup Działania d/t budowy ekomuzeów, który mogą być doskonałą bazą dla tworzenia partnerstwa jst i podmiotów branży turystycznej /Tabela 158./.

Tabela 158. Ekomuzea Dolnego Śląska.

Lokalizacja	Nazwa własne
Lubiąż	Ekomuzeum Cysterskie
Wietszyce	Ekomuzeum Dziadoszan
Tarchalice	Ekomuzeum "Żelazna wieś – Tarchalice
Mściwojów	Ekomuzeum Wsi Dolnośląskiej i Sadownictwa
Dobków	Ekomuzeum rzemiosła garncarskiego
Jakubów	Ekomuzeum Jakubów
Przemków	Ekomuzeum Pszczelarstwa

Źródło: Wojciech Fedyk, Elżbieta Wąsowicz-Zaborek, Współpraca podmiotów publicznych i prywatnych szansą dla rozwiązywania problemów w kryzysie - wybrane przykłady.

Interesującym modelem nowej grupy produktowej jest także powołana na Dolnym Śląsku inicjatywa pod marketingową nazwą „Doliny Pałaców i Ogrodów"[109], która skupia 26 przedsiębiorców – właścicieli najistotniejszych obiektów rezydencjonalnych z Kotliny Jeleniogórskiej, którzy jednocześnie podejmują kooperację z lokalnymi samorządami w rozwoju nowego produktu turystycznego /Tabela 159./.

[109] Grupa produktowa funkcjonuje w ramach specjalnie powołanej w tym celu Fundacji Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej - http://dolinapalacow.pl/

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 159. Cele działania grupy produktu turystycznego „Doliny Pałaców i Ogrodów" na Dolnym Śląsku.

Cel działania grupy produktowej	Działania podejmowane z lokalnymi jednostkami samorządu terytorialnego
Promocja marki "Doliny Pałaców i Ogrodów" jako produktu turystycznego	Wsparcie finansowe działań promocyjnych w tym poprzez LOT i ROT
Oznakowanie dróg Kotliny Jeleniogórskiej logiem „Doliny Pałaców i Ogrodów"	Pozyskiwanie środków z dotacji UE, wsparcie merytoryczne w procesie inwestycji, bieżące utrzymywanie znaków E-22, wspólny projekt dotowany nr 216/6/N2 w ramach Programu INTERREG IIIA Wolny Kraj Związkowy Saksonia - Rzeczpospolita Polska
Druk broszur, folderów, przewodnika, wydawnictw kulturalnych promujących "Dolinę Pałaców i Ogrodów"	Pozyskiwanie środków z dotacji UE, wsparcie finansowe procesu produkcji i dystrybucji materiałów promocyjnych
Promocja marki "Doliny Pałaców i Ogrodów" jako produktu turystycznego	Wsparcie finansowe działań promocyjnych w tym poprzez LOT i ROT oraz POT
Organizacja kulturalnych imprez terenowych	Współorganiziacja, wsparcie finansowe i techniczne, udzielania patronatów nad imprezami, udział VIP
Ochrona krajobrazu kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej	Ułatwienia w procedurze inwestowania, wspólne działania promocyjne, działania d/t prowadzenie zrównoważonego rozwoju i zachowania autentycznego krajobrazu, powołanie Parku Kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej
Działania na rzecz integracji turystyki polsko-czesko-niemieckiej	Pozyskiwanie środków z dotacji UE.
Ochrona zabytków w Kotlinie Jeleniogórskiej	Ułatwienia w procedurze inwestowania i uzyskiwania pozwoleń, wspólne działania promocyjne

Źródło: Wojciech Fedyk, Elżbieta Wąsowicz-Zaborek, Współpraca podmiotów publicznych i prywatnych szansą dla rozwiązywania problemów w kryzysie - wybrane przykłady.

Do instytucji i fundacji wspierających rolnictwo w Polsce i we wszystkich województwach zaliczamy:

- Fundusz Współpracy,
- Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej,
- Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich,
- Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa,
- Witryna Wiejska,
- Serwis turystyki wiejskiej,
- Polska Izba Produktu Regionalnego i Lokalnego,
- Akademia Rozwoju Filantropii,
- Fundacja Wspomagania Wsi,

- Fundacja Partnerstwo dla Środowiska,
- Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa,
- Fundacja Idealna Gmina,
- Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności,
- Fundacja im. Stefana Batorego,
- Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga,
- Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi,
- Fundacja Ekofundusz,
- Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży,
- Fundacji Grupy TP [110].

3.12. Sektor kształcenia kadr oraz kadr turystycznych

Analiza systemu kształcenia kadr turystycznych w regionie wskazuje na szereg problemów mających istotne znaczenie dla kształtowania obrazu i wizerunku, jakości oferty turystycznej Dolnego Śląska. Poniżej wskazano na kilka przykładów w odniesieniu do poszczególnych typów kadr turystycznych / Tabela 160./.

Tabela 160. Podstawowe problemy kadr turystycznych na Dolnym Śląsku.

Typ kadry	Problemy i rekomendacje
Pilot wycieczek	Monokultura językowa" - aktualnie zatrudnionej kadry pilotów wycieczek oraz struktura wiekowa /dominacja osób w podeszłym wieku/ ogranicza możliwości pozyskiwania nowych, zagranicznych rynków migracji turystycznych na Dolny Śląsk i nowych segmentów turystów w wieku do 45lat. Brak jest kadry pilotów przygotowanych do prowadzenie interdyscyplinarnych form wycieczek turystycznych, obsługi grup dzieci i młodzieży, podróży motywacyjnych czy także obsługi grup typu VIP i study-tours dziennikarzy czy touroperatorów zagranicznych. Aktualny system edukacji pilotów wycieczek oparty o niedostosowane do realiów rynku i przestarzałe programy powodują niemożność znalezienia przez wskazane osoby pracy w obsłudze grup czy turystów indywidualnych, w kooperacji z touroperatorami turystyki przyjazdowej

[110] Strona internetowa http://dolnoslaskie.ksow.pl/pl/linki.html.

	w regionie.
Informator turystyczny:	Wykształcona kadra turystyczna ze znajomością języków obcych jest podstawowym celem i składnikiem systemu nowoczesnej informacji turystycznej i świadczenia usług turystycznych, w tym w kontekście Euro 2012 /planowane inne kursy: *teleinformator pracownik Call Center adresowany do osób niepełnosprawnych, recepcjonista, przewodnik i pilot turystyczny*/. Pilna potrzeba podnoszenia, jakości usług informacji turystycznej, w tym w zakresie zarówno wiedzy merytorycznej, jaki i znajomości języków obcych, aby zmienić niekorzystny wizerunek regionu w tej kategorii usług turystycznych. Istnieje zdiagnozowane zapotrzebowanie na profesjonalnie wykształconą kadrę informatorów turystycznych, która pozwoliłaby na utworzenie nowych punktów IT i wydłużenie czasu pracy dotychczasowej sieci informacji turystycznej, oraz powstanie nowych centrów IT w tym w systemie call center. Kadra informatorów turystycznych w nowoczesnym systemie pełnić powinna dodatkowo rolę doradców turystów, w zakresie konstruowania oferty wypoczynku i rekreacji i animatorów projektów promocji turystycznej regionu, oraz profesjonalistów w zakresie promocji z wykorzystaniem nowoczesnych technik, co zapewnia program merytoryczny niniejszego kursu.
Animatora Turystyki	Ma szczególne znaczenie dla wdrażanej przez Samorząd Województwa i DOT we współpracy z ponad 120 jst koncepcji Subregionalnych Sieciowych Produktów Turystycznych, które wygenerują m.in. całkowicie nowe produkty turystyczne w systemie sieciowym i potrzeby w zakresie ich obsługi przez profesjonalnie wykształconą, specjalistyczną kadrę turystyczną, niemal we wszystkich typach i formach turystyki. Rosnący stale na Dolnym Śląsku ruch turystyczny osób indywidualnych oraz turystyki biznesowej czy kongresowej i konferencyjnej wymusza tworzenie nowych typów oferty turystycznej, w tym w zakresie obsługi gości, przez specjalistycznie wykształconą kadrę turystyczną z rozlicznymi uprawnieniami turystycznymi – animatorów turystyki, przygotowanych do obsługi m.in. małych grup narciarskich, jeździeckich, wypoczynku dzieci i młodzieży, podróży motywacyjnych czy także obsługi grup typu VIP i study-tours. Tworzenie pakietów ofert typu incentive tours, rozbudowanych form usług konferencyjnych i kongresowych wymaga interdyscyplinarnie wykształconej kadry turystycznej mogącej

	sprostać rosnącym oczekiwaniem turystów odwiedzających region. Ten sam mechanizm związany jest z potrzebą kreowania nowej oferty produktów turystycznych, a potem ich obsługi, dla odwiedzających region w związku z EURO 2012. Istnieje zdiagnozowane zapotrzebowanie rynku turystycznego - obiekty hotelowe, pensjonaty, ośrodki wypoczynkowe oraz podmioty branży turystycznej - touroperatorzy turystyki przyjazdowej, na osoby potrafiące tworzyć nowe produkty turystyczne i dostosowywać usługi turystyczne do bardzo wysublimowanych potrzeb turystów indywidualnych i korporacyjnych.
Przewodnik terenowego po Dolnym Śląsku	Odziedziczona historycznie „monokultura językowa" przewodników turystycznych, ich struktura wiekowa /dominacja osób w podeszłym wieku/ oraz silna koncentracja miejsca zamieszkania przewodników tylko w kilku miastach, ogranicza możliwości pozyskiwania nowych, zagranicznych rynków migracji turystycznych na Dolny Śląsk oraz nowych segmentów turystów w wieku do 45lat. Skostniały system edukacji zawężony jedynie do organizacji kursów w strukturach PTTK ogranicza dostęp szczególnie osób młodych, poszukujących form pracy i aktywności zawodowej, do kursów na uprawnienia przewodnickie, co ogranicza prowadzenie interdyscyplinarnych form wycieczek turystycznych, obsługi grup dzieci i młodzieży, podróży motywacyjnych czy także obsługi grup VIP i study-tours dziennikarzy, touroperatorów zagranicznych.Rosnąca potrzeba obsługi wysublimowanych potrzeb grup i turystów indywidualnych oraz także turystyki biznesowej i rożnych form turystyki specjalistycznej typu med-tours, incentive tours wymaga szkolenia kadry przewodnickiej w nowym zakresie merytorycznym programu, z nowymi umiejętnościami do samodzielnego kreowania tras turystycznych, elastycznego reagowania na wymagania turystów.
Przewodnik po atrakcji lokalnej/ zakładowy	Luka prawną, jaka istnieje na rynku usług przewodnickich od blisko 8 lat z powodu nie wydawania przez właściwego ministra rozporządzenia d/t przewodnictwa zakładowego oczekiwanego przez środowisko gestorów atrakcji turystycznych i placówki muzealno-dydaktyczne i inne nietypowe obiekty turystyczne. Brak jest aktualnie w regionie jakiegokolwiek system edukacji przewodników po atrakcji lokalnej na potrzeby konkretnych typów obiektów turystycznych i paraturystycznych, które w wielu przypadkach wymagają od osób oprowadzających grupy turystyczne po danym

	obiekcie specjalistycznej wiedzy historycznej, technicznej czy plastycznej /np. kopalnie, muzea techniki, podziemne twierdze, stare zakłady przemysłowe, browary, itp./, a niejednokrotnie także specjalistycznych umiejętności /np. pływanie łodziami, obsługa wind przemysłowych, prezentacji sposobu działania urządzeń technicznych, itp./.
Agro-menadżer:	Mimo znaczącej konsolidacji gospodarstw agroturystycznych z Dolnego Śląska w blisko 13 stowarzyszeniach branżowych, brak tych umiejętności wśród gestorów bazy agroturystycznej na Dolnym Śląsku powoduje utratę szansy na promocję oferty agroturystycznej na rynku ogólnopolskim i europejskim i niską konkurencyjność dolnośląskiej agroturystyki m.in. w stosunku do województwa małopolskiego czy śląskiego. Potrzeba szkolenia właścicieli obiektów agroturystycznych w zakresie nowoczesnych technik promocji / m.in. technik internetowych, pozycjonowania oferty w internecie, PR i budowania marki agroturystycznej /. Korpus agromenedżerów będzie inspirował rozwój w regionie nowych markowych produktów turystyki wiejskiej, agro i ekoturystyki mogących konkurować na rynku krajowym i zagranicznym. Przeszkoleni właściciele gospodarstw agroturystycznych mają być liderami nowych inicjatyw d/t budowania markowej oferty agroturystycznej Dolnego Śląska.
Pamiątkarz i wytwórca produktu lokalnego	Dziedzictwo tradycyjnego rękodzieła i osobliwości kuchni Dolnego Śląska jest jednym z najwartościowszych w Polsce. Możliwość zakupienia wyrobów tradycyjnego rękodzieła, a także niejednokrotnie samodzielnego wyprodukowania jakieś rzeczy / z papieru, drewna, szkła, metalu, gliny / są dzisiaj jednym z podstawowych elementów nowoczesnego produktu turystycznego oferowanego turystom krajowym i zagranicznym, bez którego wizerunek turystyczny Dolnego Śląska jest niepełny. Przeszkolenie kadr stwarza niepowtarzalną szansę na aktywizację turystyczną, szczególnie mieszkańców terenów wiejskich i stworzenie mechanizmu samozatrudnienia poprzez zakładanie docelowo działalności gospodarczej i sprzedaży pamiątek we współpracy z gospodarstwami agroturystycznymi, obiektami noclegowymi, punktami informacji turystycznej, itp.

Źródło: Opracowanie własne W.Fedyk.

W subregionach Dolnego Śląska uczniowie i studenci kształcą się w kierunkach turystycznych zarówno w szkołach publicznych jak i niepublicznych.

Szkoły wyższe publiczne kształcące uczniów w kierunkach turystycznych w subregionach to:

1) Subregion Wrocław:
- Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu,
- Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu.

2) Subregion Pogórze Kaczawskie:
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Legnicy.

Szkoły wyższe niepubliczne kształcące uczniów w kierunkach turystycznych w subregionach to:

1) Subregion Wrocław:
- Wrocławska Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej – kierunek: turystyka i rekreacja,
- Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu – kierunek: turystyka i rekreacja,
- Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu – kierunek: turystyka i rekreacja.

2) Subregion Ziemia Kłodzka:
- Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja" we Wrocławiu – wydział zamiejscowy w Kłodzku – kierunek: turystyka i rekreacja.

W subregionach wiele szkół ponadgimnazjalnych i policealnych kształci kadry turystyczne. Są to głównie kierunki:
- Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej,
- Technik hotelarstwa,
- Technik obsługi turystycznej,
- Technik organizacji i usług gastronomicznych.

W subregionach znajdują się 62 szkoły publiczne i 27 szkół niepublicznych kształcących uczniów w powyższych kierunkach. Najwięcej szkół publicznych

kształcących w podanych kierunkach występuje w subregionach Ziemia Kłodzka, Przedgórze Sudeckie i Wrocław, natomiast w subregionie Ślęża nie ma żadnej tego typu szkoły. Jeśli chodzi o szkoły niepubliczne najwięcej występuje ich we Wrocławiu, a w ponad połowie subregionów nie ma takich szkół.

Najwięcej szkół publicznych kształci uczniów w kierunku technik hotelarstwa, a szkół niepublicznych w kierunku technik obsługi turystycznej.

Biorąc pod uwagę szkoły publiczne i niepubliczne kształcące kadry turystyczne są to głównie szkoły policealne, technika i zasadnicze szkoły zawodowe. Wśród szkół publicznych głównie w kierunkach turystycznych kształcą technika – najwięcej w subregionie Bory Dolnośląskie, Sowiogórskim, Dolina Odry Zachód i we Wrocławiu, a w szkołach niepublicznych tylko szkoły policealne – najwięcej we Wrocławiu – 11 szkół.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 161. Szkoły publiczne i niepubliczne ponadgimnazjalne i policealne kształcące kadry turystyczne wg klasyfikacji zawodów w poszczególnych subregionach Dolnego Śląska (2010 r.).

SUBREGION	SZKOŁY PUBLICZNE					SZKOŁY NIEPUBLICZNE				
	Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej	Technik hotelarstwa	Technik obsługi turystycznej	Technik organizacji i usług gastronomicznych	RAZEM	Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej	Technik hotelarstwa	Technik obsługi turystycznej	Technik organizacji i usług gastronomicznych	RAZEM
Karkonosze i Góry Izerskie	0	3	2	1	**6**	0	2	1	0	**3**
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	0	1	0	0	**1**	0	0	0	0	**0**
Pogórze Kaczawskie	0	1	1	1	**3**	0	0	1	0	**1**
Ślęża	0	0	0	0	**0**	0	0	0	0	**0**
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	1	1	1	**3**	0	0	0	0	**0**
Sudety Wałbrzyskie	1	2	2	2	**7**	0	1	1	0	**2**
Ziemia Kłodzka	0	5	3	2	**10**	0	2	2	0	**4**
Bory Dolnośląskie	0	3	1	1	**5**	0	0	0	0	**0**
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	5	1	0	**6**	0	0	0	0	**0**
Dolina Odry Zachód	0	1	1	1	**3**	0	0	0	0	**0**
Przedgórze Sudeckie	0	3	2	4	**9**	0	0	0	0	**0**
Sowiogórski	0	1	0	0	**1**	0	0	0	0	**0**
Wrocław	1	3	2	2	**8**		6	8	3	**17**
RAZEM	**2**	**29**	**16**	**15**	**62**	**0**	**11**	**13**	**3**	**27**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty we Wrocławiu.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 162. Szkoły publiczne i niepubliczne ponadgimnazjalne i policealne kształcące kadry turystyczne wg rodzaju szkół w poszczególnych subregionach Dolnego Śląska (2010 r.).

SUBREGION	SZKOŁY PUBLICZNE				SZKOŁY NIEPUBLICZNE			
	Szkoła policealna	Technikum	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	RAZEM	Szkoła policealna	Technikum	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	RAZEM
Karkonosze i Góry Izerskie	0	0	0	**0**	0	0	0	**0**
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	1	3	0	**4**	3	0	0	**3**
Pogórze Kaczawskie	0	1	0	**1**	0	0	0	**0**
Ślęża	0	2	0	**2**	1	0	0	**1**
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)	0	1	0	**1**	0	0	0	**0**
Sudety Wałbrzyskie	0	1	0	**1**	0	0	0	**0**
Ziemia Kłodzka	0	2	1	**3**	3	0	0	**3**
Bory Dolnośląskie	1	5	0	**6**	3	0	0	**3**
Nysa, Kwisa, Bóbr	0	3	0	**3**	0	0	0	**0**
Dolina Odry Zachód	0	5	0	**5**	0	0	0	**0**
Przedgórze Sudeckie	0	1	0	**1**	0	0	0	**0**
Sowiogórski	0	5	1	**6**	0	0	0	**0**
Wrocław	1	3	1	**5**	11			**11**
RAZEM	**3**	**32**	**3**	**38**	**21**	**0**	**0**	**21**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty we Wrocławiu.

3.13. Sektor informacji i promocji turystycznej

Jednym z najważniejszych elementów tworzących sprawny system informacji turystycznej są ośrodki (biura) informacji turystycznej. Obecnie na Dolnym Śląsku punkty takie działają w różnej formule prawno – własnościowej i są m.in. prowadzone przez gminy (np. Karpacz, Szklarska Poręba) – 60 % to referaty, wydziały lub jednostki budżetowe urzędu, powiaty (Kłodzko), Lokalne Organizacje Turystyczne (np. Dzierżoniów) oraz Stowarzyszenia (np. Zgorzelec) czy też podmioty prywatne (Wrocław) / Rysunek 19./.

Rysunek 19. Struktura zarządzania punktów IT na Dolnym Śląsku.

Źródło: Wojciech Fedyk, Arkadiusz Dołęga, Piotr Gryszel, E-turystyka na Dolnym Śląsku - stan i perspektywy rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie.

Dodatkowo warto zaznaczyć, że brak ochrony prawnej nazwy *„informacja turystyczna"* powoduje, że logo IT pojawia się przy wielu innych instytucjach, które wykorzystując zaufanie turystów do ośrodków IT, chcą w ten sposób pozyskać swych potencjalnych klientów. Tak silnie zróżnicowana formuła prawna funkcjonowania punktów IT wpływa z jednej strony na możliwości uzyskiwania funduszy, prowadzenia działalności gospodarczej, ale też ma często negatywne oddziaływania

na jakość i zakres prowadzonych działań informacyjnych. Należy zauważyć, iż brak jest na poziomie regionalnym Wojewódzkiego /Dolnośląskiego/[111] Centrum Informacji Turystycznej, które miało by charakter jednostki spinającej ogniwa systemu, wpływającego na jakość informacji turystycznej w regionie i konsolidację działań promocyjnych, co jest wysoce nie korzystnym faktem dla regionu i ogranicza promocję potencjału turystycznego Dolnego Śląska.

Zmiany w systemie informacji turystycznej spowodowały także w minionym okresie zaburzenia w strukturze lokalizacji punktów IT i ich silnej koncentracji jedynie w ośrodkach i centrach o utrwalonym wizerunku turystycznym przy braku tego typu obiektów w miejscach atrakcyjnych niższej kategorii, co skutkuje m.in. brakiem możliwości aktywizacji turystycznej tych miejsc / Rysunek 20./.

Rysunek 20. Lokalizacja punktów IT na Dolnym Śląsku.

Źródło: Wojciech Fedyk, Arkadiusz Dołęga, Piotr Gryszel, E-turystyka na Dolnym Śląsku - stan i perspektywy rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie.

[111] Obiekt centrum IT we Wrocławiu zlokalizowany w Rynku a prowadzony przez firmę Orfin pod nazwą „Dolnośląskie Centrum IT, pod auspicjami DOT nie spełnia żadnych norm dla tego typu placówki, a nawet nie jest skategoryzowany wg modelu certyfikacji punków IT wdrażanego w kraju przez POT.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

W oparciu o badania ankietowe wśród dolnośląskich punktów IT mające na celu zinwentaryzowanie zasobów materialnych biur informacji turystycznej jak i ich zakresu zadań i działalności[112] stwierdzono szereg problemów sieci informacji turystycznej w regionie, które zaprezentowano w analizie SWOT / Tabela 163./.

Tabela 163. Analiza SWOT dla punktów informacji turystycznej na Dolnym Śląsku.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Lokalizacja i dostępność • Stosunkowo dobra lokalizacja punktów usług IT /centra miast, obiekty atrakcji turystycznych/. • Oznakowanie w terenie punktów IT. **Czas funkcjonowania** • Możliwość wydłużanie godzin pracy w sezonie i w trakcie imprez turystycznych. **Wyposażenie** • Powszechny dostęp do Internetu. **Zasoby kadrowe** • Doświadczona i przeszkolona kadra informatorów turystycznych /w tym z uprawnieniami przewodnickimi i pilockimi/. • Dobra znajomość języków obcych. • Stały udział w szkoleniach podnoszących kwalifikacje kadry /poprzez LOT-y, ROT, POT i Forum IT/. **Materiały promocyjne** • Różnorodne materiały promocyjne i publikacje. • Ciekawe rozwiązania graficzne i tematyczne w materiałach. • Duża ilość materiałów w różnych językach obcych. **Inne** • Regionalne próby konsolidacji systemu IT /KARR, DSIT/. • Funkcjonowanie kilku serwisów turystycznych www. • Funkcjonowanie kilku wzorcowych punktów IT o długiej tradycji funkcjonowania.	**Lokalizacja i dostępność** • Koncentracja punktów IT jedynie w południowej części województwa. • Brak punktów IT przy atrakcjach turystycznych i węzłach komunikacyjnych /lotnisko, dworce PKP, PKS/. • Znikoma ilość punktów IT dostępna dla osób niepełnosprawnych. • Brak jednolitego oznakowanie punktów IT (oznakowanie „it", „i" lub brak tego typu znaków) – odczuwalny brak systemu identyfikacji wizualnej dla IT w województwie skorelowanego z marką regionu. • Częsty brak oznakowania dojazdu do punktu IT. **Czas funkcjonowania** • Niedostosowanie godzin pracy punktów IT do potrzeb turystów /szczególnie administrowanych przez jst, mała elastyczność godzin otwarcia/. **Wyposażenie** • Zdecydowanie znikoma ilość kiosków elektronicznych na zewnątrz punktów IT, które umożliwiłyby dostęp do informacji poza godzinami otwarcia. • Niedostateczne wyposażenie punktu IT (ograniczona technicznie ilość miejsc do promocji materiałów, niewielka ilość samodzielnych stanowisk z dostępem do Internetu, ograniczona powierzchnia pomieszczenia do obsługi turystów). **Zasoby kadrowe** • Stosunkowo duża zmienność kadr /informatorów/. • Braki w wiedzy turystycznej /konieczność korzystania z Internetu/. • Mała ilość organizowanych szkoleń specjalistycznych /pozycjonowanie stron www, grafika komputerowa, tworzenie

[112] Badania oparto na próbie 20 podmiotów IT z regionu wg: Wojciech Fedyk, Arkadiusz Dołęga, Piotr Gryszel, E-turystyka na Dolnym Śląsku - stan i perspektywy rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie.

	rekordów i baz danych turystycznych/. **Materiały promocyjne** • Brak SIW dla subregionów turystycznych w materiałach promocyjnych. • Duża ilość materiałów płatnych /w formie komisu, nieskorelowanych tematycznie z lokalizacja punktu IT/. • Takie same materiały w jednym punkcie płatne, w drugim bezpłatne /problemy dystrybucji i koordynacji, komercjalizacja materiałów promocyjnych/. • Znikoma ilość materiałów prezentujących produkty turystyczne i oferty touroperatorów turystyki przyjazdowej. • Mała ilość materiałów tematycznych i specjalistycznych dla niszowych grup i turystów indywidualnych. • Różne materiały w różnych językach (przypadkowość). • Bardzo mało materiałów multimedialnych i własnych serwisów internetowych. • Brak koordynacji wydawnictw między punktami IT w regionie /subregionie/. • Brak systemu dystrybucji materiałów własnych między punktami IT i w systemie ogólnopolskim. • Znikoma ilość dostępnych ogólnych materiałów dotyczących całego regionu. **Inne** • Mała ilość punktów sprzedaży pamiątek i gadżetów regionalnych w jednostkach świadczących usługi IT /oraz brak pamiątek ściśle o charakterze lokalnym/. • Ograniczony zakres usług świadczonych przez jednostki IT /pośrednictwo w organizacji usług przewodnickich, pilockich, ograniczona rezerwacja usług noclegowych/. • Brak współpracy pomiędzy jednostkami świadczącymi usługi IT /brak kooperacji między jst którym podlegają punktu IT/. • Brak standardów „manuala" obsługi turysty. • Brak środków finansowych i możliwości technicznych na budowanie systemu. • Brak platformy współpracy publiczno-prywatnej w odniesieniu do tworzenia systemów punktów IT w kooperacji z gestorami bazy noclegowej i atrakcji turystycznych. • Brak regionalnego Centrum IT /rola DOT/.
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Powstanie koncepcji scalenia systemu informacji turystycznej w regionie pod auspicjami DOT i Samorządu Województwa.	• Silnie zróżnicowana struktura własnościowa i struktura zarządzania jednostkami świadczącymi usługi IT.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

• Zamiar Samorządu Województwa wdrożenie projektu E-Turystyka na Dolnym Śląsku. • Aktywnie działająca Dolnośląska Organizacja Turystyczna – podstawa do stworzenia Centrum IT w regionie. • Istniejące LOT-y, które mogą być lokalnymi administratorami systemów informacji turystycznej. • Wieloletnie badania naukowe AE w zakresie rozwoju i standaryzacji informacji turystycznej. • Fundusze pomocowe UE / RPO, EWT, POIG 6.3 / na rozwój informacji turystycznej/ w tym inwestycje. • Upowszechnianie wśród samorządów wiedzy na temat roli turystyki jako dochodowej gałęzi gospodarki /w tym projekt Turystyka Wspólna Sprawa/. • Atrakcyjność turystyczna i zróżnicowanie Dolnego Śląska.	• Trudności w pozyskaniu dobrych kadr (z uwagi na odpływ ludzi za granicę). • Brak kompleksowego, stałego systemu szkoleń kadr IT /np. w oparciu o POKL/. • Mało lokalnych organizacji turystycznych i ich niestabilna sytuacja finansowa. • Silny i źle rozumiany *„lokalny patriotyzm"* w zakresie prowadzenia informacji turystycznej w punktach IT. • Duża aktywność konkurencji we wdrażania systemów informacji turystycznej /Śląsk, Opolszczyzna, Czechy/. • Brak kooperacji z branżą turystyczną.

Źródło: Wojciech Fedyk, Arkadiusz Dołęga, Piotr Gryszel, E-turystyka na Dolnym Śląsku - stan i perspektywy rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie.

Co należy podkreślić to fakt, że utrzymuje się niekorzystny trend w rozwoju sieci punktów IT w regionie w świetle badać wizerunku punktów IT prowadzonych w roku 2003r. / Rysunek 21./.

Rysunek 21. Wizerunek dolnośląskich ośrodków informacji turystycznej.

OCENIANY ELEMENT	bardzo dobrze 5	dobrze 4	Średnio 3	źle 2	bardzo źle 1	OCENIANY ELEMENT
Przyjemny wystrój wnętrza		4,0	3,7			**Niedbały wystrój wnętrza**
Funkcjonalna organizacja miejsca obsługi klienta	4,3	4,0				**Miejsce obsługi klienta urządzone mało funkcjonalnie**
Profesjonalna obsługa klientów	4,6		3,9			**Brak profesjonalizmu w obsłudze klientów**
Szeroka wiedza pracowników na temat regionu	4,2		3,7			**Brak wiedzy pracowników na temat regionu**
Szeroki zakres udzielanej informacji			3,3 3,8			**Bardzo wąski zakres udzielanej informacji**
Udzielane informacje są aktualne		3,6	3,2			**Udzielane informacje nie są aktualne**
Udzielane informacje są rzetelne		4,0	3,8			**Udzielane informacje nie są rzetelne**
Pracownicy IT służący swą	4,3	4,0				**Obojętne podejście do**

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

radą i pomocą							turysty
Szeroki dostęp do bezpłatnych materiałów informacyjnych		4,0			2,0		Brak bezpłatnych materiałów informacyjnych
Możliwość zakupu różnorodnych materiałów informacyjnych	4,5	3,3					Brak możliwości zakupu materiałów informacyjnych
Informacje o punkcie IT (adres, telefony, e-mail, WWW) dostępne są w wielu miejscach i źródłach		3,7		3,0			Brak informacji o punkcie IT
Korzystna lokalizacja punktu IT w miejscowości	4,6	4,3					Niekorzystna lokalizacja punktu IT w miejscowości
Dobre oznakowanie punktu IT		4,0	4,0				Złe oznakowanie punktu IT
Dobre oznakowanie dojścia do punktu IT				3,3	2,7		Złe oznakowanie dojścia do punktu IT
Punkt IT czynny w odpowiednich godzinach przez cały rok	4,1			3,8			Punkt IT otwarty zbyt krótko w ciągu dnia, nieczynny w dni wolne od pracy
Punkt IT wyposażony profesjonalnie		4,0		3,0			Punkt IT wyposażony nieprofesjonalnie
W przyszłości będę korzystać chętnie z usług punktu IT	4,4	3,7					W przyszłości nie będę korzystać z usług punktu IT
W przyszłości chętnie polecę usługi punktu IT znajomym	4,3	3,3					W przyszłości nie polecę usług punktu IT nikomu

Ocena turystów
Ocena branży turystycznej

Źródło: Piotr Gryszel - Funkcjonowanie ośrodków informacji turystycznej na Dolnym Śląsku, Jelenia Góra, 2003r.

Uzyskane w wyniku inwentaryzacji dane dotyczące dolnośląskich punktów informacji turystycznej determinują potrzebę pilnego wprowadzenia systemu rekomendacji i kategoryzacji punktów IT na Dolnym Śląsku[113] oraz powołania Dolnośląskiego Centrum IT. Wdrożenie kompleksowego systemu informacji turystycznej jest warunkiem kreowania pozytywnego wizerunku turystycznego regionu. W przypadku ośrodków informacji turystycznej, jako instytucji użyteczności publicznej, kreowanie pozytywnego własnego wizerunku w oczach turystów ma zasadnicze znaczenie. Punkty „it" mają bowiem spełniać rolę doradczą

[113] Proces dobrowolnej kategoryzacji jest prowadzony aktualnie / od końca 2009r. / przez Dolnośląską Organizację Turystyczną w ramach systemu kategoryzacji punktów IT wprowadzonego przez POT i Forum Informacji Turystycznej.

i promocyjną, mają zachęcać potencjalnych klientów do uczestnictwa w ruchu turystycznym i do wyboru określonego miejsca wypoczynku.

W 2007r. Dolnośląska Organizacja Turystyczna przeprowadziła kompleksowe badania ruchu turystycznego, w oparciu o analizę 9 elementów składających się na produkt turystyczny regionu / w tym między innymi dostępność i jakość informacji turystycznej oraz oznakowanie turystyczne/ z zastosowaniem dyferencjału semantycznego w skali od –3 do 3, której efektem było stworzenie mapy percepcji produktu turystycznego, w tym usług IT /Wykres 11/.

Warto podkreślić, że średnia ważona dla odpowiedzi wyniosła 1,33 /Wrocław – 1,27/ – co oznacza, że odwiedzający ocenili jako raczej wysoką dostępność i jakość usług informacji turystycznej[114], co nie zmienia faktu d/t konieczności dalszego inwestowania w system IT w regionie.

Wykres 11. Ocena dostępności i jakości informacji turystycznej przez odwiedzających region. (2007 r.).

[114] Pełny Raport z badań z lat 2006 i 2007 dostępny w Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej.

Źródło: DOT, Wojciech Fedyk, Arkadiusz Dołęga, Piotr Gryszel, E-turystyka na Dolnym Śląsku – stan i perspektywy rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie.

O wadze kanału informacji turystycznej w regionie jakim jest internet świadczą wyniki badań ruchu turystycznego, przeprowadzone w 2007 roku przez DOT, z których wynika, że ten kanał dystrybucji produktu turystycznego i informacji turystycznej / 26,4% / ma kluczowe znaczenie przy podejmowaniu przez turystów decyzji o turystycznym wyjeździe na Dolny Śląsk /Wykres 12./. Ten wskaźnik również powinien determinować wybór narzędzi marketing mix przy planowaniu kampanii wizerunkowych i promocyjnych regionu podejmowanych przez branżę turystyczną i regionalne czy lokalne władze samorządowe.

Porównując tradycyjne kanały informacji i promocji turystycznej należy stwierdzić, iż strony internetowe są trzykrotnie częściej źródłem informacji dla turystów, niż promocyjne foldery. Co warto podkreślić dla turystów z Niemiec odwiedzających region najbardziej cennym źródłem informacji są znajomi (61,9 %) oraz internet (22 %). W grupie respondentów spoza rynku niemieckiego udział osób korzystających z turystycznej internetowej informacji jest już bardzo duży i wynosi 45,5 %.

Wykres 12. Źródła informacji o Dolnym Śląsku i Wrocławiu (odwiedzający ogółem) – 2007 r.

Źródło: DOT, Wojciech Fedyk, Arkadiusz Dołęga, Piotr Gryszel, E-turystyka na Dolnym Śląsku - stan i perspektywy rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie.
** wyniki nie sumują się do 100 %.*

Wykres 13. Źródła informacji o Dolnym Śląsku i Wrocławiu (turyści z UE bez Niemiec) – 2007 r.

Źródło: DOT, Wojciech Fedyk, Arkadiusz Dołęga, Piotr Gryszel, E-turystyka na Dolnym Śląsku - stan i perspektywy rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie.
** wyniki nie sumują się do 100 %*

Tym samym należy wskazać, że niezbędnym celem i kierunkiem rozwoju systemu internetowej informacji turystycznej na Dolnym Śląsku powinna być jego wielojęzyczność i dobre pozycjonowanie na zagranicznych serwisach i wyszukiwarkach internetowych, co daje gwarancję utrzymania tempa i pozytywnych trendów w przyjazdach turystycznych do regionu.

Prezentowana poniżej analiza stanu internetowych portali informacji turystycznej w regionie została oparta na badaniach własnych[115] przeprowadzanych od kilku lat w odniesieniu do serwisów internetowych jednostek samorządu terytorialnego z Dolnego Śląska /w tym także serwisów prowadzonych przez punkty IT/.

[115] W.Fedyk, M.Gurak - Ocena wizerunku regionu na stronach internetowych samorządów gminnych i centrów informacji turystycznej, Wrocław, 2004-2007r.

Kierując się standardami europejskimi oraz wytycznymi Polskiej Organizacji Turystycznej dotyczącej zakresu merytorycznego informacji, które powinny być gromadzone i udostępniane przez centra IT, w tym również na stronach internetowych, dokonano wyboru 52 kryteriów oceny merytorycznej serwisów internetowych w trzech grupach tematycznych, tj. informacje o walorach turystycznych /kulturowych/, informacje o zagospodarowaniu turystycznym, informacje o ofercie i produktach turystycznych. Tak skonstruowane podstawy metodologii badań pozwoliły na uniknięcie subiektywizmu oceny serwisów internetowych i umożliwiły ich ocenę statystyczną i porównawczą.

Ocenie poddano ogółem 20 internetowych serwisów informacyjnych centrów informacji turystycznej z Dolnego Śląska, w wielu przypadkach również prowadzonych przez wyodrębnione struktury w jednostkach samorządu terytorialnego[116].

Analiza zawartości merytorycznej i konstrukcji technicznej wybranych internetowych serwisów informacyjnych, w kontekście ich użyteczności turystyczno-promocyjnej, istotnej dla rozwoju m.in. turystyki kulturowej i miejskiej w miastach i gminach, wskazuje na marginalne zainteresowanie jednostek samorządu terytorialnego tym narzędziem komunikacji w sferze turystyki, zarówno ze społecznością lokalną, jak i światem zewnętrznym.

Ocena zawartości merytorycznej serwisów internetowych pozwala na konkluzję, że wiele z miast z terenu Dolnego Śląska, powszechnie uznawanych za atrakcyjne turystycznie, z ogromnym potencjałem walorów turystycznych /dóbr kultury/ pozwalającym na rozwój turystyki miejskiej czy kulturowej, nie jest w należyty sposób promowana na własnych stronach internetowych, a informacje turystyczne mają charakter okazjonalny, szczątkowy. Znamiennym jest fakt, że aż 55% z badanych serwisów, poza pozytywnymi przykładami stron, np.: Jeleniej Góry, Szklarskiej Poręby czy Karpacza, nie osiągnęła w ocenie nawet wyznaczonej wartości średniej

[116] Autorzy W.Fedyk, M.Gurak zaznaczają, że prezentowane opinie odnoszą się do stanu serwisów internetowych w okresie ich badania i ze względu na dynamiczne zmiany zachodzące w zasadach prowadzenia stron www przez jst obraz prezentowany w niniejszym artykule może być odmienny w odniesieniu do jednostkowych przypadków.

obrazującej minimalną, oczekiwaną przez turystów, zawartość niezbędnych informacji turystycznych w danym panelu internetowym.

Coraz powszechniejsze zjawisko indywidualizacji form ruchu turystycznego objawiające się indywidualnym planowaniem, z wykorzystaniem informacji internetowych, własnych wyjazdów turystycznych przez zainteresowane osoby, z ograniczeniem roli biur podróży do niezbędnego minimum, np. rezerwacji zakwaterowania czy biletu lotniczego, powinno skutkować podejmowaniem przez miasta i centra informacji turystycznej działań zmierzających do prezentacji gotowych pakietów produktów turystycznych na własnych serwisach internetowych. Jest to bez wątpienia szansa i skuteczna droga do pozyskiwania przez miasta nowych odwiedzających i turystów indywidualnych.

W kontekście przedstawionego powyżej zjawiska ocena zawartości informacji o turystyce miejskiej w kategoriach produktu turystycznego w badanych serwisach internetowych wydaje się wskazywać na właściwą ich konstrukcję. W 70% analizowanych stron internetowych odnotowano fakt prezentacji informacji, które mogłyby być powiązane z turystyką miejską. Jednak bliższa analiza charakteru tych informacji wskazuje, że są to jedynie informacje statystyczno-opisowe czy mało precyzyjne opisy tras spacerowych po zabytkach miasta lub niepełne, nieusystematyzowane, a przede wszystkim zdezaktualizowane informacje o wydarzeniach kulturalnych, prezentowane w oderwaniu od pozostałych niezbędnych elementów produktu turystycznego.

Prezentacja na stronach www np. turystyki miejskiej, przybierającej różne formy, uzależnione, m.in. od lokalizacji ośrodków miejskich, ich charakteru czy elementów zagospodarowania turystycznego, wymaga bardzo kompleksowego podejścia do tego narzędzia promocji i komunikacji. Tym większe budzi zdziwienie, że istotne dla rozwoju turystycznego w regionie, i w wielu miastach, turystyka weekendowa, tranzytowa czy przygraniczna, w badanych serwisach internetowych są traktowane marginalnie. Z pośród 20 badanych stron internetowych, jedynie w 7 z nich umieszczono pojedyncze informacje o tych typach turystyki, jako regionalnym produkcie turystycznym. Dziwi fakt, że nie oferuje się na stronach internetowych np. pakietów wypoczynku weekendowego w miejscowościach uzdrowiskowych

dla mieszkańców dużych miast z regionu i turystów z niemieckiego landu Saksonii czy też propozycji zwiedzania miast np. w ramach turystyki tranzytowej lub tzw. „objazdówek" turystycznych organizowanych przez regionalnych touropertorów turystyki przyjazdowej, a także oferty turystyki przygranicznej dla turystów z Czech.

Szansą wielu dużych aglomeracji miejskich jest rozwój turystyki biznesowej i konferencyjno-kongresowej, a w miejscowościach turystycznych o zróżnicowanych walorach tzw. pakietów „incentive tours". Ogromną rolę promocyjno-informacyjną w rozwoju tych typów turystyki odgrywa współcześnie internet i serwisy internetowe. Serwisy te stają się głównym źródłem pozyskania informacji przed podjęciem decyzji o np. organizacji imprezy kongresowej w danym mieście, decyzji o organizacji szkolenia biznesowego czy też podróży motywacyjnej dla pracowników firm. Analiza, w tym kontekście, wybranych serwisów internetowych miast z Dolnego Śląska wskazuje, na brak zainteresowania samorządów wykorzystaniem tej drogi promocji własnej oferty i potencjału. W przypadku 80% badanych stron internetowych nie znaleziono żadnego odniesienia czy informacji dotyczących możliwości organizacji w danych miejscowościach wymienionych powyżej form turystyki, mimo istnienia potencjału walorów i stosownych elementów infrastruktury turystycznej.

Jednym z zasadniczych problemów funkcjonowania internetowych serwisów informacji turystycznej jest konieczność m.in. prezentacji informacji w kilku wersjach językowych, jak i także dbałość o poprawność językową. Pogłębiona analiza wykazała iż, wiele z prezentowanych stron www mimo technicznego oznaczenia podstron językowych /symboliczne, popularne flagi narodowe/ nie zawiera informacji w innym, niż polski języku.

Bardzo niepokojącą tendencją zaobserwowaną w odniesieniu do badanych stron internetowych serwisów był nagminny brak ich aktualizacji. Cechą większości paneli internetowych był brak informacji zawierających datę dokonanej ostatniej aktualizacji (90% badanych stron nie miało tej informacji). Fakt ten w znaczący sposób zmniejsza wiarygodność zamieszczonych opisów, informacji, itp., a tym samym ogólną użyteczność serwisu internetowego. Potencjalny turysta, pozyskujący informacje przez internetowy serwis jest zainteresowany ich aktualnością, dlatego wskazane jest, aby ta szczególna informacja była łatwo i szybko dostępna.

Strony internetowe www prowadzone przez miasta i gminy czy też centra informacji turystycznej w standardach europejskich i światowych są swoistą „elektroniczną wizytówką", często również noszącą symboliczne określenie „ambasadora promocji" co jest szczególnie istotne dla rozwoju turystyki w regionie.

O skuteczności przekazywania informacji z wykorzystaniem serwisów stron internetowych w wielu przypadkach decyduje łatwość ich obsługi. Ponad 60% badanych paneli internetowych ocenionych zostało jako funkcjonujących poprawnie, łatwych i nieskomplikowanych w obsłudze technicznej. Oceny negatywne dotyczyły przede wszystkim kwestii ograniczonej prędkości uruchamiania się serwisów czy też wyszukiwania informacji, w tym np. prezentacji materiałów zdjęciowych czy też otwierania różnych dokumentów w formie załączników.

Brak zdecydowanego zainteresowania części dolnośląskich miast i centrów informacji turystycznej tworzeniem nowoczesnych serwisów internetowej informacji turystycznej, rozbudową i wykorzystaniem stron www jako narzędzia promocji potencjału turystycznego może być jednym z powodów zahamowania wzrostu przyjazdów turystycznych do regionu. Jest to tym bardziej niezrozumiałe, że w powiązaniu z ograniczaniem, od kilku lat, środków budżetowych i samorządowych na promocję turystyki /w tym na promocyjne materiały drukowane, udział w turystycznych ekspozycjach targowych/ strony www oraz serwisy internetowe są znakomitym antidotum na taką dolegliwość i bez wątpienia jedną z najtańszych metod promocji.

Konieczność budowania wielowarstwowych serwisów informacyjno-promocyjnych w Internecie powinna być jednym z priorytetowych zadań punktów IT i jst w regionie dla stworzenia w Internecie nowoczesnego modelu promocji turystyki w regionie, czy mieście.

Sprawdzonym i skutecznym rozwiązaniem (z jednej strony pozwalającym na wywiązanie się jednostek samorządu ze spełnienia funkcji informacyjno-promocyjnej w zakresie turystyki, a z drugiej strony woli sprostania wszystkim zadaniom promocyjno-informacyjnym) jest budowanie osobnych portali informacji turystycznej spełniających wszystkie oczekiwane od nich zadania w zakresie promocji i informacji, powiązanych z podstawowym portalem miejskim lub gminnym

poprzez logo IT umieszczone na głównej stronie serwisu lub adres domeny z końcówką „IT„ oraz ich sieciowanie w ramach kompleksowych systemów E-Turystyki.

Szeroko rozumiana turystyka, jest jedną z gałęzi współczesnej gospodarki, która szczególnie intensywnie i wieloaspektowo wykorzystuje w swojej działalności nowoczesne narzędzia i technologie, w tym przede wszystkim systemy informatyczne.

Istniejące współcześnie rozbudowane systemy kanałów dystrybucji oferty turystycznej, rozproszeni geograficznie potencjalni turyści, stale rosnąca dynamika sprzedaży usług turystycznych i ich różnorodność wymagają od podmiotów branży turystycznej i całego środowiska turystycznego automatyzacji procesu promocji walorów turystycznych oraz prezentacji i sprzedaży oferty turystycznej. W wielu sektorach przemysłu turystycznego, w warunkach rosnącej konkurencji, coraz większe znaczenie przypisuje się roli rozbudowanych serwisów internetowej informacji i promocji turystycznej, a przede wszystkim aktywnie działającym stronom internetowym www i scalania sieci informacji turystycznej czy też systemów przesyłania danych typu WLAN i HOTSPOT. Ma to niebagatelne znaczenie, gdy uświadomimy sobie dwa istotne fakty:

- liczba użytkowników Internetu na świecie przekroczyła już w styczniu 2006 r. 1 miliard i stale rośnie,
- według najnowszego raportu GUS liczba gospodarstw domowych mających dostęp do Internetu wynosi 36%, z czego 22% to dostęp szerokopasmowy.

Zgodnie z badaniami ruchu w internecie turyści poszukujący informacji turystycznych poszukują przede wszystkim:

- pełnego dostępu do informacji na temat destynacji, atrakcji turystycznych, miejsc noclegowych itp.,
- miejsc w sieci określanych jako one-stop-shop,
- agentów lub biur podróży, które oferują pełne pakiety w sprzedaży online,
- „Przyjaznych" stron dla internautów (zgodnymi z zasadami webusability).

Należy podkreślić, że wiele z rodzajów i form ruchu turystycznego, charakteryzujących się dużą dynamiką wzrostu, rozwija się w dużym stopniu dzięki wsparciu technologii informatycznych. Działające współcześnie systemy e-commerce[117] są aktualnie jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się narzędzi sprzedaży oferty turystycznej na światowym rynku turystycznym.

Bez wątpienia również turystyka na Dolnym Śląsku we wszystkich jej przejawach powinna być promowana przez zainteresowane podmioty, organizacje i instytucje oraz sektor branży turystycznej z wykorzystaniem platform internetowych i serwisów stron www oraz innych systemów e-komunikacji turystycznej. Jest to szczególnie istotne, że turystyką w regionie zainteresowani są zarówno turyści indywidualni jak i grupowi, krajowi i zagraniczni, a także zagraniczne podmioty branży turystycznej, poszukujące kompleksowej informacji o walorach i atrakcjach turystycznych, kulturowych jak i gotowych pakietów turystycznych.

Podkreślić należy, że współczesne tendencje i trendy turystyczne, wskazujące na wzajemne przenikanie się różnych form turystyki, w ramach oferowanych produktów turystycznych wymuszają tworzenie wielowarstwowych serwisów informacyjno-promocyjnych. Przykładem może tu być np. turystyka biznesowa czy konferencyjna w powiązaniu ze zwiedzaniem miast i atrakcji turystycznych, turystyka tranzytowa czy również oferta typu incentive tours oraz coraz bardziej popularna turystyka kulturowa adresowana do melomanów i koneserów sztuki czy też tzw. med-tours.

Wychodząc z tych przesłanek jak i przeprowadzonych badań oraz analiz autorzy /W.Fedyk, P.Gryszel. A.Dołęga/ sformułowali cele strategiczne i operacyjne jakie powinny zostać zrealizowane w toku realizacji Koncepcji E-Turystyki na Dolnym

[117] Systemy e-commerce /systemy handlu elektronicznego/ - różnorodne systemy rezerwacji i sprzedaży towarów i usług, w których wyróżnia się:
B2B Business to Business – system przeznaczony do realizacji na platformie elektronicznej transakcji między firmami, a wiec w przypadku branży turystycznej, np. miedzy hotelami a biurami turystycznymi, między touroperatorami a firmami w ramach oferty incentive tours.
B2C Business to Customer - system przeznaczony do realizacji na platformie elektronicznej transakcji między firmami a klientami indywidualnymi, np. między hotelami a ich klientami, między touroperatorami i klientami w systemie sprzedaży oferty turystycznej on-line.

Śląsku, jako warunku rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie / Ryc. 22 /. Co warto zaznaczyć, to fakt że przedstawiona autorska koncepcja celów rozwoju E-turystyki w regionie jest skorelowana z Narodową Strategią Turystyki wdrażaną przez Ministerstwo Sportu i Turystyki, działaniami w tej kwestii podejmowanymi w Polskiej Organizacji Turystycznej oraz wytycznymi z Programu Rozwoju Turystyki na Dolnym Śląsku. Takie powiązanie jest gwarancją skutecznego wdrożenia i rzeczywistego wsparcia rozwoju turystyki przyjazdowej na Dolny Śląsk.

Rysunek 22.Cele projektu E-turystyka na Dolnym Śląska (2007 r.).

Źródło: W.Fedyk, A.Dołega, Koncepcja kompleksowego scalenia systemów informacji turystycznej na Dolnym Śląsku na potrzeby przygotowania i wdrożenia projektu E-turystyka na Dolnym Śląsku, Wrocław 2007, materiał niepublikowany na zlecenie UMWD – str. 129.

Za najistotniejsze dla rozwoju sektora IT w regionie uznano następujące cele operacyjne:

Cel operacyjny 1: Stworzenie, rozbudowa i kierunkowy rozwój systemu terenowej IT w regionie – poprzez działania zmierzające do stworzenia modelowego systemu terenowej informacji w regionie, świadczącego bezpośrednie usługi informacyjne w celu dostarczenia wysokiej jakości usług, pełnej spójności działań, udrożnienia kanałów informacyjnych pomiędzy punktami systemu. Jednolitość systemu i jego rozpoznawalność zostanie zapewniona poprzez nowy system rekomendacji, oznakowania punktów IT oraz podnoszenia kwalifikacji

i wprowadzenia systemu uprawnień personelu obsługującego punkty informacji turystycznej. Cel ten powinien zostać osiągnięty poprzez wdrożenie następujących działań:

- zintegrowanie punktów IT i innych podmiotów prowadzących usługi informacji turystycznej poprzez m.in. poprzez wdrożenie regionalnego systemu kategoryzacji jednostek świadczących usługi IT oraz wspólny SIW dla tych punktów,
- inspirowanie i wsparcie organizacyjno-finansowe rozwoju sieci podmiotów świadczących usługi informacji turystyczne,
- konsolidacja i rozbudowa regionalnego systemu oznakowania dróg i atrakcji turystycznych znakami E-22 oraz liniowych szlaków tematycznych wraz z systemem promocji na www**,**
- wzrost liczby publikacji materiałów promocyjnych i informacyjnych na nośnikach CD i elektronicznych oraz implementowanie wersji elektronicznych na serwisach WWW.

Wskazane powyżej działania pozwolą na postanie nowoczesnej sieci punktów IT oraz oznakowania i promocji atrakcji turystycznych, zwalczając jednocześnie aktualne słabe strony tego systemu w regionie wskazane w analizie SWOT.

Cel operacyjny 2: Stworzenie, rozbudowa i kierunkowy rozwój systemu analogowej IT w regionie - działania skupiające się na stworzeniu nowoczesnego, skutecznego i dobrze funkcjonującego systemu w pełni kompatybilnego z krajowym Internetowym Systemem Informacji Turystycznej (ISIT). Rozwinięciem systemu informacji będzie system komunikacji i obsługi jednostek IT w standardzie Extranetu. Cel ten powinien zostać osiągnięty poprzez wdrożenie następujących działań:

- stworzenie regionalnej elektronicznej bazy danych informacji turystycznej i scalenie baz on – line punktów IT oraz innych podmiotów prowadzących usługi informacji turystycznej,
- modernizacja i stała aktualizacja regionalnych portali turystycznych,
- zintegrowanie internetowych turystycznych portali informacyjnych regionu,

- budowa sieci infokiosków IT i sieci kamer turystycznych w obszarach turystycznych i atrakcjach turystycznych,
- wdrożenie systemu on – line rezerwacji miejsc noclegowych w regionie,
- wdrożenie e-systemu „REGIONALNEJ KARTY TURYSTYCZNEJ" – chipowej karty rabatowej.

Wskazane powyżej działania pozwolą m.in. na rozszerzenie kanałów dystrybucji, a przede wszystkim umożliwią szeroką promocję regionalnego produktu turystycznego, zwiększa jego konkurencyjność na rynku turystycznym.

Cel operacyjny 3: Wdrożenie systemu sprawnego i efektywnego zarządzanie Dolnośląskim Systemem IT – jako gwarancji trwałości, jakości systemu informacji, promocji i sprzedaży oferty turystycznej regionu. Cel ten powinien zostać osiągnięty poprzez wdrożenie następujących działań:

- wdrożenie struktury zarządzania systemem,
- uruchomienie Dolnośląskiego Centrum Promocji i IT & 24h-call center,
- system stałej rekomendacji i stałego monitoringu jakości świadczonych usług i badań ruchu turystycznego,
- stworzenie i rozwój mechanizmów i zasad stałej współpracy wszystkich uczestników systemu E-turystyki w regionie,
- podnoszenie profesjonalizmu i kwalifikacji kadr informacji turystycznej i gospodarki turystycznej / w tym szkolenia w ramach POKL.

Zaproponowane w przedmiotowej Koncepcji E-turystyki kompleksowe podejście do budowy systemu IT w regionie poprzez z jednej strony: rozwój informacji elektronicznej /system analogowy i cyfrowy/, a z drugiej również informacji bezpośredniej /punkty IT/ daje gwarancję osiągnięcia sukcesu i jest standardem światowym w planowaniu rozwoju e-turystyki. Elementem scalającym jest system zarządzania wdrażaniem i monitoringiem realizowanej Koncepcji / Rysunek 23., 24., 25./.

Rysunek 23. Postulowana struktura zarządzania Systemem Informacji Turystycznej na Dolnym Śląsku w projekcie E-turystyka (2007 r.).

Źródło: W.Fedyk, A.Dołega, Koncepcja kompleksowego scalenia systemów informacji turystycznej na Dolnym Śląsku na potrzeby przygotowania i wdrożenia projektu E-turystyka na Dolnym Śląsku, Wrocław 2007, materiał niepublikowany na zlecenie UMWD – str. 129.

Rysunek 24. Trójstopniowy system zarządzania systemem ISIT (2007 r.).

Źródło: Polska Organizacja Turystyczna.

Rysunek 25. Postulowane źródła finansowania Punktów IT (2007 r.).

Źródło: W.Fedyk, A.Dołega, Koncepcja kompleksowego scalenia systemów informacji turystycznej na Dolnym Śląsku na potrzeby przygotowania i wdrożenia projektu E-turystyka na Dolnym Śląsku, Wrocław 2007, materiał niepublikowany na zlecenie UMWD – str. 129.

Poniżej zaprezentowano dane analityczne d/t lokalizacji punktów IT w układzie subregionalnym, aby dokonać oceny szans rozwojowych tego sektora gospodarki turystycznej.

W każdym subregionie znajdują się punkty informacji turystycznej, które równocześnie zajmują się promocją danego subregionu. Informacje turystyczne działają głównie przy jednostkach terytorialnych, bądź jako odrębne punkty. Najwięcej biur informacji turystycznej znajduje się w subregionach Karkonosze i Góry Izerskie, Ziemia Kłodzka oraz w subregionie Nysa, Kwisa i Bóbr. Wykaz biur informacji turystycznej podano poniżej.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 164. Informacje turystyczne w poszczególnych subregionach Dolnego Śląska (2010 r.).

SUBREGION	Informacja turystyczna
Karkonosze i Góry Izerskie	Biuro Informacji Turystycznej Karpacz
	Centrum Informacji Turystycznej Kowary
	Obsługa Turystyczna JSIT Punkt Informacyjny w Gminnym Ośrodku Kultury
	Informacja turystyczna Podgórzyn
	Informacja turystyczna Piechowice
	Urząd Miasta – Referat Promocji – Informacja Turystyczna Szklarska
	Punkt Informacji Turystycznej Leśna
	Punkt Informacji Turystycznej Lubań
	Miejskie Biuro Informacji Turystycznej Świeradów Zdrój
	Punkt Informacji Turystycznej Gryfów Śląski
	Informacja turystyczna Lubomierz
	Punkt Informacji Turystycznej DSIT Lwówek Śląski
	Informacja turystyczna Wleń
	Centrum Informacji Turystycznej i Kulturalnej Jelenie Góra
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	Informacja turystyczna Milicz
	Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy
Pogórze Kaczawskie	Biuro Usługowo-Turystyczne "Janmar" Bolków
	Punkt Informacji Turystycznej Biuro Promocji Gminy Chojnów
	Informacja Turystyczna OSiR Legnica
Śleża	Centrum Informacji Turystycznej i Promocji Miasta Dzierżoniów
Dolina Odry Wschód (Kraina	Centrum Informacji Turystycznej (Intertrans PKS SA) w Głogowie
Sudety Wałbrzyskie	Informacja turystyczna Świdnica
	Informacja Turystyczna Głuszyca
	Informacja Turystyczna Szczawno Zdrój
	Informacja Turystyczna Walim
	Centrum Informacji Turystycznej i Kulturalnej Wałbrzych
Ziemia Kłodzka	Centrum Informacji Turystycznej Bystrzyca Kłodzka
	Biuro Informacji Turystycznej i Promocji Miasta Duszniki Zdrój
	Regionalna Informacja Turystyczna Kłodzko
	Informacja Turystyczna Kudowa Zdrój
	Gminne Centrum Informacji Lądek Zdrój
	Punkt Informacji Turystycznej Lewin Kłodzki
	Informacja Turystyczna PTTK Domaszków
	Punkt Informacji Turystycznej Międzylesie
	Informacja turystyczna Polanica Zdrój
	Informacja turystyczna Radków
	Gminne Centrum Informacji i Promocji Szczytna
	Powiatowe Centrum Informacji Turystycznej Ząbkowice Śląskie
Bory Dolnośląskie	Informacja turystyczna Bolesławiec
	Informacja turystyczna Nowogrodziec
Nysa, Kwisa, Bóbr	Punkt Informacji Turystycznej Leśna
	Punkt Informacji Turystycznej Lubań
	Miejskie Biuro Informacji Turystycznej Świeradów Zdrój
	Punkt Informacji Turystycznej Gryfów Śląski
	Informacja turystyczna Lubomierz
	Punkt Informacji Turystycznej DSIT Lwówek Śląski
	Informacja turystyczna Wleń
Dolina Odry Zachód	Punkt Informacji Turystycznej Biuro Promocji Gminy Chojnów
Przedgórze Sudeckie	Informacja turystyczna Świdnica
	Centrum Informacji Turystycznej i Promocji Miasta Dzierżoniów
	Powiatowe Centrum Informacji Turystycznej Ząbkowice Śląskie
Sowiogórski	Centrum Informacji Turystycznej i Promocji Miasta Dzierżoniów
	Informacja Turystyczna Głuszyca
	Informacja Turystyczna Walim
Subregion Wrocław	Centrum Informacji Turystycznej Wrocław

Źródło: Opracowanie własne na podstawie strony internetowej www. turystyka.dolnyslask.pl.

Model instytucji i organizacji systemu promocji turystycznej regionu jest analogiczny do sytuacji pozostałych województw w tym regionów konkurencyjnych. Kluczowe role w systemie odgrywają Samorząd Województwa, Dolnośląska Organizacja Turystyczna oraz Lokalne Organizacje Turystyczne, a także Dolnośląska Izba Turystyki, natomiast w odniesieniu do rozwoju turystyki na terenach wiejskich także Lokalne Grupy Działania i stowarzyszenia agroturystyczne.

Rysunek 26. Struktura kooperacji w promocji turystycznej regionu.

Źródło: Opracowanie W.Fedyk.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

4. Charakterystyka podmiotów funkcjonujących w gospodarce turystycznej Dolnego Śląska

4.1. Analiza jakości świadczonych usług i produktów turystycznych przez podmioty regionalnej gospodarki turystycznej

Ocena jakościowa gospodarki turystycznej w niniejszym raporcie oparta została o ogólnodostępne dane d/t wizerunku turystycznego Dolnego Śląska oraz przeprowadzone własne badania ankietowe, a także badania ogólnodostępne wykonane przez inne instytucje.

Interesujący obraz cech jakościowych gospodarki turystycznej regionu prezentuje się w Tabeli 165., która jest wynikiem badań ankietowych prowadzonych od kilku lat przez Dolnośląską Organizację Turystyczną, który wskazuje zarówno na problemy wybranych sektorów usług turystycznych i para turystycznych /pośrednio na podmioty je świadczące/, ale także na atuty regionalnej gospodarki turystycznej.

Tabela 165. Postrzeganie oferty turystycznej Dolnego Śląska – mapa percepcji (2007 r.).

Element oferty turystycznej	Cecha	3	2	1	0	-1	-2	-3	Cecha
Cena usług noclegowych	Wysoka			0,98					Niska
Jakość usług noclegowych	Wysoka			1,29					Niska
Ceny usług gastronomicznych	Wysoka			1,08					Niska
Jakość usług gastronomicznych	Wysoka			1,48					Niska
Oferta kulturalno – rozrywkowa	Szeroka			1.41					Wąska
Cena urządzenia sportowo -	Wysoka			1,12					Niska
Jakość urządzeń sportowo -	Wysoka			1,03					Niska
Zaopatrzenie w podstawowe	Dostępne		1,72						Niedostępne
Bankomaty	Dostępne			1,42					Niedostępne
Transport lokalny	Dostępne			0,93					Niedostępne
Dojazd do miejscowości	Łatwy			1,12					Trudny
Czystość ulice	Czyste			1,05					Brudne
Toalety publiczne	Czyste								Brudne
Informacja turystyczna	Dostępna			1,33					Niedostępne
Gościnność mieszkańców	Wysoka		1,89						Niska
Otwartość mieszkańców	Duża		1,91						Mała
Oznakowanie turystyczne	Czytelne			1,28					Nieczytelne
Liczba atrakcji turystycznych	Duża		2,05						Mała
Atmosfera miejscowości	Interesująca		2,24						Nieinteresująca
Poziom zadowolenia z pobytu	Zadowolony		2,32						Niezadowolony

Źródło: Dane Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej.

Także wyniki ankiet internetowych prowadzonych w ramach projektu promocyjnego UMWD w ZPORR 1.4 – Kampania promocji markowych produktów turystycznych Dolnego Śląska wskazują pośrednio na stan gospodarki turystycznej regionu w kontekście proponowanych usług, typów produktów turystycznych czy komercjalizacji atrakcji turystycznych / Wykres 14/.

Wykres 14. Postrzeganie oferty produktów turystycznych Dolnego Śląska.

Wykres. Z którymi z wymienionych produktów reklamujących Dolny Śląsk spotkał(a) się Pan / Pani? (możliwa więcej niż jedna odpowiedź).

Źródło: Dane UMWD.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Wykres 15. Jakie zna Pani / Pan atrakcje Dolnego Śląska? (możliwa więcej niż jedna odpowiedź).

Źródło: Dane UMWD.

Ocenę jakościową świadczonych usług, atrakcyjności turystycznej w gospodarce turystycznej regionu przedstawiono również w dokumencie „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej". Jest to jeden z załączników dokumentacji w projekcie „Południowo – Zachodni Szlak Cysterski", który jest realizowany w ramach Działania 6.4 „Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym" Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013.

Badanie zostało przeprowadzone na terenie 4 województw w tym na Dolnym Śląsku (400 osób).

Dolny Śląsk oceniany jest bardzo dobrze pod względem atrakcyjności turystycznej. W skali ocen 1-6, oceny od 4 do 6 dało blisko 90% badanych.

Wykres 16. Atrakcyjność turystyczna województwa dolnośląskiego (2010 r.).

Źródło: UMWD, „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej". Wrocław, 2010.

Zarówno kobiety, jak i mężczyźni, biorąc również pod uwagę ich wiek i wykształcenie oceniali atrakcyjność województwa dolnośląskiego w podobny sposób.

Odnośnie głównego celu wizyty w regionie, ponad połowa respondentów odwiedza Dolny Śląsk w celu aktywnego wypoczynku i zwiedzania zabytków. Może mieć na to wpływ bogata oferta turystyki aktywnej i kulturowej występująca w województwie.

Wykres 17. Główny cel wizyty (2010 r.).

Źródło: UMWD, „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej". Wrocław, 2010.

O jakości usług świadczonych w województwie decyduje wykorzystanie bazy noclegowej. Respondenci w regionie korzystają głównie z gospodarstw agroturystycznych i prywatnych kwater, wykorzystanie hoteli i noclegów u krewnych i przyjaciół jest zbliżone.

Wykres 18. Miejsce noclegu (2010 r.).

Źródło: UMWD, „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej". Wrocław, 210.

Ankietowani oceli również ceny usług turystycznych, według których ceny na Dolnym Śląsku są przeciętne i raczej wysokie.

Wykres 19. Ocena cen usług turystycznych (2010 r.).

Źródło: UMWD, „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej". Wrocław, 2010.

Tabela 166. Ocena czynników budujących atrakcyjność turystyczną regionu – województwo dolnośląskie (2010 r.).

Ocena	Natura i walory krajobrazowe	Oferta kulturalna	Historia regionu	Oferta sportowa i rekreacyjna	Bezpieczeństwo regionu	Czystość	Obsługa turysty	Wydarzenia kulturalne	Życzliwość mieszkańców	Gościnność regionu
1.	0,2%	0,6%	0,2%	1,7%	0,4%	1,9%	2,3%	2,0%	0,0%	0,0%
2.	2,6%	4,8%	4,5%	5,6%	2,3%	9,1%	6,4%	8,6%	1,2%	0,9%
3.	8,6%	15,3%	12,1%	18,4%	12,3%	23,7%	15,4%	20,0%	6,6%	7,2%
4.	18,7%	33,3%	22,7%	31,9%	32,0%	30,3%	33,5%	21,8%	26,0%	24,5%
5.	45,1%	31,3%	36,4%	31,7%	38,9%	30,1%	33,5%	33,6%	39,5%	45,8%
6.	24,7%	14,7%	24,1%	10,6%	14,2%	4,9%	8,7%	13,8%	26,6%	21,7%

Źródło: UMWD, „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej". Wrocław, 2010.

- Dolny Śląsk oceniany jest przez turystów, którzy stwierdzili że poprawy wymagają pewne czynniki decydujące o atrakcyjności turystycznej regionu,
- najsłabiej wypada oferta sportowa i rekreacyjna, wydarzenia kulturalne, czystość oraz obsługa turysty.

Wykres 20. Zadowolenie z wizyty (2010 r.).

Źródło: UMWD, „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej", Wrocław, 2010.

Większa część turystów jest zadowolona z wizyty i deklaruje zdecydowanie chęć ponownego powrotu[118] do województwa dolnośląskiego, co może świadczyć o bogatej ofercie usług i atrakcyjności turystycznej Dolnego Śląska.

Oceniając Południowo-Zachodni Szlak Cystersów, jako niewątpliwy produkt turystyczny Dolnego Śląska, respondenci oceniali pozytywnie przydzielając skalę oceny 4 i 5.

[118] Źródło: UMWD, „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej", Wrocław, 2010.

Tabela 167. Ocena szlaku turystycznego – województwo dolnośląskie (2010 r.).

Ocena	Jest czysty, zadbany (nie ma śmieci)	Jest dobrze oznakowany	Ma odpowiednią ilość miejsc parkingowych	Ma odpowiednią ilość koszy na śmieci	Ma odpowiednią ilość kiosków z pamiątkami i informacją turystyczną	Jest szlakiem o wysokim stopniu trudności	Posiada dużą ilość atrakcji turystycznych
1.	1,9%	2,3%	3,3%	4,4%	6,0%	31,5%	1,1%
2.	11,3%	8,4%	14,7%	16,2%	8,6%	35,7%	5,5%
3.	24,8%	21,0%	25,9%	27,1%	17,2%	16,7%	22,9%
4.	31,2%	33,2%	29,2%	25,8%	34,3%	11,6%	32,3%
5.	30,8%	35,1%	26,9%	26,5%	33,9%	4,6%	37,8%

Źródło: UMWD, „Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej",. Wrocław, 2010.

W raporcie z badań analiz szans rozwojowych agroturystyki Dolnego Śląska[119] respondenci oceniali wypoczynek w gospodarstwach agroturystycznych, atrakcyjność turystyczną, czym agroturystyka może przyciągnąć turystów krajowych i zagranicznych itd. Wyniki przedstawiono na poniższych wykresach. Badanie miało pokazać, jak Polacy postrzegają agroturystykę, jako alternatywę dla innych form wypoczynku oraz jakie jest wśród Dolnoślązaków wyobrażenie o różnych aspektach wypoczynku w gospodarstwie agroturystycznym.

[119] Instytut Problemów Europejskich, *„Raport z badania Modernizacja sektora usług agroturystycznych. Analiza szans rozwojowych agroturystyki na Dolnym Śląsku",* Wrocław, maj 2010.

Wykres 21. Ocena wypoczynku agroturystycznego na Dolnym Śląsku (2010 r.).

Źródło: Instytut Problemów Europejskich, „Raport z badania Modernizacja sektora usług agroturystycznych. Analiza szans rozwojowych agroturystyki na Dolnym Śląsku", Wrocław, maj 2010, s.65.

Wykres 22. Ocena atrakcyjności turystycznej poszczególnych rejonów Dolnego Śląska (2010 r.).

Proszę ocenić poszczególne rejony Dolnego Śląska pod względem atrakcyjności turystycznej. Proszę się posłużyć skalą od 1 do 5, gdzie 1 nieatrakcyjny, a 5 atrakcyjny.

Źródło: Instytut Problemów Europejskich, „Raport z badania Modernizacja sektora usług agroturystycznych. Analiza szans rozwojowych agroturystyki na Dolnym Śląsku", Wrocław, maj 2010, s.67.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Wykres 23. Ocena, czym agroturystyka dolnośląska może przyciągnąć krajowego turystę (2010 r.).

Czym agroturystyka dolnośląska może przyciągnąć krajowego turystę?

Źródło: Instytut Problemów Europejskich, „Raport z badania Modernizacja sektora usług agroturystycznych. Analiza szans rozwojowych agroturystyki na Dolnym Śląsku", Wrocław, maj 2010, s.76.

Wykres 24. Ocena, czym agroturystyka dolnośląska może przyciągnąć turystę z innego kraju (2010 r.).

Czym agroturystyka może przyciągnąć osoby z innych krajów?

Źródło: Instytut Problemów Europejskich, „Raport z badania Modernizacja sektora usług agroturystycznych. Analiza szans rozwojowych agroturystyki na Dolnym Śląsku", Wrocław, maj 2010, s.80.

Wykres 25. Ocena, poszczególnych elementów wypoczynku w gospodarstwie agroturystycznym (2010 r.).

Proszę na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza zupełnie nieatrakcyjny, a 5 bardzo atrakcyjny, ocenić poszczególne elementy wypoczynku w gospodarstwie agroturystycznym.

Źródło: Instytut Problemów Europejskich, „Raport z badania Modernizacja sektora usług agroturystycznych. Analiza szans rozwojowych agroturystyki na Dolnym Śląsku", Wrocław, maj 2010, s.86.

Reasumując:

- agroturystyka jest jedną z najtańszych, lecz jedną z najmniej popularnych form wypoczynku,
- tego typu turystyka kojarzona jest ze stosunkowo niską jakością wypoczynku, jako wypoczynek w niezbyt komfortowych warunkach,
- posiada miano najcichszej i najbardziej kojącej formy spędzania czasu wolnego, co w niektórych przypadkach może kojarzyć się z nudą,
- największym atutem agroturystyki jest możliwość bliskiego kontaktu z naturą,

- pod względem poszczególnych elementów wypoczynku w gospodarstwie agroturystycznym za najbardziej atrakcyjne uznano: możliwość obserwowania dzikiej przyrody, spożywanie tradycyjnych wyrobów wiejskich, wypoczynek w tradycyjnym, góralskim domu i jazdę konną,
- osoby, które korzystały już z oferty agroturystycznej częściej uważają ją za atrakcyjną, interesującą, wysokiej jakości i tanią,
- należy podnieść jakość usług, zwiększych promocję agroturystyki, zmieniać niezbyt przychylną opinię i świadomość wczasowiczów nt. komfortu w gospodarstwach agroturystycznych, zwiększyć możliwość dostępu do wydarzeń kulturalnych lub tradycyjnych form aktywności kulturalnej w danym regionie.[120]

4.1.1. Analiza podmiotów gospodarki turystycznej Dolnego Śląska – wyniki badań ankietowych

W celu analizy podmiotów gospodarki turystycznej Dolnego Śląska przeprowadzono badania ankietowe w postaci telefonicznych wywiadów kwestionariuszowych. W badaniu wzięło udział 360 podmiotów funkcjonujących w gospodarce turystycznej Dolnego Śląska w 92 miejscowościach. Wyniki badań przedstawiono w podziale na sektory turystyczne Dolnego Śląska. Badania te przedstawiają, jakie usługi świadczą przedsiębiorstwa, strukturę zatrudnienia, poziom wykształcenie kadr, plany podmiotu co do przyszłego zatrudnienia, a także sezonowość zatrudnienia w branży turystycznej.

[120] Instytut Problemów Europejskich, *„Raport z badania Modernizacja sektora usług agroturystycznych. Analiza szans rozwojowych agroturystyki na Dolnym Śląsku",* Wrocław, maj 2010, s. 4-7.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 168. Struktura lokalizacji badanych firm (stan na 2010 r.).

Miejscowość	Ilość ankiet	Miejscowość	Ilość ankiet
Wrocław	**51**	Gryfów Śląski	**1**
Karpacz	**34**	Janowice Wielkie	**1**
Jelenia Góra	**24**	Marcinowice	**1**
Szklarska Poręba	**19**	Leśna	**1**
Stronie Śląskie	**13**	Miłków	**1**
Wałbrzych	**12**	Polkowice	**1**
Kudowa Zdrój	**11**	Kobierzyce	**1**
Świeradów Zdrój	**10**	Jelcz-Laskowcie	**1**
Polanica Zdrój	**9**	Długopole Zdrój	**1**
Duszniki Zdrój	**8**	Kostomłoty	**1**
Legnica	**7**	Brzeg Dolny	**1**
Trzebnica	**7**	Zagórze Śląskie	**1**
Bolesławiec	**6**	Biskupice Podgórne	**1**
Bystrzyca Kłodzka	**6**	Świerzawa	**1**
Piechowice	**6**	Ludwikowice	**1**
Kamienna Góra	**5**	Jugów	**1**
Lwówek Śląski	**5**	Jawor	**1**
Lubin	**4**	Ząbkowice Śląskie	**1**
Zgorzelec	**4**	Lubań	**1**
Kłodzko	**4**	Prusice	**1**
Złotoryja	**4**	Kamieniec Wrocławski	**1**
Głogów	**4**	Jeżów Sudecki	**1**
Srebrna Góra	**4**	Siedlęcin	**1**
Świdnica	**4**	Kaczorów	**1**
Sosnówka	**4**	Miękinia	**1**
Szawno Zdrój	**3**	Kliczków	**1**
Międzygórze	**3**	Lubomierz	**1**
Bielawa	**3**	Mirsk	**1**
Bardo	**3**	Niemojów	**1**
Milicz	**3**	Wojciechowice	**1**
Pogórzyn	**2**	Brzeg	**1**
Lądek Zdrój	**2**	Przerzeczyn-Zdrój	**1**
Dzierżoniów	**2**	Lubawka	**1**
Pieszyce	**2**	Pustków Wilczkowski	**1**
Oleśnica	**2**	Legnickie Pole	**1**
Świebodzice	**2**	Prochowice	**1**
Kowary	**2**	Lisowice	**1**
Oława	**2**	Sobótka	**1**
Środa Śląska	**2**	Pieńsk	**1**
Bolków	**2**	Kąty Wrocławskie	**1**
Międzylesie	**2**	Udanin	**1**
Przesieka	**2**	Ścinawa	**1**
Szczytna	**2**	Małomice	**1**
Mysłakowice	**2**	Minkowice Oławskie	**1**
Głuszyca	**2**	Lewin Kłodzki	**1**
Wojcieszów	**2**	Nowa Ruda	**1**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

SEKTOR BAZA NOCLEGOWA

Tabela 169. Sektor bazy noclegowej - hotele – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR BAZY NOCLEGOWEJ - HOTELE									
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ
	HOTEL *		**HOTEL ****		**HOTEL *****		**HOTEL ******		**HOTEL *******	
W jakim sektorze prowadzona jest Państwa firma?	Sektor noclegowy **(100%)**	Sektor gastronomiczny **(42%)**	Sektor noclegowy **(100%)**	Sektor gastronomiczny **(69%)**	Sektor noclegowy **(100%)**	Sektor gastronomiczny **(94%)**	Sektor noclegowy **(100%)**	Sektor gastronomiczny **(90%)**	Sektor noclegowy **(100%)**	Sektor gastronomiczny **(100%)**
Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa firmę usług	Konferencje, kongresy **(21%)**	Wycieczki piesze w górach/pamiątkarstwo/ wspinaczki w górach/ spa/wellness/ med-tours/ pamiątkarstwo **(po 3%)**	Konferencje, kongresy **(29%)**	Przewóz osób/ incentive tours **(po 1%)**	Konferencje, kongresy **(23%)**	Wypożyczalnia sprzętu wodnego/ wspinaczki w górach/ organizacja podróży tematycznych/ ekoturystyka/ przewóz osób **(po 1%)**	Konferencje/ kongresy **(18%)**	Wypożyczalnia sprzętu wodnego/organizacja podróży tematycznych/ inne **(po 2%)**	Konferencje, kongresy/ organizacja imprez/spa/ wellness **(po 20%)**	med-tours/ podróże służbowe **(po 10%)**
Czy świadczą Państwo usługi on-line? jeśli tak to, w jakiej postaci	prowadzenie strony internetowej **(60%)**	możliwość rezerwacji on-line **(40%)**	prowadzenie strony internetowej **(62%)**	możliwość rezerwacji on-line **(38%)**	prowadzenie strony internetowej **(54%)**	możliwość rezerwacji on-line **(46%)**	prowadzenie strony internetowej **(56%)**	możliwość rezerwacji on-line **(44%)**	prowadzenie strony internetowej/ możliwość rezerwacji on-line	Nie ma najrzadziej udzielonej odpowiedzi

									(po 50%)	
Jak Państwa firma promuje swoje usługi i produkty?	Internet/ ulotki, foldery/ marketing szeptany **(po 16%)**	Radio **(6%)**	ulotki, foldery/ marketing szeptany **(po 15%)**	telewizja **(8%)**	Internet **(16%)**	telewizja **(8%)**	Internet **(18%)**	Promocja osobista **(7%)**	Internet/ prasa/ radio/ telewizja/ ulotki, foldery/marketing szeptany/ udział w targach/ promocja osobista **(po 13%)**	Inne **(0%)**
Jaka jest kategoria wiekowa pracowników w Państwa przedsiębiorstwie ?	25-34 lat **(37%)**	Powyżej 55 lat **(3%)**	25-34 lat **(37%)**	Powyżej 55 lat **(3%)**	25-34 lat **(50%)**	Powyżej 55 lat **(2%)**	25-34 lat **(38%)**	Powyżej 55 lat **(0%)**	24 lata i mniej/25-34 lat **(po 50%)**	Powyżej 35 roku życia **(0%)**
Kategoria pracowników wg płci	Kobiety **(82%)**	Mężczyźni **(18%)**	Kobiety **(80%)**	Mężczyźni **(20%)**	Kobiety **(71%)**	Mężczyźni **(29%)**	Kobiety **(66%)**	Mężczyźni **(34%)**	Kobiety **(67%)**	Mężczyźni **(33%)**
Poziom zatrudnienia w ciągu roku w Państwa przedsiębiorstwie ? (stałe/sezonowe)	Stałe **(100%)**	Sezonowe **(0%)**	Stałe **(98%)**	Sezonowe **(2%)**	Stałe **(97%)**	Sezonowe **(3%)**	Stałe **(96%)**	Sezonowe **(4%)**	Stałe **(100%)**	Sezonowe **(0%)**
Jaka jest struktura zatrudnienia? (bezpośredniej obsługi klienta/średniego szczebla/kadra	Bezpośredniej obsługi klienta **(63%)**	średniego szczebla **(0%)**	Bezpośredniej obsługi klienta **(70%)**	średniego szczebla **(3%)**	Bezpośredniej obsługi klienta **(80%)**	średniego szczebla **(3%)**	Bezpośredniej obsługi klienta **(97%)**	średniego szczebla **(3%)**	Bezpośredniej obsługi klienta **(93%)**	średniego szczebla **(4%)**

zarządzająca)										
Jaki jest poziom wykształcenia pracowników?	średnie **(44%)**	Ponadgimn. /podstawowe **(6%)**	średnie **(64%)**	Ponadgimn. /podstawowe **(11%)**	średnie **(69%)**	Ponadgimn. /podstawowe **(12%)**	średnie **(58%)**	Ponadgimn. /podstawowe **(10%)**	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie kucharz?	średnia **(50%)**	bardzo dobra **(0%)**	niska **(36%)**	bardzo dobra **(0%)**	niska **(46%)**	bardzo dobra **(9%)**	średnia/niska **(po 30%)**	bardzo dobra **(0%)**	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół średnich do pracy w zawodzie technik hotelarstwa?	średnia **(50%)**	bardzo dobra/dobra **(po 0%)**	niska **(50%)**	bardzo dobra **(0%)**	niska **(55%)**	bardzo dobra **(3%)**	niska **(50%)**	bardzo dobra/dobra **(po 0%)**	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie	średnia **(58%)**	bardzo dobra/dobra **(po 0%)**	niska **(39%)**	bardzo dobra **(0%)**	niska **(40%)**	dobra **(8%)**	dobra/niska **(po 30%)**	bardzo dobra **(0%)**	brak odp.	brak odp.

barman, kelner?										
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie cukiernik?	średnia **(45%)**	bardzo dobra **(0%)**	niska **(32%)**	bardzo dobra **(0%)**	niska **(31%)**	bardzo dobra **(2%)**	ciężko ocenić **(40%)**	bardzo dobra **(0%)**	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół wyższych do pracy po kierunku zarządzanie i marketing?	b.d.	b.d.	ciężko ocenić **(43%)**	bardzo dobra **(0%)**	ciężko ocenić **(73%)**	bardzo dobra **(2%)**	ciężko ocenić **(60%)**	bardzo dobra **(0%)**	brak odp.	brak odp.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

W badaniu:

- 55 % z ankietowanych to hotele trzygwiazdkowe,
- 24 % z ankietowanych to hotele dwugwiazdkowe,
- 10 % z ankietowanych to hotele jednogwiazdkowe,
- 9% z ankietowanych to hotele czterogwiazdkowe,
- 2% z ankietowanych to hotele pięciogwiazdkowe.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy noclegowej związanej z hotelami w podziale na gwiazdki, i tak /Tabela 169/:

- sektor bazy noclegowej bardzo silnie jest powiązany z bazą gastronomiczną, większa część hoteli oferuje również usługi gastronomiczne, szczególnie widoczne jest to w hotelach trzy, cztero i pięciogwiazdkowych,
- oprócz usług noclegowych i gastronomicznych hotele świadczą również usługi związane z organizacją konferencji i kongresów, 20% hoteli pięciogwiazdkowych świadczy również usługi prozdrowotne i relaksacyjny w postaci spa&wellness,
- większa część hoteli posiada swoje strony internetowe, hotele sprzedają również swoje usługi wykorzystując przy tym system on-line,
- w celu promocji wykorzystywany jest głównie Internet, a także ulotki, foldery i marketing szeptany w szczególności w hotelach jedno i dwugwiazdkowych, hotele pięciogwiazdkowe wykorzystują również w ramach promocji prasę, radio, telewizję, również ulotki i foldery, biorą udział w targach, wykorzystują marketing szeptany i promocję osobistą,
- zatrudnione osobowy to przede wszystkim pracownicy w wieku 25-34 lat,
- zdecydowana większość pracowników to kobiety, a także osoby związane z bezpośrednią obsługą klientów, zwłaszcza w hotelach cztero (97%) i pięciogwiazdkowych (93%),
- właściciele hoteli zatrudniają głównie osoby z wykształceniem średnim, osoby z wykształceniem średnim to przede wszystkim kadra kierownicza,

- pomimo sezonowości świadczonych usług większa część pracowników zatrudnionych jest na stałe,
- jakość wiedzy zatrudnionych osób została oceniona w większości przypadków, jako niska bądź ciężko ocenić respondentom; sytuacja ta może świadczyć o niedostosowaniu programów nauczania do potrzeb na rynku pracy.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 170. Sektor bazy noclegowej – pensjonaty, schroniska, domy wycieczkowe – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR BAZY NOCLEGOWEJ – PENSJONATY, SCHRONISKA, DOMY WYCIECZKOWE					
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ
	Pensjonaty		**Schroniska**		**Domy wycieczkowe**	
W jakim sektorze prowadzona jest Państwa firma?	sektor bazy noclegowej **(100%)**	sektor bazy gastronomicznej **(76%)**	sektor bazy noclegowej **(100%)**	sektor bazy gastronomicznej **(55%)**	sektor bazy noclegowej **(100%)**	**
Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa firmę usług	organizacja imprez/konferencyjny, kongresowy **(21%)**	wycieczki rowerowe/podróże służbowe/kuchnia regionalna **(po 1%)**	wypożyczalnia sprzętu narciarskiego/organizacja imprez/konferencyjnych ,kongresowych **(po 33%)**	*	Animator turystyki/ organizacja imprez/konferencyjne, kongresowe/inne **(po 25%)**	*
Czy świadczą Państwo usługi on-line?, jeśli tak to, w jakiej postaci	prowadzenie strony internetowej **(74%)**	możliwość rezerwacji on-line **(26%)**	prowadzenie strony internetowej **(90%)**	możliwość rezerwacji on-line **(10%)**	prowadzenie strony internetowej **(100%)**	możliwość rezerwacji on-line **(0%)**
Jak Państwa firma promuje swoje usługi i produkty?	internet/marketing szeptany/promocja osobista **(po 20%)**	radio/telewizja **(po 1%)**	Internet **(61%)**	udziała w targach, misjach **(6%)**	Internet **(67%)**	ulotki, foldery **(33%)**
Jaka jest kategoria wiekowa pracowników w Państwa przedsiębiorstwie?	25-34 lat **(35%)**	powyżej 55 lat **(3%)**	24 lat i mniej **(30%)**	powyżej 55 lat **(7%)**	25-34 lat **(100%)**	powyżej 35 roku życia **(0%)**

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. ”Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012”
POKL.08.01.04-02-001/09

Kategoria pracowników wg płci	Kobiety **(65%)**	Mężczyźni **(35%)**	Kobiety **(65%)**	Mężczyźni **(35%)**	Kobiety **(67%)**	Mężczyźni **(23%)**
Poziom zatrudnienia w ciągu roku w Państwa przedsiębiorstwie? (stałe/sezonowe)	Stałe **(100%)**	Sezonowo **(0%)**	Stałe **(86%)**	Sezonowo **(14%)**	Stałe **(100%)**	Sezonowo **(0%)**
Jaka jest strukuta zatrudnienia? (bezpośredniej obsługi klienta/średniego szczebla/kadra zarządzająca)	Bezpośredniej obsługi klienta **(68%)**	Średniego szczebla **(0%)**	Bezpośredniej obsługi klienta **(64%)**	Średniego szczebla **(2%)**	Bezpośredniej obsługi klienta **(78%)**	Średniego szczebla **(0%)**
Jaki jest poziom wykształcenia pracowników?	Średnie **(66%)**	Ponadgimn. /podstawowe **(10%)**	Średnie **(57%)**	Ponadgimn. /podstawowe **(14%)**	Średnie **(100%)**	wyższe/ponadgimnazjalne,podstawowe **(po 0%)**
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie kucharz?	ciężko ocenić **(58%)**	średnia/bardzo dobra **(po 0%)**	dobra/ciężko ocenić **(po 50%)**	bardzo dobra/średnia/niska **(po 0%)**	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół średnich do pracy w zawodzie technik hotelarstwa?	ciężko ocenić **(78%)**	bardzo dobra/dobra **(po 0%)**	ciężko ocenić **(75%)**	bardzo dobra/średnia/niska **(po 0%)**	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie barman, kelner?	ciężko ocenić **(75%)**	bardzo dobra **(0%)**	ciężko ocenić **(50%)**	bardzo dobra/średnia **(po 0%)**	brak odp.	brak odp.

Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie cukiernik?	ciężko ocenić **(79%)**	bardzo dobra/średnia **(po 0%)**	ciężko ocenić **(75%)**	bardzo dobra/średnia/niska **(po 0%)**	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół wyższych do pracy po kierunku zarządzanie i marketing?	ciężko ocenić **(74%)**	bardzo dobra/dobra **(po 0%)**	ciężko ocenić **(75%)**	bardzo dobra/średnia/niska **(po 0%)**	brak odp.	brak odp.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

brak odp. – brak odpowiedzi respondentów
* - pozostałe wymienione w ankiecie usługi (załącznik nr 1 do raportu, pkt. 2.1.)
** - pozostałe wymienione w ankiecie sektory (załącznik nr 1 do raportu, pkt. 1.3.)

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy noclegowej dt. pensjonatów, schronisk i domów wycieczkowych /Tabela 170/:

- wiele podmiotów gospodarki turystycznej prowadzi wspólną działalność gastronomiczną i noclegową i w ten sposób zapewniają kompleksową obsługę gości. W przypadku pensjonatów 76% obiektów posiada usługi gastronomiczne, w schroniskach jest to 55%,
- poza świadczeniem usług noclegowych i gastronomicznych, ankietowane przedsiębiorstwa świadczą szeroki wachlarz innych usług. Najczęściej są to usługi związane z organizacją imprez, usługi konferencyjne, kongresowe,
- 74 % pensjonatów prowadzi swoją stronę internetową, w przypadku schronisk jest to 90%,
- najpopularniejszą stosowaną formą promocji wg respondentów jest Internet (wszyscy ankietowani prowadzą tą formę reklamy) oraz tzw. marketing szeptany, ulotki, foldery. Warto dodać, że Internet jest najczęstszym źródłem pozyskiwania informacji,
- w strukturze zatrudnienia dominują kobiety, zarówno w pensjonatach (65%), schroniskach (65%) czy domach wycieczkowych (67%),
- w pensjonatach i domach wycieczkowych zatrudniane są głównie osoby w wieku 25 – 34 lat, natomiast w schroniskach osoby w wieku 24 i mniej (30%),
- w pensjonatach 70% pracowników zatrudnionych na stałe to kobiety, w schroniskach 65%, w domach wycieczkowych 67%,
- pod względem kadry, największy udział w sektorze ma kadra bezpośredniej obsługi klienta, występuje zdecydowana przewaga osób posiadających wykształcenie średnie,
- w większości przypadków osobom ankietowanym ciężko było ocenić wiedze i przygotowanie zatrudnianych osób.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

SEKTOR BAZA GASTRONOMICZNA

Tabela 171. Sektor bazy gastronomicznej- wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR GASTRONOMICZNY	
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ
W jakim sektorze prowadzona jest Państwa firma?	Sektor bazy gastronomicznej **(100%)**	Sektor bazy noclegowej **(37%)**
Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa firmę usług	Organizacja imprez **(46%)**	Wycieczek pieszych/wycieczek rowerowych/ wypożyczalni sprzętu narciarskiego/organizatorów wyjazdów na narty/ organizacja podróży/ ekoturystyka/ tematycznych/ językowych/ pamiątkarstwo/ przewóz osób **(po 1%)**
Czy świadczą Państwo usługi on-line? jeśli tak to, w jakiej postaci	Prowadzenie strony internetowej **(76%)**	Możliwość rezerwacji on-line **(24%)**
Jak Państwa firma promuje swoje usługi i produkty?	Internet **(40%)**	Radio/ telewizja **(0%)**
Jaka jest kategoria wiekowa pracowników w Państwa przedsiębiorstwie?	25-34 lat **(34%)**	powyżej 55 lat **(6%)**
Kategoria pracowników wg płci	Kobiety **(69%)**	Mężczyźni **(31%)**
Poziom zatrudnienia w ciągu roku w Państwa przedsiębiorstwie? (stałe/sezonowe)	Stałe **(95%)**	Sezonowe **(5%)**
Jaka jest struktura zatrudnienia? (bezpośredniej obsługi klienta/średniego szczebla/kadra zarządzająca)	Bezpośredniej obsługi klienta **(72%)**	Kadra średniego szczebla **(2%)**
Jaki jest poziom wykształcenia pracowników?	Średnie **(71%)**	ponadgimnazjalne, podstawowe **(10%)**
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie kucharz?	ciężko ocenić **(36%)**	bardzo dobra **(2%)**
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół średnich do pracy w zawodzie technik hotelarstwa?	ciężko ocenić **(61%)**	bardzo dobra/ dobra **(po 2%)**
Jak Państwo oceniają wiedzę	ciężko ocenić	bardzo dobra

i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie barman, kelner?	**(43%)**	**(1%)**
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie cukiernik?	ciężko ocenić **(66%)**	bardzo dobra **(0%)**
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół wyższych do pracy po kierunku zarządzanie i marketing?	ciężko ocenić **(72%)**	dobra **(0%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy gastronomicznej /Tabela 171/:

- wśród podmiotów z branży gastronomicznej 37 % świadczy również usługi noclegowe,
- w badaniu największą grupę respondentów stanowiły podmioty restauracji indywidualnych, oraz zajady/karczmy/gościńce (podmioty te najczęściej świadczą również usługi noclegowe):
  - Hotel - 2%,
  - Pensjonat -1%,
  - Restauracja hotelowa - 4%,
  - Restauracja indywidualna - 52%,
  - Agroturystyka - 2%,
  - Zajazd, karczma, gościniec - 34%,
  - Pokoje gościnne - 4%,
  - Prywatni gestorzy atrakcji turystycznych - 1%.
- podstawowy zakres oferowanych usług to organizacja imprez (46%), a także inne usługi, w ramach których wymieniano organizację przyjęć, wesel, chrzcin oraz catering,
- 76% respondentów prowadzi własną stronę internetową, a 24% podmiotów umożliwia rezerwację on-line,

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

- w celu promocji wykorzystywany jest głównie Internet (40%), marketing szeptany (22%), a także promocja osobista (12%), która jest najczęstszą formą informacji wykorzystywaną przez turystów,
- wśród zatrudnionych osób w branży gastronomicznej przeważają osoby w wieku 25-34 lat (34%). Sektor ten zdominowały kobiety, które stanowią 69% wszystkich pracowników, może to wynikać z wykonywanych w tej branży zawodów (np. kelnerki, kucharki, hostessy itp.),
- 95% osób pracujących w branży gastronomicznej to pracownicy zatrudnieni na stałe, może mieć to związek z jakością świadczonych usług oraz ekonomią podmiotu (nowy pracownik wymaga nakładu finansowego związanego z przeszkoleniem, nie jest również wdrożony w struktury pracy danego podmiotu); zdecydowana większość zatrudnianych osób to kadra związana z obsługą klientów (72%),
- w sektorze gastronomicznym zatrudnione są przede wszystkim osoby z wykształceniem średnim (71%),
- w większości przypadków osobom ankietowanym ciężko było ocenić wiedzę i przygotowanie zatrudnianych osób.

SEKTOR – TRANSOPORT OSOBOWY

Tabela 172. Sektor transportu osobowego - wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR TRANSPORTU OSOBOWEGO	
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ
W jakim sektorze prowadzona jest Państwa firma?	Sektor transportu pasażerskiego-drogowego **(100%)**	Sektor organizatorów /pośredników turystyki **(5%)**
Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa firmę usług	Przewóz osób **(95%)**	Organizacja imprez/inne **(po 5%)**
Czy świadczą Państwo usługi on-line? jeśli tak to, w jakiej postaci	Prowadzenie strony internetowej **(79%)**	Możliwość rezerwacji on-line **(21%)**
Jak Państwa firma promuje swoje usługi i produkty?	Promocja osobista **(28%)**	Radio **(0%)**

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Jaka jest kategoria wiekowa pracowników w Państwa przedsiębiorstwie?	45-54 lat **(38%)**	24 lat i mniej **(3%)**
Kategoria pracowników wg płci	Mężczyźni **(86%)**	Kobiety **(14%)**
Poziom zatrudnienia w ciągu roku w Państwa przedsiębiorstwie? (stałe/sezonowe)	Stałe **(95%)**	Sezonowe **(5%)**
Jaka jest strukuta zatrudnienia? (bezpośredniej obsługi klienta/średniego szczebla/kadra zarządzająca)	Bezpośredniej obsługi klienta **(83%)**	Średniego szczebla **(1%)**
Jaki jest poziom wykształcenia pracowników?	Średnie **(42%)**	Wyższe **(19%)**
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie kucharz?	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół średnich do pracy w zawodzie technik hotelarstwa?	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie barman, kelner?	brak odp.	brak odp..
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie cukiernik?	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół wyższych do pracy po kierunku zarządzanie i marketing?	brak odp.	brak odp.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy transportu osobowego /Tabela 172/:

- sektor transportu osobowego zajmuje się głównie przewozem osób, 5% podmiotów świadczy usługi związane z sektorem organizatorów/pośredników turystyki,
- w celu promocji wykorzystywany jest przede wszystkim Internet (79%), promocja osobista (28%) to najczęstsza forma informacji wykorzystywana przez turystów zainteresowanych usługami transportowymi,

- w strukturze zatrudnienia w tym sektorze zdecydowanie dominują mężczyźni (86%) w wieku 45-54, można domniemywać, że są to pracownicy doświadczeni i ustabilizowani życiowo; niewielka jest natomiast liczba zatrudnionych w tym sektorze kobiet (14%), które preferują wykonywanie innych zawodów,
- 83% pracowników sektora zajmuje się bezpośrednią obsługą klienta,
- zdecydowanie większa część pracowników to osoby zatrudnione na stałe (95%),
- pracownicy sektora transportu osobowego legitymują się głównie wykształceniem średnim (42%) i niższym (38%), może to świadczyć o braku związku poziomu wykształcenia z branżą.

SEKTOR ORGANIZATORÓW/POŚREDNIKÓW TURYSTYKI

Tabela 173. Sektor organizatorów/pośredników turystyki - wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR ORGANIZATORÓW/POŚREDNIKÓW TURYSTYKI	
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	**NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ**
W jakim sektorze prowadzona jest Państwa firma?	Sektor organizatorów /pośredników turystyki **(100%)**	Sektor transportu pasażerskiego-drogowego **(3%)**
Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa firmę usług	wycieczki piesze/organizacja imprez **(po 15%)**	Wypożyczalnia sprzętu wodnego/ wypożyczalnia sprzętu narciarskiego/animator turystyki, med-tours **(po 1%)**
Czy świadczą Państwo usługi on-line? jeśli tak to, w jakiej postaci	Prowadzenie strony internetowej **(66%)**	Możliwość rezerwacji on-line **(34%)**
Jak Państwa firma promuje swoje usługi i produkty?	Internet/ulotki, foldery/marketing szeptany/promocja osobista **(po 20%)**	Radio/telewizja **(po 1%)**
Jaka jest kategoria wiekowa pracowników w Państwa przedsiębiorstwie?	25-34 lat **(53%)**	24 lata i mniej **(4%)**
Kategoria pracowników wg płci	Kobiety **(71%)**	Mężczyźni **(29%)**

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Poziom zatrudnienia w ciągu roku w Państwa przedsiębiorstwie? (stałe/sezonowe)	Stałe **(79%)**	Sezonowe **(21%)**
Jaka jest strukuta zatrudnienia? (bezpośredniej obsługi klienta/średniego szczebla/kadra zarządzająca)	Bezpośredniej obsługi klienta **(61%)**	Średniego szczebla **(1%)**
Jaki jest poziom wykształcenia pracowników?	Wyższe **(57%)**	Ponadgimnazjalne, podstawowe **(0%)**
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie kucharz?	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół średnich do pracy w zawodzie technik hotelarstwa?	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie barman, kelner?	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie cukiernik?	brak odp.	brak odp.
Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół wyższych do pracy po kierunku zarządzanie i marketing?	ciężko ocenić **(45%)**	bardzo dobra **(0%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
Brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy organizatorów/pośredników turystyki /Tabela 173/:

- 3% podmiotów branży organizatorów/pośredników turystyki świadczy również usługi związane z transportem pasażerskim-drogowym,
- organizatorzy i pośrednicy turystyczni świadczą usługi przede wszystkim związane z organizacją imprez i wycieczek pieszych, zajmują się również organizowaniem wyjazdów na narty (14%), przewozem osób (13%), incentive tours (10%),

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

- w celu ułatwienia potencjalnym klientom dostępu do informacji, 66% podmiotów branży organizatorów/pośredników turystyki prowadzi swoją stronę internetową, a 34% posiada możliwość rezerwacji świadczonych usług drogą on-line,
- w celu promocji wykorzystywany jest przede wszystkim Internet, ulotki/foldery, promocja osobista, marketing szeptany,
- wśród zatrudnionych osób przeważają osoby w wieku 25-34 lat (53%), osoby posiadające wykształcenie wyższe w zawodzie (57%), w większości kobiety (71%),
- w strukturze przedsiębiorstw przeważa kadra obsługi bezpośredniej klienta (61%), poprzez bezpośredni kontakt można lepiej poznać preferencje odbiorców oraz dostosować swoje usługi do ich potrzeb,
- przedsiębiorstwa zatrudniają w większości pracowników na stałe (79%), pracownicy sezonowi stanowią 21% ogółu zatrudnionych.

4.2. Analiza ekonomiczna podmiotów regionalnej gospodarki turystycznej

Analizę ekonomiczną podmiotów regionalnej gospodarki turystycznej Dolnego Śląską na potrzeby niniejszego raportu przeprowadzono na podstawie badań ankietowych.

W badaniu zastosowano metodologię telefonicznych wywiadów kwestionariuszowych, które zostały przeprowadzone w 360 podmiotach funkcjonujących w gospodarce turystycznej Dolnego Śląska w 92 miejscowościach. Wyniki badań przedstawiono w podziale na sektory turystyczne gospodarki turystycznej Dolnego Śląska. Ankietowane przedsiębiorstwa niechętnie udzielały informacji nt. osiągniętych przychodów i poniesionych kosztów. Analizę oparto na podstawie udzielonych odpowiedzi, przy czym informacje nt. przychodów udzieliło 36% ankietowanych, natomiast nt. kosztów 35% podmiotów.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

SEKTOR BAZA NOCLEGOWA

Tabela 174. Analiza ekonomiczna sektora bazy noclegowej – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR BAZY NOCLEGOWEJ WG STATUTU							
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	**NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ**	**NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ**	**NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ**	**NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ**	**NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ**	**NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ**	**NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ**
	Hotele		**Pensjonaty**		**Schroniska**		**Domy wycieczkowe**	
Poziom wynagrodzenia wśród mężczyzn (brutto)	Pensja do 2000 zł **(51%)**	5001 zł i więcej **(0%)**	Pensja do 2000 zł **(52%)**	4001 i więcej **(0%)**	Pensja do 2000 zł **(100%)**	2001 i więcej **(0%)**	Pensja do 2000 zł **(100%)**	2001 i więcej **(0%)**
Poziom wynagrodzenia wśród kobiet (brutto)	Pensja do 2000 zł **(55%)**	4001-5000 zł **(0%)**	Pensja do 2000 zł **(76%)**	3001 i więcej **(0%)**	Pensja do 2000 zł **(100%)**	2001 i więcej **(0%)**	Pensja do 2000 zł **(100%)**	2001 i więcej **(0%)**
Jakie państwa firma osiągnęła przychody?	500 001-1 000 000 **(52%)**	2 000 001 i więcej **(0%)**	do 500 000 zł **(93%)**	1 000 001 i więcej **(0%)**	do 500 000 zł **(100%)**	500 001 i więcej **(0%)**	do 500 000 zł **(100%)**	500 001 i więcej **(0%)**
Jakie państwa firma poniosła koszty?	500 001-1 000 000 **(53%)**	2 000 001 i więcej **(0%)**	do 500 000 zł **(100%)**	500 001 i więcej **(0%)**	do 500 000 zł **(100%)**	500 001 i więcej **(0%)**	do 500 000 zł **(100%)**	500 001 i więcej **(0%)**

Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012?	Tak **(74%)**	Nie **(26%)**	Nie **(56%)**	Tak **(44%)**	Nie **(92%)**	Tak **(8%)**	Nie **(100%)**	Tak **(0%)**
Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów po EURO 2012?	Tak **(74%)**	Nie **(26%)**	Nie **(60%)**	Tak **(40%)**	Nie **(100%)**	Tak **(0%)**	Nie **(100%)**	Tak **(0%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy noclegowej /Tabela 174/:

- osoby zatrudnione w branży noclegowej w każdym z rodzajów obiektów świadczących noclegi, otrzymują wynagrodzenie poniżej 2 tys. zł brutto, ta tendencja występuje zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn,
- informacje na temat przychodów i kosztów w przedsiębiorstwie udzielane były niechętnie, jednak zgodnie z udzielonymi odpowiedziami przez część respondentów, zarówno przychody jak i koszty pensjonatów, schronisk i domów wycieczkowych nie przekraczają 500 000 zł w ciągu roku,
- tylko hotele osiągają przychody i ponoszą koszty w przedziale 5001 000 – 1 000 000 zł (52%),
- ze wszystkich obiektów noclegowych tylko przedsiębiorcy świadczący usługi w postaci hoteli (74% respondentów) spodziewają się zwiększonych dochodów i większej liczby klientów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012,
- zgodnie z opinią ankietowanych, tylko w hotelach organizacja EURO 2012 wpłynie również w następnych latach na wzrost dochodów i większej liczby klientów (74% respondentów).

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

SEKTOR BAZY GASTRONOMICZNEJ

Tabela 175. Analiza ekonomiczna sektora bazy gastronomicznej – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR GASTRONOMICZNY	
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ
Poziom wynagrodzenia wśród mężczyzn (brutto)	do 2000 zł **(73%)**	4001 i więcej **(0%)**
Poziom wynagrodzenia wśród kobiet (brutto)	do 2000 zł **(77%)**	4001 i więcej **(0%)**
Jakie państwa firma osiągnęła przychody?	Do 500 000 zł **(87%)**	2 000 001 zł i więcej **(0%)**
Jakie państwa firma poniosła koszty?	Do 500 000 zł **(87%)**	2 000 001 zł i więcej **(87%)**
Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012?	Nie **(62%)**	Tak **(38%)**
Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów po EURO 2012?	Nie **(69%)**	Tak **(31%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy gastronomicznej /Tabela 175/:

- osoby zatrudnione w branży gastronomicznej otrzymują pensję poniżej 2 tys. zł brutto – 73% mężczyzn i 77% kobiet,
- informacje na temat przychodów i kosztów w przedsiębiorstwie udzielane były niechętnie, jedynie ok. 38 % pytanych respondentów udzieliło odpowiedzi na te pytania; zgodnie z zaznaczonymi odpowiedziami, zarówno przychody jak i koszty firm nie przekraczają 500 000 zł w ciągu roku,
- 62% ankietowanych nie spodziewa się zwiększonych dochodów i większej liczby klientów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012,
- zgodnie z opinią ankietowanych podmiotów organizacja EURO 2012 nie wpłynie również w następnych latach na wzrost dochodów i większej liczby klientów, tak odpowiedziało 69% respondentów.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

SEKTOR – TRANSOPORT OSOBOWY

Tabela 176. Analiza ekonomiczna sektora – transport osobowy – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR TRANSPORTU OSOBOWEGO	
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ
Poziom wynagrodzenia wśród mężczyzn (brutto)	Pensja do 2000 zł **(72%)**	3001 zł i więcej **(0%)**
Poziom wynagrodzenia wśród kobiet (brutto)	Pensja do 2000 zł **(71%)**	2001-3000 zł **(0%)**
Jakie państwa firma osiągnęła przychody?	do 500 000 zł **(94%)**	1 000 001 i więcej **(0%)**
Jakie państwa firma poniosła koszty?	do 500 000 zł **(94%)**	1 000 001 i więcej **(0%)**
Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012?	Tak **(65%)**	Nie **(35%)**
Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów po EURO 2012?	Nie **(76%)**	Tak **(24%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy noclegowej /Tabela 176/:

- większa część respondentów, nie chce udzielać informacji nt. ponoszonych kosztów i osiąganych przychodów. Podmioty, które jednak udzieliły odpowiedzi, ponoszą koszty (94% respondentów) i osiągają przychody (94% respondentów) do 500 tys. złotych,
- zarówno kobiety jak i mężczyźni zatrudnieni w branży transportu osobowego otrzymują pensję poniżej 2 tys. zł brutto,
- respondenci nie spodziewają się zwiększonych dochodów i większej liczby klientów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012, jak i również po mistrzostwach.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

SEKTOR ORGANIZATORÓW/POŚREDNIKÓW TURYSTYKI

Tabela 177. Analiza ekonomiczna sektora organizatorów/pośredników turystyki – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SEKTOR ORGANIZATORÓW/POŚREDNIKÓW TURYSTYKI	
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ	NAJRZADZIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ
Poziom wynagrodzenia wśród mężczyzn (brutto)	2001 – 3000 zł **(45%)**	4001 - 5000 zł **(0%)**
Poziom wynagrodzenia wśród kobiet (brutto)	do 2000 zł **(58%)**	4001 zł i więcej **(0%)**
Jakie państwa firma osiągnęła przychody?	do 500 000 zł **(52%)**	2 000 001 i więcej **(0%)**
Jakie państwa firma poniosła koszty?	do 500 000 zł **(56%)**	2 000 001 i więcej **(0%)**
Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012?	Tak **(57%)**	Nie **(43%)**
Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów po EURO 2012?	Nie **(57%)**	Tak **(43%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech sektora bazy noclegowej /Tabela 177/:

- kobiety zatrudnione w sektorze organizatorów/pośredników turystyki dostają głównie pensję do 2000 zł (58%), natomiast 45% mężczyzn zarabia w przedziale 2001-3000 zł, czyli niższe od przeciętnego wynagrodzenia w województwie dolnośląskim, które w 2009 wynosiło 3 295,44 zł brutto (GUS, Bank Danych Regionalnych),
- podmioty sektora organizatorów/pośredników osiągają przychody i koszty nie przekraczające 500 000 zł,
- respondenci pokładają nadzieję w organizacji mistrzostw EURO 2012; spodziewają się zwiększonych dochodów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012, jak i po mistrzostwach (57% respondentów),

- 57% respondentów nie spodziewa się zwiększonych dochodów i większej liczby klientów po EURO 2012 (57%).

Przedsiębiorcy działający na Dolnym Śląsku, aby rozwinąć swoją działalność, mają do dyspozycji środki finansowe na rozwój swoich firm, które pochodzą z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i z krajowych środków publicznych. Dotacje udzielane są m.in. w ramach działania: 1.1. „Inwestycje dla przedsiębiorstw" w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013. Obsługą przedsiębiorców starających się o dofinansowanie zajmuje się Dolnośląska Instytucja Pośrednicząca (DIP), która została powołana w celu wdrażania części Priorytetu 1 Regionalnego Programu Operacyjnego: „Wzrost konkurencyjności dolnośląskich przedsiębiorstw – Przedsiębiorstwa i Innowacyjność".[121]

Dla przedsiębiorców z sektora turystyki w ramach Działania 1.1. „Inwestycje dla przedsiębiorstw" przeprowadzono nabory z zakresu turystyki i uzdrowisk zgodnie z schematami:

1.1.D1 Dotacje inwestycyjne dla MŚP14 zwiększające atrakcyjność turystyczną regionu (realizowane będą projekty wpisujące się w Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego) np.: - działania zmierzające do wprowadzenia nowej/poszerzenia istniejącej turystycznej oferty usługowej i produktowej:

- budowa, modernizacja infrastruktury turystycznej (np. bazy noclegowej),
- wdrażanie wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych podejmowanych przez przedsiębiorstwa.

1.1.D2 Dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw prowadzących działalność uzdrowiskową zlokalizowanych w miejscowościach uzdrowiskowych np.:

- działania zmierzające do wprowadzenia nowej/poszerzenia istniejącej oferty usługowej i produktowej,

[121] Strona internetowa www.dip.dolnyslask.pl

- budowa i modernizacja infrastruktury uzdrowiskowej.[122]

W ramach przeprowadzonych naborów przez Dolnośląską Instytucję Pośredniczącą we Wrocławiu dla schematu 1.1.D1 i 1.1.D.2. dofinansowanie uzyska:

Tabela 178. Projekty zatwierdzone przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego do dofinansowania w ramach schematu 1.1.D1. i 1.1.D.2. (stan na 2010 r.).

Schemat		Liczba projektów zatwierdzonych do dofinansowania	Liczba projektów rezerwowych	Całkowita kwota dofinansowania (PLN)
Schemat 1.1.D1.a – nabór wrzesień 2009	"Dotacje inwestycyjne dla MŚP zwiększające atrakcyjność turystyczną regionu (z wykluczeniem projektów z zakresu tworzenia centrów pobytowych EURO 2012)"	51	78	108 535 462,48
Schemat 1.1.D1.b – nabór wrzesień 2009	"Dotacje inwestycyjne dla MŚP zwiększające atrakcyjność turystyczną regionu poprzez tworzenie centrów pobytowych EURO 2012"	1	-	4 788 094,28
Schemat 1.1.D1.b - nabór styczeń 2010	Dotacje inwestycyjne dla MŚP zwiększające atrakcyjność turystyczną regionu poprzez tworzenie centrów pobytowych EURO 2012	3	-	12 566 577,74
Schemat 1.1.D2 - nabór marzec 2010	„Dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw prowadzących działalność uzdrowiskową zlokalizowaną w miejscowościach uzdrowiskowych".	10	-	21 073 427,59

Źródło: Strona internetowa www.dip.dolnyslask.pl, zakładka: Zakończone konkursy.

[122] UMWD, *„Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013"* (Uszczegółowienie RPO WD), Wrocław, 2010, s. 34-35.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

5. Potrzeby podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku

5.1. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej zgodnie z rozdziałem 3 w układzie subregionalnym

Na cele niniejszego raportu przeprowadzono analizę jakościowo-ilościową podmiotów gospodarki turystycznej oraz typów turystyki w układzie subregionalnym. Analiza ta została oparta o ogólnodostępne dane oraz przeprowadzone własne badania ankietowe na podstawie telefonicznych wywiadów, które przeprowadzono wśród 360 podmiotów funkcjonujących w gospodarce turystycznej Dolnego Śląska w 92 miejscowościach.

Tabela 179. Liczba punktów badanych w danym subregionie (stan na 2010 r.).[123]

SUBREGION	Liczba punktów badawczych
Karkonosze i Góry Izerskie	**110**
Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy	**11**
Pogórze Kaczawskie	**15**
Ślęża	**9**
Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów	**10**
Sudety Wałbrzyskie	**20**
Ziemia Kłodzka	**73**
Bory Dolnośląskie	**15**
Nysa, Kwisa, Bóbr	**25**
Dolina Odry Zachód	**11**
Przedgórze Sudeckie	**23**
Sowiogórski	**17**
Wrocław	**51**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

[123] Liczba punktów badawczych podana w subregionach jest wyższa od liczby punktów badawczych podanych w tabeli nr 164. Część ankietowanych podmiotów znajduje się w miejscowościach przynależących do gminy, która wchodzi w skład więcej niż jednego subregionu, stąd liczba punktów badawczych w podziale na subregiony jest wyższa od ilości przeprowadzonych ankiet.

Celem analizy jakościowo – ilościowej w podziale na typy turystyki i sektory branży turystycznej w poszczególnych subregionach jest pokazanie w ramach jakich typów turystyk badane sektory świadczą usługi, oraz przedstawienie rangi zainteresowania danego sektora poszczególnymi typami turystyk.

Subregion Karkonosze i Góry Izerskie

Tabela 180. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Karkonosze i Góry Izerskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION KARKONOSZE I GÓRY IZERSKIE[124]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWYY [125]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	***		****
Turystyka uzdrowiskowa	**		
Turystyka miejska i kulturowa	****		**
Turystyka pielgrzymkowa			
Turystyka biznesowa	****		*
Turystyka na terenach wiejskich	*		
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

[124] Przypisując poszczególnym sektorom dane formy turystyki, wzięto pod uwagę udzielone odpowiedzi respondentów na pytanie 2.1. w ankiecie „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" (załącznik nr 1 do raportu). Usługi podane w ankiecie przyporządkowano do poszczególnych typów turystyki. Następnie obliczono udział procentowy odpowiedzi w poszczególnych typach turystyki do ogółem udzielonych odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety. Uzyskanemu wynikowi przypisano rangę, zgodnie z modelem: ranga * - wartość 0-25%, ranga ** - wartość 26%-50%, ranga *** - wartość 51%-75%, ranga **** - wartość 76%-100%.

[125] W przeprowadzonych ankietach przedsiębiorstwa sektora trasportu osobowego w swoich wypowiedziach na pytanie 2.1. ankiety, w większości przypadków (wyjątek stanowi subregion Ślęża, Ziemia Kłodzka, Wrocław) nie wskazały konkretnych grup usług realizujących turystykę aktywną, uzdrowiskową, miejską i kulturową, pielgrzymkową, biznesową, na terenach wiejskich i tranzytową.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech występujących w subregionie /Tabela 180/:

- dominującą formą turystyki najczęściej występującą w odpowiedziach ankietowanych respondentów jest turystyka biznesowa, miejska i kulturowa, głównie oferowane przez ankietowanych respondentów usługi to organizacja imprez,
- w sektorze noclegowo-gastronomicznym podmioty świadczą usługi głównie w ramach turystyki miejskiej i kulturowej i biznesowej,
- w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych dominują usługi związane z turystyką aktywną, najsłabiej rozwinięta jest turystyka biznesowa; ankietowani respondenci nie wykazali usług, które charakteryzowałyby turystykę pielgrzymkową i tranzytową.

Tabela 181. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Karkonosze i Góry Izerskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	**SUBREGION KARKONOSZE I GÓRY IZERSKIE**		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	**SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY**	**SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH**
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(77%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(73%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	kucharze **(32%)**	kierowcy **(67%)**	brak odp.
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie planujemy **(51%)**	nie planujemy **(88%)**	nie planujemy **(100%)**
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(79%)**	nie **(80%)**	tak/nie **(po 50%)**

Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(39%)**	brak oczekiwań co do wykształcenia **(82%)**	wyższe związane z branżą/sektorem **(75%)**
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak (branżowe/związane z sektorem który reprezentuję) **(29%)**	nie **(55%)**	tak językowe, interpesonalne (obsługa klienta, savoir vivre, komunikacyjne) **(po30%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami /Tabela 181/:

- ankietowani respondenci nie wyrazili potrzeby dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku ani też pod kątem EURO 2012, jeśli jednak mieliby utworzyć nowe miejsca pracy to w sektorze gastronomiczno-noclegowym byliby to kucharze (32% odpowiedzi), natomiast w sektorze transportu osobowego kierowcy (73% odpowiedzi),
- odpowiedzi dotyczące wpływu znajomości języków obcych przy zatrudnianiu nowych pracowników są zróżnicowane; dla 79% podmiotów sektora noclegowo-gastronomicznego znajomość ta jest istotna, w sektorze transportu osobowego nie odgrywa znaczenia (80% odpowiedzi), a w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych połowa ankietowanych odpowiedziało pozytywnie, reszta negatywnie,
- preferowanym wykształceniem nowych pracowników w sektorze noclegowo-gastronomicznym jest wykształcenie średnie związane z branżą/sektorem, w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych wyższe związane z branżą/sektorem, natomiast w sektorze transportu osobowego 82% respondentów stwierdziło, że nie odgrywa ono znaczenia,
- wśród pracodawców występuje potrzeba szkoleń pracowniczych głównie branżowych (sektor noclegowo-gastronomiczny), językowe, interpersonalne (sektor organizatorów i pośredników turystycznych); w sektorze transportu osobowego nie występuje potrzeba dodatkowych szkoleń.

Subregion Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy

Tabela 182. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION WZGÓRZ TRZEBNICKICH I DOLINY BARYCZY[126]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [127]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna			***
Turystyka uzdrowiskowa			
Turystyka miejska i kulturowa	****		*
Turystyka pielgrzymkowa			
Turystyka biznesowa	*		*
Turystyka na terenach wiejskich			
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Zgodnie z udzielonymi odpowiedziami /Tabela 182/:

- w subregionie Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy podmioty świadczą najwięcej usług w zakresie turystyki miejskiej i kulturowej oraz aktywnej, wyniki te mają swoje odzwierciedlenie w dokumencie APRT, zwłaszcza w przypadku turystyki aktywnej,
- ankietowane podmioty sektora noclegowo-gastronomicznego świadczą usługi głównie związane z turystyką miejską i kulturową oraz biznesową. Turystyka biznesowa, odgrywa znacznie mniejszą rolę w tym sektorze,
- usługi związane z turystyką aktywną w tym subregionie świadczone są przez sektor organizatorów i pośredników turystycznych; sektor ten powiązany jest również z turystyką miejską i kulturową oraz biznesową; w związku

[126] Ibidem przypis nr 124.
[127] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

z ukształtowaniem terenu powierzchni subregionu, obszar ten jest idealny do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej, z czego korzystają przede wszystkim mieszkańcy Wrocławia i okolic.[128]

Tabela 183. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION WZGÓRZ TRZEBNICKICH I DOLINY BARYCZY		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBY	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie **(83%)**	tak, ciągle brakuje personelu **(100%)**	tak, ale tylko przy wzmożonym natężeniu ruchu **(100%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	tak (kelnerzy, barmani) **(100%)**	tak (kierowcy) **(100%)**	brak odp.
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie **(80%)**	brak odp.	brak odp.
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(86%)**	nie **(100%)**	brak odp.
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(57%)**	brak oczekiwań co do wykształcenia **(100%)**	brak odp.
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	nie **(50%)**	nie **(100%)**	tak (językowe, branżowe/związane z sektorem który reprezentuję, interpesonalne (obsługa klienta, savoir vivre, komunikacyjne)) (po 33,3%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

[128] *Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki Dla województwa Dolnośląskiego,* Warszawa 2009.

Badania podają, że /Tabela 183/:

- w subregionie w sektorze transportu osobowego istnieje potrzeba dodatkowego zatrudnienia, ciągle brakuje personelu; przy zatrudnianiu nowych pracowników, pracodawcy nie mają sprecyzowanych oczekiwań co do wykształcenia przyszłych pracowników,
- mimo braku potrzeb dodatkowego zatrudnienia w sektorze noclegowo-gastronomicznych, gdyby jednak zaistniało zapotrzebowanie na nowych pracowników, byliby to kelnerzy i barmani; 86% podmiotów tego sektora przy zatrudnianiu bierze pod uwagę znajomość języków obcych; preferują u pracowników wykształcenie średnie związane z branżą/sektorem; w sektorze tym nie ma potrzeby szkoleń pracowniczych,
- w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych podmioty planują zatrudniać nowych pracowników ale tylko przy wzmożonym natężeniu ruchu, ponadto jedną z potrzeb szkoleń pracowniczych są szkolenia językowe, a także branżowe związane z sektorem który reprezentują, oraz interpersonalne związane z obsługą klienta, savoir vivre, komunikacyjnych.

Subregion Pogórze Kaczawskie

Tabela 184. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Pogórza Kaczawskiego – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION POGÓRZE KACZAWSKIE[129]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [130]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	***		****
Turystyka uzdrowiskowa	**		
Turystyka miejska i kulturowa	****		**
Turystyka pielgrzymkowa			*
Turystyka biznesowa	****		***
Turystyka na terenach wiejskich	*		
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech subregionu /Tabela 184/, i tak:

- w subregionie Pogórza Kaczawskiego najbardziej znaczącą formą turystyki jest turystyka aktywna, biznesowa, miejska i kulturowa,
- zgodnie z przeprowadzonym badaniem w sektorze noclegowo-gastronomicznym największy udział ma turystyka biznesowa oraz turystyka miejska i kulturowa; sektor noclegowo-gastronomiczny nie świadczy usług związanych z turystyką pielgrzymkową i tranzytową,
- podmioty sektora organizatorów i pośredników turystycznych w subregionie świadczą najwięcej usług w ramach turystyki aktywnej; nie podali w swoich odpowiedziach usług wchodzących w skład turystyki uzdrowiskowej, ani turystyki na terenach wiejskich i tranzytowej.

[129] Ibidem przypis nr 124.
[130] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 185. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Pogórza Kaczawskiego – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION POGÓRZA KACZAWSKIEGO		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	**SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY**	**SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH**
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(88%)**	tak, ciągle brakuje nam personelu/nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(po 50%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(80%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	kucharz **(43%)**	inne **(100%)**	pracownicy biur podróży **(100%)**
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie planujemy **(44%)**	nie planujemy **(100%)**	nie planujemy **(67%)**
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(100%)**	nie **(100%)**	tak **(100%)**
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie/średnie związane z branżą/sektorem **(po 33%)**	średnie/brak oczekiwań co do wykształcenia **(po 50%)**	wyższe związane z branżą/sektorem **(60%)**
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak (interpersonalne: obsługa klienta, savoir vivre, komunikacyjne) **(33%)**	nie **(100%)**	tak (językowe) **(50%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Wyniki powyższej tabeli podają, że /Tabela 185/:

- podmioty z subregionu Pogórza Kaczawskiego, biorące udział w badaniu przeważnie na wykazują potrzeby zwiększenia zatrudnienia w ciągu najbliższego roku, jedynie w sektorze transportu osobowego połowa respondentów, stwierdziła, że ciągle brakuje personelu i wyrazili chęć

zatrudnienia dodatkowych osób; dodatkowo przedsiębiorcy nie widzą potrzeby zwiększenia zatrudnienia w okresie mistrzostw EURO2012,

- respondenci z sektora noclegowo-gastronomicznego, gdyby jednak planowali zwiększenie zatrudnienia, poszukują osób w zawodzie kucharz (43%), ważną umiejętnością braną pod uwagę w procesie rekrutacji jest znajomość języków obcych; dużą rolę odgrywa również poziom wykształcenia, preferowane jest wykształcenie średnie, w tym szczególnie związane z branżą, przedstawiciele sektora noclegowo-gastronomicznego widzą zapotrzebowanie na szkolenia, szczególnie interpersonalne związane obsługą klienta, savoir vivre i komunikacji, szkolenia te mogą wpłynąć na poprawę jakości świadczonych usług, lepszą obsługę klienta i wzrost komunikacji pomiędzy pracownikiem a klientem,
- respondenci sektora transportu osobowego, ze względu na charakter świadczonych usług, podczas procesu rekrutacyjnego nie mają większych oczekiwań do potencjalnych pracowników związanych z wykształceniem, czy znajomością języków obcych, nie widzą także potrzeby podwyższania jakości świadczonych usług poprzez udział w szkoleniach,
- przedsiębiorstwa reprezentujące sektor organizatorów i pośredników turystycznych, planujący zwiększenie zatrudnienia, poszukują osób głównie z wykształceniem wyższym, po kierunkach turystycznych (branżowych); z tego względu, iż sektor organizatorów i pośredników turystycznych jest silnie nastawiony na kontakt z klientem, w tym z klientem obcojęzycznym, jak również nieodzownym elementem biur podróży jest organizacja wyjazdów zagranicznych, bardzo istotną umiejętnością, braną pod uwagę w procesie rekrutacyjnym jest znajomość języków obcych; konieczność doskonalenia posługiwania się językami obcymi i poznawania nowych, widać także w zapotrzebowaniu wśród zatrudnionych pracowników na szkolenia językowe; podmioty wyraziły również zapotrzebowanie na szkolenia interpersonalne związane z obsługą klienta, savoir vivre, i komunikacji.

Subregion Ślęża

Tabela 186. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Ślęża – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION ŚLĘŻA[131]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [132]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	*		**
Turystyka uzdrowiskowa			
Turystyka miejska i kulturowa	**	**	
Turystyka pielgrzymkowa			
Turystyka biznesowa	**		**
Turystyka na terenach wiejskich			
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać na kilka istotnych cech subregionu /Tabela 186/, i tak:

- usługi w ramach turystyki biznesowej w subregionie świadczy sektor noclegowo-gastronomiczny oraz organizatorów i pośredników turystycznych,
- turystyka aktywna największą wagę odgrywa w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych,
- ankietowani w swoich odpowiedziach nie podali świadczenia usług w ramach pozostałych typów turystyk.

[131] Ibidem przypis nr 124.
[132] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 187. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Ślęża – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION ŚLĘŻA		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	**SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY**	**SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH**
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie **(86%)**	tak, ale tylko przy wzmożonym natężeniu ruchu **(100%)**	nie **(100%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	kucharze, kelnerzy i barmani **(po 50%)**	specjaliści ds. organizacji i rozwoju usług **(100%)**	brak odp.
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	tak (92%) - kelnerzy, barmani **(25%)**	brak odp.	nie **(100%)**
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(80%)**	tak **(100%)**	brak odp.
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(30%)**	wyższe związane z branżą/sektorem; średnie związane z branżą/sektorem **(po 50%)**	brak odp.
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak **(88%)** -językowe, interpesonalne (obsługa klienta, savoir vivre, komunikacyjne) **(po 38%)**	tak **(100%)** - językowe, branżowe/związane z sektorem który reprezentuję, interpesonalne (obsługa klienta, savoir vivrekomunikacyjne)) **(po 33,3 %)**	tak (językowe) **(100%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Analiza ankiet pokazuje, że /Tabela 187/:

- w subregionie Ślęża tylko w sektorze transportu osobowego istnieje potrzeba dodatkowego zatrudnienia, ale tylko przy wzmożonym natężeniu ruchu,
- mimo braku potrzeb dodatkowego zatrudnienia w sektorze noclegowo-gastronomicznych, gdyby taka potrzeba zaistniała byli by to kucharze,

kelnerzy i barmani; 80% ankietowanych przy zatrudnianiu bierze pod uwagę znajomość języków obcych i preferuje u nowych pracowników wykształcenie średnie związane z branżą; jedną z potrzeb szkoleń pracowniczych jest udział w szkoleniach językowych oraz interpersonalnych związanych z obsługą klienta, savoir vivre, komunikacyjnych,

- w związku ze zbliżającymi się Mistrzostwami Euro 2012 tylko w sektorze noclegowo-gastronomicznym planowane jest zwiększenie w tym czasie zatrudnienia, będą to głównie kelnerzy i barmani,
- podmioty z sektora transportu osobowego planujący zatrudnienie w przeciągu najbliższego roku szukają specjalistów ds. organizacji i rozwoju usług, potrzebni są do tego celu specjaliści z wykształceniem wyższym i średnim związanym z branżą, widzą również potrzebę przeprowadzania dodatkowych szkoleń dla pracowników: językowe, branżowe/związane z sektorem który reprezentuję, a także interpersonalne,
- w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych podmioty nie planują zatrudniać nowych pracowników ani w przeciągu najbliższego roku, ani pod kątem Euro 2012. Widzą jedynie potrzebę podszkolenia pracowników związaną z językami obcymi.

Subregion Dolina Odry Wschód (Kraina Grądów Odrzańskich)

Tabela 188. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Doliny Odry Wschód – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION DOLINA ODRY WSCHÓD[133]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [134]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna			
Turystyka uzdrowiskowa	**		
Turystyka miejska i kulturowa	***		
Turystyka pielgrzymkowa			
Turystyka biznesowa	****		
Turystyka na terenach wiejskich			
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 188/:

- dominującą formą turystyki w sektorze noclegowo – gastronomicznym jest turystyka biznesowa, ankietowani respondenci nie oferują usług, które charakteryzują turystykę aktywną, pielgrzymkową, na terenach wiejskich i tranzytową,
- ankietowani respondenci nie wykazali usług, które można byłoby zaliczyć do sektora organizatorów i pośredników turystycznych i transportu osobowego.

[133] Ibidem przypis nr 124.
[134] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 189. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Doliny Odry Wschód – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION DOLINA ODRY WSCHÓD		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(86%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**	brak odp.
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	brak odp.	brak odp.	brak odp.
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	tak – 86% kelnerzy i barmani **(36%)**	brak odp.	brak odp.
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(100%)**	brak odp.	brak odp.
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(50%)**	brak odp.	brak odp.
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak (językowe, branżowe/związane z sektorem) **(po 36%)**	brak odp.	brak odp.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 189/:

- w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych nie ma potrzeby zatrudnienia pracowników w ciągu najbliższego roku, nie udzielono odpowiedzi nt. zatrudnienia nowych pracowników pod kątem zbliżających się Mistrzostw Świata w piłce nożnej, preferowanego wykształcenia i znajomości języków obcych nowych pracowników oraz potrzeby szkoleń pracowniczych,

- w sektorze noclegowo - gastronomicznym oraz transportu osobowego ankietowani respondenci nie planują dodatkowego zatrudnienia ponad te, którym obecnie dysponują,
- jedynie przedsiębiorstwa z sektora noclegowo-gastronomicznego biorą pod uwagę przy zatrudnianiu nowych pracowników znajomość języków obcych i również w tym zakresie wykazują chęć przeszkolenia obecnej kadry, w sektorze tym wykształceniem najchętniej preferowanym jest wykształcenie średnie związane z branżą/sektorem.

Subregion Sudety Wałbrzyskie

Tabela 190. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Sudety Wałbrzyskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION SUDETY WAŁBRZYSKIE[135]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [136]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	**		****
Turystyka uzdrowiskowa	*		
Turystyka miejska i kulturowa	**		*
Turystyka pielgrzymkowa			*
Turystyka biznesowa	****		***
Turystyka na terenach wiejskich			
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 190/:

- w subregionie Sudety Wałbrzyskie najwięcej podmiotów świadczy usługi związane z turystyką aktywną i biznesową,
- wysoką pozycję turystyki biznesowej kształtuje przede wszystkim sektor noclegowo-gastronomiczny, turystyka biznesowa reprezentowana jest głównie

[135] Ibidem przypis nr 124.
[136] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

przez usługi związane z organizacją konferencji i kongresów, oraz podróżami służbowymi,

- wśród ankietowanych z sektora organizatorów i pośredników turystycznych jako dominującą formę turystyki wymieniano turystykę aktywną oraz turystykę biznesową, respondenci z tego sektora nie podali usług wchodzących w skład turystyki uzdrowiskowej, turystyki na terenach wiejskich i tranzytowej.

Tabela 191. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Sudety Wałbrzyskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION SUDETY WAŁBRZYSKIE		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	**SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY**	**SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH**
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(73%)**	tak, ale tylko w sezonie letnim/nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(po 50%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	przewodnicy turystyczni **(60%)**	inne **(100%)**	brak odp.
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie planujemy **(60%)**	nie planujemy **(100%)**	nie planujemy, kierowcy **(po 33%)**
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(100%)**	tak/nie **(po 50%)**	tak **(67%)**
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie, średnie związane z branżą, zawodowe związane z branżą/sektorem **(po 27%)**	średnie,brak oczekiwań co do wykształcenia **(po 50%)**	średnie związane z branżą **(44%)**
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	językowe, interpersonalne **(po 38%)**	nie, branżowe/związane z sektorem **(po 50%)**	językowe **(38%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 191/:

- podmioty z subregionu Sudety Wałbrzyskie, które brały udział w badaniu wykazują niewielką potrzebę zwiększenia zatrudnienia w ciągu najbliższego roku, jak również podczas mistrzostw EURO 2012, w sektorze transportu osobowego planowane jest dodatkowe zatrudnienie, tylko w sezonie letnim,
- respondenci z sektora noclegowo-gastronomicznego przy zatrudnianiu nowych pracowników biorą pod uwagę wykształcenie średnie i zawodowe związane z branżą, widzą także potrzebę szkoleń pracowniczych tj. szkolenia językowe oraz szkolenia interpersonalne, prawdopodobnie wynika to z faktu, iż z usługi sektora noclegowo-gastronomicznego związane są z bezpośrednią obsługą klienta oraz z faktu, iż korzystający z tych usług to często obcokrajowcy,
- respondenci sektora transportu osobowego, podczas procesu rekrutacyjnego nie mają większych oczekiwań do potencjalnych pracowników związanych z wykształceniem, czy znajomością języków obcych, widzą jednak potrzeby podwyższania jakości świadczonych usług poprzez udział w szkoleniach branżowych, związanych z sektorem,
- przedstawiciele sektora organizatorów i pośredników turystycznych również widzą niewielką potrzebę zwiększenia zatrudnienia - głównie kierowców, dodatkowo zgłaszają zapotrzebowanie na szkolenia językowe, preferowanym wykształceniem potencjalnych pracowników jest wykształcenie średnie związane z branżą.

Subregion Ziemia Kłodzka

Tabela 192. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Ziemia Kłodzka – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION ZIEMIA KŁODZKA[137]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [138]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	*		**
Turystyka uzdrowiskowa	*		*
Turystyka miejska i kulturowa	*	*	*
Turystyka pielgrzymkowa			
Turystyka biznesowa	**		*
Turystyka na terenach wiejskich	*		
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

- Ziemia Kłodzka jest jednym z najlepiej zagospodarowanych turystycznie subregionów województwa, zagospodarowanie to wiąże się z bogatą bazą noclegowo - gastronomiczną, z wieloma atrakcjami turystycznymi, a w szczególności z miejscowościami uzdrowiskowymi,
- zgodnie z opiniami ankietowanych podmiotów najwięcej usług świadczonych jest w zakresie turystyki biznesowej, w szczególności wśród podmiotów sektora noclegowo-gastronomicznego, którzy również świadczą usługi związane z turystyką uzdrowiskową, miejską i kulturową, a także na obszarach wiejskich,
- usługi w ramach turystyki aktywnej oferują również organizatorzy i pośrednicy turystyczni subregionu.

[137] Ibidem przypis nr 124.
[138] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 193. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Ziemia Kłodzka – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION ZIEMIA KŁODZKA		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	tak, ale tylko przy wzmożonym natężeniu ruchu **(79%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(71%)**	tak, ale tylko przy wzmożonym natężeniu ruchu **(60%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	kelnerzy, barmani **(33%)**	kierowcy, inne **(po 50%)**	kierowcy **(40%)**
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie **(56%)**	nie **(100%)**	tak (przewodnicy turystyczni, kierowcy) **(po33%)**
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(77%)**	nie **(71%)**	tak **(100%)**
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(31%)**	brak oczekiwań co do wykształcenia **(57%)**	średnie związane z branżą/sektorem **(50%)**
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak – 80%- branżowe/związane z sektorem który reprezentuję **(31%)**	nie **(50%)**	tak (językowe, interpesonalne (obsługa klienta, savoir vivre, komunikacyjne)) **(po 33,3%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 193/:

- podmioty z subregionu Ziemia Kłodzka biorące udział w badaniu wykazują potrzebę zwiększenia zatrudnienia w ciągu najbliższego roku, szczególnie w okresie wzmożonego ruchu turystycznego, z wyjątkiem sektora transportu osobowego, który nie planuje utworzenia dodatkowych etatów; dodatkowo tylko sektor organizatorów i pośredników turystycznych widzi potrzebę zwiększenia zatrudnienia w czasie mistrzostw EURO 2012 o przewodników turystycznych i kierowców,

- respondenci z sektora noclegowo-gastronomicznego, planujący zwiększenie zatrudnienia w najbliższym roku, poszukują osób o zawodach typu: barman i kelner; ważną umiejętnością braną pod uwagę w procesie rekrutacji jest znajomość języków obcych; dużą rolę odgrywa również poziom wykształcenia, preferowane jest wykształcenie średnie, w tym szczególnie związane z branżą; przedstawiciele sektora noclegowo-gastronomicznego widzą zapotrzebowanie na szkolenia dla pracowników, szczególnie branżowe, wpływające na poprawę jakości świadczonych usług,
- respondenci sektora transportu osobowego podczas procesu rekrutacyjnego nie mają większych oczekiwań względem potencjalnych pracowników związanych z wykształceniem, czy znajomością języków obcych, a także nie widzą potrzeby podwyższania kwalifikacji swoich pracowników poprzez udział w szkoleniach, w ciągu najbliższego roku planują zwiększyć zatrudnienie o nowych kierowców,
- przedsiębiorstwa reprezentujące sektor organizatorów i pośredników turystycznych, planujące zwiększenie zatrudnienia, poszukują osób z wykształceniem średnim, po kierunkach turystycznych (branżowych), w tym przede wszystkim reprezentujących zawód przewodnika turystycznego i kierowcy; bardzo istotna jest także znajomość języków obcych z uwagi na fakt, iż sektor organizatorów i pośredników turystycznych jest silnie nastawiony na kontakt z klientem, w tym z klientem obcojęzycznym, jak również nieodzownym elementem biur podróży jest organizacja wyjazdów zagranicznych; konieczność doskonalenia posługiwania się językami obcymi i poznawania nowych, widoczne jest także w zapotrzebowaniu wśród zatrudnionych pracowników na szkolenia językowe; ankietowane podmioty wyraziły również zapotrzebowanie na szkolenia interpersonalne, związane obsługą klienta, savoir vivre, komunikacją oraz branżowe, wpływające na poprawę jakości świadczonych usług, lepszą obsługę klienta i wzrost komunikacji.

Subregion Bory Dolnośląskie

Tabela 194. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Bory Dolnośląskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION BORY DOLNOŚLĄSKIE[139]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [140]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	**		****
Turystyka uzdrowiskowa	*		
Turystyka miejska i kulturowa	****		**
Turystyka pielgrzymkowa			
Turystyka biznesowa	***		***
Turystyka na terenach wiejskich	*		
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 194/:

- zgodnie z badaniami przeprowadzonymi w subregionie sektory świadczą głównie usługi związane z turystyką aktywną oraz miejską i kulturową, wśród odpowiedzi ankietowanych nie padły informacje nt. usług związanych z turystyką pielgrzymkową i tranzytową,
- w sektorze noclegowo-gastronomicznym dominującą formą turystyki jest turystyka miejska i kulturowa oraz biznesowa, wśród odpowiedzi najmniejszy udział ma tutaj turystyka uzdrowiskowa i na terenach wiejskich,
- w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych dominuje turystyka aktywna, najczęstszą usługą oferowaną przez respondentów są wycieczki piesze; usługi związane z turystyką uzdrowiskową, pielgrzymkową, na terenach wiejskich i tranzytową, zgodnie z odpowiedziami udzielonymi przez respondentów nie występują.

[139] Ibidem przypis nr 124.
[140] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 195. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Bory Dolnośląskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION BORY DOLNOŚLĄSKIE		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	**SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY**	**SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH**
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(67%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	sprzątaczki **(38%)**	brak odp.	brak odp.
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie planujemy **(33%)**	nie planujemy **(100%)**	ne planujemy **(100%)**
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(78%)**	brak odp.	tak/nie **(po 50%)**
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	wyższe związane z branżą/sektorem, średnie, średnie związane z branżą/sektorem **(po 27%)**	brak oczekiwań, co do wykształcenia **(100%)**	średnie związane z branżą/sektorem **(100%)**
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak (branżowe/związane z sektorem, który reprezentuję) **(36%)**	nie **(100%)**	tak (językowe, interpesonalne (obsługa klienta, savoir vivre, komunikacyjne)) **(40%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 195/:

- w sektorze noclegowo – gastronomicznym, transportu drogowego oraz organizatorów i pośredników turystycznych w subregionie ankietowani respondenci nie wyrazili potrzeby dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku ani też pod kątem EURO 2012, co może być związane z dysponowaniem wystarczającą kadrą bądź też ograniczonymi

możliwościami finansowymi przedsiębiorstw, które uniemożliwiają tworzenie nowych miejsc pracy,

- w sektorze noclegowo – gastronomicznym, jeżeli respondenci mieliby zwiększyć zatrudnienie to tylko w zawodzie sprzątaczki,
- w subregionie w sektorze noclegowo-gastronomicznym znajomość języków obcych jest istotna przy zatrudnianiu pracowników; w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych odpowiedzi ankietowanych były podzielone, natomiast w sektorze transportu pytani respondenci nie wyrazili swojego zdania na ten temat,
- preferowanym wykształceniem nowych pracowników zgodnie z odpowiedziami udzielonymi przez respondentów było wykształcenie średnie bądź też średnie związane z branżą/sektorem; jedynie ankietowani z sektora transportu osobowego wykazali brak oczekiwań co do wykształcenia,
- potrzebę szkoleń pracowniczych wyraziła ponad połowa ankietowanych podmiotów; przedsiębiorcy sektora noclegowo-gastronomicznego preferują szkolenia branżowe, podmioty sektora organizatorów i pośredników turystycznych widzą potrzebę przeprowadzenia szkoleń językowych oraz interpersonalnych, natomiast ankietowani z sektora transportu osobowego potrzeby takiej nie widzą, co wynikać może z odpowiedniego doboru kadry, która nie wymaga doszkalania bądź też ograniczonymi środkami finansowymi na ich przeprowadzenie.

Subregion Nysa, Kwisa, Bóbr

Tabela 196. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Nysa, Kwisa, Bóbr – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION NYSA, KWISA I BÓBR[141]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [142]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	*		***
Turystyka uzdrowiskowa	***		
Turystyka miejska i kulturowa	***		***
Turystyka pielgrzymkowa			
Turystyka biznesowa	****		****
Turystyka na terenach wiejskich	*		
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 196/:

- w subregionie Nysa, Kwisa, Bóbr najbardziej znaczącą formą turystyki jest turystyka biznesowa,
- silną pozycję turystyki biznesowej kształtuje sektor noclegowo-gastronomiczny i organizatorów/pośredników turystycznych,
- respondenci sektora organizatorów oraz pośredników turystycznych z subregionu zgodnie z przeprowadzonymi badaniami nie wykazali usług świadczonych w ramach turystyki uzdrowiskowej, pielgrzymkowej, turystyki na terenach wiejskich i tranzytowej.

[141] Ibidem przypis nr 124.
[142] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 197. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Nysa, Kwisa, Bóbr – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION NYSA, KWISA, BÓBR		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(74%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(67%)**	tak, ale tylko przy wzmożonym natężeniu ruchu **(100%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	sprzątaczki **(29%)**	Inne **(100%)**	przewodnicy turystyczni/kierowcy **(po 50%)**
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie planujemy **(63%)**	kierowcy **(67%)**	brak odp.
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(71%)**	nie **(100%)**	tak **(100%)**
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(37%)**	brak oczekiwań co do wykształcenia **(100%)**	średnie związane z branżą/sektorem **(100%)**
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak (branżowe/związane z sektorem który reprezentuję) **(53%)**	tak (branżowe/związane z sektorem który reprezentuję) **(67%)**	tak (językowe/branżowe/ związane z sektorem który reprezentuję/ interpersonalne: obsługa klienta, savoir vivre, komunikacyjne) **(po 33,3%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Zgodnie z odpowiedziami respondentów /Tabela 197/:

- podmioty z Subregionu Nysa, Kwisa Bóbr, biorące udział w badaniu przeważnie nie wykazują potrzeby zwiększenia zatrudnienia w ciągu najbliższego roku, wyjątkiem jest sektor organizatorów i pośredników turystycznych, gdzie podmioty stwierdziły zapotrzebowanie na nowych pracowników, szczególnie w okresie wzmożonego ruchu turystycznego;

dodatkowo przedsiębiorcy nie widzą potrzeby zwiększenia zatrudnienia w czasie Mistrzostw EURO 2012,

- respondenci z sektora noclegowo-gastronomicznego, planujący zwiększenie zatrudnienia, poszukują osób o zawodach sprzątaczki; ważną umiejętnością braną pod uwagę w procesie rekrutacji jest znajomość języków obcych, może wynikać to z faktu, iż z usług sektora noclegowo-gastronomicznego korzystają liczni obcokrajowcy; dużą rolę odgrywa również poziom wykształcenia, preferowanym wykształceniem jest wykształcenie średnie, w tym szczególnie związane z branżą; przedstawiciele sektora noclegowo-gastronomicznego widzą zapotrzebowanie na szkolenia branżowe dla swoich pracowników, które mogą mieć wpływ na poprawę jakości świadczonych usług,
- respondenci sektora transportu osobowego podczas procesu rekrutacyjnego nie mają większych oczekiwań związanych z wykształceniem, czy znajomością języków obcych względem potencjalnych pracowników, jednak widoczna jest potrzeba podwyższania kwalifikacji poprzez udział pracowników w szkoleniach branżowych,
- przedsiębiorstwa reprezentujący sektor organizatorów i pośredników turystycznych, planujący zwiększenie zatrudnienia, poszukują osób z wykształceniem średnim, po kierunkach turystycznych (branżowych), w tym przede wszystkim reprezentujących zawód przewodnika turystycznego i kierowcy; z tego względu, iż sektor organizatorów i pośredników turystycznych jest silnie nastawiony na kontakt z klientem, bardzo istotną umiejętnością, braną pod uwagę w procesie rekrutacyjnym jest znajomość języków obcych; konieczność doskonalenia posługiwania się językami obcymi i poznawania nowych, widać także w zapotrzebowaniu wśród zatrudnionych pracowników na szkolenia językowe; ankietowane podmioty wyraziły również zapotrzebowanie na szkolenia interpersonalne związane obsługą klienta, savoir vivre, komunikacji oraz branżowe mogące mieć wpływ na poprawę jakości świadczonych usług, lepszą obsługę klienta i wzrost komunikacji.

Subregion Dolina Odry Zachód

Tabela 198. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Doliny Odry Zachód – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION DOLINA ODRY ZACHÓD[143]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [144]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna			b.d.
Turystyka uzdrowiskowa			b.d.
Turystyka miejska i kulturowa	****		b.d.
Turystyka pielgrzymkowa			b.d.
Turystyka biznesowa	****		b.d.
Turystyka na terenach wiejskich			b.d.
Turystyka tranzytowa			b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.
- b.d. oznacza, że wśród ankietowanych nie było podiotów z sektora organizatorów/pośredników turystycznych.

Z badań wynika, że /Tabela 198./:

- w badaniu ankietowym nie wziął udział żaden podmiot z subregionu Doliny Odry Zachód, reprezentujący sektor organizatorów i pośredników turystycznych, dlatego też nie jest możliwe określenie dominujących form turystyki w tych branżach,
- silną pozycję turystyki biznesowej oraz miejskiej i kulturowej kształtuje zgodnie z przeprowadzonymi ankietami przede wszystkim sektor noclegowo-gastronomiczny.

[143] Ibidem przypis nr 124.
[144] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 199. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Doliny Odry Zachód – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION DOLINY ODRY ZACHÓD		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**	brak odp.
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	brak odp.	brak odp.	brak odp.
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie planujemy **(83%)**	brak odp.	brak odp.
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(67%)**	nie **(100%)**	brak odp.
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(60%)**	brak oczekiwań co do wykształcenia **(100%)**	brak odp.
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	nie **(50%)**	nie **(100%)**	brak odp.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Z badań wynika, że /Tabela 199/:

- podmioty z subregionu Doliny Odry Zachód, biorące udział w badaniu nie wykazują potrzeby zwiększenia zatrudnienia w ciągu najbliższego roku, jak również podczas mistrzostw EURO 2012,
- respondenci z sektora noclegowo-gastronomicznego przy zatrudnianiu nowych pracowników biorą pod uwagę znajomość języków obcych, może to wynikać z faktu, iż z usług sektora noclegowo-gastronomicznego korzystają liczni obcokrajowcy; preferowanym wykształceniem potencjalnych

pracowników jest wykształcenie średnie związane z branżą; Przedstawiciele sektora noclegowo-gastronomicznego nie widzą potrzeby przeprowadzenia szkoleń dla swoich pracowników,

- respondenci sektora transportu osobowego podczas procesu rekrutacyjnego nie mają większych oczekiwań do potencjalnych pracowników związanych z wykształceniem, czy znajomością języków obcych, nie widzą także potrzeby podwyższania jakości świadczonych usług poprzez udział w szkoleniach,
- w badaniu ankietowym nie wziął udziału żaden podmiot z subregionu Doliny Odry Zachód, reprezentujący sektor organizatorów i pośredników turystycznych, dlatego też nie jest możliwe określenie potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej tej branży w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności potencjalnych pracowników, w tym potrzeb szkoleniowych.

Subregion Przedgórze Sudeckie

Tabela 200. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Przedgórze Sudeckie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION PRZEDGÓRZE SUDECKIE[145]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [146]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	**		****
Turystyka uzdrowiskowa	*		
Turystyka miejska i kulturowa	***		**
Turystyka pielgrzymkowa			
Turystyka biznesowa	****		**
Turystyka na terenach wiejskich			
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

[145] Ibidem przypis nr 124.
[146] Ibidem przypis nr 125.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Z badań wynika, że /Tabela 200/:

- w sektorze noclegowo-gastronomicznym dominuje turystyka biznesowa i miejska i kulturowa jako najczęściej wymieniana przez ankietowanych, w niewielkim stopniu turystyka aktywna i uzdrowiskowa,
- opisując sektor organizatorów i pośredników turystycznych należy zauważyć, że oprócz dominującej turystyki aktywniej, niemal po równo popularne są: turystyka biznesowa, turystyka miejska i kulturowa.

Tabela 201. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Przedgórze Sudeckie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	**SUBREGION PRZEDGÓRZE SUDECKIE**		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	**SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY**	**SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH**
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(92%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(67%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	kernerzy, barmani **(67%)**	Inne **(100%)**	brak oczekiwań co do wykształcenia
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie planujemy **(42%)**	nie planujemy **(100%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia (100%)
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(73%)**	brak odp.	tak **(100%)**
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(33%)**	wyższe, średnie, brak oczekiwań co do wykształcenia **(po 33,3 %)**	wyższe związane z branżą/sektorem, średnie związane z branżą/sektorem **(po 50%)**
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	językowe **(41%)**	nie **(100%)**	językowe **(50%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Z badań wynika, że /Tabela 201/:

- respondenci z subregionu Przedgórza Sudeckiego, którzy brali udział w badaniu przeważnie nie wykazują potrzeby zwiększenia zatrudnienia w ciągu najbliższego roku, także pod potrzeby EURO 2012, zgodnie natomiast deklarują, iż przy zatrudnianiu nowych pracowników zwracają uwagę na znajomość języków obcych; ważne są także dla nich szkolenia językowe dla pracowników; można zatem przypuszczać, iż mimo niewielu deklaracji o wzroście zatrudnienia firmy spodziewają się wzrostu ruchu turystycznego zwłaszcza wśród turystów zagranicznych,
- respondenci z sektora noclegowo-gastronomicznego, planujący zwiększenie zatrudnienia, poszukują osób głównie w zawodach kelnerów i barmanów; ważną umiejętnością braną pod uwagę w procesie rekrutacji jest znajomość języków obcych; istotną rolę odgrywa również wykształcenie związane z branżą; przedstawiciele sektora noclegowo-gastronomicznego w przypadku szkoleń zgłaszają zapotrzebowanie na szkolenia językowe oraz interpersonalne, może być to związane z faktem, iż z usług sektora noclegowo-gastronomicznego korzystają liczni obcokrajowcy,
- ankietowani z sektora transportu osobowego podczas procesu rekrutacyjnego nie mają większych oczekiwań co do potencjalnych pracowników związanych z znajomością języków obcych, natomiast ich zdania na temat preferowanego wykształcenia nowych pracowników są odmienne, respondenci nie widzą również potrzeby podwyższania jakości świadczonych usług poprzez udział w szkoleniach swoich pracowników,
- wśród ankietowanych z sektora organizatorów i pośredników turystycznych również nie planuje się zwiększenia zatrudnienia w ciągu najbliższego roku oraz pod kątem EURO 2012; jako preferowane wykształcenie nowo zatrudnianych pracowników respondenci najczęściej wymieniali wykształcenie wyższe związane z branżą, większość ankietowanych zgłaszało potrzebę szkoleń językowych dla pracowników.

Subregion Sowiogórski

Tabela 202. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Sowiogórskim – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION SOWIOGÓRSKI[147]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [148]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	*		b.d.
Turystyka uzdrowiskowa	*		b.d.
Turystyka miejska i kulturowa	**		b.d.
Turystyka pielgrzymkowa			b.d.
Turystyka biznesowa	**		b.d.
Turystyka na terenach wiejskich			b.d.
Turystyka tranzytowa			b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.
- b.d. oznacza, że wśród ankietowanych nie było podiotów z sektora organizatorów/pośredników turystycznych.

Z badań wynika, że /Tabela 202/:

- w sektorze hotelarstwa i gastronomii jako najpopularniejszą wymienia się, tak jak i w wielu pozostałych subregionach, turystykę biznesową oraz miejską i kulturową,
- w badaniu ankietowym nie wziął udziału żaden podmiot z subregionu Sowiogórskiego, reprezentujący sektor organizatorów i pośredników turystycznych, dlatego też nie jest możliwe określenie dominujących form turystyki w tych branżach.

[147] Ibidem przypis nr 124.
[148] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 203. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Sowiogórskim – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION SOWIOGÓRSKI		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(82%)**	Nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(100%)**	brak odp.
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	przewodnicy turystyczni **(50%)**	brak odp.	brak odp.
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	nie planujemy **(78%)**	nie planujemy **(100%)**	brak odp.
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(88%)**	brak odp.	brak odp.
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(31%)**	brak oczekiwań co do wykształcenia **(100%)**	brak odp.
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak (Językowe) **(41%)**	Nie/ branżowe/związane z sektorem **(po 50%)**	brak odp.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Z badań wynika, że /Tabela 203/:

- podmioty z subregionu Sowiogórskiego, biorące udział w badaniu przeważnie nie wykazują potrzeby zwiększenia zatrudnienia w ciągu najbliższego roku, także pod kątem EURO 2012, brak potrzeby zwiększenia ilości personelu może wynikać z panującego kryzysu na rynku turystycznym oraz niskiego popytu na oferowane usługi; dodatkowo przedsiębiorcy nie widzą potrzeby zwiększenia zatrudnienia w okresie mistrzostw EURO 2012,

- respondenci z sektora noclegowo-gastronomicznego, planujący zwiększenie zatrudnienia, poszukują osób głównie w zawodzie recepcjonisty; ważną umiejętnością braną pod uwagę w procesie rekrutacji jest znajomość języków obcych, może to wynikać z faktu, iż z usług sektora noclegowo-gastronomicznego korzystają liczni obcokrajowcy; dużą rolę odgrywa również wykształcenie związane z branżą; przedstawiciele sektora noclegowo-gastronomicznego zgłaszają zapotrzebowanie na szkolenia językowe dla swoich pracowników,
- respondenci sektora transportu osobowego podczas procesu rekrutacyjnego nie mają oczekiwań co do wykształcenia potencjalnych pracowników, nie widzą także potrzeby podwyższania jakości świadczonych usług poprzez udział w szkoleniach swoich pracowników, na pytanie dotyczące znaczenia znajomości języków obcych w procesie rekrutacji, pytani respondenci nie udzielili odpowiedzi,
- w badaniu ankietowym nie wziął udziału żaden podmiot z subregionu Doliny Odry Zachód, reprezentujący sektor organizatorów i pośredników turystycznych, dlatego też nie jest możliwe określenie potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej tej branży w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności potencjalnych pracowników, w tym potrzeb szkoleniowych.

Subregion Wrocław

Tabela 204. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Wrocławskim – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

TYPY TURYSTYKI	SUBREGION WROCŁAW[149]		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY [150]	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
Turystyka aktywna	**	*	****
Turystyka uzdrowiskowa	***		
Turystyka miejska i kulturowa	****	**	***
Turystyka pielgrzymkowa	*	*	*
Turystyka biznesowa	****	***	**
Turystyka na terenach wiejskich	**		
Turystyka tranzytowa			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych; Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A, Warszawa 2009.

- puste pole oznacza, że ankietowane podmioty w ramach danego sektora udzielając odpowiedzi na pytanie 2.1. ankiety „Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa usług?" nie podały jakie świadczą usługi związane z wymienionymi w powyższej tabeli typami turystyki.

Z badań wynika, że /Tabela 204/:

- podmioty sektora noclegowo - gastronomicznego świadczą szeroki zakres usług, co sprawia zarazem, że kwalifikują się w ramy rożnych form turystyk, najczęściej podmioty danego sektora pełnią usługi z zakresu turystyki biznesowej oraz miejskiej i kulturowej, także duży udział posiada turystyka uzdrowiskowa,
- podmioty sektora transportu pasażerskiego w ramach udzielonych odpowiedzi wskazały, że świadczą usługi w ramach turystyki głównie biznesowej oraz miejskiej i kulturowej.
- podmioty sektora organizatorów i pośredników turystycznych największy udział, zgodnie z przeprowadzonymi badaniami, mają w turystyce aktywnej.

[149] Ibidem przypis nr 124.
[150] Ibidem przypis nr 125.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Tabela 205. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Wrocławskim – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.).

PYTANIA	SUBREGION WROCŁAWSKI		
	SEKTOR NOCLEGOWO-GASTRONOMICZNY	SEKTOR TRANSOPORT OSOBOWY	SEKTOR ORGANIZATORÓW I POŚREDNIKÓW TURYSTYCZNYCH
	NAJCZĘŚCIEJ UDZIELANA ODPOWIEDŹ		
Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku?	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(71%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(67%)**	nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia **(78%)**
Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach w ciągu najbliższego roku?	kelnerzy i barmani **(36%)**	kierowcy/inne **(po 50%)**	pracownicy biur podróży **(50%)**
Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach pod EURO 2012?	tak – 80%-recepcjoniści **(22%)**	kierowcy **(42%)**	przewodnicy turystyczni, nie planujemy **(po 40 %)**
Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	tak **(89%)**	tak **(86%)**	tak **(70%)**
Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników?	średnie związane z branżą/sektorem **(29%)**	brak oczekiwań, co do wykształcenia **(86%)**	wyższe związane z branżą/sektorem **(43%)**
Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych?	tak (branżowe/związane z sektorem, który reprezentuję) **(38%)**	tak (językowe) **(44%)**	tak (językowe) **(50%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.
brak odp. – brak odpowiedzi respondentów

Z badań wynika, że /Tabela 205/:

- zgodnie z przeprowadzonymi badaniami własnymi, w subregionie wrocławskim podmioty branży turystycznej nie zgłaszają zapotrzebowania na dodatkowego pracownika w ciągu najbliższego roku, zgodnie cenią wśród pracowników znajomość języków obcych, co w danej branży jest szczególnie ważne, ze względu na kontakt z klientami zagranicznym, omawiane podmioty zgłaszają zapotrzebowanie na szkolenia pracownicze,

- podmioty sektora noclegowo – gastronomicznego, które wyraziły potrzebę dodatkowego zatrudnienia pracownika, najczęściej poszukają go w zawodzie kelner bądź barman, podczas orranizowanego EURO 2012 będzie potrzeba zatrudnienia dodatkowych recepcjonistów, najczęściej wymagane jest posiadanie wykształcenia średniego związanego z branżą wśród pracowników, także zgłaszana potrzeba szkoleń pracowniczych najczęściej dotyczy szkoleń branżowych,
- podmioty gospodarcze sektora transportu pasażerskiego wyraziły zapotrzebowanie na kierowców, także podczas EURO 2012, wykształcenie pracowników nie jest bardzo istotne, większość respondentów wyraziła brak oczekiwań, co do wykształcenia, zgłoszone zapotrzebowanie na dokształcanie pracowników, dotyczy głównie zdobywanie i podnoszenia kwalifikacji językowych,
- pracownicy biur podróży są najczęściej poszukiwani w sektorze organizatorów i pośredników turystycznych; duża część respondentów oczekuje od pracowników posiadania wykształcenia wyższego związanego z branżą; na czas EURO 2012 część respondentów nie planuje zwiększenia stanu zatrudnienia w firmie, inni zgłaszają potrzebę zatrudnienia dodatkowych przewodników turystycznych; co do szkoleń pracowniczych, największe zapotrzebowanie występuje na szkolenia językowe.

Analizując strukturę zatrudnienia, oraz potrzeby w zakresie wykształcenia w sektorze hotelarstwa i gastronomii interesujące wnioski wysunięto w badaniu przeprowadzonym przez Dolnośląską Izbę Gospodarczą oraz Regionalną Szkołę Turystyczną w Polanicy Zdroju na potrzeby dokumentu *„Diagnoza potrzeb edukacyjnych w obszarze szkolnictwa zawodowego w zakresie hotelarstwa i gastronomii na Dolnym Śląsku"* na wybranej grupie respondentów z branży hotelarsko-gastronomicznej:[151]

[151] Dolnośląska Izba Gospodarcza, Regionalna Szkoła Turystyczna w Polanicy Zdroju *„Diagnoza potrzeb edukacyjnych w obszarze szkolnictwa zawodowego w zakresie hotelarstwa i gastronomii na Dolnym Śląsku"*, Wrocław, 2010.

1. Najliczniejszą grupę pracowników branży hotelarsko-gastronomicznej stanowią kucharze, następnie pracownicy restauracji, potem kelnerzy, najmniej miejsc pracy przeznaczonych jest dla menedżerów i kierowników.
2. Największa potrzeba na zwiększenie kadry pracowników na Dolnym Śląsku występuje w sezonie letnim, najmniejsza w sezonie zimowym.
3. Największe zapotrzebowanie na nowych pracowników występuje w zawodach: kucharz, pracownicy kuchni, pracownicy recepcji i barmani.
4. Najniższe zapotrzebowanie występuje na stanowiskach menadżerskich i kierowniczych.
5. Przy zatrudnianiu nowego pracownika wykształcenie branżowe jest istotnym elementem procesu rekrutacji, jednakże nie zawsze najważniejszym.
6. Przy zatrudnianiu pracownika, nie musi on posiadać wszystkich koniecznych umiejętności i kompetencji, ponieważ praca pozwoli na nabycie odpowiednich umiejętności.
7. Większa część obiektów branży przyjmuje uczniów na bezpłatne praktyki, realizujący praktykę na różnych stanowiskach.
8. Odnośnie oczekiwań pracodawców wobec absolwentów szkół branżowych-potencjalnych pracowników, do najważniejszych cech i kompetencji należą (wymieniono zgodnie z rangą ważności):
   - Kultura osobista,
   - Pozytywny stosunek do klienta,
   - Przestrzeganie etyki zawodowej,
   - Praktyczne umiejętności pracy w zawodzie,
   - Umiejętność prawidłowego posługiwania się językiem polskim,
   - Chęć rozwoju i uczenia się,
   - Umiejętności interpersonalne i komunikacyjne.
9. Oczekiwania pracodawców wobec absolwentów szkół branżowych-potencjalnych pracowników, odnośnie znajomości języków obcych to znajomość głownie języka angielskiego i niemieckiego.

10. Najważniejsze cechy osobowe absolwentów wg pracodawców to: sumienność, dyscyplina i umiejętność utrzymania porządku.
11. Najsłabszymi elementami kształcenia absolwentów wg pracodawców są: wiedza z zakresu prawa branżowego, wiedza z zakresu ekonomii i rachunkowości, a także obsługa sprzętu specjalistycznego.

Według opinii sektora branży hotelarsko-gastronomicznej elementy, które można poprawić w procesie kształcenia zawodowego w szkołach branżowych to:

1. Kształtowanie wśród uczniów oczekiwanych postaw na rynku pracy (dyscyplina, wygląd, kultura osobista).
2. Kształtowanie wśród uczniów umiejętności komunikowania się z drugim człowiekiem (język, otwartość na potrzeby, stosowanie właściwych zasad komunikacji).
3. Zatrudnianie w szkołach nauczycieli z praktycznym doświadczeniem.
4. Zwiększenie liczby godzin zajęć praktycznych – kształtowanie umiejętności praktycznych u przedsiębiorców.

Elementy, które mogłyby poprawić proces kształcenia zawodowego w szkołach branżowych to:

1. Zatrudnianie w szkołach nauczycieli z praktycznym doświadczeniem.
2. Szkolenia dla nauczycieli.
3. Poprawa bazy lokalowej szkół i warunków kształcenia (sprzęt, urządzenia pracowni).
4. Eliminowanie z programów niepotrzebnej wiedzy teoretycznej.
5. Zwiększenie liczby godzin zajęć praktycznych – kształtowanie umiejętności praktycznych u przedsiębiorców.
6. Efektywne i praktyczne nauczanie języków obcych.
7. Organizowanie współpracy szkół i pracodawców w celu rozpoznania oczekiwań pracodawców wobec absolwentów.
8. Kształtowanie wśród uczniów oczekiwanych postaw na rynku pracy (dyscyplina, wygląd, kultura osobista).

9. Kształtowanie wśród uczniów umiejętności komunikowania się z drugim człowiekiem (język, otwartość na potrzeby, stosowanie właściwych zasad).

Elementami, które mogłyby poprawić proces kształcenia zawodowego w szkołach branżowych to:

1. Zatrudnianie w szkołach nauczycieli z praktycznym doświadczeniem.
2. Szkolenia dla nauczycieli.
3. Poprawa bazy lokalowej szkół i warunków kształcenia (sprzęt, urządzenia pracowni).
4. Eliminowanie z programów niepotrzebnej wiedzy teoretycznej.
5. Zwiększenie liczby godzin zajęć praktycznych – kształtowanie umiejętności praktycznych u przedsiębiorców.
6. Efektywne i praktyczne nauczanie języków obcych.
7. organizowanie współpracy szkół i pracodawców w celu rozpoznania oczekiwań pracodawców wobec absolwentów.
8. Kształtowanie wśród uczniów oczekiwanych postaw na rynku pracy (dyscyplina, wygląd, kultura osobista).
9. Kształtowanie wśród uczniów umiejętności komunikowania się z drugim człowiekiem (język, otwartość na potrzeby, stosowanie właściwych zasad).[152]

Według opinii nauczycieli, potrzebami edukacyjnymi są:

1. Przedmioty, które powinny znaleźć się z programie nauczania to:
   - kultura obsługi klienta,
   - retoryka, elementy krasomówstwa w języku ojczystym i obcym,
   - kultura i etyka,
   - kurs wizażu,
   - estetyka i higiena osobista,

[152] Dolnośląska Izba Gospodarcza, Regionalna Szkoła Turystyczna w Polanicy Zdroju *„Diagnoza potrzeb edukacyjnych obszarze szkolnictwa zawodowego w zakresie hotelarstwa i gastronomii na Dolnym Śląsku"*, Wrocław, 2010.

- rozwiązywanie problemów i radzenie sobie ze stresem,
- planowanie i organizacja własnego warsztatu pracy i własnej kariery zawodowej,
- zarządzanie personelem,
- świadomość zawodowa,
- savoir-vivre,
- prawa i obowiązki gościa i konsumenta,
- teoria turystyki.

2. Kształtowanie praktycznych umiejętności zarówno w szkole jak i podczas praktyk zawodowych.
3. Zmiany w kształceniu zależą od nauczycieli, ale również od dyrektora szkoły, warunków finansowych i ogólnych warunków pracy.
4. Większa część kadry nauczycieli jest gotowa na możliwość doskonalenia się i dalszego kształcenia.
5. Kadra nauczająca widzi potrzebę zmian w dotychczasowych metodach nauczania i kształcenia zawodowego w celu przygotowania profesjonalnych kadr na potrzeby rynku pracy.
6. Konieczność współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami, i świadomość przedsiębiorców dot. ważności owego procesu.[153]

[153] Dolnośląska Izba Gospodarcza, Regionalna Szkoła Turystyczna w Polanicy Zdroju *„Diagnoza potrzeb edukacyjnych obszarze szkolnictwa zawodowego w zakresie hotelarstwa i gastronomii na Dolnym Śląsku",* Wrocław, 2010.

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

6. Podsumowanie

6.1. Wnioski

Turystyka jest jednym z najważniejszych działów gospodarki Dolnego Śląska i charakteryzuje się dużą dynamiką rozwoju. Analiza i inwentaryzacja gospodarki turystycznej DŚ pozwoliła na opracowanie analizy SWOT poszczególnych typów i sektorów turystyki, określając ich mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia rozwoju (tab.1. opracowania). W związku z tym należy stwierdzić, że gospodarka turystyczna wymaga stałych nakładów inwestycyjnych i promocyjnych na każdym szczeblu rządowych w województwie, ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury turystyki aktywnej i kulturowej, ponieważ zgodnie z opiniami turystów głównym celem odwiedzających Dolny Śląsk jest aktywny wypoczynek i zwiedzanie zabytków.

Przy ocenie aktualnej sytuacji gospodarki turystycznej województwa, należy również wziąć pod uwagę podmioty należące do sektorów związanych z branżą turystyczną. A więc, sektor bazy noclegowej bardzo silnie powiązany jest z bazą gastronomiczną, większa część podmiotów świadczy również usługi gastronomiczne, a także usługi związane z organizacją konferencji i kongresów. Zarówno w sektorze noclegowym jak i gastronomicznym zatrudnione są głównie kobiety, pracownicy to przede wszystkim osoby w przedziale wiekowym 24-35 roku życia z wykształceniem średnim w większości po kierunku niezwiązanym z turystyką, zajmujący się głównie bezpośrednią obsługą klienta. Mimo sezonowości, jaka występuje w tym sektorze, zdecydowanie większa część pracowników zatrudnionych jest na stałe. Osoby zatrudnione w branży noclegowej w każdym z rodzajów obiektów świadczących noclegi, otrzymują wynagrodzenie poniżej 2 tys. zł brutto, ta tendencja występuje zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn. Również w sektorze gastronomicznym, większa część kobiet otrzymuje pensję poniżej 2 tys. złotych brutto. Biorąc pod uwagę sektor transportu osobowego jest on zdominowany przez mężczyzn, którzy stanowią zdecydowanie największy procent pracujących, są to głównie pracownicy po 45 roku życia, z wykształceniem średnim, zajmujący się

bezpośrednią obsługą klienta, zatrudnieni na stałe, otrzymujący pensję w większości przypadków poniżej 2 tys. złotych. W sektorze organizatorów/pośredników turystycznych zatrudnione są głównie kobiety, pracownicy są przede wszystkim w wieku 24-35 lat, z wykształceniem wyższym, zatrudnione na stałe, ponad 50% pracowników posiada wykształcenie związane z kierunkiem turystycznym. Mężczyźni zatrudnieni w tym sektorze zarabiają więcej od kobiet, otrzymują pensję w przedziale 2 tys. – 3 tys. złotych, kobiety zarabiają do 2 tys. złotych brutto. W każdym z sektorów, wyjątek stanowi tu sektor transportu osobowego zdecydowanie większa część zatrudnionych to kobiety, co jest korzystne ze względu na równość szans w dostępie do rynku pracy zarówno kobiet jak i mężczyzn.

Pracodawcy wiedzę swoich pracowników oceniają głównie, jako niską, średnią bądź ciężko ocenić. Niski stopień znajomości języków obcych wśród pracowników branży turystycznej, stanowi dużą barierę w komunikacji z klientami zwłaszcza w sektorze noclegowo-gastronomicznym i organizatorów/pośredników turystycznych. Większa część pracodawców tych sektorów skłonna jest wysłać swoich pracowników na dodatkowe szkolenia językowe, związane typowo z branżą poszczególnych sektorów oraz interpersonalne, związane z obsługą klienta, savoir vivre i komunikacji. Szkolenia te mogą wpłynąć na poprawę jakości świadczonych usług, lepszą obsługę klienta i wzrost komunikacji pomiędzy pracownikiem a klientem. Tylko większa część podmiotów sektora transportu osobowego nie widzi potrzeby dokształcania swoich pracowników, a także nie bierze przy zatrudnianiu nowych pracowników pod uwagę ich wykształcenia.

Podmioty w większości przypadków, z wyjątkiem sektora transportu osobowego przy zatrudnianiu biorą pod uwagę znajomość języków obcych. Ponadto nie planują w przeciągu najbliższego roku, a nawet w związku ze zbliżającymi się Mistrzostwami Europy w piłce nożnej zatrudniać nowych pracowników. Jeśli jednak zatrudnialiby, to w sektorze noclegowo-gastronomicznym byliby to głównie kelnerzy, barmani, wymieniano również kucharzy i sprzątaczki. W sektorze transportu osobowego kierowcy, natomiast w sektorze organizatorów/pośredników turystycznych pracownicy biur podróży. Należy zwrócić uwagę na fakt, że oprócz sektora noclegowo-gastronomicznego, inne sektory nie przewidują zwiększonego dochodu

zarówno podczas organizowanych Mistrzostw Europy w piłce nożnej 2012 roku jak i po ich zakończeniu.

Materiały

1. Dolnośląska Izba Gospodarcza, Regionalna Szkoła Turystyczna w Polanicy Zdroju *„Diagnoza potrzeb edukacyjnych obszarze szkolnictwa zawodowego w zakresie hotelarstwa i gastronomii na Dolnym Śląsku"*, Wrocław, 2010.
2. Dolnośląska Organizacja Turystyczna, W. Fedyk, A. Dołęga, P. Gryszel, *„E-turystyka na Dolnym Śląsku - stan i perspektywy rozwoju turystyki przyjazdowej w regionie".*
3. Instytut Problemów Europejskich, *„Raport z badania Modernizacja sektora usług agroturystycznych. Analiza szans rozwojowych agroturystyki na Dolnym Śląsku",* Wrocław, maj 2010.
4. I. Kulesza, *„Turystyka biznesowa w Polsce",* Raport Mice Poland, Warszawa, 2008.
5. I. Kurtyka *„Turystyka wiejska i agroturystyka, jako element zrównoważonego rozwoju powiatu kłodzkiego",* Zeszyt 55, PAN, Komitet Zagospodarowania Ziem Górskich, 2008.
6. K. Celuch, „Podsumowanie danych statystycznych przekazanych przez rekomendowanych profesjonalnych organizatorów kongresów Convention Bureau of Poland Polskiej Organizacji Turystycznej dotyczących organizacji spotkań i wydarzeń za rok 2009", Convention Bureau of Poland Polskiej Organizacji Turystycznej, Warszawa, 2009.
7. „Koncepcja rozwoju subregionalnych produktów turystycznych Ziemi Kłodzkiej" (2009).
8. K. Wydra wykonane pod kierunkiem Prof. dr hab. Wiaczesław Andrejczuk, *„Turystyka pielgrzymkowa w Polsce: osobliwości, stan obecny oraz perspektywy na przykładzie wybranych obiektów pielgrzymkowych"*, Uniwersytet Śląski Wydział Nauk o Ziemi i Zakład Geoekoturystyki.
9. M. Gałczyński, *„Turystyka biznesowa",* Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie.

10. Polska Organizacja Turystyczna, *„Plan działania POT 2010-2011",* Warszawa 2010r.
11. *„Promocja turystyki biznesowej jako markowego produktu Wrocławia i Dolnego Śląska"* - projekt Z/2.02/I/1.4/689/05 dotowany z ZPORR 1.4. w latach 2007-2008 /1.506.613 zł/; kampania *„Pracuj i mieszkaj we Wrocławiu* „ prowadzona w Londynie 2006-2007; kampania *„Wrocław – miasto, które rozwija"* prowadzona m.in. na Ukrainie.
12. *„Strategia rozwoju turystyki dla Wrocławia na lata 2008-2013",* Wrocław.
13. Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *„Rolnictwo ekologiczne na Dolnym Śląsku".*
14. Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *„Badanie i analiza zapotrzebowania na produkt turystyczny oraz ocena adekwatności zaplanowanych działań do potrzeb grupy docelowej".* Wrocław, 2010.
15. Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *„Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013"* (Uszczegółowienie RPO WD), Wrocław, 2010.
16. P. Gryzel, *„Funkcjonowanie ośrodków informacji turystycznej na Dolnym Śląsku",* Jelenia Góra, 2003r.
17. W.Fedyk, M.Gurak, *„Ocena wizerunku regionu na stronach internetowych samorządów gminnych i centrów informacji turystycznej",* Wrocław, 2004-2007r.
18. W. Fedyk, A.Dołega, *„Koncepcja kompleksowego scalenia systemów informacji turystycznej na Dolnym Śląsku na potrzeby przygotowania i wdrożenia projektu E-turystyka na Dolnym Śląsku",* Wrocław 2007, materiał niepublikowany na zlecenie UMWD.
19. W. Fedyk, E. Wąsowicz-Zaborek, *„Współpraca podmiotów publicznych i prywatnych szansą dla rozwiązywania problemów w kryzysie"* - wybrane przykłady.
20. W. Fedyk, *„Agroturystyka na Dolnym Śląsku i Śląsku Opolskim",* w *„Uwarunkowania rozwoju turystyki zagranicznej w Europie Środkowej*

i Wschodniej", red. J. Wyrzykowski, Tom V, *„Turystyka alternatywna jako ważny czynnik rozwoju turystyki przyjazdowej w Europie Środkowej i Wschodniej",* Uniwersytet Wrocławski, Instytut Geograficzny, Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki, Wrocław 1999.

21. W. Fedyk, *„Promocja turystyczna Dolnego Śląska – analizy",* Dolnośląska Organizacja Turystyczna, Wrocław, 2008, praca niepublikowana.
22. W. Fedyk, J. Zajączkowski, *„Promocja turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku",* Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2010.
23. Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, „Studium Systemu Turystki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego", Wrocław, październik 2006.
24. Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, zespół projektowy w Legnicy „Studium Zagospodarowania Turystycznego Dolnośląskich Szlaków Wodnych, Legnica, 2004.
25. Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, „Program Zagospodarowania Turystycznego Szlaku Kajakowego Kwisy", Wrocław, luty 2007.
26. Zawada A. *„Struktura podaży rynku hotelowego na Dolnym Śląsku".*

Spis tabel

Tabela 1. Analiza SWOT dla Dolnego Śląska – makrootoczenie turystyczne. 8
Tabela 2. Ranking wydatków samorządów gmin dla działu "Turystyka" w 2009 r. (w zł). 12
Tabela 3. Ranking wydatków samorządów miast dla działu "Turystyka" w 2009 r. (w zł). 13
Tabela 4. Obiekty zbiorowego zakwaterowania na Dolnym Śląsku ze względu na rodzaj gminy w 2009 roku. 15
Tabela 5. Miejsca noclegowe ogółem i całoroczne w 2009 roku w powiatach Dolnego Śląska. 16
Tabela 6. Obiekty gastronomiczne na Dolnym Śląsku ze względu na rodzaj gminy w 2009 roku. 19
Tabela 7. Baza transportowa w województwie dolnośląskim w podziale na rodzaj gminy, w 2009 roku. 20
Tabela 8. Podmioty branży organizatorów turystyki w województwie dolnośląskim, w 2009 roku z uwzględnieniem rodzaju gminy. 22
Tabela 9. Organizatorzy i pośrednicy turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty na przełomie 1999-2010 r. 24
Tabela 10. Segmentacja rynku turystycznego dla Województwa Dolnośląskiego (2009 r.). 28
Tabela 11. Wybrane cele rozwoju gospodarki turystycznej na Dolnym Śląsku w aspekcie rozwoju subregionów turystycznych. 29
Tabela 12. Korzyści z partnerstwa publiczno-prywatnego / PPP / w sektorze turystyki. 34
Tabela 13. Przeciętne ceny jednoosobowego noclegu w (PLN) na analizowanych rynkach na rok 2009. 39
Tabela 14. Ocena konkurencyjności usług ze względu na typ krajobrazu (w %) na rok 2009. 41
Tabela 15. Średnie ceny 1 osobonoclegu (w PLN) wg rodzaju produktu na rok 2009. 42

Tabela 16. Cena 1 osobonoclegu (w PLN) wg rodzaju zakwaterowania na rok 2009. 43
Tabela 17. Średnia cena 1 osobonoclegu (w PLN) według zakresu usług na rok 2009. 44
Tabela 18. Średnia cena 1 osobonoclegu (w PLN) według sezonu na rok 2009..... 45
Tabela 19. Wybrane elementy analizy SWOT dla Dolnego Śląska - Turystyka aktywna i specjalistyczna na rok 2009..... 55
Tabela 20. Segmentacja rynku turystycznego dla Dolnego Śląska na rok 2009. 57
Tabela 21. Potencjał turystyki aktywnej i specjalistycznej w subregionach Dolnego Śląska na rok 2009. 58
Tabela 22. Potencjał produktów turystycznych / turystyki aktywnej i specjalistycznej / Dolnego Śląska - niezależnie od rynku na rok 2009. 60
Tabela 23. Gradacja wartości produktów turystyki aktywnej i specjalistycznej Dolnego Śląska na różnych rynkach na rok 2009. 61
Tabela 24. Nowe i potencjalnie rozwojowe formy aktywności turystycznej na obszarze Ziemi Jeleniogórskiej (2008 r.). 62
Tabela 25. Wybrane przykłady sieciowych produktów turystyki aktywnej i specjalistycznej na Dolnym Śląsku (2009 r.)..... 63
Tabela 26. Analiza SWOT dla sektora turystyki pieszej na Dolnym Śląsku (2008 r.). 64
Tabela 27. Wykaz szlaków turystycznych Dolnego Śląska (stan na 2010 r.). 66
Tabela 28. Wykaz najważniejszych szlaków turystycznych Dolnego Śląska (stan na 2009 r.). 66
Tabela 29. Szlaki turystyczne w km w latach 2004-2007. 67
Tabela 30. Wykaz szlaków pieszych nizinnych (stan na 2010 r.). 68
Tabela 31. Wykaz przewodników turystycznych w województwie dolnośląskim zgodne z klubem bądź kołem położonym w danym powiecie, do którego przynależy przewodnik turystyczny (stan na 2010 r.). 70
Tabela 32. Analiza SWOT dla sektora turystyki rowerowej na Dolnym Śląsku (2008 r.). 71

Tabela 33. Szlaki rowerowe Dolnego Śląska o charakterze międzynarodowym i euroregionalnym. 72
Tabela 34. SWOT dla turystyki wodnej na Dolnym Śląsku (2008 r.). 75
Tabela 35. Szlaki kajakowe na Dolnym Śląsku (stan na 2010 r.). 76
Tabela 36. Analiza SWOT dla sektora turystyki narciarskiej na Dolnym Śląsku (2008 r.). 78
Tabela 37. Szlaki narciarskie w poszczególnych powiatach (stan na 2010 r.)..... 79
Tabela 38. Szczegółowy wykaz szlaków narciarskich w poszczególnych powiatach. 79
Tabela 39. Narciarstwo biegowego w powiatach. 81
Tabela 40. Infrastruktura turystyczna turystyki narciarskiej w powiatach. 82
Tabela 41. Ośrodki jeździeckie na Dolnym Śląsku (stan na 2009 r.). 87
Tabela 42. Analiza SWOT dla sektora turystyki uzdrowiskowej na Dolnym Śląsku (2008 r.) 88
Tabela 43. Ilość obiektów branży wellness, spa, med.-tours (dane za 2010 r.)..... 90
Tabela 44. Uzdrowiska na terenie Dolnego Śląska w podziale na powiaty (stan na rok 2010). 91
Tab.45. Zakłady uzdrowiskowe na Dolnym Śląsku w 2009 roku. 92
Tabela 46. Analiza SWOT dla Dolnego Śląska - Turystyka kulturowa i miejska (2008 r.). 93
Tabela 47. Segmentacja produktów turystycznych dla Województwa Dolnośląskiego (2009 r.). 94
Tabela 48. Potencjał produktów turystycznych /turystyki miejskiej i kulturowej/ Dolnego Śląska - niezależnie od rynku (2008 r.). 95
Tabela 49. Najważniejsze imprezy i wydarzenia kulturalne Dolnego Śląska (stan na 2010 r.) 96
Tabela 50. Liczba muzeów w tym dostosowanych do osób niepełnosprawnych w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009. 101
Tabela 51. Liczba osób zwiedzających muzea w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009. 103

Tabela 52. Liczba kin w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009. 106
Tabela 53. Wykaz sanktuariów zlokalizowanych na terenie województwa dolnośląskiego w podziale na powiaty (stan na 2010 r.)..... 110
Tabela 54. Szlak Cysterski i św. Jakuba (stan na 2009 r.). 111
Tabela 55. Gradacja wartości produktów turystyki pielgrzymkowej Dolnego Śląska na różnych rynkach. 114
Tabela 56. Szanse i zagrożenia dla rozwoju turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku (2008 r.)..... 116
Tabela 57. Mocne i słabe strony turystyki biznesowej w Polsce (2010 r.). 118
Tabela 58. Segmentacja rynku turystycznego dla Województwa Dolnośląskiego (2009 r.)..... 119
Tabela 59. Potencjał produktów turystycznych Dolnego Śląska - niezależnie od rynku (2008 r.)..... 122
Tabela 60. Gradacja wartości produktów turystyki biznesowej Dolnego Śląska na różnych rynkach (2008 r.)..... 130
Tabela 61. Główne narzędzia marketing-mix turystyki biznesowej Dolnego Śląska na różnych rynkach (2010 r.)..... 131
Tabela 62. Głównie partnerzy w promocji turystyki biznesowej na Dolnym Śląsku i ich role (2010 r.)..... 132
Tabela 63. Liczba obiektów posiadających sale konferencyjne, liczba sal konferencyjnych oraz liczba miejsc w salach konferencyjnych w podziale na powiaty województwa dolnośląskiego w 2009 r..... 134
Tabela 64. Liczba ośrodków wypoczynkowych w tym szkoleniowe na 2010 rok.... 136
Tabela 65. Analiza SWOT dla sektora turystyki wiejskiej na Dolnym Śląsku (2008 r.). 141
Tabela 66. Gradacja wartości produktów agro i ekoturystyki Dolnego Śląska na różnych rynkach. 144
Tabela 67. Prywatna baza agroturystyczna Dolnego Śląska w podziale na powiaty w roku 2007..... 145

Tabela 68. Gospodarstwa agroturystyczne Dolnego Śląska w podziale na powiaty (stan na grudzień 2010 r.)..... 147
Tabela 69. Lokalne Grupy Działania w rozwój ekoturystyki (2010 r.). 153
Tabela 70. Obszary prawnie chronione, parki narodowe i rezerwaty przyrody w poszczególnych powiatach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009. 157
Tabela 71. Parki krajobrazowe i pomniki przyrody w poszczególnych powiatach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009. 159
Tabela 72. Dolnośląskie produkty kuchni regionalnej wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych przez MRiRW (2010 r.)..... 163
Tabela 73. Katalog produktów regionalnych i tradycyjnych Dolnego Śląska (2010 r.). 164
Tabela 74. Analiza SWOT dla sektora turystyki tranzytowej na Dolnym Śląsku (2008 r.)..... 167
Tabela 75. Przejścia graniczne Dolnego Śląska (stan na 2010 r.). 168
Tabela 76. Hotele w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r. 172
Tabela 77. Hotele w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010..... 174
Tabela 78. Motele w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r.) 176
Tabela 79. Motele w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010..... 178
Tabela 80. Pensjonaty w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r. 181
Tabela 81. Pensjonaty w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010. 183
Tabela 82. Kempingi w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r. 185
Tabela 83. Kempingi w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010. 187

Tabela 84. Domy wycieczkowe w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010. 189
Tabela 85. Schroniska młodzieżowe w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r. 190
Tabela 86. Schroniska młodzieżowe w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010. 191
Tabela 87. Schroniska w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r. 193
Tabela 88. Schroniska w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty wg danych GUS w latach 2005-2010. 195
Tabela 89. Gospodarstwa agroturystyczne Dolnego Śląska w podziale na powiaty (stan na grudzień 2010 r.). 197
Tabela 90. Pozostałe obiekty zbiorowego zakwaterowania w podziale na powiaty w latach 2005-2009. 198
Tabela 91. Sektor gastronomiczny na Dolnym Śląsk wg powiatów w latach 2005-2010. 200
Tabela 92. Transport drogowy pasażerski na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009. 201
Tabela 93. Transport kolejowy pasażerski na Dolnym Śląsku w latach 2005-2010. 202
Tabela 94. Organizatorzy i pośrednicy turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty sprzed 2005 do 2010 r. 204
Tabela 95. Organizatorzy turystyki w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty w latach 2005-20010. 205
Tabela 96. Pośrednicy turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty w latach 2005-2010. 206
Tabela 97. Agenci turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na powiaty w latach 2005-2010. 207
Tabela 98. Oddziały PTTK na Dolnym Śląsku w powiatach (2010 r.). 209
Tabela 99. Lokalne Organizacje Turystyczne na Dolnym Śląsku (2010 r.). 210
Tabela 100. Dolnośląskie oddziały Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (PTSM) – 2010 r. 211

Tabela 101. Szkoły publiczne i niepubliczne ponadgimnazjalne i policealne, kształcące kadry turystyczne wg klasyfikacji zawodów w poszczególnych powiatach Dolnego Śląska (stan na 2010 r.). 215
Tabela 102. Szkoły publiczne i niepubliczne ponadgimnazjalne i policealne kształcące kadry turystyczne wg rodzaju szkół w poszczególnych powiatach Dolnego Śląska (stan na 2010 r.). 217
Tabela 103. Informacje turystyczne w poszczególnych powiatach Dolnego Śląska (2010 r.). 219
Tabela 104. Schroniska PTTK na szlakach pieszych (stan na 2010 r.). 224
Tabela 105. Możliwości uprawiania turystyki rowerowej w subregionach Dolnego Śląska (stan na 2010 r.). 225
Tabela 106. Szlaki rowerowe międzynarodowe i euroregionalne w subregionach (stan na 2010 r.). 226
Tabela 107. Główne obszary do uprawiania turystyki wodnej w subregionach (2010 r.). 233
Tabela 108. Szlaki kajakowe w poszczególnych subregionach Dolnego Śląska (2010 r.). 235
Tabela 109. Szlaki narciarskie w poszczególnych subregionach (stan na 2010 r.). 237
Tabela 110. Szczegółowy wykaz szlaków narciarskich w poszczególnych subregionach (2010 r.). 238
Tabela 111. Narciarstwo biegowego w subregionach (2010 r.). 240
Tabela 112. Infrastruktura turystyczna turystyki narciarskiej w subregionach (2010 r.). 241
Tabela 113. Wspinaczka górska w Sudetach (2010 r.). 243
Tabela 114. Ośrodki jeździeckie na Dolnym Śląsku w podziale subregionalnym (2010 r.). 247
Tabela 115. Obiekty spa, wellness i med.-tour w podziale na Subregiony (stana na 2010 r.). 249
Tabela 116. Uzdrowiska na terenie Dolnego Śląska w podziale na subregiony (stan na 2010 r.) 250

Tabela 117. Najważniejsze imprezy i wydarzenia kulturalne oraz sportowe Dolnego Śląska (2010 r.). 251
Tabela 118. Liczba muzeów w tym dostosowanych do osób niepełnosprawnych w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009. 254
Tabela 119. Muzea w subregionach (2010 r.). 255
Tabela 120. Liczba osób zwiedzających muzea w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009. 256
Tabela 121. Liczba kin w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego w latach 2005-2009. 258
Tabela 122. Wykaz sanktuariów zlokalizowanych na terenie województwa dolnośląskiego w podziale na subregiony (2010 r.). 259
Tabela 123. Liczba obiektów na Szlaku Cysterski i św. Jakuba w podziale subregionalnym (stan na 2009 r.). 260
Tabela 124. Liczba obiektów posiadających sale konferencyjne, liczba sal konferencyjnych oraz liczba miejsc w salach konferencyjnych w podziale na subregiony województwa dolnośląskiego w 2009 r. 261
Tabela 125. Prywatna baza agroturystyczna Dolnego Śląska w podziale na subregiony w roku 2007..... 262
Tabela 126. Obszary prawnie chronione oraz parki narodowe w poszczególnych subregionach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009. 266
Tabela 127. Parki krajobrazowe i pomniki przyrody w poszczególnych subregionach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009. 267
Tabela 128. Rezerwaty przyrody w poszczególnych subregionach na Dolnym Śląsku w latach 2005-2009. 268
Tabela 129. Przejścia graniczne Dolnego Śląska w podziale subregionalnym (2010 r.). 273
Tabela 130. Hotele w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010. 275
Tabela 131. Hotele w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010. 277

Tabela 132. Motele w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010. 278
Tabela 133. Motele w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010. 279
Tabela 134. Pensjonaty w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010. 281
Tabela 135. Pensjonaty w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010. 282
Tabela 136. Kempingi w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010. 283
Tabela 137. Kempingi w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010. 284
Tabela 138. Domy wycieczkowe w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010. 286
Tabela 139. Schroniska młodzieżowe w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010. 287
Tabela 140. Schroniska młodzieżowe w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony wg danych GUS w latach 2005-2010. 288
Tabela 141. Schroniska w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010. 289
Tabela 142. Pozostałe obiekty zbiorowego zakwaterowania w podziale na subregiony w latach 2005-2009. 290
Tabela 143. Sektor gastronomiczny na Dolnym Śląsk wg powiatów w latach 2005-2010. 292
Tabela 144. Transport drogowy pasażerski w subregionach w latach 2005-2010.. 293
Tabela 145. Transport kolejowy pasażerski na Dolnym Śląsku w subregionach w latach 2005-2010. 294
Tabela 146. Organizatorzy i pośrednicy turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 1999-2010. 295
Tabela 147. Organizatorzy turystyki w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 2005-2010. 296

Tabela 148. Pośrednicy turystyki w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 2005-2010. 297
Tabela 149. Agenci turystyczni w województwie dolnośląskim w podziale na subregiony w latach 2005-2010. 298
Tabela 150. Wykaz przewodników turystycznych w województwie dolnośląskim zgodne z klubem bądź kołem położonym w danym powiecie, do którego przynależy przewodnik turystyczny (2010 r.). 298
Tabela 151. Lokalne Organizacje Turystyczne na Dolnym Śląsku (2010 r.). 300
Tabela 152. Oddziały PTTK na Dolnym Śląsku w podziale subregionalnym (2010 r.). 300
Tabela 153. Dolnośląskie oddziały Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (PTSM) – stan na 2010 r. 301
Tabela 154. Partnerzy KSOW na Dolnym Śląsku (2010 r.). 303
Tabela 155. Lokalne Grupy Działania na Dolnym Śląsku (2010 r.). 305
Tabela 156. Lokalne Grupy – skład przedstawicieli działających na rzecz rozwoju sektora turystyki wiejskiej (2010 r.). 306
Tabela 157. Podział zadań w grupie partnerskiej w turystyce na Dolnym Śląsku – przykład. 310
Tabela 158. Ekomuzea Dolnego Śląska. 311
Tabela 159. Cele działania grupy produktu turystycznego „Doliny Pałaców i Ogrodów" na Dolnym Śląsku. 312
Tabela 160. Podstawowe problemy kadr turystycznych na Dolnym Śląsku. 313
Tabela 161. Szkoły publiczne i niepubliczne ponadgimnazjalne i policealne kształcące kadry turystyczne wg klasyfikacji zawodów w poszczególnych subregionach Dolnego Śląska (2010 r.). 319
Tabela 162. Szkoły publiczne i niepubliczne ponadgimnazjalne i policealne kształcące kadry turystyczne wg rodzaju szkół w poszczególnych subregionach Dolnego Śląska (2010 r.). 320
Tabela 163. Analiza SWOT dla punktów informacji turystycznej na Dolnym Śląsku. 323

Tabela 164. Informacje turystyczne w poszczególnych subregionach Dolnego Śląska (2010 r.). 342
Tabela 165. Postrzeganie oferty turystycznej Dolnego Śląska – mapa percepcji (2007 r.). 344
Tabela 166. Ocena czynników budujących atrakcyjność turystyczną regionu – województwo dolnośląskie (2010 r.). 352
Tabela 167. Ocena szlaku turystycznego – województwo dolnośląskie (2010 r.)... 354
Tabela 168. Struktura lokalizacji badanych firm (stan na 2010 r.). 361
Tabela 169. Sektor bazy noclegowej - hotele – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 362
Tabela 170. Sektor bazy noclegowej – pensjonaty, schroniska, domy wycieczkowe – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 368
Tabela 171. Sektor bazy gastronomicznej- wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 372
Tabela 172. Sektor transportu osobowego - wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 374
Tabela 173. Sektor organizatorów/pośredników turystyki - wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 376
Tabela 174. Analiza ekonomiczna sektora bazy noclegowej – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 379
Tabela 175. Analiza ekonomiczna sektora bazy gastronomicznej – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 382
Tabela 176. Analiza ekonomiczna sektora – transport osobowy – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 383
Tabela 177. Analiza ekonomiczna sektora organizatorów/pośredników turystyki – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 384
Tabela 178. Projekty zatwierdzone przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego do dofinansowania w ramach schematu 1.1.D1. i 1.1.D.2. (stan na 2010 r.)..... 386
Tabela 179. Liczba punktów badanych w danym subregionie (stan na 2010 r.)..... 387

Tabela 180. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Karkonosze i Góry Izerskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 388
Tabela 181. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Karkonosze i Góry Izerskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 389
Tabela 182. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 391
Tabela 183. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 392
Tabela 184. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Pogórza Kaczawskiego – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 394
Tabela 185. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Pogórza Kaczawskiego – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 395
Tabela 186. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Ślęża – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 397
Tabela 187. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Ślęża – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 398
Tabela 188. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Doliny Odry Wschód – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 400
Tabela 189. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Doliny Odry Wschód – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 401

Tabela 190. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Sudety Wałbrzyskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 402
Tabela 191. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Sudety Wałbrzyskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 403
Tabela 192. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Ziemia Kłodzka – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 405
Tabela 193. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Ziemia Kłodzka – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 406
Tabela 194. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Bory Dolnośląskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 408
Tabela 195. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Bory Dolnośląskie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 409
Tabela 196. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Nysa, Kwisa, Bóbr – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 411
Tabela 197. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Nysa, Kwisa, Bóbr – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 412
Tabela 198. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Doliny Odry Zachód – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 414
Tabela 199. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Doliny Odry Zachód – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.). 415

Tabela 200. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Przedgórze Sudeckie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 416
Tabela 201. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Przedgórze Sudeckie – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 417
Tabela 202. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Sowiogórskim – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 419
Tabela 203. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Sowiogórskim – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 420
Tabela 204. Analiza jakościowo-ilościowa wg poszczególnych typów turystyki i sektorów branży turystycznej w Subregionie Wrocławskim – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 422
Tabela 205. Analiza jakościowa potrzeb podmiotów gospodarki turystycznej w zakresie wykształcenia kadr i preferowanych specjalności na rynku w Subregionie Wrocławskim – wyniki badań własnych (stan na 2010 r.)..... 423

Spis wykresów

Wykres 1. Ilość obiektów zbiorowego zakwaterowania na Dolnym Śląsku w 2009 roku. 14
Wykres 2. Obiekty zbiorowego zakwaterowania w 2009 roku w powiatach Dolnego Śląska..... 16
Wykres 3. Baza gastronomiczna w województwie dolnośląskim w 2009 roku..... 18
Wykres 4. Liczba obiektów gastronomicznych ogółem w województwie dolnośląskim w podziale powiatowym w 2009 roku. 19
Wykres 5. Ilość podmiotów branży transportu pasażerskiego funkcjonujących w województwie dolnośląskim w 2009 roku..... 20

Wykres 6. Baza transportowa na Dolnym Śląsku w podziale powiatowym, w 2009 roku. 21
Wykres 7. Podmioty branży organizatorów turystyki w województwie dolnośląskim, 22
w 2009 roku. 22
Wykres 8. Podmioty branży organizatorów turystyki w województwie dolnośląskim, w 2009 roku. 23
Wykres 9. Rozkłady średnich cen 1 osobonoclegu według krajów (w PLN): Polska, Niemcy, Czechy na rok 2009. 40
Wykres 10. Średnia cena 1 osobonoclegu w (PLN) według krajów i typu krajobrazu na rok 2009. 41
Wykres 11. Ocena dostępności i jakości informacji turystycznej przez odwiedzających region. (2007 r.). 327
Wykres 12. Źródła informacji o Dolnym Śląsku i Wrocławiu (odwiedzający ogółem) – 2007 r. 328
Wykres 13. Źródła informacji o Dolnym Śląsku i Wrocławiu (turyści z UE bez Niemiec) – 2007 r. 329
Wykres 14. Postrzeganie oferty produktów turystycznych Dolnego Śląska 346
Wykres 15. Jakie zna Pani / Pan atrakcje Dolnego Śląska? (możliwa więcej niż jedna odpowiedź). 347
Wykres 16. Atrakcyjność turystyczna województwa dolnośląskiego (2010 r.). 348
Wykres 17. Główny cel wizyty (2010 r.). 349
Wykres 18. Miejsce noclegu (2010 r.). 350
Wykres 19. Ocena cen usług turystycznych (2010 r.). 351
Wykres 20. Zadowolenie z wizyty (2010 r.). 353
Wykres 21. Ocena wypoczynku agroturystycznego na Dolnym Śląsku (2010 r.). .. 355
Wykres 22. Ocena atrakcyjności turystycznej poszczególnych rejonów Dolnego Śląska (2010 r.). 356
Wykres 23. Ocena, czym agroturystyka dolnośląska może przyciągnąć krajowego turystę (2010 r.). 357
Wykres 24. Ocena, czym agroturystyka dolnośląska może przyciągnąć turystę z innego kraju (2010 r.). 358

Wykres 25. Ocena, poszczególnych elementów wypoczynku w gospodarstwie agroturystycznym (2010 r.). 359

Spis rysunków

Rysunek 1. Subregiony Turystyczne Dolnego Śląska. 26
Rysunek 2. Atrakcje turystyczne Dolnego Śląska na tle subregionów turystycznych. 27
Rysunek 3. Wybrane sieciowe produkty turystyczne Subregionu Karkonosze i Gór Izerskich. 31
Rysunek 4. Wybrane sieciowe produkty turystyczne Subregionu Nysa-Kwisa-Bóbr. 32
Rysunek 5. Wybrane sieciowe produkty turystyczne Subregionu Pogórze Kaczawskie..... 32
Rysunek 6. Motywy przyjazdu turystów na Dolny Śląsk w 2008 r. 52
Rysunek 7. Najlepiej rozwinięta forma turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku w 2008r. /zdaniem turystów aktywnych/. 53
Rysunek 8. Jaka infrastruktura służąca uprawianiu turystyki aktywnej wymaga na Dolnym Śląsku inwestycji / zdaniem turystów odwiedzających region/?. (2008 r.)... 54
Rysunek 9. Motywy przyjazdu na Dolny Śląsk w 2006r..... 120
Rysunek 10. Motywy przyjazdu turystów na Dolny Śląsk w 2008r. 120
Rysunek 11. Liczba spotkań i wydarzeń wg rodzaju (2009 r.). 124

Rysunek. 12. Liczba spotkań i wydarzeń wg kategorii (2009 r.). 125
Rysunek.13. Rozpoznawalność produktów turystycznych Dolnego Śląska (2009 r.). 127
Rysunek 14. Przetwórnie ekologiczne w Polsce w latach 2004-2008. 149
Rysunek 15. Producenci ekologiczni w latach 2007-2008. 150
Rysunek 16. Powierzchni ekologicznych upraw rolnych w latach 2007-2008. 153
Rysunek 17. Strefy aktywności rowerowej województwa dolnośląskiego. 228
Rysunek 18. LGD na Dolnym Śląsku. 304
Rysunek 19. Struktura zarządzania punktów IT na Dolnym Śląsku. 321
Rysunek 20. Lokalizacja punktów IT na Dolnym Śląsku. 322
Rysunek 21. Wizerunek dolnośląskich ośrodków informacji turystycznej. 325
Rysunek 22.Cele projektu E-turystyka na Dolnym Śląska (2007 r.). 336
Rysunek 23. Postulowana struktura zarządzania Systemem Informacji Turystycznej na Dolnym Śląsku w projekcie E-turystyka (2007 r.). 339
Rysunek 24. Trójstopniowy system zarządzania systemem ISIT (2007 r.). 340
Rysunek 25. Postulowane źródła finansowania Punktów IT (2007 r.). 341
Rysunek 26. Struktura kooperacji w promocji turystycznej regionu. 343

Strony internetowe

www.aktualnosciturystyczne.pl/dolnoslaskie/cel-stworzenie-wojewodzkiego-centrum-

www.atrakcje-dolnego-slaska.pl.tl

www. bip.umwd.dolnyslask.pl/dokument.php?iddok=8311&str=1

www.dip.dolnyslask.pl

www.dolnyslask.org

www.dot.org.pl

www.dolnoslaskie.ksow.pl

www.dolinapalacow.pl/

www.ekowczasy.pl/29.11.2010

www.kajak.org.pl

www.kzzg.pan.pl/images/stories/zeszyt_55/17_i_kurtyka_turystyka_wiejska.pdf

www.minrol.gov.pl

www.msit.gov.pl/Turystyka/Aktualności

www. naszeskaly.pl/pages/statusy-rejonow/sudety.php

www.pamiatkarz.info

www.poland.eceat.org/czlonkowie.htm

www.przewodnicy.pttk.pl

www.ptsm.org.pl

www.pzw.org.pl

www.sanktuaria.info/santuaria.html

www.stat.gov.pl

www. szlaki.pttk.pl

www.turystyka.gov.pl/

www.turystyka.dolnyslask.pl

www.umwd.dolnyslask.pl/obszarywiejskie/produkty-regionalne-i-tradycyjne/produkty-wpisane-na-liste-produktow-tradycyjnych/

www.western.onet.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Załącznik nr 1. Wzór ankiety

ANKIETA			
Nr:1		**Data:**	
Badanie skierowane do przedsiębiorców działających w sektorze usług turystycznych w celu wykonania opracowań/analiz w ramach wdrażanego projektu systemowego pn. „Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"			
I. Dane przedsiębiorstwa			
1.1 Lokalizacja firmy			
gmina wiejska			
gmina miejska			
gmina miejsko-wiejska			
powiat			
1.2 Szczegółowe dane			
Nazwa firmy			
Adres			
Telefon			
meil, strona internetowa			
1.3 W jakim sektorze prowadzona jest Panstwa firma? (Proszę zaznaczyć właściwe)			
Sektor bazy noclegowej			☐
Sektor bazy gastronomicznej			☐
Sektor transportu pasażerskiego - drogowego			☐
Sektor transportu pasażerskiego - kolejowego			☐
Sektor organizatorów turystyki			☐
Sektor pośredników/organizatorów turystycznych			☐
Sektor pośredników turystycznych			☐
Inny, proszę podać jaki?			☐
1.4 Jaki status posiada Państwa firma? (Proszę zaznaczyć właściwe)			
Hotel (ilość gwiazdek?)			☐
Pensjonat (ilość gwiazdek?)			☐
Dom wycieczkowy (kategoria?)			☐
Restauracja hotelowa			☐
Restauracja indywidualna			☐
Biuro podróży			☐
Organizacja turystyczna			☐
Przedsiębiorstwo transportowe			☐
Agroturystyka			☐
Zajazd, karczma, gościniec			☐
Pokoje gościnne			☐

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Usługi pilockie	☐
Usługi przewodnickie	☐
Prywatni gestorzy atrakcji turystycznych (zarządzający atrakcją)	☐
Uzdrowisko	☐
Infrastruktura paraturystyczna	☐
Inne, proszę podać jakie?	☐
II. Typ świadczonych usług	
2.1 Jaki jest zakres oferowanych przez Państwa firmę usług: (Proszę zaznaczyć właściwe)	
wycieczek pieszych	☐
wycieczki piesze w górach	☐
wycieczek rowerowych	☐
wypożyczalni rowerowych	☐
kajakarstwo	☐
wypożyczalni sprzętu wodnego	☐
wypożyczalni sprzętu narciarskiego	☐
organizatorów wyjazdów na narty	☐
wspinaczki w górach	☐
jeździectwo konne	☐
myślistwo	☐
wędkarstwo	☐
animator turystyki	☐
SPA	☐
Wellness	☐
Med-tours	☐
Organizacja imprez	☐
Organizacja podróży tematycznych, językowych	☐
Organizacji zwiedzania miejsc kultu duchowego	☐
Konferencyjnych, Kongresowych	☐
Podróży służbowych	☐
Incentive tours	☐
Agroturystyka	☐
Ekoturystyka	☐
Pamiątkarstwo	☐
Kuchnia regionalna	☐
Przewóz osób	☐
Inne, proszę podać, jakie?	☐
2.2. Czy świadczą Państwo usługi on-line? Proszę zaznaczyć właściwe	☐
prowadzenie strony internetowej	☐
możliwość rezerwacji on-line	☐
III. Promocja	
3.1 Jak Państwa firma promuje swoje usługi i produkty? (Proszę zaznaczyć właściwe)	
Internet	☐

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Prasa	☐	
Radio	☐	
Telewizja	☐	
Ulotki, foldery	☐	
Marketing szeptany	☐	
Udział w targach, misjach	☐	
Promocja osobista	☐	
Inne?	☐	
Nie stosuje	☐	
IV. Struktura zatrudnienia		
4.1.Jaka jest kategoria wiekowa pracowników w Państwa przedsiębiorstwie? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
24 lata i mniej	Ile?	
w tym kobiet	Ile?	
25-34	Ile?	
w tym kobiet	Ile?	
35-44	Ile?	
w tym kobiet	Ile?	
45-54	Ile?	
w tym kobiet	Ile?	
powyżej 55	Ile?	
w tym kobiet	Ile?	
4.2. Poziom zatrudnienia w ciągu roku w Państwa przedsiębiorstwie?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
4.3. Ilu pracowników zatrudniacie Państwo na stałe?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
4.4. Ilu pracowników zatrudniacie Państwo sezonowo?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
4.5. Ile osób to kadra zarządzająca?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
4.6. Ile osób to kadra średniego szczebla?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
4.7. Ile osób to kadra bezpośredniej obsługi klienta?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
4.8 Czy istnieje w Państwa przedsiębiorstwie potrzeba dodatkowego zatrudnienia w ciągu najbliższego roku? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
Tak, ciągle brakuje nam personelu	☐	
Tak, ale tylko w sezonie letnim	☐	
Tak, ale tylko w sezonie zimowym	☐	
Tak, ale tylko przy wzmożonym natężeniu ruchu	☐	
Nie, nie planujemy dodatkowego zatrudnienia	☐	
4.9. Jeśli planują Państwo zwiększenie zatrudnienia to, w jakich zawodach (ile osób) w ciągu najbliższego roku? (Proszę zaznaczyć właściwe)		

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Kierownicy jednostek	Ile?	
Kierownicy działów	Ile?	
Specjaliści ds. marketingu	Ile?	
Specjaliści ds. sprzedaży usług	Ile?	
Specjaliści ds. organizacji i rozwoju usług	Ile?	
Pracownicy biur podróży	Ile?	
Recepcjoniści	Ile?	
Przewodnicy turystyczni	Ile?	
Kucharze	Ile?	
Kelnerzy i barmani	Ile?	
Cukiernicy	Ile?	
Hostessy	Ile?	
Pokojowe	Ile?	
Sprzątaczki	Ile?	
Kierowcy	Ile?	
Inne?	Ile?	
W tym kobiet?	Ile?	
4.10. Czy planują Państwo zwiększenie zatrudnienia, w jakich zawodach (ile osób), pod EURO 2012? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
Kierownicy jednostek	Ile?	
Kierownicy działów	Ile?	
Specjaliści ds. marketingu	Ile?	
Specjaliści ds. sprzedaży usług	Ile?	
Specjaliści ds. organizacji i rozwoju usług	Ile?	
Pracownicy biur podróży	Ile?	
Recepcjoniści	Ile?	
Przewodnicy turystyczni	Ile?	
Kucharze	Ile?	
Kelnerzy i barmani	Ile?	
Cukiernicy	Ile?	
Hostessy	Ile?	
Pokojowe	Ile?	
Sprzątaczki	Ile?	
Kierowcy	Ile?	
Inne?	Ile?	
Nie planujemy	Ile?	
W tym kobiet?	Ile?	
4.11. Czy przy zatrudnianiu pracowników bierzecie Państwo pod uwagę znajomość języków obcych?	☐	
4.12. Jakie będzie preferowane wykształcenie nowych pracowników? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
wyższe	☐	
wyższe związane z branżą/sektorem (pyt. 4.9, 4.10)	☐	
średnie	☐	

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

średnie związane z branżą/sektorem (pyt. 4.9, 4.10)		
zawodowe		
zawodowe związane z branżą/sektorem (pyt. 4.9, 4.10)		
brak oczekiwań co do wykształcenia		
4.13. Czy widzą Państwo potrzebę szkoleń pracowniczych? Jeśli tak, to w jakim zakresie?		
językowe		
branżowe/związane z sektorem który reprezentuję		
interpesonalne (obsługa klienta, savoir vivre, komunikacyjne)		
Inne, proszę podać jakie?		
Nie		
V. Poziom wykształcenia kadry		
5.1 Ile osób posiada wykształcenie wyższe?	Ile?	
W tym o kierunku turystycznym?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
5.2 Ile osób posiada wykształcenie średnie?	Ile?	
W tym o kierunku turystycznym?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
5.3 Ile osób posiada wykształcenie ponadgimnazjalne, podstawowe?	Ile?	
W tym o kierunku turystycznym?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
5.4 Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie kucharz? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
bardzo dobra		
dobra		
średnia		
niska		
ciężko ocenić		
5.5. Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół średnich do pracy w zawodzie technik hotelarstwa? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
bardzo dobra		
dobra		
średnia		
niska		
ciężko ocenić		
5.6.Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie barman, kelner? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
bardzo dobra		
dobra		
średnia		
niska		
ciężko ocenić		
5.7. Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i średnich do pracy w zawodzie cukiernik? (Proszę zaznaczyć właściwe)		

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

bardzo dobra		☐
dobra		☐
średnia		☐
niska		☐
ciężko ocenić		☐
5.8. Jak Państwo oceniają wiedzę i przygotowanie absolwentów szkół wyższych do pracy po kierunku zarządzanie i marketing? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
bardzo dobra		☐
dobra		☐
średnia		☐
niska		☐
ciężko ocenić		☐
VI. Poziom wynagrodzenia (brutto)		
6.1 Ile osób otrzymuje pensję do 2000 zł?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
6.2 Ile osób otrzymuje pensję w przedziale 2001-3000 zł?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
6.3 Ile osób otrzymuje pensję w przedziale 3001-4000 zł?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
6.4 Ile osób otrzymuje pensję w przedziale 4001-5000 zł?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
6.5 Ile osób otrzymuje pensję w 5001 i więcej?	Ile?	
W tym kobiety?	Ile?	
VII. Dane finansowe		
7.1 Jakie państwa firma osiągnęła przychody? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
Do 500 000		☐
500 001-1 000 000		☐
1 000 001-2 000 000		☐
2 000 001 i więcej		☐
7.2 Jakie państwa firma poniosła koszty? (Proszę zaznaczyć właściwe)		
Do 500 000		☐
500 001-1 000 000		☐
1 000 001-2 000 000		☐
2 000 001 i więcej		☐
VIII. Euro 2012		
8.1. Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów podczas odbywającego się na Dolnym Śląsku EURO 2012? (Proszę zaznaczyć właściwe)	Tak	☐
	Nie	☐
8.2 Czy spodziewacie się Państwo zwiększonych dochodów i większej liczby klientów po EURO 2012? (Proszę zaznaczyć właściwe)	Tak	☐
	Nie	☐
8.3 Czy korzystaliście Państwo ze szkoleń pod kątem EURO 2012? (Proszę zaznaczyć właściwe)	Tak	☐
	Nie	☐
Jeśli tak to proszę wymienić poniżej, z jakich?		

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. ”Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012”
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Załącznik nr 2. Wyniki badań własnych dla podrozdziału 4.1.

Sektor bazy noclegowej – hotele jednogwiazdkowe

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – hotele dwugwiazdkowe

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – hotele trzygwiazdkowe

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – hotele czterogwiazdkowe

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – hotele pięciogwiazdkowe

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – pensjonaty

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – schroniska

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – domy wycieczkowe

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor baza gastronomiczna

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor - transport osobowy

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor organizatorów/pośredników turystyki

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Załącznik nr 3. Wyniki badań własnych dla podrozdziału 4.2.

Sektor bazy noclegowej – hotele

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – pensjonaty

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – schroniska

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor bazy noclegowej – domy wycieczkowe

Sektor bazy gastronomicznej

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor – transport osobowy

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Projekt pn. "Ocena szans rozwojowych w turystyce Dolnego Śląska w kontekście Mistrzostw Europy 2012"
POKL.08.01.04-02-001/09

Sektor organizatorów/pośredników turystycznych